

University of European Studies of Moldova

INFOR EEA
Smart Business Academy

University of
Management
«TISBI»

The All-
Russian State
University of
Justice

DANUBIUS
University
of Galati

Petre Andrei
University of
Iasi

Baku Business
University

WSG University
in Bydgoszcz

International Scientific Symposium

The second edition

Economic and legal aspects of digitalization in the context of globalization

Volume 1

March 4-5, 2022 Chisinau, Republic of Moldova

Chisinau, 2022

CZU

T

Main research directions

1. Economic sciences
2. Legal Sciences
3. Political Sciences
4. Sciences of educations

*Approved for publication by the Senate of University of European Studies of Moldova
minutes no 8 28 March 2022*

Edition coordinator: Ph.D., associate professor Șargu Lilia

Editorial Board:

SEDLEȚCHI Iurie Ph.D. in law, professor, president of University of European Studies of Moldova
NUȚA Florian, Ph.D. Associate Professor, DANUBIUS University of Galati, Romania
COLOMBA Carlo, Ph.D in Economics, President and CEO, Infor Elea, Italy
GOJAYEVA Elmira Magomed, Ph.D in Economics, Associate Professor, Azerbaijan
ABSALAMOVA Nodira Bahadirovna, Ph.D in economics, professor, Uzbekistan
IGNAT Gabriela Ph.D., Ass. Prof., „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciencs, Romania
STRATAN Alexandru, correspondent member ASM, PhD., habil., Prof., ASEM
TIMUȘ Angela, Ph.D., Associate Professor, National Institute for Economic Research, Moldova
ȘARGU Lilia Ph.D., Associate Professor, University of European Studies of Moldova
CATAN Petru, Ph.D., Professor, University of European Studies of Moldova

DESCRIEREA CIP ACAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Economic and legal aspects of digitalization in the context of globalization", international scientific symposium (2 ; 2022 ; Chișinău). International Scientific Symposium "Economic and legal aspects of digitalization in the context of globalization", the 2nd edition, March 4-5 2022, Chisinau / scientific committee: Sedlețchi Iurie (Moldova), Pușca Andy (Romania) [et al.] ; organizing committee: Șargu Lilia (chairman) [et al.]. – Chișinău : USEM, 2022 – . – ISBN 978-9975-3527-3-4.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Vol. 1. – 2022. – 226 p. : fig., tab. – Antetit.: University of European Studies of Moldova. – Texte, rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – ISBN 978-9975-3527-4-1 (PDF).

3(082)=135.1=111=161.1

E 15

ISBN 978-9975-3527-3-4

© USEM

The rights and responsibilities over manuscripts belong exclusively to the authors

SCIENTIFIC COMMITTEE:

SEDLIȚCHI Iurie Ph.D. in Law, professor, president of University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
PUȘCA Andy, Ph.D. in Law, Associate Professor, president of DANUBIUS University of Galati (Romania)
COLOMBA Carlo, PhD in Economics, President and CEO, Infor Elea, Italy
NUȚA Florian, Ph.D. Ass. Prof., DANUBIUS University of Galati (Romania)
COJOCARU Daniela, PhD, habil., Prof., "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi (Romania)
IGNAT Gabriela PhD., Ass. Prof., „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciencs, Iași (Romania)
HLACIUC Elena, PhD, habil., Prof., USV, Stefan cel Mare University of Suceava (Romania)
PENTIUC Radu, PhD, habil., Prof., Stefan cel Mare University of Suceava, (Romania)
COMAN Claudiu, PhD, habil., Prof., University Transylvania of Brasov, (Romania)
MAGOMEDOV Gusein Ph.D. in Law, rector of the North-Caucasus Institute (branch) The All-Russian University of Justice (Russia)
MAGOMEDOV Bagavdin Ph.D. in Law, profess, rector of Rostov Law Institute (branch) The All-Russian University of Justice (Russia)
GRYAZNOV Alexander, Vice Rector for Research, University of Management "TISBI"(Russia)
ALIBEKOV Shakhizin Ph.D. in Law, professor of the North-Caucasus Institute (branch) The All-Russian University of Justice (Russia)
ZACHIROV Radic, PhD, Ass. Prof., Russian State University of Justice (Russia)
GULIAEVA Elena, PhD., Ass. Prof Diplomatic Academy of Law of Russian Foreign Ministry (Russia)
VLADIMIROVA Oxana, PhD., Ass. Prof., Belgorod University of Cooperation
STRATAN Alexandru, correspondent member ASM, PhD., habil., Prof., INCE, (Republic of Moldova)
TIMUȘ Angela, PhD., Ass. Prof., INCE, (Republic of Moldova)
COBZARI Ludmila, PhD., habil., Prof., Academy of Economic Studies of Moldova, (Republic of Moldova)
STIHI Ludmila, PhD., Ass. Prof., Academy of Economic Studies of Moldova, (Republic of Moldova)
ULIAN Galina, PhD., habil., Prof., State University of Moldova(Republic of Moldova)
ȘARGU Lilia PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
CATAN Petru, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
MANOLI Mihail PhD Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
BĂIEȘU Aurel, PhD., habil., Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
AIRAPITEAN Artur, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
BÎTCA Ion, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
CEBAN Cristina, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)

chairman of the organizing committee

ȘARGU Lilia PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova

members of the organizing committee

MAGOMEDOV Bagavdin Ph.D. in Law, profess, rector of Rostov Law Institute (branch) The All-Russian University of Justice
MAGOMEDOV Gusein Ph.D. in Law, rector of the North-Caucasus Institute (branch) The All-Russian University of Justice
ALIBEKOV Shakhizin Ph.D. in Law, professor of the North-Caucasus Institute (branch) The All-Russian University of Justice
CEBAN Cristina, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova
GATINA Elvira, PhD., Ass. Prof., University of Management "TISBI"
VALEEVA Julia, PhD., Ass. Prof. University of Management "TISBI"
MIHAI Ana-Iuliana, MPhil, DANUBIUS University of Galati
ONOFREI Victoria DANUBIUS University of Galati
DASCALIUC Daniela PhD, University of European Studies of Moldova
ULINICI Andrian, PhD, University of European Studies of Moldova
SEDLIȚCHI Nicolae PhD students, University of European Studies of Moldova
CORSEI Andreea, PhD students, University of European Studies of Moldova
ȘARGU Nicu, PhD students, University of European Studies of Moldova
CHIRA Tatiana, PhD students, University of European Studies of Moldova

Comunicări în plenară		
		pag
Ioan Prigoreanu Gabriela Ignat	FRANCHISE, OPPORTUNITY OR THREAT IN THE ERA OF DIGITALIZATION	7
Florina Oncescu Carmen Elena Coca Lilia Șargu	RECENT FINANCIAL CRISES AND THEIR LESSONS FOR ROMANIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA	16
	Științe economice	
Agil Abid Gurbanov	THE ROLE OF THE USE OF FOREIGN CAPITAL IN THE ACQUISITION OF HIGH TECHNOLOGY	26
Catan Petru	PRODUCȚIA AGRICOLĂ – UNUL DIN PILONII DE BAZĂ A SECURITĂȚII ALIMENTARE A ȚĂRII	31
Суннатов Мухтор Неъматович	ОСНОВНЫХ ПРИНЦИПОВ ОЦЕНКА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ	40
ȘARGU Nicu	ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF DIGITALIZATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION	47
Duhlicher Grigore	SOLUȚII DIGITALE DE EFICIENTIZARE A MANAGEMENTULUI FINANCIAR	53
Cîrlan Ana	STUDIU PRIVIND CORELAREA DINTRE PLĂȚILE FĂRĂ NUMERAR ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA	58
Culipei Laura- Catalina	PARTICULARITĂȚILE LIDERULUI ÎN MANAGEMENTUL POLITIC FORMAT DE MASS-MEDIA	64
Эльмира Ирековна Галимова	МОДЕЛЬ ВЫЯВЛЕНИЯ ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВОЙ СЕТИ	69
Пасько Елена Александровна	ЦИФРОВЫЕ СИСТЕМЫ УЧЕТА ДОКУМЕНТОВ	76
Абдусаломова Нодира Баходировна	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БИЗНЕС ПРОЦЕССОВ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА	82
Годжаева Эльмира Магомед кызы	СОЦИАЛЬНО - ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯХ ПОСЛЕДСТВИЙ ПАНДЕМИИ COVID -19 И ВЫЗОВЫ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ	85
Морунов Виталий Викторович	ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА КАЧЕСТВО АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	90

Зульфия Алисхановна Шибиллова	ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР ЦИФРОВИЗАЦИИ РОССИИ И ЕВРОПЫ	94
Grigore Duhlicher	DIGITALIZAREA OBIECTIV AL MANAGEMENTULUI STRATEGIC	98
Daniela Dascaluic Ana Cîrlan	EVOLUȚII ȘI IMPEDIMENTE ÎN DEZVOLTAREA ACTIVITĂȚII ORGANIZAȚIILOR DE CREDITARE NEBANCARĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA	103
	Științe juridice	
Aurel Băieșu Corneliu Doni	NECESITATEA ACCESULUI GRATUIT LA VERSIUNEA DIGITALĂ A MONITORULUI OFICIAL AL REPUBLICII MOLDOVA	112
Олег Александрович Бацурин Сергей Владимирович Захаров	НЕОБХОДИМОСТЬ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РОССИИ ОБ ОРУЖИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ И ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА	116
Ткаченко Дмитрий Геннадьевич	ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В БЮДЖЕТНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЯХ	120
Angela Cuciură	PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE PERSOANEI ÎN CADRUL APLICĂRII MĂSURILOR DE CONSTRÂNGERE SUB FORMA REȚINERII	125
Elena Moraru	RESPECTAREA INVIOLABILITĂȚII PERSOANEI AFLATE ÎN AREST LA ETAPA URMĂRIRII PENALE	133
Pântea Andrei Ceban Cristina	ASPECTE PRIVIND APLICAREA PRINCIPIULUI <i>NON BIS IN IDEM</i> ÎN PRACTICA PENALĂ A CJUE	138
Angela Cuciurcă	TEMEIURILE APLICĂRII ARESTĂRII PREVENTIVE PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI CEDO	144
Rodica Nichita	REALIZAREA JUSTIȚIEI PRIN PRISMA PRINCIPIILOR CONSTITUȚIONALE	151
Virginia Zaharia Ala Luca	ANALIZA PRACTICII INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL ASIGURĂRII VIEȚII PRIVATE ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII CIBERNETICE	157
Найба Ханахмедовна Устаева	ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ СФЕРЫ СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НА КАЧЕСТВО СОЦИАЛЬНЫХ УСЛУГ	166
Petru Railean Victoria Mihalaș	PUBLICITATEA – CONDIȚIA INDISPENSABILĂ CONSOLIDĂRII ÎNCREDERII SOCIETĂȚII ÎN JUSTIȚIE	172
Doga Anatol Veleșcu Constantin	FALSIFICAREA ACTELOR DIN PUNCT DE VEDERE PENAL ÎN DIFERITE DOMENII AL REPUBLICII MOLDOVA	182

Andreea Corsei	PARTICULARITĂȚILE AUDIERII MARTORILOR PRIVIND CERCETAREA TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE	186
Vera Lupasco	REFLECȚII, OPINII ȘI MĂSURI, PRIVIND INFLUENȚA DIGITALIZĂRII GLOBALE ASUPRA AFACERILOR	192
	Științe politice	
Tudorița-Sanda Sohoțchi Ghenadie Mitrofanov Serghei Sprincean	INSECURITATEA, LIBERTATEA ȘI DEMOCRATIZAREA ÎN CONTEXTUL CRIZEI GLOBALE	197
Алымова Татьяна Васильевна	ПОНЯТИЕ И ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОГО РИСКА В УСЛОВИЯХ РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	202
Liliana Beniuc	ANGAJAMENTELE UNIUNII EUROPENE ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI LA NIVEL MONDIAL	209
	Științe ale educației	
Назарьянц Елена Геворговна	ЦИФРОВИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ: ПЕРСПЕКТИВЫ И ТРУДНОСТИ	216
Alina Sîrghea	O META-ANALIZA ASUPRA COMPETENȚELOR PROFESORILOR ÎN CRIZA EDUCAȚIONALĂ	221

FRANCHISE, OPPORTUNITY OR THREAT IN THE ERA OF DIGITALIZATION

Ioan Prigoreanu ing. Prof.
„Stefan cel Mare ” Vocational School
(Cotnari, Iasi)

Gabriela Ignat Assoc. Prof
„Ion Ionescu de la Brad” University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine
(Iași, 3, Mihail Sadoveanu Alley, Iași, 700490, Romania)

Abstract: The franchise system first appeared in the United States and has undergone two distinct stages in its development: the beginning of the twentieth century - focused on the franchise of car sales and the organization of gas stations and lubricants; 1950-1960 - marked by the remarkable expansion of the consumer food franchise.

Franchising is a system that is good to take into account especially for small businesses, which want to enter the markets already occupied by companies with a long experience and who want to achieve immediate success. In conclusion, we can say that, through the franchise agreement, the franchisor can expand his business with low expenses, while the franchisee benefits from the reputation of a prestigious company and the interested support of the franchisor.

Among the motivations for opting for the franchise system we can mention: the need for professional independence; substantial chances of earning; relatively limited risk; lower costs (depending on the type of franchise) etc

The franchisor must provide a complete business format that includes the name, image and impact of the corporation, proof of previous testing, know-how, training and support services. The franchisee invests capital, time, effort, and possibly previous business experience to create a "clone" of the franchisor's business system.

Keywords: capital, investment, digitization, franchise, efficiency, profitability.

JEL: F65, G15, G24

INTRODUCTION

Franchising is a business model that combines the best aspects of a single company with a corporation. It can be described as a "hybrid" model that fills the gap between working for someone else (whether it's a large corporation or a small business) and working alone.

Franchising is not an industry in itself. Rather, it is a way of doing business that can be applied to almost any industry. Today, approximately 3,400 established franchise brands operate in 29 industries spread across more than 225 sub-sectors. About one in seven U.S. companies it's a franchise [1].

Franchising offers benefits to both the seller and the buyer. For franchisors, the main benefit is the ability to use other people's money to expand their brand faster than they could either on their own or through investors or creditors [7], [11]. The initial franchise fee and the ongoing royalties they collect allow franchisors to build their brand without sacrificing control over outsiders or the pressure to repay creditors. Taxes and royalties are used to finance operations at headquarters, prepare and support franchises, promote and promote the brand, improve the quality of products or services, and build the brand in the marketplace [9].

RESULTS AND DISCUSSIONS

German brewers are often cited as franchisees. Dating back to the 1800s in Europe, many breweries gave pubs and taverns the right to sell and use their names. In fact, the word "franchise" is a French derivative meaning privilege or freedom [5], [19].

Of course, it can be argued that franchising has been as long as people and business itself, but the basic idea is relatively simple. An entrepreneur can sell, through a franchise, a part of a business, its methods and name, to others who can then increase the distribution, volume, awareness and multiplication of financial results - for all parties.

The franchise was driven by the desire to expand, the lack of expansion capital and the need to overcome the distance [2].

Isaac Merritt Singer, the founder of I. M. Singer & Company, has never been without a capitalist opportunity. In the 1850's, Singer needed something to help him with his initial business, and he took note of the German distribution model. At that time, his company did not have enough capital to make its sewing machines - and it also needed a way to teach people how to use them.

His solution was to levy licensing (or franchise) fees for business people who would own the rights in certain geographic areas. The franchisee would also be responsible for teaching consumers how to use their cars. Using licensing fees to finance production, he was able to afford to build his own cars and transport them directly to his new distribution network. He created a network of dealers [7], [10], [13].

Many say Singer's contract was what really led to the creation of franchises in the years to come, as it would allow business owners to maintain a certain level of control over how their franchise worked. Not surprisingly, Singer's idea was quickly noticed.

Over the next few decades, other businesses began copying and manipulating his business model. Coca-Cola has introduced franchising in its manufacturing and bottling areas to reduce financial risk and gain market share. And by bottling soda closer to population centers, the company could reduce distribution costs.

The list of companies incorporating the franchise model has grown as carmakers have created a network of licensed dealerships for the sale and service of their vehicles. Oil companies have blocked the business concept of creating gas and service stations to keep these cars moving.

Franchising began to flourish in the 1950s and 1960s. McDonald's, Kentucky Fried Chicken, laundry services, dry cleaners, hotels and car rental franchises have flooded the market.

One of the big franchises, McDonald's, opened 1,000 units in just 10 years. Midas Muffler reached 400 locations, Holiday Inn increased to 1,000 locations, and Budget Car Rent exceeded 500, all in the same period [9].

But the growing pain became apparent, and problems arose by the end of the 1960s. Many franchisors had begun to focus more on selling franchises than on supporting and operating successful franchise systems. Others have made false statements about how they recruited potential franchisees. There were other issues [2], [6].

These distortions have led some states, such as California, to pass laws governing the disclosure of information to potential franchisees. These states required the franchisor to provide a potential franchisee with an information document that provided information about the opportunity. But it was not until the summer of 1979 that the Federal Trade Commission issued the franchise rule, which set minimum publication requirements for the entire country.

After a period of cooling and oversaturation, the franchise began to return in the late 1980s and early 1990s. This growth has continued, with some decline and flow, to the present day. According to FRANData, an industry research company, there are more than 744,000 franchise companies in the

United States. These companies support nearly 7.6 million direct jobs and \$ 674.3 billion in economic output for the United States economy (2.5% of US gross domestic product). [14].

Franchising is a business model based on proven ideas and implementations. Unlike the need to build a new business from scratch, a franchise business comes with a low calculated risk. [7], [13].

- Recognized trademark

A franchise offers a product or service that has become a household name. The strong brand names that your franchise will guarantee success.

- You are not alone

Franchisors discover and improve the efficiency of operation and management that they transfer to the franchisee. These powerful and advanced training systems offered by franchisors are designed either to help a franchisee overcome their inexperience in running a business or to polish an acquired business sense.

- Ease of financing / reusability of the franchise

Financial aid for reputable and reputable companies is easy. Businesses with high success rates receive loan nodes from banks and financial institutions. Moreover, a good franchise is an appreciation contribution, thus maintaining the possibility of resale at any time. Through franchisors, it is possible to obtain materials and materials with lower costs. This benefit, combined with the right marketing strategy, brand positioning and growing customer base, could only translate into increased sales and huge profits [15].

Because franchising involves the use of proven business expertise, trademark, knowledge and training, the franchisee is required to follow the system. Some franchisors impose a certain degree of control that makes it difficult to track the system.

- Ongoing costs

In addition to the franchise fee and the royalty, the franchisee pays a certain percentage of the franchisee's income to the franchisor each month. Additional charges for services provided, such as advertising costs, are also regularly charged to the franchisee.

- Expectations failed

Conflict can arise in a franchisor-franchisee relationship due to incompetence. Franchisors can destroy their franchisees by not providing ample support or by raising profits too aggressively. On the other hand, franchisees who tend to be less allowed to adhere to franchise agreements create sparks on the established system, later creating damage to the company or brand.

A good franchise business will include the following (figure 1):

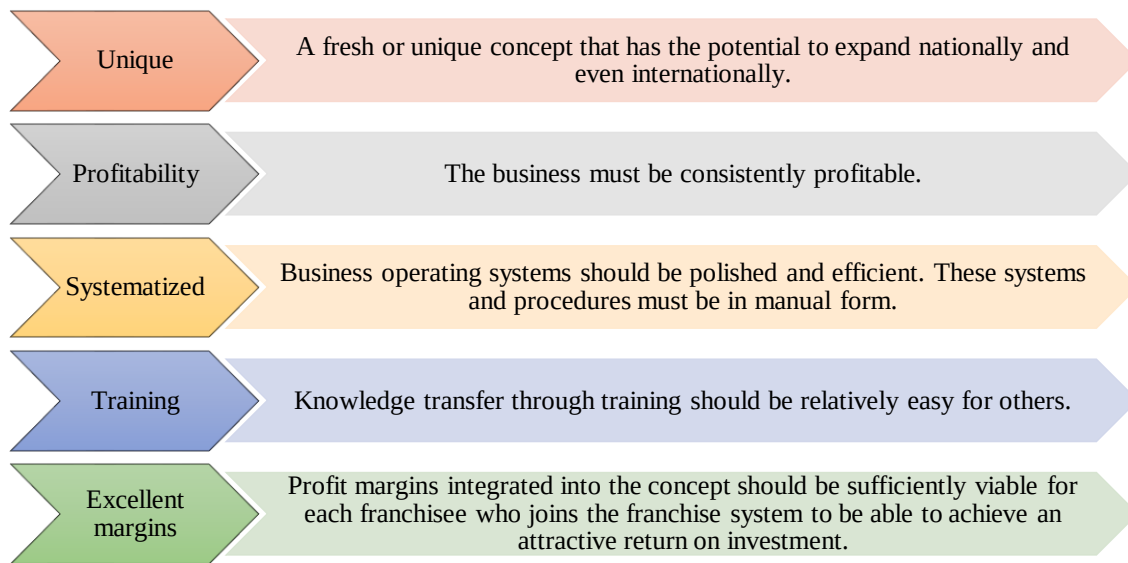

Figure 1 - The characteristics of a good franchise

A good franchisor is an important part of a successful franchise chain. Evaluate your ability to be a good franchisee with these qualities:

Avid teacher. Someone eager to learn will be receptive to the training and knowledge that a franchisor will give.

Efficient communicator. A franchisee with good communication skills will be effective in conveying their ideas and ideas to different people during their work. General business skills, such as marketing, sales or administrative expertise, will come in handy for a franchisee.

Financial capacity is essential to make a successful franchise. The necessary money should be supplemented with proper financial planning to run the business until it even breaks.

A broad knowledge of the potential franchisor about the product or service indicates whether it is really serious to get a franchise or not.

A good franchisor needs to be open to new ideas to make it easier for the franchisor to make changes to the system that can benefit both. A franchisee must be ready to follow the set of rules and regulations stipulated in the franchise agreement. This is important in maintaining the proven business system developed by the franchisor [16].

Although a franchisor needs to be a good follower, he should also be able to think for himself. However, it needs to be clarified that franchisors need to be consulted first at every stage of introducing a new change in the system. [1], [11].

Table 1 Benefits of franchise

Nr. crt.	Benefits	Characteristics
1	The experience of the franchisor	When a person buys a franchise, they acquire years of experience and proven methods of the franchise system, also known as a franchisor. One franchisee put it this way: "What I learned from the franchisor was ten times more than I paid for the franchise." In any new business, a lot of time and money is spent on trial and error. A proven franchise can eliminate many startup problems. This reason allows you to open a franchise business with little or no previous experience in a particular industry [2].
2	Training	A franchise system will provide training to the new franchisee. This is usually done at the home office and at the franchisee's headquarters. This training should prepare

		the new owner in all aspects of the business [10].
3	Buying and advertising	Most small business owners cannot afford inventory products in bulk or extended advertising. The franchisee buys this advantage when he buys the right to use the purchasing power and advertising of the franchise system. Most systems offer advertising. Most systems offer help and advertising directions. In addition, as the number of franchises increases, so does the public awareness of the franchise. This can be a huge advertising advantage. Adjacent franchisees can also advertise together, reducing costs [12].
4	Ongoing consultations, research and development	Franchisees need assistance throughout their business activities. The expert staff of the franchise system can provide this necessary help in all aspects of the business. The franchisor is also able to provide ongoing research and development. Thus, the new products and services will be brought to the attention of the franchisee [19], [5].
5	Business synergy	The word "synergy" refers to the idea that the sum of the whole is greater than the separate parts. This principle can be applied in the case of franchising. Those who buy a franchise are part of a "family" in which all members work together for the good of the whole. Indeed, there can be support and assistance in a franchise organization that helps everyone become successful. Often, some of the most effective ideas come from franchisees who, in turn, share their ideas with the corporate office and other franchisees [20], [1].

Table 2 Challenges of franchise

Nr. crt.	Benefits	Characteristics
1	Working within the system	People who are struggling with directions or who don't like working in a system may find franchising extremely frustrating. Compliance with the franchise system is essential to maintaining consistency between franchises. However, there is, as such, marketing in which a franchisee can be creative.
2	The risk	While it is true that buying a franchise is less risky than starting an independent business, there are still risks. Because you own a business, to a large extent, you determine the success of your business. The franchisor may have a great program and a respected name, but in the end, much of the risk is in your hands.
3	Working with the franchise system	Buying a franchise can be closely compared to getting married. Both are legal relationships that can last a long time. Going into business for you is an important life decision. One way is to start your own business or buy an existing business. Another is to choose the franchise model and buy it in a proven system with a well-known brand name. Each path has its own promise, as well as its own dangers. Once the choice is made, the question becomes what kind of business to choose.

Passion and enthusiasm are the key ingredients in starting a successful business. Many customers in my favorite sub-store or pizza place think that "I'd love to own one of these!" a week in their new restaurant for a year or two ... or three. Choosing a business - and a business model - should be a "business decision". After all, you're looking for money, aren't you?

Weighing the benefits and costs of franchising against those operating in the traditional (non-franchise) sector should start with a self-assessment. Can you follow a prescribed system or do you need the freedom to innovate and experiment? Do you need total independence in every aspect, or can you follow a 100% ready system?

In terms of costs / benefits, there is a price to be paid for purchasing in a franchise system. But there is also a price to pay to start your own business. The pros and cons, detailed below, must be weighed in terms of both investment and personal values and objectives.

1. Knowledge of the brand

If you walk into any of the 40,000 subways or McDonald's around the world, you are guaranteed that your meal will be the same (or close) no matter where you are. This is the franchise's proposal for uniformity and replicability. Customers know this and look for the reliability and familiarity of their favorite brands, which have been established over the years or decades [9].

2. Control / autonomy

When you start your own business, you are in control of the details, big and small. With a franchise business, you sign an agreement to follow the rules set by the franchisor. (Remember that the franchisee does not "own" the franchise unit: they are licensed to use the franchisor's brand name, operating system, equipment, uniforms, etc., which have been refined and refined over many years. You control the franchise unit in terms of the culture and values that you have established and that you are hiring and doing, but you need to follow the franchisor's operating system [3].

3. Operating system

Would you rather invent the wheel or buy a product? If you are the creative, innovative type, starting your own business is the way to go. A franchised business offers a complete and extraordinary business, ready to "connect and play". Follow the operation manual. If you can't, fly solo [11].

4. Equipment and consumables

Assembling your new business with everything you need to succeed means researching what equipment to buy, finding suppliers, and negotiating offers. You can buy a pizza oven that is too big or buy more fresh food than you need; or you can buy too little and not exceed the capacity as you grow your business or not make pepperoni on a busy evening or weekend. Franchisors can offer invaluable help in knowing both how much and how much to buy - often at discounted prices.

5. Economy of scale

If you are a single entrepreneur, you have the purchasing power of one. If you are a franchisee, your franchisor can negotiate bulk rates and go through the savings for you. trust you, sellers are more likely to do this [7], [15].

6. Legal disclosure

Franchisors are required by law to disclose certain information about their business in documents governed by federal and state law. If you are looking to buy an existing business from a person, can you (and your lawyer) trust the seller? And if the seller disappears, where is your appeal? Even if a franchisor opposes you in court, at least you have a chance to fight [4], [16].

7. Financing

Starting your own business can cost less than buying a franchise, and many entrepreneurs start with a limited budget and succeed. But most new businesses require start-up capital, especially for commercial space and equipment. While most franchisors do not provide financing, many of them have relationships with creditors, who will see the recommendations of that brand more favorable than an independent business owner who is already starting out [17].

8. Marketing

If you are a Pizza Joe, you are on your own when it comes to marketing and advertising. If you are a Pizza Hut franchisee, you have the power of the marketing and advertising and advertising brand of over millions of dollars behind you. There is a price to pay for these benefits: a monthly contribution to a national advertising fund. But if you're Joe, every penny you promote and promote your business comes straight from your line [18].

9. Marketing speed

You can build the most beautiful retail store or you can buy the perfect van for your mobile business and you can fill both equipments with the most expensive ones. It takes time as well as money. Or you can sign up with a franchisor who has done this hundreds of times and handed you a shopping list with exactly what you need to set up shop, allowing you to get started for business faster than if you had to research all on their own [1], [7].

10. Faster ROI

No matter how big your opening is, when you start your own business, it takes time to build a local customer base and reputation. When you advertise a well-known brand name in your new market, customers are ready and your money is flowing faster.

11. Training

You may be the best at what you do, but you know how to run a business, hire and hire employees, market your product or service, keep books, and so on. When you start your own business, you have to learn all these things on your own, with the "beginner's mistakes" of the learning curve. Franchisors offer new franchisees with extensive training in every aspect of their new business, from flipping burgers to point-of-sale system to buy. Many of them offer advanced training to help you stay on top of your business as it grows [9].

12. Support of the franchisor

Most entrepreneurs, franchised or not, love what they do. In fact, they do what they like, which can lead to neglecting the way they run their business. In addition, caught up in the day-to-day details of such "trivial" details such as taxes and provisions, they fail to innovate and develop as leaders and executives. Many franchisors offer field support specialists to keep their franchise on track, prepare them to become managers and leaders "working in business, not in it"

13. Development support

If you own your own business, you can join the Chamber of Commerce or other local business organizations so that you are not alone. As a franchisee, you receive ongoing support not only from your franchisor but also from other franchisees. This can be local, at the regional level, at annual national conventions, through an online support network or just by picking up the phone. Are local business groups invaluable for the network connections they can provide, but who better to ask for help with your business than someone who has already solved the problems you are facing for the first time?

14. Product / service innovation

Introducing a new product or service that costs valuable time and money. Franchisors develop new products, ask for them in their company-owned stores or with other franchisees willing to test them. By the time McDonald's unveiled its new coffee line, the links had already been worked out. So while it may cost a franchisee a lot of money to install new equipment or introduce a new store design, the return on investment is more likely than with your own wonderful idea.

15. Position selection

There is a lot of competition there in the retail sector. Setting up your coffee and breakfast business on the wrong side of the street can seriously hurt sales. You can hire a business selection expert, but what do I know about your business? A franchisor can offer teams of real estate experts, advanced area selection software and years of experience in finding the best areas for their brand. They can also offer specialist leasing with owners - an ignored and yet critical component of profitability.

16. Culture / fit

In your own business, the only person you need to get is you (and your customers and employees, if you want to have one). Many franchise experts describe the franchisor-franchisee relationship as a marriage. Unlike marriage, you do not enroll for life (usually 5, 10 or 15 years), but you need each other to succeed. That is why it is so important to ask if your values and goals align

with those of the franchisor. They don't grant a license and say, "See you in 10 years. Make sure you send us a check every month." It's an ongoing, winning proposition.

17. Output strategy / resale value

Selling an independent business can be very profitable - but the group of potential buyers is smaller than with a well-known brand. When faced with a choice between Carl's Jr. and Fred's Burger Boat, potential business owners often choose the safety and familiarity of a well-known brand with a private business, just as consumers do when looking for a burger. And in difficult times, if you have to sell, you may need to do this at a base price in the basement - if you can find a buyer at all. With a franchise, there is always a last resort buyer: the franchisor, who can always buy your unit and run it as a pet store until they find a suitable buyer.

CONCLUSIONS

Penetration on the international market has always required patience and from this point of view neither Eastern Europe nor Romania are exceptions. Entering these markets requires meticulous investigation and planning, in order to make encouraging profits in a reasonable period of time.

In Eastern Europe, the franchise is not yet an important part of economic activity, but there are serious reasons to believe that in the near future it will significantly contribute to the economic development of this area. With the arrival of foreign franchisors in our country, it is expected that the emergence of local franchisees that will meet the specific requirements will accelerate.

Whether the franchise chains will be really successful and whether this system will play for the Romanian economy the same role it played for other more advanced economies remains to be seen in the coming years.

However, it will depend a lot on the decision of the foreign franchisors, if they will consider Romania attractive enough to stop here to develop their business and if the local entrepreneurs will accept the challenge of venturing into a business that offers different experiences from those previously acquired.

SME - basic sector for franchise development. The development and support of this sector has direct influences on the expansion of the franchise in Romania. The prosperity of this sector entails the existence of the financial and human resources necessary for the franchise, the existence of the infrastructure and the initiative of a healthy economy.

For the success and consolidation of this sector, the companies must take into account certain important elements: paying due attention to the elaboration of the business plan that is presented to the bank in order to receive the loan; emphasizing the strengths of the applicant; preparation of revenue and expenditure budgets and balance of payments for the estimation of expenditure in the first months and first years of operation; finding and carefully analyzing funding sources.

The government must also make a serious and profound contribution to the "rebirth" of this vital sector. First and foremost, it must accelerate the adoption of principles generally accepted by the global business community that underpin the creation of an attractive and stimulating environment for the development of this particular initiative.

The catalytic role of the franchise. If small businesses are at the heart of franchise development, franchising in turn can help strengthen the small business sector in particular and the economy in general. So the interest is common, and the support is mutual. The prosperity of small and medium-sized enterprises facilitates the development of the franchise, and the franchise provides solutions to some of the problems and shortcomings of local businesses or entrepreneurs.

BIBLIOGRAPHY

1. Anton Constantin, „Legea Francizei Comentată și Adnotată”, Editura Elisavaros, București, 2007
2. Athanasiu A.M., „Franchising ca Metodă de Afaceri”, București, 1997

3. Barringer Bruce R., and Ireland R. Duane, „Entrepreneurship. Successfully Launching New Ventures”, Person Prentice Hall, New Jersey, 2008
4. Blideanu Dana, „Franciza. Elemente Fundamentale”, Revista de Comerț, București 2004
5. Driga Corina and Driga Eugen, „Primi Pași în Franciză”, Editura Beck, București, 2006
6. Driga Eugen, „Numărul Francizelor din România”, București, 2008
7. Friedman T. L., „The World is Flat”, Picador, New York, 2007
8. Gerber E. Michael , „Mitul Întreprinzătorului”, trad. Violeta Limona, Editura Amaltea, București, 2003
9. Gheorghiu Greorghe and Turcu Gabriel, „Operațiunile de Franciză”, Editura Lumina Lex, București, 2002
10. IMO Franchising, „Școala de Franciză”, București, 11.03.2010,
11. Kestenbaum Harold and Genn Adina, „So You Want to Franchise Your Business”, Entrepreneur Press, New York, 2008
12. Lezeu D. Popa, Cornelia Mester, “Analiză Economico-Financiară: Elemente Teoretice și Aplicații Practice”, Editura Universității Emanuel din Oradea, Oradea, 2006
13. Mocanu Mihaela, „Contractul de Franciză”, Editura Beck, București, 2008
14. Mutulescu Antonio-Silviu, Paliță Roxana, Dragomir Eduard and Ciobotea Georgiana, „Contractul de Franciză. Teorie și Practică Internă și Internațională; Studii de Caz; Modele de Contracte”, Editura Nomina Lex, București, 2009
15. Negrescu Dragoș and dr. Gheorghe Oprescu, „Unele Condiționalități pentru Admiterea în Uniunea Europeană în Domeniul Protecției Concurenței. Cazul României”, București, 1999
16. Nimigean O. and Stănescu Florina, „Inerții de Tranzitie, Altruisme și Bahluiuni Literare”, Editura Vremea, 2006
17. Porter Michael, „Competitive Strategy”, The Free Press, New York, 1998
18. Puiu Alexandru, „Management Internațional. Tehnici de Afaceri Economice Interne și Internaționale”, Editura Independența Economică, Pitești, 2003
19. Roș Viorel, „Franciza sau Cum să Faci Bani pe Reușita Altuia”, Editura Rentrop&Straton, București, 1999
20. Seid Michael and Thomas Dave, „Franchising for Dummies”, For Dummies, 2006
21. Vinter Angela, „Bazele Contabilității”, Ediția a II-a, Editura Universității Emanuel, Oradea, 2005
22. <http://www.aafd.org/fairfranchisingstandards.php>
23. <http://www.capital.ro/articol/piata-francizelor-mai-jos-cu-20-131515.html>
24. http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=271
25. <http://www.consiliulconcurentei.ro/?pag=1>
26. <http://www.eff-franchise.com/spip.php?rubrique4>
27. <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Franchising>
28. http://www.fbb.ro/home/legea-francizei/legea_francizei.htm
29. <http://www.franciza.ro>
30. <http://www.francize.net>
31. <http://www.francize.ro>
32. <http://www.francizor.ro>

RECENT FINANCIAL CRISES AND THEIR LESSONS FOR ROMANIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Florina Oncescu,
1 December 2018 University of Alba Iulia, Romania
70oncescu@gmail.com

Carmen Elena Coca*,
Tomis University of Constanta, Romania
zelesneacarmen@yahoo.com
*Corresponding author

Lilia Șargu,
University of European Studies of Chisinau, Republic of Moldova
lsargu@mail.ru

Abstract: Financial crises affect the entire international, regional and local business environment. Global financial and monetary imbalances are growing and may become unsustainable. The rapid accumulation of foreign exchange reserves can be coupled with some economic crises and then the effects become incalculable. The financial crisis of 2008-2009, with its prolonged and multi-year effects, plunged the world into recession, which was the worst economic downturn since the Great Depression of the 1930s. The current atypical financial crisis, driven by the COVID 19 pandemic but also by other regional factors of ongoing political, economic and military instability, requires multidisciplinary analysis. Comprehensive economic support measures in the EU, together with measures taken at the national level in Romania and the Republic of Moldova, can support both countries' short and medium-term economic recovery.

Keywords: financial crisis, Romania, Republic of Moldova

GEL: G01, G15, H12

1. Introduction

Economic crisis refers to a wide range of situations where some financial products suddenly lose a significant part of their face value. Many economic crises have been associated with immediate access to and withdrawal of capital from banks in past centuries. Periods of recession have also coincided with these panic situations. Other situations, normally called economic crises, include stock market crashes and, bursting of economic bubbles, crises in the foreign exchange market. The result of economic crises is a loss of money, but not necessarily in changes to the real economy.

The dictionary definition of an economic crisis can be summarised as follows: a phase of the economic cycle characterised in the contemporary economy by a decline in the profitability of enterprises, rising inflation, acceleration of financial concentration and economic multinationalism, the beginning of technological revolutions, changes in the structure of world demand for industrial products, rising unemployment; the development of the e.c. is influenced by conjunctural factors (wage demands, rising raw material and energy prices) and structural factors (falling labour productivity and the profitability of enterprises) [1].

In the view of the National Bank of Romania, the economic crisis is the turning point between recession and expansion in an economic cycle, signifying the resumption of economic growth. Usually, as a result of expansionary policies, i.e. interest rate cuts and the lifting of restrictions on

lending, the investment process is favoured and/or as a result of an improvement in the international economic climate [2].

Many leading economists have produced theories about how economic crises develop and how they might be prevented. However, there is no consensus; economic crises continue to occur according to an inexorable, as yet poorly understood logic.

A financial crisis can be defined as the loss of confidence in a country's currency or other financial assets, which causes international investors to withdraw their funds/money from that country [3].

2. Data and methods

With its prolonged and multi-year effects, the financial crisis of 2008-2009 plunged the world into recession, which was the worst economic downturn since the Great Depression of the 1930s. In the aftermath of the crisis, governments issued several new pieces of legislation aimed at regulating financial activities and, at the same time, saving critical industrial sectors. At the same time, the US Federal Reserve initiated aggressive monetary policy measures, including several rounds of quantitative easing. While some lessons have been learned, Wall Street and the business community seem to have forgotten many of the risks that caused the crisis as the economy recovered throughout 2010. However, while the economic repercussions of the COVID-19 pandemic, 2019-2022, are still uncertain, the lessons learned from the last crisis have put the financial responsibility, at least this time, on a better footing [4].

During the international financial crisis, an interesting study showed that: 'the Romanian economy is about to experience a recession due to the spreading effects of the international financial crisis. In a globalised economy, we have to admit that what is good and what is bad in the phenomenon of globalisation transcend more easily to individual economies, and Romania cannot be isolated now that it is engaged in the process of European integration, one of the dimensions of this process being financial integration itself' [5].

The European Parliament's Special Committee on the Financial, Economic and Social Crisis in its 2015 summary report points to the following as the main causes of the international financial crisis that has also strongly affected the EU: "global imbalances, lax financial regulation, lax monetary policy in the US, complexity and opacity of financial products, combined with inappropriate incentives for risky actions and short-term remuneration schemes, conflict of interest among credit rating agencies, unregulated derivatives, social inequalities and environmentally damaging behaviour" [6].

The implications that the process of financial globalisation has on the level of systemic financial stability are important. In the context of globalisation, the challenges to stability are much more numerous, stemming from the increasing openness of economies, financial liberalisation and the increasing complexity of financial markets and products.

Among the important factors of globalisation that have also been associated with the emergence of financial crises have been fixed exchange rate regimes and the process of deregulation. These factors had provided a breeding ground for financial turmoil when the financial infrastructure was not sufficiently developed when capital flows were liberalised or when economic fundamentals were not sufficiently sound. When economic fundamentals were sound, the imperfections of international markets related to volatility, panic, and inadequate risk protection, also led to contagion and crisis.

Crisis episodes have become more frequent in recent decades, and the most important of these will be analysed in the next section. They have occurred mainly in emerging economies, but industrialised countries have not been immune to financial turmoil either. Some of these episodes are the banking crises in the Nordic countries and Japan in the late 1980s, the crisis in Mexico in 1994, the Asian crisis in 1997, the crisis in Russia in 1998, the crisis in Argentina in 2001 and the subprime crisis in the United States which was the trigger for the global crisis that started in 2007. This financial crisis,

known as the 'subprime' crisis (after the name of high-risk mortgage securities), had as its main starting point the bursting of the US house price bubble. This crisis is an event that characterises the capitalist system and modern finance. Finance capital generates profit, and part of it is added to existing capital. This logic of accumulation cannot be bypassed in this system, and if, for one reason or another, capital stops accumulating, the economy goes into crisis.

Between 1997 and 2006, house prices rose in the US by 124% (The Economist, 2007). In January 2012, house prices rose by 22.5%, a trend that was true for the whole of America, heralding a new housing boom. The housing market recovery is of great importance to the North American economy and beyond. After years of volatility, home prices have risen at a rate of about 5% since the beginning of 2015. The increase in prices comes amid persistent weakness in some parts of the market. Total sales and new construction volumes remain well below their pre-crisis peaks. American families who own their own homes feel more socially secure and are spending more money. Despite recovering imbalances, Federal Reserve officials have seen housing as a bright spot for the US economy in recent years. This turnaround would not have been possible without the intervention of the Federal Reserve, which has been printing massive dollars. US mortgages have become extremely cheap. People can take out a mortgage loan for 30 years at an interest rate of just 3.5% for the whole term. Many experts are concerned about the current trend. Ten years ago, in 2006, the housing boom also started with low prices, hence the hypothesis: "Isn't this set the stage for the next crisis of this kind?" In concrete terms, the economic dysfunction was due to the historical development of the US mortgage market [7].

Another enabling factor has been China's high propensity to save, which has fuelled capital inflows to the US and kept interest rates low in the latter country [8].

Financial institutions extended these loans, and competition became fierce. While at the beginning of the development of the mortgage market, state or semi-state institutions such as Fannie Mae (Federal National Mortgage Association) and Freddie Mac (Federal Home Loan Mortgage Corporation) were the main players in the market, in recent years, the market was dominated by a few large US banks and investment companies. Due to global interdependencies and contagion, the effect of the subprime crisis has become quite evident as it has spread to other markets, increasing the likelihood of a credit crisis and destabilising capital markets, with very serious implications for the real economy.

The current financial crisis that has arisen as a result of the global COVID 19 pandemic, which is still little analysed from an economic, financial and social point of view, can be defined as an ongoing global economic recession. The evolution of the banking system is also correlated with the economy. And when the economy is in decline, the banks are also affected.

According to IMF estimates, in 2020, the global economy will have shrunk by 3%, the euro area by 7.5%, Romania by 3.9% and the Republic of Moldova by 7% [9].

Despite considerable economic performance over the last two decades, the Republic of Moldova is one of the poorest countries in Europe. Even though the pattern of consumption-led economic growth fuelled by considerable poverty-reducing growth became less sustainable long before the COVID-19 pandemic. The 2020 pandemic and drought exposed the vulnerabilities of the growth model to shocks. Moldova is among the countries most affected by the COVID-19 pandemic in Europe, both at household and business levels [10].

By 2022, the global economy is projected to shrink from 5.9 in 2021 to 4.4%, largely reflecting In China, pandemic-induced disruptions related to the COVID-19 zero-tolerance policy and prolonged financial stress among real estate developers have induced a revision. It is difficult to anticipate whether, under the impact of COVID-19, the evolution of Romania's economy will have a "V" trajectory, with falling output and investment, temporary stagnation of business, that phase of a temporary decline in economic activity (recession), followed by a rapid recovery of a magnitude proportional to that of the fall phase, or the evolution of the economy will be "U" shaped, with a prolonged period of stagnation [12]. Forecasting is difficult given the structural developments that

have shaken the financial system in recent years. The internationalisation and interconnection of economies and markets have reduced the area over which monetary authorities exercise their mission. The development of the financial markets has given rise to a degree of opacity in guaranteeing the confidentiality of transactions. Some of the biggest players are moving to offshore financial centres to reduce taxation. The volume of money transactions on grey markets is also growing rapidly. It can be argued that the information available to monetary authorities is too exclusive, favouring bank intervention. A large share of non-bank money transactions is missing from the statistics. Also, only a fraction of market players has direct access to information to manage risks. International cooperation strengthens monetary stability. The effects of systemic crises can be reduced. For financial stability in general, but with a focus on monetary stability and instruments, the G7 and later the G20 were created. Monetary equilibrium is an essential factor of general equilibrium and is constantly present in the business and social environment. Enterprise risk management policies are subject to unprecedented transparency, which allows a correct perception of the influence of currency on the growth or decline of this risk. We consider the role of currency risk dispersion in maintaining economic equilibrium, in particular through the dispersion of exchange rate risk, interest rate risk and payment risk. Structural trends are opening up the financial world, so the process of liberalising capital markets is continuing. This can reduce the risks faced by each player in the financial markets. At the same time, monetary innovations are leading to the development of new instruments to permanently reduce risk exposure. The dispersion of currency risk has multiple beneficial effects on monetary circulation. First of all, there is an increase in foreign currency payments, which leads to the possibility of finding more financing for the economy. Secondly, the internationalisation of production processes can be achieved more easily, as greater exposure of buyers is achieved.

3. Results and discussion

Monetary globalisation favours financing such as foreign currency investments, which, being more diversified, can lead to minimising debt risk or even optimising treasury investments. And because of this, the fixed-rate regime has been abandoned. The new parities are progressively determined by the free market. Secondly, monetary equilibrium has a strong influence on economic equilibrium by increasing the degree of indebtedness at variable interest rates. There is thus a transfer of rate risk to borrowers.

Borrowers remain essentially free to hedge part of their debt risk through short-term contracts (SWAPs) or simply to accept debt at a certain, certainly higher, but fixed rate. Money market risk is borne by both monetary financial institutions and firms. There is a transfer of risk, smaller or larger, from firms to managers and intermediaries. The above can be deduced from the influence of equilibrium and monetary risk on different categories of economic agents.

Quoted prices on active markets are the best indication of their fair value. Firms may decide to use instruments to hedge monetary risk, including the purchase of options and derivatives.

In assessing monetary risk as an instrument of general economic equilibrium, it is very important that not only monetary authorities but also firms take into account the provisions of the Basel II Accord on risk and capital adequacy. Monetary risk is also the result of global imbalances.

Financial crises, in turn, affect the entire business environment, including the international environment. Global financial and monetary imbalances are growing and may become unsustainable. The rapid accumulation of foreign exchange reserves can be coupled with some economic crises and the effects become incalculable. There is too much liquidity glut, and monetary policies have to adjust quickly and recycle, for example, export earnings from commodity-producing countries. This boosts indebtedness to historic levels.

The analysis of the Gross Domestic Product of the European Union vs the Domestic Product of Romania and the Republic of Moldova over the last 20 years clearly shows the direct influence of financial crises on its evolution (Table 1 and Figure 1).

Table 1 EU, Romania and Republic of Moldova - GDP growth 2000 – 2020, annual % [13, 14, 15]

Year	EU GDP growth (annual %)	Romania GDP growth (annual %)	Rep. of Moldova GDP growth (annual %)	Anul	EU - GDP growth (annual %)	Romania GDP growth (annual %)	Rep. of Moldova GDP growth (annual %)
2000	3.9	2.84	2.10	2011	1.85	5.81	5.81
2001	2.17	2.76	6.1	2012	-0.70	0.13	-0.59
2002	1.11	0.48	7.8	2013	-0.03	1.73	9.04
2003	0.9	-3.36	6.6	2014	1.57	-0.16	5.0
2004	2.59	8.09	7.4	2015	2.31	-0.66	-0.33
2005	1.92	-5.76	7.5	2016	2.00	1.75	4.40
2006	3.49	3.36	4.8	2017	2.81	2.62	4.69
2007	3.15	-0.8	3.0	2018	2.06	-2.84	4.30
2008	0.64	2.07	7.8	2019	1.81	-0.35	3.68
2009	-4.34	-14.82	-6.0	2020	-5.95	-7.99	-6.96
2010	2.24	1.62	7.1				

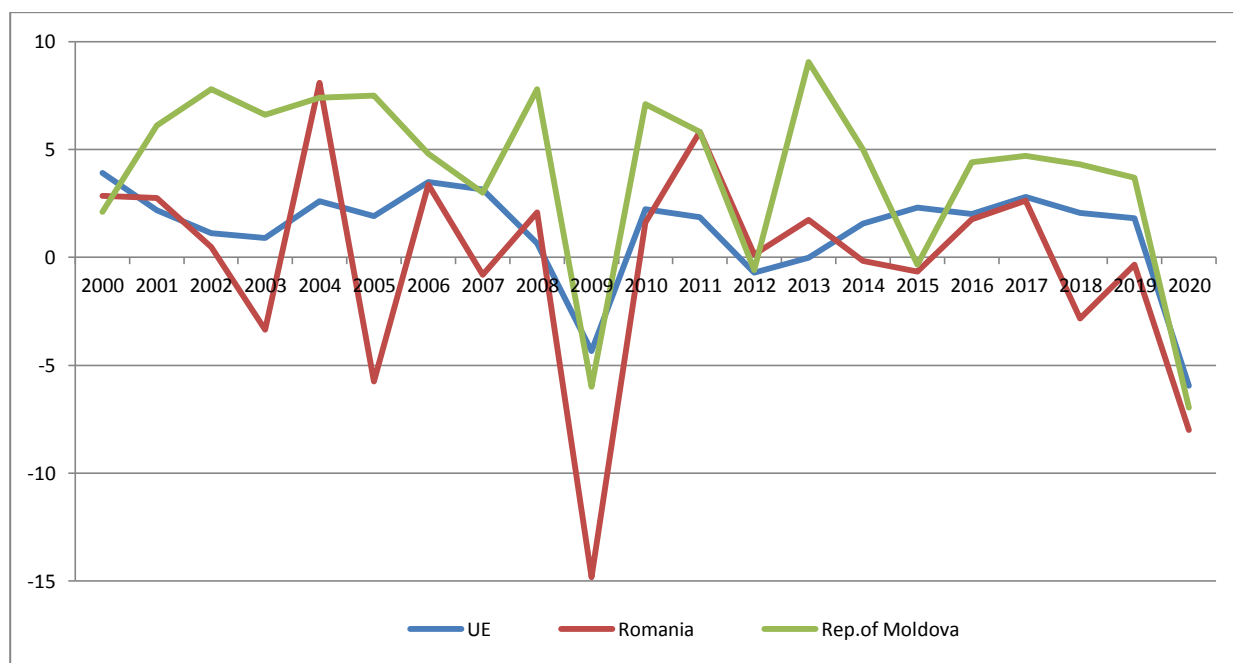

Figura 1 EU, Romania and Republic of Moldova - GDP growth 2000 – 2020, annual %

Monetary policies determine the origins of imbalances, with a focus on persistent global imbalances and financial integration. At times, US monetary policy has been less effective. For example, massive purchases of US Treasuries by Asian central banks have kept the exchange rate against the USD artificially low. This has raised the prospect of keeping the US government deficit high. The same has

happened with interest rates, leading to excessive lending in USD. In the context of the continuing economic and financial crisis and the recent sovereign debt crisis in European countries, efforts to maintain monetary balance are intensifying. New solutions are being sought in the euro area market to calm the EURO crisis and restore economic growth, and strengthen fiscal and budget discipline for each EU state.

In conclusion, the currency balance must be achieved in such a way that imports of raw materials, services, technologies, etc., are possible with optimal currency consumption.

Directly related to financial - currency balances are the categories of liquidity and international solvency. In some periods, these two categories have been equated, although in terms of their structure and role they differ both externally and internally.

General economic equilibrium involves the combination of foreign exchange balance with monetary balance and financial balance. The external balance of payments is a statistical table that records all real, financial and monetary flows between a country and the rest of the world for a given period, working with concepts such as transactions, economic territory, residents, valuation and recording of flows, double recording system. The simplified structure of the external balance of payments includes the current account, the financial and capital account, and errors and omissions. Import-export transactions can be valued internally and externally using specific indicators. The external balance of payments is influenced by endogenous and exogenous factors.

In international economic relations, the external balance of payments situation is the guiding factor for the foreign policy of the state in question, as well as for the policies of other states towards that state. The balance of payments reflects the economic strength of the country concerned, the state and extent of its economic transactions with other countries, the health of the national economy, and the credibility of that country vis-à-vis other countries.

A " occurs when a country maintaining a fixed exchange rate is suddenly forced to devalue its currency because of a speculative attack. Sovereign debt default (collapse) occurs when a country can no longer pay its debts. Although devaluation and collapse may be voluntary decisions taken by the government, they are often perceived as the unintended result of changes in investors that lead to a sudden stop of capital entering the country or a sudden increase in capital leaving the country.

Romania's public debt has almost doubled in the last five and a half years, from 269 billion lei at the end of 2015 to 527.49 billion lei at the end of May 2021. Romania's debt has been growing at an accelerating rate in recent years amid growing deficits and continuous increases in salaries and pensions. These increases could not be sustained by increases in revenue, so borrowing was needed to pay for them.

Compared to this period, the last three years affected by the Covid 19 pandemic show increasing public debt in the EU (Table 2, 3 and Figures 2, 3, 4, 5). A total of fourteen EU Member States reported a debt ratio of more than 60% di n GDP at the end of 2020: the highest was recorded by Greece (206.3%), followed by Italy (155.8%), Portugal (135.2%), Spain (120.0%), Cyprus (115.3%), France (115.0%) and Belgium (112.8%).

Romania is not the only country for which the public debt-to-GDP ratio rose steeply last year, as this phenomenon is common across the European Union and the euro area. In the EU, the public debt ratio rose from 77.5% of GDP at the end of 2019 to 85.09% in 2021. However, Romania is ranked eighth in the top countries with the lowest public debt-to-GDP ratio (47.4%).

Table 2 UE countries - Annual GDP, Debt, Deficit, 2021, in USD [16]

Countries	Population	Annual GDP (M)	GDP per capita	HDI	Debt (M)	Debt (%GDP)	Deficit (%GDP)
Austria	8,932,664	477,066	53,407	0.922	360,529	83.20	-8.30
Belgium	11,554,767	599,570	51,839	0.931	588,505	112.80	-9.40
Bulgaria	6,916,548	69,209	10,006	0.816	17,347	24.70	-4.00

Croatia	4,036,355	67,781	16,793	0.851	49,946	87.30	-7.40
Cyprus	896,007	27,619	30,825	0.887	28,386	115.30	-5.70
Czech Rep.	10,701,777	245,350	22,926	0.900	93,554	37.70	-5.60
Denmark	5,840,045	356,085	60,973	0.940	150,640	42.10	-0.20
Estonia	1,330,068	36,262	27,263	0.892	5,822	19.00	-5.60
Finland	5,533,793	299,145	54,058	0.938	187,530	69.50	-5.60
France	67,656,682	2,937,373	43,556	0.901	3,025,986	115.00	-9.10
Germany	83,155,031	4,222,972	50,784	0.947	2,643,428	68.70	-4.30
Greece	10,678,632	216,233	20,242	0.888	389,588	206.30	-10.10
Hungary	9,730,772	155,013	15,866	0.854	120,557	80.10	-8.00
Ireland	5,006,324	498,543	99,571	0.955	248,864	58.40	-4.90
Italy	59,236,213	2,106,650	35,551	0.892	2,939,416	155.60	-9.60
Latvia	1,893,223	38,937	20,567	0.866	14,568	43.20	-4.50
Lithuania	2,795,680	65,434	23,405	0.882	26,342	46.60	-7.20
Luxemb.	634,730	86,708	136,606	0.916	18,155	24.80	-3.50
Malta	516,100	17,189	33,306	0.895	7,970	53.40	-9.70
Netherl.	17,475,415	1,017,972	58,252	0.944	496,623	54.30	-4.20
Poland	37,840,001	595,916	15,699	0.880	334,559	57.40	-7.10
Portugal	10,298,252	249,878	24,264	0.864	308,954	135.20	-5.80
Romania	19,201,662	283,420	14,772	0.828	117,279	47.40	-9.40
Slovakia	5,459,781	114,867	21,039	0.860	62,832	59.70	-5.50
Slovenia	2,108,977	61,524	29,173	0.917	42,744	79.80	-7.70
Spain	47,326,687	1,425,228	30,115	0.904	1,537,155	120.00	-6.87
Sweden	10,379,295	541,064	52,129	0.945	224,709	39.70	-2.60
TOTAL EU	447,135,481	16,813,008	37,602		14,04	1,988	85.09

Table 2 Republic of Moldova - Annual GDP, Debt, Deficit, 2021, in USD [17,18,19,20]

	Population	Annual GDP (M)	GDP per capita	HDI	Debt (M)	Debt (%GDP)	Deficit (%GDP)
Rep of Moldova	2.61	11.91	4,547	0.75	9,013.73	65.9	-7.33

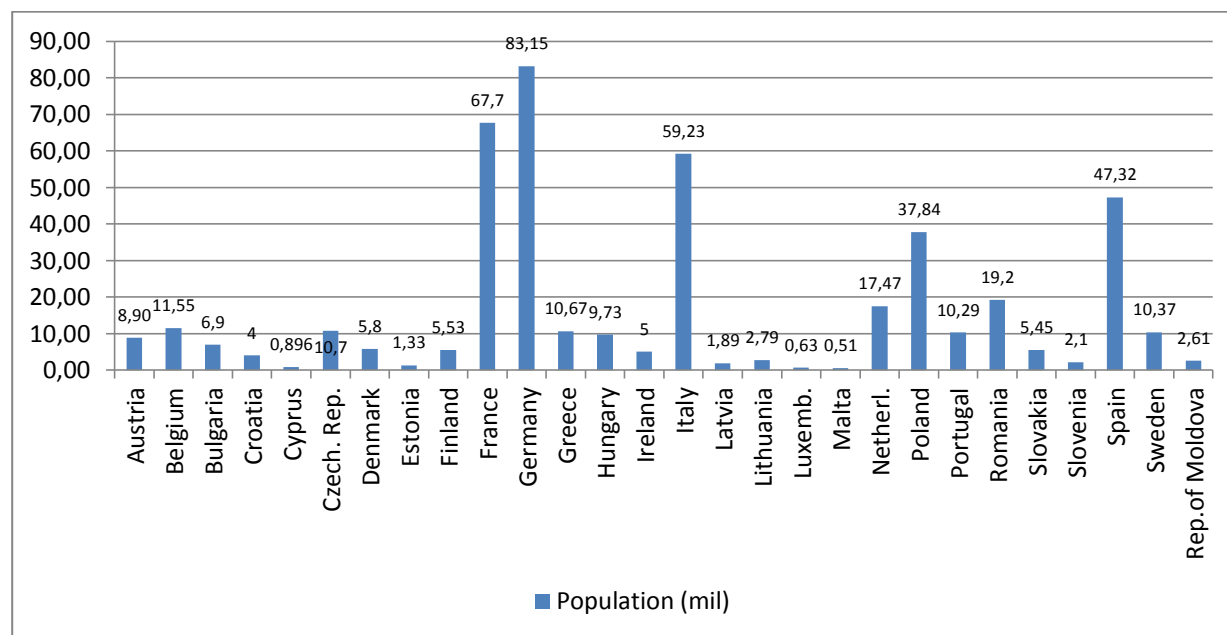

Figure 2 UE countries and Rep. of Moldova – Population, 2021, in a million inhabitants

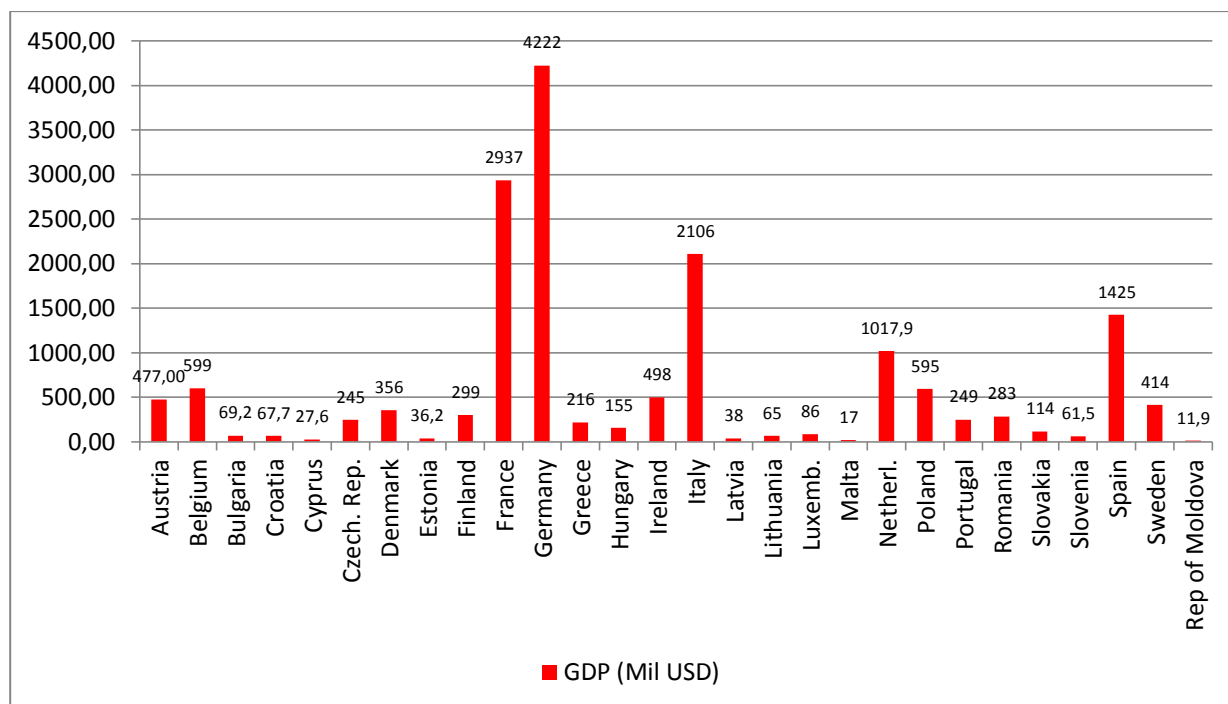

Figure 3 UE countries and Rep. of Moldova – GDP 2021

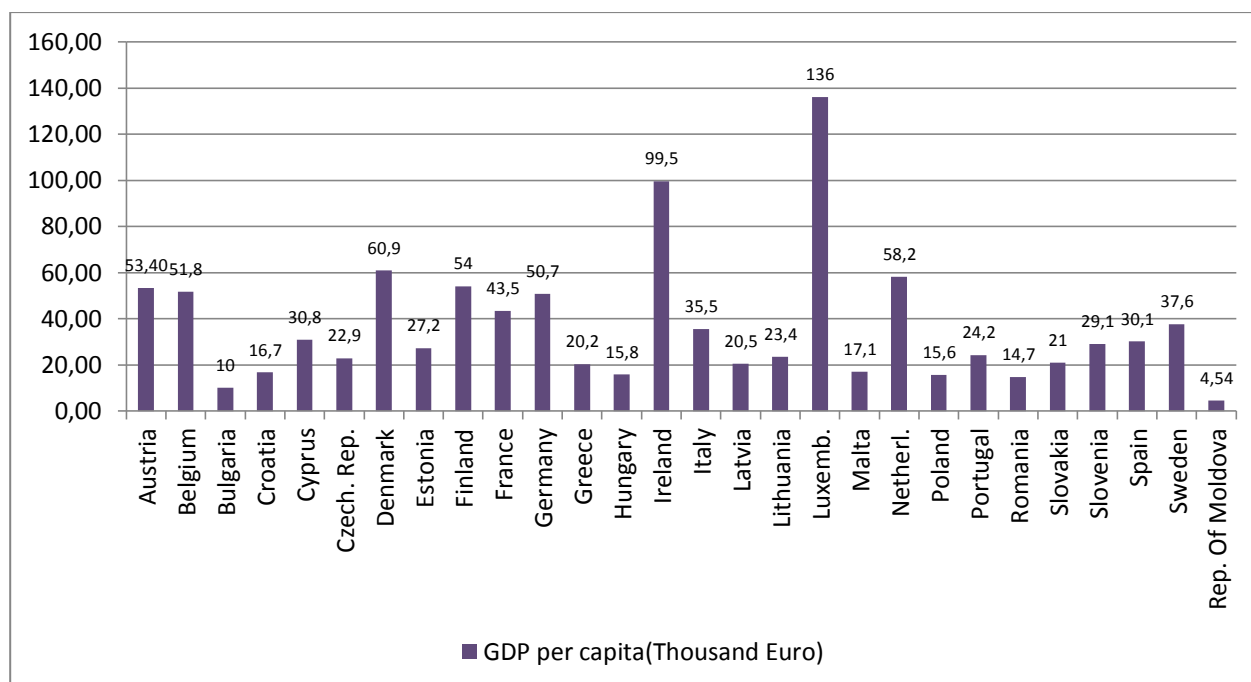

Figure 4 UE countries and Rep. of Moldova – GDP per capita, 2021

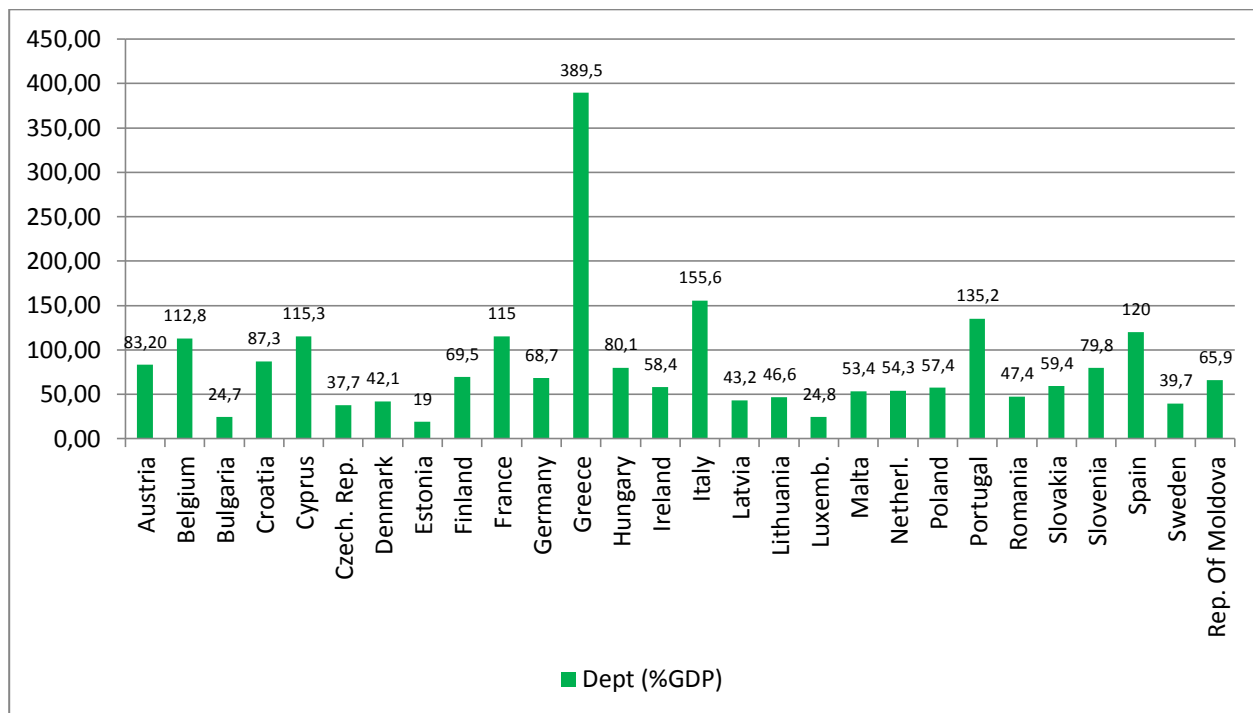

Figure 5 UE countries and Rep. of Moldova – Debt (%GDP), 2021

Conclusions

Economic stability in general, and financial stability in particular, presupposes the system's capacity to cope with endogenous or exogenous entropic factors and to generate and stimulate other anti-entropic factors leading to a state of dynamic equilibrium with prospects for progress. The countries of the world can ensure economic stability only by limiting speculative capital inflows and encouraging long-term investment for job creation. There is still a danger of new speculative asset bubbles in emerging markets without adequate capital control measures [21].

Using administrative decisions as a substitute for lack of support from an adequate policy mix only works in the short term. Soon, private agents will learn how to avoid administrative restrictions and so problems will re-emerge. The only viable solution is to implement a coherent policy mix that supports economic growth and maintains macroeconomic stability.

Structural reforms, including those in the financial sector, play a key role in this mix. *"Financial globalisation has less potential to generate instability in those countries where financial sectors are more developed, institutions stronger, macroeconomic policies sounder and trading systems more open"* [22].

Getting the policy mix right is more important than any single policy. Increased monetary policy tightening can only compensate in the short run for the lack of support from structural reforms, fiscal-budgetary and revenue policies, and the resulting situation would be suboptimal from a real convergence perspective.

Fiscal-budgetary policy plays a key role in ensuring that the external imbalance is kept at a sustainable level.

The public sector should tighten in order to give more room for manoeuvre to the private sector, thus also avoiding pro-cyclical behaviour. At the same time, revenue policy should remain prudent for similar reasons and not send inappropriate signals for wage setting in the private sector [23].

Broad-based measures to support EU economies, together with measures taken at the national level in Romania and the Republic of Moldova, which account for a significant percentage of GDP, can support the short- and medium-term economic recovery of both countries.

References

1. <https://dexonline.ro/definitie/criz%C4%83/571138>, accesat 15.02.2022.
2. <https://www.bnr.ro/DocumentInformation.aspx?idInfoClass=6885&idDocument=1915&directLink=1>, *România și criza financiară internațională*, Mugur Isărescu, Guvernatorul BNR, Conferința “Calea spre standarde europene în serviciile financiare” 23 septembrie, Râmnicu Vâlcea, România, accesat 15.02.2022 (in Romanian).
3. https://www.globalinfo.ro/z/criza_financiara.htm., accesat 15.02.2022.
4. <https://www.investopedia.com/news/10-years-later-lessons-financial-crisis/#toc-the-2008-09-financial-crisis-in-numbers>, accesat 15.02.2022.
5. https://ipe.ro/RePEc/vls/vls_pdf/vol13i1p7-18.pdf, Pop, N., Criza financiară. provocări pentru România, 2009, accesat 15.02.2022.
6. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cris/dv/exe_summ_/exe_summ_ro.pdf, accesat 17.02.2022.
7. Cerna S., *Teoria anticipațiilor raționale și credibilitatea politicii monetare*, Editura Universității de Vest din Timișoara 2009 (in Romanian).
https://www.researchgate.net/publication/269985547_POLITICA_MONETARA_NECONVENTIONALA.
8. Warnock F., Warnock V., *International capital flows and U.S. interest rates*, International Finance Discussion Paper, no. 860, Board of Governors of the Federal Reserve System, September, 2006]. <https://www.federalreserve.gov/pubs/ifdp/2005/840/ifdp840.pdf>.
9. Romania’s economy contracted in 2020, one of the lowest contractions in the European Union, and recovered strongly at 6.5 percent in the first half of 2021. The fiscal deficit surged to 9.2 percent of GDP at the end of 2020 and will remain high in 2021,
<https://www.worldbank.org/en/country/romania/overview#1>.
10. <https://www.worldbank.org/ro/country/moldova/overview#1>.
11. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/01/25/world-economic-outlook-update-january-2022>.
12. Medrega, C., Business MAGAZIN. *Cum va evolua economia României în această criză?*,
<https://www.zf.ro/banci-si-asigurari/business-magazin-evolua-economia-romaniei-aceasta-criza-sergiu-19140828> (in Romanian).
13. https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=EU&name_desc=true
14. <https://www.macrotrends.net/countries/ROU/romania/gdp-growth-rate>.
15. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=MD>.
16. <https://countryeconomy.com/countries/groups/european-union>.
17. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=MD>.
18. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=MD>.
19. <https://hdr.undp.org/en/countries/profiles/MDA>.
20. <https://www.bnm.md/ro/tipuri-de-publicatii/datoria-externa>.
21. Stiglitz, J.E. (2010). *În cădere liberă*, Ed. Publica, București.
22. Rato, R., *Testing the financial waters*, IMF - Published in ABC September 3, 2007.
23. Isarescu, M., *Probleme ale politicii monetare într-o țară emergentă. Cazul României*, Discursul academicianului Mugur Isărescu cu ocazia primirii sale ca membru corespondent al Academiei Regale de Științe Economice și Financiare din Barcelona, 21 februarie 2008 (in Romanian).

THE ROLE OF THE USE OF FOREIGN CAPITAL IN THE ACQUISITION OF HIGH TECHNOLOGY

Agil Abid Gurbanov, Ph.D.,
Baku Business University
agilqurbanov73@mail.ru

Abstract. An important factor in the development of the modern world economy is, among other factors, the process of globalization, expressed in the international movement of direct investment and the growth of international technological exchange. Foreign direct investment has a great impact on the scientific and technological development of countries and serves the successful development of national economies. Given the current knowledge about the importance of participation in the international process of technological change, examining the impact of foreign investment on the acceptance and distribution of countries around the world is one of the main priorities today.

Keywords. Investment, technology, innovation, capital export, information, legal environment.

Резюме. Важным фактором развития современной мировой экономики является, в числе прочих факторов, процесс глобализации, выражающийся в международном движении прямых инвестиций и росте международного технологического обмена. Прямые иностранные инвестиции оказывают большое влияние на научно-техническое развитие стран и служат успешному развитию национальных экономик. Учитывая современные знания о важности участия в международном процессе технологических изменений, изучение влияния иностранных инвестиций на принятие и распределение стран по всему миру является сегодня одним из главных приоритетов.

Ключевые слова: инвестиции, технологии, инновации, вывоз капитала, информация, правовая среда.

JEL: B26, D24, M15

Introduction

When implementing projects abroad, investing countries, as a rule, use the most favorable ratio of available factors of production, including all technologies, which increases the likelihood of more advanced foreign investment and, consequently, more advanced export of capital.

At the same time, local employees of an enterprise have the opportunity to get acquainted with foreign equipment and technologies, to master more advanced methods of work organization and management when organizing production through foreign investment. While informal channels do not transmit information about technology, they can at least partially help disseminate new information, even among professionals who are not working in a country that receives foreign direct investment. It should also be noted that information about foreign technologies can be transferred from enterprises that receive foreign investment to local suppliers. The impact of foreign investment on the implementation of foreign technologies in countries occurs in two ways: direct impact and indirect impact. The direct impact includes the import of more advanced production technologies, the import of improved equipment, and the import of more advanced management technologies, including sales management. Indirect effects include training of experts, relations between foreign-invested businesses and local consumers and local suppliers, the impression effect, etc. can be said.

It should be noted that the application of foreign technologies has a positive effect on the acquisition of new knowledge. This allows local producers to increase the level of technology used by local enterprises in the current situation under the influence of information on more advanced

technologies. At the same time, the lack of relevant specialists to apply the technologies used by foreign investors in the country may have a negative impact on the economic development of those countries that receive the technology. When studying the impact of foreign investment on international technology exchange, it should be noted that there is a relationship between the amount of research and development costs and the volume of foreign direct investment abroad. These relations are very important, on the one hand, because of the desire of countries with advanced technologies to invest, and on the other hand, the desire of countries to attract foreign investment.

As a very important fact for us, there is a correlation between the amount of income generated from the use of intellectual property from abroad on the one hand, and foreign direct investment and foreign investment reserves on the other hand. In our opinion, this can be explained by the willingness of high-tech countries to invest and the possible link between technology transfer abroad and foreign investment practice.

Results and Discussion

As is known from world practice, the main channel of advanced technology transfer is foreign investment. The application of technology in the world is considered as a process in which knowledge and technical experience are distributed and accepted in all sectors of the economy. Innovation capital enables the reorganization of work, the restructuring of workshops, the improvement of management, the development of new products and marketing, and the increased investment in intangible assets.

As we mentioned, there are two types of technology applications: direct applied and indirect. Direct technology penetration is the direct incorporation of new technologies into the production process of machinery, equipment and components. The second is the transfer of knowledge, technical expertise and technology, which does not require the purchase of machinery and equipment with new technologies. In other words, only knowledge and production methods are transferred by a foreign investor to a local partner as an investment.

The participation of foreign investors in the financing of priority areas for our country, such as research, computer technology and information technology, remains extremely important.

In order to effectively attract advanced technologies through foreign investors, in our opinion, the following should be taken into account:

1. Creating a stable environment for investment. Implementing any innovation requires time and high costs, and it is difficult to invest in a country that is constantly changing; the result is unpredictable.

2. The risk-return ratio is a key feature of any investment. The potential benefits of new development can be very high, but in the first stage it almost always requires a large investment. The return on investment in innovation is long-term and is generally deferred over time. It is this factor that plays a strong and deterrent role.

An innovative business is very risky: for a researcher, a negative result is also a scientific result, but for an investor, it is a waste of money and time.

3. Lack of clear and preferential investment policy. First, the majority of investors are primarily looking for projects and areas that can bring maximum profit in the short term, and the field of innovation does not apply to them. Second, there are no specialized agencies in Azerbaijan in the form of venture funds that support the development and application of innovative products in the early stages of implementation. Third, recalling the experience of a number of developing countries, innovation projects were generally initiated there in preferential taxes in free economic zones and areas prepared for production.

4. Sufficiently high taxes, poor protection of intellectual property, bureaucratic obstacles do not allow foreign entrepreneurs to invest in such projects.

Information support for investment activities should be mentioned among a wide range of tools for the impact of government investment activities. In modern conditions, there is a need for an

information support system in expanding the process of attracting foreign direct investment and building foreign economic relations. Thus, the effective media and communication strategy of the state should ensure the destruction of unpleasant stereotypes and imaginations for foreign investment in the republic, and help to create the image of Azerbaijan.

In our opinion, it would be more expedient to have the following among the measures to stimulate the activities of foreign investors:

- popularization of truly successful examples of investment projects;
- promotion of the attractiveness of high-tech sectors of the economy;
- conducting international events to attract foreign direct investment, including economic and investment forums, conferences, seminars.

Investment is not only capital, but also modernization based on modern technologies, better forms of governance and a new quality of life. Attracting foreign investment contributes to economic growth, modernization of the national economic system, and the transition to a higher technological order.

For Azerbaijan to become one of the leading countries in the world, it needs a transition to a new innovative path of development. To ensure this transition, it is necessary to have a developed infrastructure, a high level of welfare of the population and a significant share of the country's high-tech sector in GDP.

Currency shortages must be addressed to attract external resources.

In the world experience, the best result of the establishment of joint ventures, as well as the attraction of foreign capital, has been demonstrated in China. Thus, the overall productivity of joint ventures for 2018 was higher than that of local Chinese enterprises.

World experience shows that the development of a network of foreign and joint ventures contributes to economic growth and capital exports, has a positive impact on the structure of gross domestic product, while ensuring the efficient use of local raw materials, saturating the domestic market with quality goods and services. increases the pert potential. The activity of foreign and joint ventures is based on the joint use of financial and material resources, the joint solution of all economic problems. (7)

In modern conditions, foreign investors are interested in many factors that directly affect their investment decisions: the presence or absence of economic stability in the country, an attractive market, suitable raw materials, infrastructure, transport, etc. All this is called the investment climate. They first analyze the investment climate. However, the investment climate acts not only as an economic environment, but also as a legal environment. The investor is looking for an environment where he feels legally guaranteed. He wants to know what legal relations he will see in the new country he will invest in. In any economic situation, no matter how favorable the investment climate, the arrival of foreign investors in the country becomes a problem. Note that in world practice, for various reasons, there can be governments that openly or indirectly demonstrate their political will, based on the principle of "whether a willing investor comes, let him come, if he does not come, do not come."

A few years ago, three Swiss economists identified two key principles for attracting foreign capital as a result of meetings with leading international medium- and long-term (more than 5-year) investment organizations (6):

- In countries waiting for foreign investment, economic laws and decisions should not change overnight.
- Although laws and decisions are not changed, governments should not be bound by these laws and decisions.

If these two principles are taken into account, the reasons for the problems in attracting foreign investment to other sectors outside Azerbaijan's energy sector become clear. In addition, violations of

these two principles directly affect investment decisions and the owners of capital themselves. O. Economic and political stability are important conditions for attracting stable foreign capital to the country. However, this factor alone is not enough to attract foreign capital to the country.

In line with international practice, developing countries often resort to industrialization policies, producing products for everyday use. This is due to the ready demand in the domestic market in this area. At the same time, we note that production in the non-oil sector is carried out by small enterprises that do not require large capital and high technology.

The intensification of foreign investment activity includes the improvement and development of forms of attracting foreign capital. Foreign investment flows can be obtained through offshore agreements. Compensation agreements are a form of foreign trade transaction involving the repayment of loans and services under certain conditions and on time, when targeted bank loans are allocated for the development of enterprises on the condition that they are repaid by suppliers. Such transactions are linked to foreign trade or industrial enterprises. For example, a foreign partner may lend to a country and supply equipment for the construction of industrial and other facilities, and after the facility is commissioned, it may purchase a portion of the products produced in that country in an amount that fully covers the loan amount, including interest. This is the essence of the industrial compensation agreement. However, it should be borne in mind that large-scale closed transactions require a long time not only for their implementation (execution), but also for the repayment of credit (supply of finished products). This leads to equipment wear and other negative consequences and requires new costs. Such agreements should be approached with high professionalism and only after a thorough feasibility study that takes into account all the negative and positive results.

Attracting enterprise capital can be an effective form of foreign direct investment. These are investments in risky projects for the development of new technologies, products and services. The primary source of enterprise capital is the personal deposits and loans of the founders. The objects of investment in the capital of the enterprise are enterprises and projects with high risk for obtaining bank loans. But if successful, high profits can be made. If the appropriate payment is provided, investors will not shy away from the increased level of risk associated with investments in the country.

It is also attractive for foreign investors that these clusters include technopolises and technoparks, areas with special economic zones and closed territorial entities, which, as noted, are distinguished by a special regime for doing business. Thus, in terms of successful world practice, the creation of clusters is one of the mechanisms for attracting large amounts of foreign investment in the high-tech sector. However, there is a big problem:

- reliability of information and its accessibility.

If there are no innovative territorial groups in the database, there will be a problem of attracting investment to a separate innovation group and the country's economy as a whole. Foreign investors need to access an information platform where they can identify the top priority projects for investment. In this regard, it is necessary to establish a state information system that will ensure that foreign investors have access to information on national investment projects. This information system must meet international standards for the provision of information, ensure the transparency of the entrepreneur and his investment project, as well as provide information on the financial status of the project initiator and access to business plan forecasts.

Thus, foreign investment is an important factor in economic development, but at the current stage of development there are many problems that make it difficult to attract foreign capital to the economy. The solution of the identified problems, such as the creation of a favorable investment climate and the attraction of foreign investors to the Azerbaijani economy, should form the basis for ensuring economic development.

Conclusion

From the foregoing, we can conclude that in order to increase the investment attractiveness of the state for foreign investors, it is necessary to take the following measures:

- revision of tax legislation to simplify and stimulate production;
- to provide tax incentives to foreign investors who make long-term investments to fully cover the losses from slower capital turnover compared to other areas of activity;
- to prevent inflation by all known measures in world practice, except for non-payment of wages to employees;
- simplify procedures and reduce the registration period for foreign-invested commercial organizations;
- to develop and create mechanisms to encourage investment activities of foreign investors in the territory of the republic;
- development of information support for investors through the establishment of specialized investment structures;
- enforcement of the inviolability of contracts;
- to create an organization that selects and promotes the most suitable and promising investment projects for the economy of the Azerbaijan Republic and to protect against foreign investments that do not comply with the national interests of the Republic of Azerbaijan.

In our opinion, the implementation of these measures will increase the innovation and investment activities of enterprises, will provide the development of the national innovation system and structural changes in the economy. As a result, it will create conditions for foreign investors to export capital to our country.

As a result, one of the state mechanisms for attracting foreign investment to the country may be programs such as the “State Program for the Development of Innovative Regional Clusters” in the implementation of socio-economic policy priorities. The creation of clusters in different parts of the country can be an effective mechanism for expanding external economic integration, as they are created according to world experience, accelerate human and infrastructure capacity, develop a wide network of reliable and competitive suppliers and provide a variety of options. service organizations. This, in turn, will encourage foreign investment in the high-tech sector. The creation of innovative regional groups should be based on the regions of enterprises, which are characterized by high dynamics of growth in production volumes and huge scientific and technical potential of all educational and research organizations.

References

1. Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development. Order of the President of the Republic of Azerbaijan, Baku, February 2, 2021. (Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, Bakı, 2 fevral 2021-ci il)
2. State Program of socio-economic development of the regions of the Republic of Azerbaijan in 2019-2023. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan, Baku, January 29, 2019. (Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019–2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublikası prezidentinin Fərmanı, Bakı şəhəri, 29 yanvar 2019-cu il).
3. Samadzadeh Z.A. China in the global world economy. Baku, Science and education, 2009, 607 p. (Səmədzadə, Z.A. “Çin qlobal dünya iqtisadiyyatında”, Bakı, Elm və Təhsil, 2009,- 607 s.)
4. Taghiyev A.Kh., Aslanzadeh I.A. Innovation management. Baku, 2017, 368 p. (Tağıyev A.H., Aslanzadə, İ.A.. İnnovasiya menecmenti. Dərs vəsaiti, I hissə. Bakı, 2017.- 368 s.)
5. Бланк, И. А. Основы инвестиционного менеджмента. В 2 томах. Том 1 / И.А. Бланк. - М.: Эльга, 2013. - 672 с.

6. Бузгалин А.В., Колганов А.И. Глобальный капитал: Теория: Глобальная гегемония капитала и ее пределы. Т.2 № 101. Изд. 5, URSS. -2019.- 888 с
7. <https://www.nber.org/digest/aug18/spillover-effects-international-joint-ventures-china>

PRODUCȚIA AGRICOLĂ – UNUL DIN PILONII DE BAZĂ A SECURITĂȚII ALIMENTARE A ȚĂRII

Catan Petru,
doctor habilitat, profesor universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID : 0000-0002-9343-606X

Abstract. Food security is one of the most important qualitative features of the socio-economic system of any country and the world as a whole, an integral part of national sovereignty and security and of international security. Agricultural production plays a major role in ensuring the country's food independence. The agricultural sector has been and is one of the main directions of development of the national economy. In 1995 the contribution of the agricultural sector to the GDP of the Republic of Moldova was 29.3%, decreasing in dynamics 3.4 times and constituting in 2020 - 8.7% The national agricultural sector is based on two key sectors - plant cultivation and the livestock sector.

Keywords: food security, economic reform, agro-industrial sector, agricultural production, plant cultivation, livestock sector.

Rezumat. Securitatea alimentară este una din cele mai importante caracteristici calitative a sistemului socio-economic al oricărei țări și a lumii în ansamblu, parte integrantă a suveranității și securității naționale și a securității internaționale. Producția agricolă joacă un rol principal în asigurarea independenței alimentare a țării. Sectorul agrar a fost și este una din direcțiile principale de dezvoltare a economiei naționale. În anul 1995 contribuția sectorului agrar în PIB-ul Republicii Moldova constituia 29,3%, micșorându-se în dinamică de 3,4 ori și constituind în anul 2020 – 8,7% Sectorul agrar național se bazează pe două sectoare cheie - cultura plantelor și sectorul zootehnic.

Cuvinte cheie: securitate alimentară, reforma economică, sectorul agroindustrial, producția agricolă, cultura plantelor, sectorul zootehnic.

JEL : E66 Q10

Securitatea alimentară este una din cele mai importante caracteristici calitative a sistemului socio-economic al oricărei țări și a lumii în ansamblu, parte integrantă a suveranității și securității naționale și a securității internaționale. Asigurarea securității alimentare în lumea contemporană este o problemă complexă, multifuncțională, ce cuprinde aspecte politice, sociale, economice, demografice, de mediu și alte aspecte ale vieții. Soluționarea ei ar garanta accesibilitatea fizică și economică a alimentelor și de asemenea, siguranța alimentară pentru toate segmentele populației.

Termenul de „securitate alimentară” a fost introdus în practica internațională după criza severă a cerealelor din 1972-1973.

Conform **Declarației de la Roma privind securitatea alimentară mondială** (document adoptat în 1996 la Summit-ul alimentar mondial ce a avut loc la Roma, Italia, între 13 și 17 noiembrie 1996 - organizat de Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO), se reafirmă dreptul fiecăruia de a avea acces la alimente sigure și hrănitoare, în concordanță cu dreptul la o hrană adecvată și dreptul fundamental al tuturor de a fi eliberat de foame și promite voința politică și angajamentul comun și național de a atinge securitatea alimentară pentru toți și de a continua efortul de eradicare a foametei în toate țările [1].

Definițiile securității alimentare formulate la reuniunea de la Roma conțin indicații asupra următoarelor elemente:

- disponibilitatea fizică cantitativ suficientă a alimentelor, sigure și hrănitoare;

- accesibilitatea economică la alimente în volum și calitate corespunzătoare, pentru toate grupurile sociale ale populației;
- autonomia și independența economică a sistemului alimentar național (independența alimentară);
- fiabilitatea, adică capacitatea sistemului alimentar național de a minimiza impactul fluctuațiilor sezoniere, meteorologice și de altă natură asupra aprovizionării cu alimente a populației din toate regiunile țării;
- durabilitate, ceea ce înseamnă că sistemul alimentar național se dezvoltă în regim de reproducere extinsă [2].

Producția agricolă joacă rolul principal în asigurarea independenței alimentare a țării și un rol unic în susținerea și prelungirea vieții oamenilor, de care în general depinde nivelul de bunăstare materială a oamenilor.

Reforma economică ce se desfășoară de câteva decenii în Republica Moldova nu a creat condiții egale și reciproc avantajoase între întreprinderile agricole și industriale. Principalul motiv al acestei stări între aceste ramuri principale ale economiei naționale este lipsa unui sistem de sprijin de către stat a sectorului agroindustrial. Transformările relațiilor de proprietate în sectorul agrar au provocat schimbări nefavorabile în sistemul economic de funcționare a producției agricole în perioada transformărilor pieței în economia autohtonă, contribuind la adâncirea crizei agricole.

Trebuie remarcat faptul că reformele în curs de desfășurare în Moldova nu au o bază teoretică profundă. Mai mult ca atât, reformatorii imediat au început schimbări bruște în economie, ignorând experiența altor state și chiar omițând metoda încercării și erorii.

Diletanții în domeniul producției agricole, care au proclamat lozinci despre „*fermierizarea*” completă a țării, introducând dreptul de proprietate privată asupra mijloacelor de producție și legalizând cumpărarea și vânzarea terenurilor agricole, au făcut totul pentru a deschide frontierele pentru importul alimentelor, de calitate joasă, furnizate de producătorii occidentali prin intermediari interni la prețuri de dumping. Astfel, țara și-a pierdut independența alimentară, fundamentele producției agricole au fost subminate.

Spre exemplu, *Legea securității alimentare adoptată în SUA* prevede asigurarea 100% cu alimente proprii. Niciun om de afaceri american nu va aduce mâncare în țară din străinătate. În *Franța, prin lege, până la 90% din alimente sunt produse în țară*. Această lege conține și un articol special privind sprijinul de stat a sectorului agroindustrial, inclusiv facilități pentru familiile tinere care lucrează în sectorul agrar. ***Republica Moldova încă nu are o lege privind securitatea alimentară.***

Sectorul agrar a fost și este una din direcțiile principale de dezvoltare a economiei naționale. În anul 1995 contribuția sectorului agrar în PIB-ul Republicii Moldova constituia 29,3%, micșorându-se în dinamică de 3,4 ori și constituind în anul 2020 – 8,7% (tabelul 1). Sectorul agrar național se bazează pe două sectoare cheie - cultura plantelor și sectorul zootehnic.

Tabelul 1. Contribuția agriculturii la formarea PIB, preturi curente [3]

	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Produsul intern brut	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Impozite nete pe produse	11,4	12,5	16,0	13,9	12,8	12,4	13,5	13,5	13,0	13,0
Valoarea adaugata	88,6	87,5	84,0	86,1	87,2	87,6	86,5	86,5	87,0	87,0

bruta - total

Agricultura, 29,3 25,4 16,4 11,2 11,5 11,4 11,5 10,3 10,2 8,7

silvicultura

si pescuit

Cultura plantelor. Unul dintre indicatorii cheie ai dezvoltării acestei ramuri este producția pe principalele culturi agricole. Analizând dinamica acestui indicator pe o perioadă de 40 de ani (1980-2020), putem conchide că producția pe unele culturi agricole nu s-a schimbat esențial, excluzând anul 2020, care a fost extrem de nefavorabil pentru sectorul agrar (tabelul 2.).

Tabelul 2. Producția pe culturi agricole, toate categoriile de gospodarii, mii tone

Așa, producția cerealelor si leguminoaselor – boabe în total în 2019 a crescut cu 28,7% față de

anul
1980,
inclusi
v grâul
de
toamnă
si
primăv
ară
cu 18,2
% și
orzul
de
toamnă
si
primăv
ară cu
8,4%,
porum
bul
pentru
boabe
cu
37,5%.
O

	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Suprafața însămânțată - total	1839	1717	1530	1527	1540	1460	1503	1520	1533	1544	1519	1538
Cereale si leguminoase - boabe - total	842	837	827	988	1077	920	950	951	937	974	950	957
Griu (de toamna si primavara)	340	303	347	373	407	328	346	371	336	373	353	311
Orz (de toamna si primavara)	65	134	111	106	119	133	85	83	81	65	53	54
Ovas	5	3	5	3	5	3	2	1	2	1	1	1
Hrisca	0	6	4	11	3	0	0	0	0	0	0	0
Leguminoase- boabe	36	77	49	51	42	35	24	24	35	41	40	32
Porumb pentru boabe	392	310	307	442	456	416	493	468	481	491	495	546
Sfecla de zahar	107	80	82	63	34	26	22	21	24	20	15	14
Floarea soarelui	170	127	143	228	276	252	330	362	385	364	359	387
Soia	11	20	3	12	36	59	68	40	34	28	38	29
Tutun	65	32	20	24	5	4	1	1	1	0	0	0
Cartofi	40	47	56	45	36	28	22	21	20	19	19	23
Legume - total	72	78	59	50	37	38	28	28	29	29	37	40
Bostanoase	5	8	7	7	5	10	6	8	8	5	7	6
Plante de nutreț - total	500	462	322	85	68	75	61	62	61	54	47	49

1980 1991 1995 2000 2005 2010 2015 2016 2017 2018 2019 2020

creștere foarte însemnată a avut producția floarei soarelui și soii, care în anul 2019 în comparație cu anul 1980 a crescut respectiv de 3,2 și 6,4 ori, iar în anul nefavorabil 2020/1980 a crescut respectiv de 2,0 și 3,3 ori. Paralel cu creșterea producției în dinamică a unor culturi agricole, observăm o diminuare a producției altor culturi agricole, și anume: dacă în anul 1980 se produceau 78,0 mii tone de tutun uscat, în anul 2020 s-a produs 0,0 tone, producția legumelor a scăzut de 5,7 ori, a cartofilor de aproximativ 2 ori, a sfeclei de zahăr de 6,4 ori.

Cereale si leguminoase - boabe - total	2 759	3016	2389	1935	2838	2421	2206	2993	3355	3467	3550	1505
Griu (de toamnă si primavară)	971	1057	1127	728	1057	744	922	1293	1251	1163	1148	570
Orz (de toamnă si primavară)	155	427	288	133	212	208	179	256	249	175	168	107
Ovăș	9	5	7	2	6	3	2	3	4	1	2	2
Hriscă	0	5	1	7	1	0	0	0	0	0	0	0
Leguminoase-boabe	70	106	50	29	65	36	23	39	69	46	51	27
Porumb pentru boabe	1549	1501	908	1031	1492	1420	1077	1392	1773	2074	2130	785
Sfeclă de zahăr	2726	1989	1733	944	991	838	538	665	876	707	607	423
Floarea soarelui	250	150	182	269	331	382	485	677	804	789	811	493
Soia	10	33	3	12	66	111	48	42	47	58	64	33
Tutun	78	63	27	25	7	8	1	1	1	1	1	0
Cartofi	308	291	383	330	378	280	158	214	197	175	177	172
Legume - total	1221	974	465	350	385	331	235	281	297	270	294	214
Bostănoase	16	36	22	30	48	103	55	67	56	46	45	29
Radacinoase pentru nutreț	1013	1416	546	117	39	31	15	21	1	20	18	4
Porumb pentru siloz si masă verde	3334	4979	1766	212	125	94	62	113	87	111	89	96

Alarmantă este situația la producția culturilor, care constituie baza furajeră pentru sectorul zootehnic. În dinamică 1980/2020 a scăzut producția orzului de 4,5 ori, a rădăcinoaselor pentru nutreț de 253 ori, a porumbului pentru siloz si masă verde de 34,7 ori, etc., ceea ce a avut un efect negativ asupra sectorul zootehnic.

Reducerea producției culturilor agricole se datorează reducerii suprafețelor însămânțate (tabelul 3) și a scăderii roadei la hectar (tabelul 4) din cauza schimbărilor nefavorabile în sistemul economic de funcționare a producției agricole și a condițiilor meteorologice nefavorabile.

Analiza dinamicii suprafețelor însămânțate pe anii 1980-2020 ne arată reducerea lor în total cu 301 hectare sau 16,4%, inclusiv suprafața grâului de toamna si primăvară s-a redus cu 8,5%, orzului cu 6,9%, ovășului de 5 ori, sfeclei de zahăr de 7,6 ori, cartofilor de aproximativ 2 ori, legumelor de aproximativ 2 ori, iar suprafața plantelor de nutreț s-a redus de 10,2 ori.

Tabelul 3. Suprafața însămânțată, toate categoriile de gospodării, mii hectare

În tabelul 4 este dată analiza roadei medii în chintale la hectar pe culturi agricole. Această analiză ne demonstrează faptul că în anul 2020 în comparație cu anul 1980, roada la hectar s-a redus considerabil, fiind un an agricol foarte nefavorabil. Însă dinamica acestui indicator pe perioada 2016-2019 este pozitivă în comparație cu anul 1980. Roada la hectar în anul 2019 aproape la toate culturile agricole este una superioară față de anul 1980, excepție fiind ovăsul, la care roada la hectar s-a redus cu 4 chintale/hectar, leguminoase-boabe cu 6 chintale/hectar, legumele cu 75 chintale/hectar, rădăcinoase pentru nutreț cu 77 chintale/hectar, etc.

Reducerea producției, suprafețelor însămânțate și roadei la hectar la culturile ce constituie baza furajeră pentru sectorul zootehnic a pus sub întrebare existența vităritului în Republica Moldova. Producția animalieră în anul 1990 constituia 50% din producția agricolă totală, în anul 1995 – 32,8%, iar în anul 2021 numai 20,3% (tabelul 5).

Tabelul 4. Roada medie pe culturi agricole, toate categoriile de gospodarii, chintale/hectar

	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Cereale si leguminoase - boabe - total	33	37	29	20	27	27	23	32	36	36	38	19
Griu (de toamna si primavara)	29	35	33	20	26	23	27	35	37	31	33	19
Orz (de toamna si primavara)	24	32	26	13	18	16	21	31	31	27	32	21
Ovas	20	15	15	8	12	11	10	21	23	13	16	14
Hrisca	9	7	3	7	3	5	3	8	4	7	6	7
Leguminoase-boabe	19	14	10	6	16	11	10	16	20	12	13	10
Porumb pentru boabe	40	48	29	23	33	35	22	30	37	42	43	19
Sfecla de zahar	256	249	211	151	290	320	253	326	370	373	400	326
Floarea soarelui	15	12	13	12	12	15	15	19	21	22	23	13
Soia	9	17	9	10	18	19	7	12	14	21	17	13
Tutun	12	20	14	11	14	18	16	14	18	19	15	-
Cartofi	77	62	68	51	105	102	72	104	100	92	98	76
Legume - total	155	121	77	69	104	89	85	97	103	95	80	56
Bostanoase	34	44	32	42	89	104	86	88	75	87	63	54
Radacinoase pentru nutret	372	467	268	127	163	182	118	142	177	196	295	60
Porumb pentru siloz si masa verde	192	238	111	67	111	141	84	178	172	235	204	103

Tabelul 5. Producția globală agricolă pe ramurile agriculturii, toate categoriile de gospodării, milioane lei

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2019	2020	2021
Producția agricolă totală	6	4 243	8 268	12 688	19 873	27 193	34 597	30 061	46 069

Producția vegetală	4	2 687	5 790	8 449	13 616	18 082	24 670	20 389	36 120
Producția animalieră	3	1 393	2 202	3 851	5 786	8 584	9 248	9 135	9 354
Servicii	0	163	27	388	471	527	679	537	595

În tabelul 6 este efectuată analiza în dinamică a producției principalelor produse animaliere în RM, care demonstrează reducerea considerabilă a lor în dinamică.

Tabelul 6. Producția principalelor produse animaliere în RM, mii tone [4]

Vânzarea pentru sacrificare în total a vitelor și păsărilor (în masă vie) în anul 2020 față de anul 1980 s-a redus de 2,3 ori, inclusiv bovine de 10,9 ori, porcine de aproximativ 2 ori, ovine și caprine de 2,2 ori. Din toate tipurile de produse animaliere s-a majorat numai vânzarea păsărilor (în masă vie) cu 10,2%. Considerabil s-a redus cantitatea laptelui de vacă de 4,1 ori, ouălor cu 28,2%, lânii de aproximativ 2 ori.

Descrescerea producției animaliere a fost cauzată de reducerea efectivului de vite în Republica

Moldova
(tabelul 7).
acă
în
anul 1980
în
RM
erau 1150
mii
capete de
bovine

	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Vinzarea pentru sacrificare a vitelor si pasarilor (in masa vie)	393,0	433,0	174,0	123,0	121,0	150,0	174,5	184,3	157,8	163,3	158,6	172,6
..bovine	143,0	154,0	70,0	30,0	26,0	16,9	14,0	15,8	12,7	13,4	12,7	13,1
..porcine	182,0	189,0	67,0	63,0	51,0	72,5	91,6	92,9	79,2	84,0	82,7	93,8
..ovine si caprine	9,0	10,0	11,0	7,0	5,0	4,7	4,4	4,2	5,1	4,1	4,2	4,1
..pasari	55,0	76,0	24,0	21,0	37,0	54,7	62,7	69,9	59,3	60,3	57,6	60,6
..alte specii	4,0	4,0	2,0	1,0	2,0	1,5	1,7	1,7	1,7	1,5	1,4	1,0
Lapte de vaca	1 187,0	1 284,0	751,0	555,0	627,0	591,2	479,5	462,1	442,6	373,1	331,7	290,5
Oua, milioane bucati	874,0	1 061,0	477,0	575,0	762,0	718,5	628,8	673,5	707,2	688,7	686,6	627,5
Lina, tone	2 616,0	2 869,0	2 895,0	2 066,0	2 079,0	2 067,0	1 899,0	1 709,5	1 850,2	1 917,5	1 755,1	1 464,1

ne, inclusiv vaci - 429 mii capete, la 01 ianuarie 1995 – 751 mii capete de bovine, inclusiv vaci – 367 mii capete, atunci la 01 ianuarie 2021 au rămas numai 108,9 mii capete de bovine, inclusiv 71,2 mii vaci, ceea ce constituie o reducere față de anul 1980, respectiv bovine de 10,6 ori și vaci de 6 ori, iar față de anul 1995, respectiv bovine de 6,9 ori și vaci de 5,2 ori. În perioada analizată s-a redus efectivul de porcine cu 1739,5 mii capete, sau de 6,1 ori, de ovine de 2,5 ori, de cabaline de 2,4 ori, etc. Însă în perioada analizată s-a majorat efectivul caprinelor de 7,5 ori și familiilor de albini cu 10,1%.

Tabelul 7. Efectivul vitelor la 1 ianuarie, pe specii de animale în RM, mii capet

Deși efectivul vacilor și cantitatea laptelui s-a redus în RM în dinamică, cantitatea medie anuală de lapte muls calculată pe o vacă, la întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) s-a majorat (tabelul 8). Dacă în 2006 se mulgea de la o vacă 2913 litri, total pe republică, în anul 2020 s-a muls 3579 litri, sau o creștere de 22,9%. Cea mai mare creștere a fost înregistrată în U.T.A Găgăuzia, de la 2465 litri în anul 2006 la 6393 litri în anul 2020, sau de 2,6 ori. Și în regiunile Nord, Centru și Sud s-a înregistrat creștere, respectiv 44%, 48,6 și 45%.

Tabelul 8. Cantitatea medie anuală de lapte muls calculată pe o vacă, la întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) pe regiunile RM, kilograme [5]

	2006	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total pe republica	2 913	2 993	3 468	3 939	4 363	3 626	3 573	3 579
Nord	3 001	3 033	3 109	3 473	4 073	4 297	4 416	4 320
Centru	2 646	2 289	3 174	3 280	3 468	3 658	4 203	3 931
Sud	3 042	3 097	3 367	3 808	3 293	2 899	3 002	3 483
U.T.A Găgăuzia	2 465	3 886	5 305	7 928	8 069	7 371	6 933	6 393

La întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) producția medie anuală de oua pe o găina ouătoare, total pe republică s-a redus în perioada analizată 2006-2020 de la 230 ouă la 188, sau 18,3%. În regiunile Nord, Centru și Sud s-a înregistrat o reducere, respectiv de 3,6%, 18,2 și 11,5%. Deși în U.T.A Găgăuzia, în perioada analizată s-a înregistrat o creștere considerabilă de 6,4 ori, producția medie anuală de oua pe o găina ouătoare în 2020 a constituit numai 115 ouă (în 2006 – 18 ouă), nivel cel mai jos pe regiunile RM.

Tabelul 9. Producția medie anuală de ouă pe o găină ouătoare, la întreprinderile agricole și

	1980	1991	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bovine	1 150,0	1 061,0	751,0	423,0	331,0	221,6	191,2	186,1	182,3	167,4	144,8	123,7	108,9
...Vacii	429,0	395,0	367,0	275,0	231,0	161,2	130,3	127,7	122,9	112,8	97,2	81,0	71,2
Porcine	2 079,0	1 850,0	946,0	683,0	398,0	377,1	472,8	453,2	439,0	406,4	397,3	396,6	339,5
Ovine	1 207,0	1 245,0	1 393,0	930,0	823,0	803,7	729,8	717,8	710,6	679,1	613,4	531,1	474,4
Caprine	19,0	37,0	90,0	100,0	119,0	111,2	144,9	150,6	159,2	162,6	155,3	145,2	142,0
Cabaline	54,0	47,0	56,0	67,0	73,0	54,4	41,9	39,4	36,8	33,6	29,9	26,0	22,6
Magari	..	..	3,0	3,0	4,0	2,9	2,2	2,0	3,1	5,0	3,8	1,4	1,2
Iepuri de casa	365,0	283,0	237,0	183,0	239,0	274,5	326,1	350,2	366,7	376,5	351,5	329,7	319,2
Familii de albini, mii bucati	168,0	371,0	138,0	76,0	87,0	101,5	124,3	135,9	148,1	163,6	178,7	182,1	184,9

gospodăriile țărănești (de fermier) pe regiunile RM, bucati [6]

	2006	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Total pe republica	230	224	193	196	206	206	192	188
Nord	250	240	209	255	251	255	217	241
Centru	225	231	203	149	147	179	169	184
Sud	208	205	206	186	235	231	233	184
U.T.A	18	70	110	95	137	125	119	115
Gagauzia								

Conceptul contemporan al dezvoltării ulterioare a agriculturii ar trebui să se concentreze nu atât pe asigurarea dinamismului acesteia, cât pe rezolvarea acelor probleme care sunt direct legate de începutul scoaterii sectorului agrar din criza economică, iar apoi să-și concentreze forțele științifice și pârgghiile economice spre fundamentarea unui model de dezvoltare durabilă și a căilor de sporire a eficienței economice a sectorului agrar, a măsurilor de protecție socială a țăranilor în condițiile relațiilor de piață stabilite, prin crearea condițiilor organizatorice, economice, financiare, juridice de dezvoltare a producției agrare, perfecționării mecanismului de sprijin de către stat a producătorilor agricoli, aprofundării reformei funciare și formării unei infrastructuri de piață adecvate.

Posibilitățile ieșirii agriculturii din criză sunt condiționate de mai mulți factori, care nu pot examinați izolat de alte structuri ale complexului agroindustrial, care constituie un sistem complex și divers de ramuri, întreprinderi, cooperative, asociații, care, precum ca și sectorul agrar se confruntă cu o criză profundă, se află într-o stare financiară dificilă.

În opinia noastră, pentru ameliorarea situației în sectorul agrar, este necesară îndeplinirea următoarelor măsuri:

- elaborarea unui mecanism optim și eficient de consolidare a terenurilor agricole privatizate;
- combinarea tuturor formelor de gospodărire, cu drept de alegere pentru nivelurile inferioare;
- revenirea la tehnologiile intensive în cultivarea culturilor agricole, la îmbunătățirea fertilității solului, la respectarea asolamentelor;
- refacerea sistemelor de irigare a terenurilor agricole;
- dezvoltarea și păstrarea vităritului de prăsilă și menținerea fondului genetic al acestuia, producției de cereale, furaje, producției de semințe de elită în gospodării mari ale republicii, cu subordonare municipală și de stat cu investiții prioritare în aceste sectoare;
- consolidarea bazei furajere pentru dezvoltarea vităritului;
- protejarea pieței interne a produselor agricole, atingerea unui protecționism rezonabil pentru producătorii agricoli autohtoni, eliminarea dumpingului importurilor prin taxe vamale și cote, fiind rezonabilă direcționarea tuturor încasărilor către un fond special pentru sprijinirea dezvoltării complexului agroindustrial;
- dezvoltarea unei rețele de canale pentru comercializarea cu ridicata a produselor agricole;
- formarea preturilor de achiziție, ținând cont de costurile reale ale majorității producătorilor agricoli;
- asigurarea susținerii și protecției prețurilor la produsele agricole;
- revizuirea instrumentelor de finanțare preferențială a producătorilor agricoli;
- dezvoltarea companiilor de leasing pentru deservirea agriculturii;
- revizuirea mecanismului de subvenționare a producătorilor agricoli;
- reevaluarea structurii subvențiilor agricole pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă a sectorului agrar;

- atragerea investițiilor private pentru modernizarea agriculturii în scopul creșterii eficienței utilizării resurselor și oferirea avantajelor investitorilor private, etc.

Doar o abordare complexă a reformării sectorului agrar, în special prin consolidarea terenurilor agricole, crearea gospodăriilor agricole colective mari, ținând cont de toate particularitățile acestui proces, poate aduce schimbări pozitive acestui sector important al economiei.

Bibliografia:

1. https://wikicro.icu/wiki/Rome_Declaration_on_World_Food_Security. (accesat 17.01.2022);
2. https://ru.wikipedia.org/wiki/Продовольственная_безопасность. (accesat 21.01.2022);
3. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_13%20CNT_SCN2008_CNT010_Resurse/CNT010072.px/table/tableViewLayout1/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774. (accesat 28.01.2022);
4. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_16%20AGR_AGR030/AGR030200.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774. (accesat 11.02.2022);
5. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_16%20AGR_AGR030/AGR030500reg.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774. (accesat 14.02.2022);
6. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_16%20AGR_AGR030/AGR030500reg.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774. (accesat 17.02.2022);

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ОЦЕНКИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Суннатов Мухтор Нейматович, кандидат экономических наук,
доцент кафедры «Макроэкономический анализ и прогнозирование»
Ташкентского государственного экономического университета,
г.Ташкент, Узбекистан
muxtor.sunnatov@mail.ru

Abstract: *The article focuses on the need to create an organizational and legal framework for the basic principles of intellectual property valuation, in particular, a methodological framework for valuing intellectual property from the point of view of accounting as intangible assets.*

Keywords: *intellectual property, intangible assets, fixed assets, market infrastructure, asset, mechanism.*

Аннотация: *В статье акцентируется внимание на необходимости создания организационно-правовой базы основных принципов оценки интеллектуальной собственности, в частности, методологической базы оценки интеллектуальной собственности с точки зрения учета в качестве нематериальных активов.*

Ключевые слова: *интеллектуальная собственность, нематериальные активы, , , актив, механизм.*

JEL: O34, M59

Введение

Опыт быстроразвивающихся предприятий показывает, что владение высоким пакетом объектов интеллектуальной собственности и грамотное управление ими дает только преимущество на рынке. Это ограничивает возможности конкурентов и, как следствие, обеспечивает стабильный и значительный рост выручки.

Сегодня рынок интеллектуальной собственности становится одним из важнейших секторов национальной экономики многих стран с адекватным (количественным) интеллектуальным капиталом. Интеллектуальная собственность (ИС) является одним из важнейших источников, определяющих рост общественного благосостояния, это ключевая особенность рынка интеллектуальной собственности. Не случайно доля имущественных нематериальных активов, приобретаемых в имущественных комплексах ведущих зарубежных компаний, в том числе на рынке интеллектуальных услуг, постоянно увеличивается.

Интеллектуальная собственность стала неотъемлемой частью производства. Это источник, способный получать высокую отдачу в области материального производства. Как система территорий интеллектуальная собственность может использоваться несколькими юридическими и индивидуальными предпринимателями одновременно на нематериальных и определенных условиях. Абсолютные права и знания инноватора и его разработчиков при продаже интеллектуальной собственности не всегда отчуждаются. Это еще одна особенность рынка интеллектуальной собственности.

Результаты и дискуссии

Среди российских ученых Наумов А.Ф., Степанова И.П. По их мнению, важность рынка интеллектуальной собственности и его роль находят отражение в следующих функциях:

➤ рынок является связующим звеном между авторами интеллектуальной собственности и продукции, т. е. связывает продавцов и покупателей и обеспечивает непрерывность производства инновационных продуктов и услуг;

➤ рынок - обеспечивает окончательное признание значимости массовых благ и производимых инновационных продуктов или услуг (инноваций);

➤ рынок - выполняет побудительную функцию;

➤ рынок - предоставляет населению следующую информацию: о состоянии объектов интеллектуальной собственности на рынке; о сравнительных качественных преимуществах результатов интеллектуальной деятельности; информационная функция ценообразования, определяющая уровень насыщения инновационной продукцией и уровень себестоимости продукции;

➤ рынок - через механизм конкуренции освобождает общество от слабых, немощных хозяйствующих субъектов и переносит санитарную функцию на сильные отрасли.[4]

Динамика роста ВВП и глобально конкурентные показатели национальной экономики зависят от того, какие результаты интеллектуальной деятельности вовлекаются в гражданский оборот, их цена и скорость оборота. Роль интеллектуальной собственности и цифровой инфраструктуры станет ключевым фактором, определяющим рост национальной экономики и, следовательно, влияние страны на мир. Условия для этого создаются развитием глобальных цифровых сетей, более 90 процентов которых составляют движение интеллектуальной собственности.

Институт интеллектуальной собственности – ядро современной мировой экономики, растущее быстрее, чем «материальные» рынки, более чем на 10% в год (Китай – 23%, США – 5%, Франция – 2%, Россия – 5%). Также в комплекс имущественных прав входит включение интеллектуальной собственности в качестве доли в уставный капитал юридических лиц. [11]

Помимо прав на интеллектуальную собственность, мы получаем набор нематериальных активов. На основании обобщения источников мы считаем нематериальными активами уникальные объекты длительного (более одного года) использования в хозяйственной деятельности по денежной оценке, способности зарабатывать (или создавать условия для заработка), правовой охране, но не материальные блага.

При принятии активов в качестве нематериальных активов должны одновременно выполняться следующие условия:

а) отсутствие материальной структуры (формы);

б) долгосрочное использование активов в производстве товаров, работ или услуг или для административных и иных функций предприятия, т.е. со сроком полезного использования более 12 месяцев или, если он превышает 12 месяцев, в течение нормального операционного цикла;

с) предприятие не намерено перепродавать актив;

ж) надежность, то есть наличие надлежащим образом оформленных документов (патентов, свидетельств, иных охраняемых документов, патентов, договоров об отказе от товарных знаков (приобретения)), подтверждающих наличие актива и исключительного права на него у предприятия;

г) возможность идентификации.

Сравнительная характеристика интеллектуальной собственности (ОИС) и основных средств показывает сходства и различия между этими активами (рис. 1). Сравнение интеллектуальной собственности и основных средств позволяет нам выявить сходства и различия между ОИС и основными средствами (ОС).

Изучение финансово-экономической сущности интеллектуальной собственности позволяет определить реальное место той или иной ОИС в структуре собственности предприятия. В связи с этим необходимо изучение деятельности хозяйствующего субъекта при изучении важности и степени использования ОИС, поскольку для оценщика определяется значимость как индивидуальной интеллектуальной собственности, так и бизнеса.

Использование ОИС на предприятии может затрагивать следующие области: [6].

- улучшение использования основных средств;
- улучшение использования оборотного капитала;
- повышение производительности труда.

Применение ОИС в вышеперечисленных направлениях позволит повысить производственную мощность и эффективность производства предприятия. Правильное использование ОИС увеличивает доход и прибыльность предприятия, что приводит к увеличению его стоимости.

Рис.1. Основные критерии сходства и различия интеллектуальной собственности (ИС) и основных средств (ОС) (Создано автором)

Несмотря на особенности интеллектуальной собственности, она неотделима от других видов собственности. Принципы формирования стоимости ОИС обычно отличаются от принципов, используемых при оценке бизнеса. Используются три классических подхода к определению стоимости интеллектуальной собственности. Это затраты, сравнительные показатели и доходы. Однако в силу уникальности интеллектуальной собственности

существуют некоторые особенности применения этих подходов при определении любой ценности. [8]

Существует ряд основных принципов, общих для оценки интеллектуальной собственности:

принцип полезности — возможность удовлетворения определенных потребностей пользователей в течение определенного периода времени;

принцип замещения (модификации) - означает, что авторизованный покупатель не платит за интеллектуальный актив более высокую плату, чем цена, полученная от другого аналогичного актива. То есть в этом положении воплощается принцип маржинальной прибыли, представляющий собой определенный коэффициент роста суммы прибыли при вложении средств в различные активы;

принцип ожидания - напрямую связан с величиной будущих денежных поступлений от оцениваемого актива, сроками их получения и остаточной стоимостью актива;

принцип совместимости - означает, что продукт соответствует рыночным стандартам. Это также необходимое условие для торговли, которая является прибыльной во многих отношениях. Беспольный с точки зрения потребительской ценности предмет почти не имеет цены;

принцип спроса и предложения – цена ОИС напрямую зависит от состояния рынка, и естественно, что показатели спроса и предложения также будут меняться, так как рынок не всегда стабилен;

принцип конкуренции - усиление конкуренции между производителями приводит к снижению среднего уровня рентабельности капитальных вложений;

принципы, связанные с макроэкономической ситуацией или экономическим развитием региона - означают необходимость учета следующих показателей макроэкономической стабильности при анализе стоимости ОИС: стабильность национальной валюты; этапы делового цикла; государственная политика, особенно стабильность налогового законодательства; уровень государственного регулирования отрасли; конвертация национальной валюты и, конечно же, эффективные институциональные механизмы. [3]

В этих принципах четко определена цель. В соответствии с ним обосновываются понятие оценки интеллектуальной собственности и нематериальных активов, требования к информации, процедуры оценки, подходы и методы оценки, нормы и правила, устанавливающие требования к оформлению результатов оценки. [12]

Оценка нематериальных активов необходима при ликвидации предприятия/организации, слиянии и поглощении, представлении официального отчета в суд, определении убытков, причиненных нарушением прав интеллектуальной собственности, определении роялти и уступке и лицензировании прав интеллектуальной собственности, внесение вклада в уставный капитал предприятия/организации, принятие решений об инвестировании в нематериальные активы, приобретение и продажа прав интеллектуальной собственности, оценка и приобретение бизнеса, международные стандарты финансовой отчетности. [1]

Рыночная стоимость прав на ИС всегда определяется при совершении сделок, связанных с коммерциализацией ИС. Рыночная стоимость ОИС — это наиболее разумная цена, при которой стороны будут действовать предусмотрительно со всей необходимой информацией. В целом рыночная стоимость ОИС или лицензии может быть выражена следующим образом. [5]

$$B_{\text{оис}} = B \times T \times \Delta\P = V \times (Z - C), \quad (1).$$

$$B_{\text{лиц}} = D \times B \times T \times \Delta\P = D \times V \times (Z - C), \quad (2).$$

Здесь рыночная стоимость $B_{\text{оис}}$ -ОИС в сумах или других валютах, рыночная стоимость лицензий в сумах или других валютах для $B_{\text{лиц}}$ -ОИС, среднегодовой продукт на основе ОИС в В-физических единицах, расчетный период использования T -ОИС или срок действия

лицензионного договора, т.е. количество лет Прибыль с каждой единицы продукции, произведенной с использованием права ΔП-ИС в суммах или иной валюте, объем производства на основе ОИС (или лицензионной продукции) в период V-T в натуральном выражении, продажи в суммах или иной валюте исходя из цены Z-ОИС, стоимость единицы произведенной продукции в суммах или иной валюте исходя из С-ОИС, Д-прибыль (доля лицензиата), полученная лицензиата по истечении определенного отчетного периода эта доля рассчитывается опытным путем и на практике составляет 10-30% от прибыли лицензиата. [5]

Вышеприведенная формула может быть использована только для понимания сущности и механизма рыночной идентификации, но в профессиональной практике оценки ОИС эта формула не может быть использована, так как в формулу входят среднегодовой объем производства продукции (В), средняя цена реализации (Z), себестоимость (С), прибыль (ΔП), такие как среднегодовые расчетные параметры. На практике эти показатели каждый год имеют разные значения, кроме того, в формуле не учитываются факторы риска, изменение стоимости денег во времени (инфляция). В связи с этим дополнительное внимание будет уделено рассмотрению методов оценки ОИС в контексте различных подходов к ценообразованию.

В государствах-членах ВОИС, в том числе в Республике Узбекистан, для оценки интеллектуальной собственности и нематериальных активов, а также интеллектуального капитала используется американская классификация методов оценки. По его словам, существует три основных классических подхода: затратный, рыночный (сравнительный) и доходный. [7] Поскольку методы и процессы оценки необходимы для инвестиций в бизнес, по этой теме было проведено множество исследований. Американские экономисты Ittner D.S., Larcker D.F. «Если вы используете неправильную шкалу или она не соответствует экономическим показателям, вы не только теряете много денег, но и принимаете катастрофические решения», — сказал он. [9]

На сегодняшний день для оценки нематериальных активов и ИС используются следующие методы. Для начала познакомимся с методами оценки нематериальных активов. При определении рыночной стоимости нематериальных активов, затратном методе создания нематериальных активов и методе расходования прибыли сравнительный (рыночный) подход использует метод сравнения аналогов нематериальных активов, а доходный метод использует метод избыточного дохода, метод дисконтированных денежных потоков, метод освобождения от уплаты роялти и предпочтительные методы получения прибыли. [1]

Первоначально делается путем определения стоимости нематериальных активов, затрат на их создание. Сначала определяется общая стоимость замены (или восстановления) ОИС. Для этого учитываются следующие виды затрат: на приобретение прав собственности; для поисковых операций; создание новых образцов (прототипов); на услуги третьих лиц; оплатить патентные пошлины; создавать конструкторскую и проектную документацию; для правовой защиты проекта и т.д. Это сумма общих затрат - ΣZ . Во-вторых, определяется коэффициент, учитывающий духовное устаревание ОИС ($K_{\text{ман.НМА}}$). $K_{\text{ман.НМА}} = 1 - T_a/T_n$. [10]

Здесь: T_a - срок действия защищенного документа. T_n – номинальный срок защищенного документа. В-третьих, определяется остаточная стоимость НМА ($K_{\text{кол.НМА}}$) с учетом коэффициента (K_t) технико-экономической значимости. $K_{\text{кол.НМА}} = \Sigma Z \times K_{\text{ман.НМА}} \times K_t \times K_{\text{ик}}$.

Бу ерда: $K_{\text{ик}} - i$ – йилдаги умумий иқтисодий жараёнларни акс эттирувчи коэффициент (нархлар динамикасини таҳлил қилиш асосида ҳисобга олинадиган); K_t - техник ва иқтисодий аҳамиятга эга бўлган коэффициент.

Здесь: $K_{\text{ик}} - i$ - коэффициент, отражающий общехозяйственные процессы в году (учтен на основе анализа динамики цен); K_t – коэффициент технико-экономической значимости.

Стоимость нематериальных активов определяется путем оценки роста затрат и таким образом способствует получению прибыли предприятия за счет увеличения стоимости. Это экономическое преимущество может зависеть от правил. Как правило, применение этого метода включает: определение величины прироста стоимости за определенный период времени; капитализировать эту стоимость, используя коэффициент справедливой стоимости.

Выводы

Оценка ИС широко применяется в народном хозяйстве в связи с двумя основными направлениями, а именно коммерциализацией имущества и использованием капитализации.

Коммерциализация ИС включает в себя не только ОИС в отношении торговли, но и продажу, покупку и использование конкурентоспособной продукции, произведенной с целью получения прибыли. Оценочная деятельность в период коммерциализации направлена на определение рыночной стоимости ИС, которая может быть рассчитана с использованием доходного, затратного и сравнительного подходов. Эти подходы применимы и к оценке недвижимости.

Понятие коммерциализации ИС охватывает широкий спектр коммерческих операций, осуществляемых в бизнесе с целью получения прибыли. К ним относятся продажа лицензий, выдача патентов (отчуждение), внесение ОИС в уставный капитал предприятий, передача прав на права на ИС по иным коммерческим сделкам, возмещение вреда, причиненного незаконным использованием прав на ИС, развитие ОИС для производства и продажи конкурентоспособной продукции, участие в выпуске, а также использование специфических форм коммерциализации, включая страхование и залог ОИС.

Капитализация ИС – это преобразование ИС в собственность предприятия (нематериальные активы) и отражение этого имущества в балансе предприятия в качестве нематериальных активов. Процесс капитализации включает в себя инвентаризацию ИС, их оценку и отображение в балансе как нематериальные активы. Оценка ИС по капитализации основана на «затратном» подходе. Методологической основой оценки ИС должны оставаться принципы, подходы и методы, применяемые при оценке других объектов собственности, но рассматривать его как особый товар рынка с учетом специфики ОИС.

В заключение, сегодня во всем мире интеллектуальная собственность является основным источником создания рабочих мест, новых товаров и услуг. Институт интеллектуальной собственности отметил развитие человечества за последние двадцать лет в мировой экономике с помощью новых технологий, средств массовой информации, высокой моды, информатики и интеллектуальных услуг.

Литература

1. Асаул А.Н., Капаров Б.М., Перевзкин В.Б., Старовойтов М.К. Модернизация экономики на основе технологических инноваций. -СПб.: АНО ИПЭВ, 2008. (606с). -194с.
2. Борисова И.И., Орлова Е.А. Оценка и учет объектов интеллектуальной собственности. Методические рекомендации. Н.Новгород. 2012. 9-10с.
3. Захидов Г.Э., М.Т.Аскарлова, З.А. Джумаев, Л.Ф.Амиров, Х.А. Хакимов, Макроэкономика. Учебник. -Т.: ЭКОНОМИКА 2019. 32-33с.
4. Наумов А.Ф., И.П.Степанова Управление интеллектуальной собственностью. Учебное пособие. Саратов, 2017. 81-82с.
5. Мухопад В.И. Коммерциализация интеллектуальной собственности. -М.:ИНФРА-М, 2010. (512) -312с.
6. Матмуродов Ф.М., Оценочная работа. Учебник. -Т.: Издательство «Наука и техника», 2012, (132)-90с.

7. Судариков С.А., Грек Н.Г., Бахренькова К.А., Экономика и интеллектуальная собственность. -М.:Изд-во деловой и учеб.лит., 2004. (512) -49с.
8. Суннатов М.Н.. Механизм регулирования рынка интеллектуальной собственности в Узбекистане. Журнал «Экономика и предпринимательство» Москва-2021. №5 (130) 2021г. №19
9. Tonissn,L., Maicher,L. (2012): Patents, their importance and valuation methods. Fraunhofer MOEZ Working Paper, issue 3/2012. -22. (42)
10. Цыбулов П.Н. Оценка интеллектуальной собственности. Учебное пособие, -Киев.: Институт интеллектуальной собственности и права. 2005.(198). -50с.
11. Эффективное использование интеллектуальной собственности. Центр стратегических разработок. Москва-2017. 7-с.
12. Национальный стандарт оценки имущества Республики Узбекистан (МСБМ №13) Стандарт «Оценка интеллектуальной собственности». www.lex.uz

ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF DIGITALIZATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

*Șargu Nicu,
PhD student., ASEM doctoral school
Assistant lecturer, University of European Studies of Moldova
nicu.sargu@mail.ru
ORCID : 0000-0002-3766-4498*

Abstract: An important role in the tax system is the efficient service of taxpayers. Effective use of all tools to serve taxpayers to ensure the collection of budget revenues and prevent tax evasion. This is the presentation of taxpayer service strategies, objectives that will lead to the development / improvement of the taxpayer service process and simplification of activities / processes directly exercised by the taxpayer, the article being necessary in the foreground to optimize the communication system and create the conditions optimal for taxpayers. The taxpayer service strategy is part of the Government's Activity Program, the Ministry of Finance's Business Plan, the State Tax Service Business Plan and the State Tax Service Development Strategy. By implementing the new objectives of serving taxpayers and modernizing the information systems for taxing taxpayers, it tends to increase the most significant indicator of service, namely increasing the number of honest taxpayers and increasing taxpayer satisfaction.

Keywords: strategy, development, taxpayer, service, information system, services, digitization, efficiency, taxpayer service.

Rezumat: În sistemul fiscal un rol important îi revine deservirii eficiente a contribuabililor. Utilizarea efectivă a tuturor instrumentelor de deservire a contribuabililor asigură colectarea veniturilor la buget și prevenirea evaziunilor fiscale. Prezentul articol, constituie prezentarea strategiei de deservire a contribuabililor, obiectivele ce vor conduce la dezvoltarea/perfecționarea procesului de deservire a contribuabililor și simplificarea unor activități/procese exercitate nemijlocit de către contribuabili, fiind necesară în prim plan optimizarea sistemului de comunicare și crearea condițiilor optime pentru contribuabili. Strategia de deservire a contribuabililor constituie o parte din Programul de activitate a Guvernului, Planului de activitate a Ministerului Finanțelor, Planului de activitate a Serviciului Fiscal de Stat și Strategiei de dezvoltare a Serviciului Fiscal de Stat. Prin implementarea noilor obiective de deservire a contribuabililor și modernizarea sistemelor informaționale de deservire fiscală a contribuabililor, se tinde spre sporirea celui mai semnificativ indicator al deservirii, și anume majorarea numărului de contribuabili onești și la creșterea gradului de satisfacție a contribuabililor.

Cuvinte cheie: strategie, dezvoltare, contribuabil, deservire, sistem informațional, servicii, digitalizație, eficiență, deservirea contribuabililor.

JEL: M48, H71, H30, H20

1. Introduction

The major objectives of the State Fiscal Service are oriented towards the development and implementation of information systems, the improvement of the budget collection processes, the fiscal compliance and the provision of quality services to the taxpayers.

By implementing the new administration mechanisms, the activity of the Fiscal Service is oriented towards the standardization of the service process and the open cooperation with all taxpayers.

During the years 2018-2020, initiatives to modernize the process of serving taxpayers continued by expanding the scope of electronic services, developing new systems and offering taxpayers new services, including:

- SIA "Management of standard forms" - which allows you to keep track of standard forms and is a tool that ensures the process of recording tax invoices and allows the creation of a single database with all historical information on deliveries of tax invoices and standard forms of documents primary with special regime;

- The module "Application for registration of contracts for leasing of real estate by individuals" in the SIA "e-Application" - is an effective support in keeping records of leases (lease, usufruct, area) of real estate concluded between natural persons who do not carry out entrepreneurial activity;

- SIA "Registration of independent activity" - which allows keeping track of taxpayers who carry out independent activities;

- SIA "Extinguishment of fiscal obligations through SCITL - version 2.0" - allows the optimization of the process regarding the organization and the record of the fiscal obligations related to taxes and duties administered by the local tax collection services;

- SIA "Personal taxpayer's office" - is a system through which the management of taxpayers' access to electronic tax services takes place;

- SIA "e-Invoice" in public procurement - which ensures deliveries by businesses in public procurement in the country, only with the use of electronic tax invoices.

In 2018 by S.C. Magenta Consulting S.R.L. a national survey was conducted to assess the level of taxpayer satisfaction. Thus, it was established that about 69% of the interviewed individuals and 76% of the legal entities are satisfied with the services provided by the State Tax Service. At the same time, some problems faced by taxpayers in the service process were identified, which encouraged the development of electronic services.

In order to continuously assess the level of taxpayer satisfaction, the Taxpayer Satisfaction Assessment System for the services provided by the STS was developed and launched in the testing phase.

In order to establish and maintain relationships based on trust, in relation to taxpayers, the structural subdivisions of the SFS, during the years 2018-2020, focused their actions on informing and bringing taxpayers into the legal framework, by conducting several seminars free of charge. training and workshops on various business segments.

An important factor that contributes to the increase of budget revenues, is the correct and timely compliance of taxpayers. One of the levers of the State Tax Service in this regard is the implementation of Voluntary Compliance Programs for taxpayers in various areas of the national economy that register risks of non-compliance.

During the years 2018-2020, the management of non-compliance risks was adjusted, reaching up to eight categories of risks, and under permanent monitoring, eight types of activities with a maximum degree of non-compliance risk were established.

One of the priority objectives set by the State Tax Service for the period 2018-2020, namely the support of people with special needs has not been achieved, although some activities have been initiated. A major impediment to its realization was the epidemiological situation in the country, so the financial sources, as well as all efforts to create the optimal conditions for people with special needs, were directed towards compliance with all epidemiological security requirements.

The results recorded by the State Fiscal Service in the period 2018-2020 show that not all the proposed objectives have been successfully achieved, regardless of the efforts made.

2. Strengthening the taxpayer service system

An important aspect that influences the level of compliance of taxpayers is the administrative costs they incur in relation to their obligations. Thus, in the service process, these costs must be taken into account and measures taken to minimize them.

The State Fiscal Service, as an authority that issues normative acts containing regulations of entrepreneurial activity, falls under the incidence of Government Decision no. 307/2016, thus having the obligation to apply the Methodology for estimating administrative costs by applying the Standard Cost Model. According to the methodological framework, the administrative cost is determined in order to identify burdensome processes for entrepreneurs and the implementation of measures to make them more efficient. Also, the process of reengineering institutional processes and services can be achieved only by performing the cost-benefit analysis of optimization measures¹. Last but not least, determining the administrative costs will have an impact on the indicators monitored in the Doing Business ranking, especially the time used for compliance and post-declaration operations.

In this regard, it was proposed to implement the following actions:

- Modernization of taxpayer service processes
- Implement measures to reduce the administrative burden on taxpayers
- Identifying taxpayers in the digital economy and broadening the tax base

The implementation and implementation of these activities will improve the process of declaring tax obligations for individuals-citizens; by obtaining pre-completed reports. It will also reduce the physical contact of taxpayers with tax officials, avoiding the infernal queues during the reporting period.

Action plan to strengthen the taxpayer service system:

1. Improving the process of declaring tax obligations for individuals-citizens;
2. Development of functionalities for generating pre-completed reports;
3. Implementation of a taxpayer management system, by scheduling on-line visits to the STS;
4. Implementation of the Electronic Line;
5. Implementation of the mechanism for presenting the corrected reports within the SIA "e-Commerce VAT".

3. Extension of electronic services provided to taxpayers

The efficient service of taxpayers can only be achieved if it meets certain service standards. It is worth mentioning that quality management is achieved by providing compliant services. In the context of the development of electronic services, the existence of standard services is also determined by the fact that the responsibility in the process of serving citizens by state authorities is diminished. Thus, in the case of electronic services, the beneficiary citizen is the one who tacitly undertakes to have all the knowledge and skills necessary to use the service.

In this context, the existence of quality standards for the services provided by the State Tax Service aims to contribute to improving the service process and increasing the level of satisfaction of taxpayers by performing the following actions:

- Improving the taxpayer registration process by developing the Taxpayer Register
- Modernization of public services, including the introduction and implementation of e-Government

4. Strengthening communication skills with taxpayers

The State Tax Service is required by law to provide access to information, but an overly bureaucratic way of communicating can create a distance between SFS and taxpayers, a distance that can lead to a decrease in trust and a decrease in the latter's motivation to comply. The assimilation of the message it transmits is determined not only by the information that is provided, but also by the way it is transmitted. Thus, the State Tax Service plans to improve the way information is provided by

using a language that is accessible and attractive to the taxpayer, by applying contemporary perspectives, using new technologies.

It is also in the process of creating a proactive environment for communication and the development of continuous feedback mechanisms.

In this context, it is expected to expand the communication platforms with taxpayers, by frequently organizing:

- workshops on various topics, including groups of taxpayers (depending on the type of activity, scope of service, etc.), especially for those at risk of non-compliance;
- education and information seminars through the use of online training platforms, as well as those with physical presence (in meeting rooms);
- popularizing the fiscal legislation by disseminating informative materials, etc.

Priority actions in achieving this goal include:

- Monitoring the level of taxpayers' satisfaction with the services provided
- Development of internal capabilities to use modern technologies for creating visual and informational content
- Creating a communication platform with taxpayers that favors their involvement in continuous dialogue.

Action plan on extending e-services to taxpayers:

1. Implementation of the module “Taxpayer Status” within the SIA “Management of the Taxpayers Register”;
2. Integration of public services provided with relevant government electronic services (MPass, MPay, MSing, MNotify, MDelivery, MLong);
3. Hosting on the common government technology platform (MCloud) the information systems used for the provision of public services (to ensure their high availability and security);
4. Reviewing, updating and drawing up, as appropriate, public service passports provided by the STS;
5. Approval and publication of quality standards related to the services provided by SFS.

Monitoring and evaluation indicators

The resulting monitoring and evaluation indicators related to the Taxpayer Service Strategy for the years 2021-2026, which will measure the performance in the field of taxpayer service

Indicator	Unit of measurement	Reference value	Proposed target
Tax administration costs (one lei revenue to the national public budget)	MDL	0,01	0,01
Share of electronic services (total services provided by SFS)	%	80	90
Number of visits to the official page	Views	7 032 937	7 150 000
Voluntary compliance level (share of taxes and fees calculated per sales leu)	%	25	30

Degree of satisfaction of taxpayers (natural citizens compared to the services provided by SFS)	%	69	80
Degree of satisfaction of taxpayers (legal and natural persons who carry out entrepreneurial activity compared to the services provided by SFS)	%	76	87
Level of equipping premises with mechanisms to facilitate access for people with special needs	%	5	20

Made by author

Implementation risks and costs

The following risks may arise in the process of implementing the Taxpayer Service Strategy for the years 2021-2026:

- Frequent political and economic changes
- Low cooperation interest from both tax officials and taxpayers
- Insufficient implementation time
- Lack of funding sources
- Reduction / lack of funding from external donors
- Establishing exceptional situations
- Lack of human resources in the context of population emigration
- Insufficiency of cooperation with the competent bodies

The achievement of the expected results as a result of the implementation of the Strategy is directly dependent on the related costs and the level of insurance of the financing sources. The set objectives are expected to be covered financially from the state budget within the limits of the allocations provided by the budget law and from sources allocated to external assistance projects by development partners.

In order to determine the level of performance obtained as a result of the implementation of the Strategy, it is expected to draw up reports on the implementation of actions and sub-actions.

5. Conclusions

Regarding the results obtained by the State Tax Service for the previous periods, it indicates that all the proposed objectives have been successfully achieved, as a result of this fact, it is assumed that the proposed Strategy will achieve the proposed objectives. Therefore, the strengths of the Strategy would be the following:

- Well-organized strategic planning system
- Free guidance and assistance to taxpayers
- Awareness of the importance of effective communication for the performance of duties and obligations
- Improving the quality of service of taxpayers by tax officials
- Existence of a single regulatory framework for tax officials, which includes all work processes and excludes the need to consult multiple sources of documents to identify a process
- Modern electronic public services
- External support provided to the institution
- Development of public services of SFS, which will contribute to simplifying the process of serving taxpayers, reducing service time with minimal costs

- Improving the system of communication, education and information of taxpayers
- Increasing the degree of voluntary compliance of taxpayers
- Increasing the professional knowledge of employees
- Elaboration of mechanisms for identification, description and updating of work processes;
- Interest and support of development partners;
- Increasing the level of credibility of the institution among the citizens, as a competent body and open to collaboration.

Bibliographical references

1. Codul fiscal nr. 1163 - XIII din 24 aprilie 1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.62 din 18.09.1997;
2. Legea contabilității nr. nr.113 - XVI din 27.04.2007. în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 90 - 93 din 29.06.2007;
3. Programul de activitate a Guvernului pentru anii 2021-2026;
4. Programul de activitate a Ministerului Finanțelor pentru anii 2021-2026;
5. Planul de activitate a Serviciului Fiscal de Stat pentru anii 2018-2026;
6. Strategia de deservire a contribuabililor pentru anii 2021-2026.

SOLUȚII DIGITALE DE EFICIENTIZARE A MANAGEMENTULUI FINANCIAR

Duhlicher Grigore

Dr. în științe economice, lector universitar
Universitatea de Studii Europene din Moldova

grigoredu@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-1159-0830

Abstract. The contemporary economy is characterized by a continuous process of transformation, especially generated by the increasingly obvious trends of globalization and internationalization of entrepreneurial activities. In this sense, the digital transformation is a priority direction for the development of the managerial capacities of the enterprises. Digital solutions for optimizing multiple business processes have the ability to increase the potential and efficiency of decision-making. Digital solutions, aimed at streamlining financial management, open up new opportunities for businesses, encourage the development of reliable technologies, promote transparent business, facilitate macroeconomic dynamics and sustainability.

Keywords: Digitization, digital financial solutions, decision-making capacity.

Rezumat. Economia contemporană este caracterizată de un proces continuu de transformări, în special generate de tendințele tot mai evidente ale globalizării și internaționalizării activităților antreprenoriale. În această ordine de idei, transformarea digitală reprezintă o direcție prioritară pentru dezvoltarea capacităților manageriale ale întreprinderilor. Soluțiile digitale de optimizare a multiplelor procese operaționale au capacitatea de sporire a potențialului și eficienței activității decizionale. Soluțiile digitale, orientate spre eficientizarea managementului financiar, deschid noi oportunități pentru întreprinderi, încurajează dezvoltarea tehnologiilor fiabile, promovează afacerile transparente, facilitează dinamica și durabilitatea macroeconomică.

Cuvinte cheie: Digitalizare, soluții digitale financiare, capacitate decizională.

JEL: M10, O20, M15

Introducere.

Provocările furnizate antreprenorilor de economia concurențială contemporană, amplificate de criza pandemică globală, solicită implementarea soluțiilor inovatoare, capabile să sporească potențialul și capacitățile manageriale. Tehnologiile digitale, în acest sens, au un impact profund asupra sectorului microeconomic, sporind productivitatea acestuia. Competențele digitale stau la baza creșterii competitivității afacerilor contemporane. Ele ajuta la consolidarea eficienței economice, a utilizării eficiente a resurselor și a sustenabilității.

Rezultate și discuții.

Digitalizarea implică transformări procesuale a activității manageriale, implementarea corespunzătoare a căreia simplifică și raționalizează acest domeniu, reducând astfel eforturile umane și financiare. Metodologic, procedurile rămân aceleași, doar ca este eliminată rutina și efortul nejustificat al personalului.

Implementarea cu succes a soluțiilor digitale într-o companie nu se remarcă doar prin inventarul de funcții și funcționalități, ci prin cât de mult ajută organizația, în fiecare zi, în realizarea scopului de a desfășura activitate economică într-o manieră eficientă.

Managementul organizației trebuie să asigure condiții pentru optimizarea operațiunilor din fiecare element structural a companiei, respectiv deseori soluția se află în digitalizare.

Digitalizarea, privită ca fenomen ce decurge în cadrul unei firme, constă în utilizarea tehnologiilor și informațiilor digitale pentru automatizarea operațiunilor și proceselor din cadrul acesteia.

Este necesar să menționăm și esența conceptului de digitalizare, care se referă la transpunerea informațiilor analogice, disponibile de obicei pe suport de hârtie, într-un format digital, facilitând astfel procesele de prelucrare și utilizare ulterioară a lor.

Provocările pe care companiile din toată lumea și din toate industriile le întâlnesc sunt de 3 tipuri [1]:

1. Cum se conectează la schimbare astfel încât să valorifice digitalizarea centrată pe cloud și orientată spre mobilitate și cum internalizează tehnologiile avansate în operațiunile lor;
2. Cum gestionează cantitatea foarte mare de informații și cum folosesc instrumente de tip analytics – cu oameni pricepuți și procese clare;
3. Cum folosesc digitalizarea ca sursă de inovație pentru clienții lor. Cum concep noi produse și servicii cu valoare adăugată așa încât să genereze creștere economică.

Deci, afacerile contemporane sunt supuse transformării digitale, adică anumitor modificări legate de organizarea operațională internă. Transformarea digitală nu se referă doar la dotarea cu tehnică de calcul și sisteme informaționale complexe, dar și la sporirea capacităților și competențelor resurselor umane antrenate în acest proces.

În procesul de transformare digitală este necesară adoptarea la o scară largă a schimbărilor culturale pentru a beneficia pe deplin de utilizarea tehnologiilor digitale. Asta înseamnă schimbări organizaționale orientate spre obiective clare, promovate de managerii companiei și implicate de personalul implicat.

Managementul financiar reprezintă o componentă a managementului general al firmei, care poate fi definită ca un ansamblu de decizii, operațiuni și modalități de organizare a activității financiare în vederea identificării și alocării capitalurilor în scopul obținerii, repartizării și utilizării cât mai eficiente a profiturilor întreprinderii.

Ca expresie a viabilității firmei în condițiile concurențiale de piață, performanțele sale în procesul desfășurării activităților inițiate depind în mod esențial de oportunitatea și argumentarea deciziilor manageriale, care la rândul său trebuie să fie fundamentate pe baza unui sistem eficient de acumulare și utilizare a informațiilor.

Capacitatea decizională a întreprinderii este un element esențial care o diferențiază de concurenții săi în cadrul economiei de piață contemporane. În această ordine de idei, procesul managerial are la dispoziție o multitudine de instrumente și soluții software, capabile să eficientizeze evidența, analiza și prelucrarea diferitor categorii de informații, inclusiv a celor financiare, pentru consolidarea și fundamentarea bazei decizionale.

Îmbunătățirea performanței poate fi realizată prin asigurarea unui flux decizional eficient, bazat pe informații concrete referitoare la procesele de afaceri care influențează creșterea și profitabilitatea companiei.

Astfel elaborarea deciziilor financiare reprezintă una din cele mai importante activități din cadrul unei întreprinderi. În vederea asigurării unei situații economico-financiare stabile a întreprinderii și protejării intereselor conducătorilor și clienților, întreprinderile trebuie să cunoască să-și gestioneze corect resursele sale financiare, astfel încât să nu se ajungă la situații de insolvabilitate sau chiar la întreruperea activității în general.

Managementul financiar poate fi definit ca fiind un subsistem al managementului general al firmei, având ca scop asigurarea resurselor financiare necesare, alocarea și utilizarea lor profitabilă, creșterea valorii firmei și a siguranței patrimoniului acesteia, îndeplinind un rol activ, pornind de la resursele financiare mobilizate în stabilirea obiectivelor strategice și tactice ale firmei și în controlul și evaluarea îndeplinirii acestora [2].

Complexitatea sistemului financiar al întreprinderii este determinată de neuniformitatea elementelor, diversitatea structurală a resurselor și surselor financiare, dificultatea interacțiunii dintre sistem și mediul extern, ce complică procesul administrării și necesită respectarea principiilor de bază ale managementului:

- Planificarea;
- Organizarea;
- Controlul.

Astfel sunt binevenite soluții digitale de management financiar ce ar include instrumente și procesele care gestionează și guvernează veniturile, cheltuielile, activele, etc. Obiectivul general al oricărei soluții de management financiar nu este numai acela de a menține afacerile zilnice ale unei organizații, ci și acela de a maximiza profitul și de a proteja constant datele financiare împotriva fraudelor și furtului.

Managerul financiar trebuie să aibă acces la informațiile financiare și comerciale critice pentru a deține, în general, cea mai bună vizibilitate asupra informațiilor, cum ar fi vânzările, lanțul de aprovizionare, marketing și performanța afacerii. Astfel va cunoaște și înțelege datele și va putea folosi aceste informații pentru a identifica unde și de ce ar trebui să aibă prioritate inițiativele de transformare digitală.

Digitalizarea proceselor de management financiar al organizației asigură anumite beneficii companiilor, cele mai relevante fiind următoarele:

1. Consolidarea bazei informațional-decizionale. Diversitatea mare de date, care circulă în companie, adeseori împărțită între mai multe subdiviziuni, structurate în diferite moduri, face dificilă obținerea rapidă a informațiilor și, implicit, înțelegerea clară și în timp real a costurilor, a profitabilității și a dezvoltării companiei. Adoptarea deciziilor eficiente necesită de obicei acces la mai multe surse de date pentru analiză și planificare detaliată.

Bazele de date consolidate digital permit identificarea mai rapidă a factorilor ce contribuie la creșterea și profitabilitate. Ulterior putem estima cum va arăta afacerea în viitor, conducerea nu numai că trebuie să aibă acces la diverse surse de date din diferite departamente, dar trebuie să le aducă împreună într-un mod productiv.

Consolidarea bazei informațional-decizionale prin digitalizare, sporește capacitatea întreprinderii de a face față unei dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă astăzi companiile - abilitatea de a prognoza afacerile. Companiile sunt nevoite să prelucreze fluxuri mari de date care, având în vedere cele mai recente progrese în inteligență artificială și modelare statistică, pot oferi perspective valoroase.

Cu părere de rău, cele mai multe companii din Republica Moldova nici măcar nu adoptă astfel de abordări, deoarece sunt nevoite să utilizeze mai multe soluții complexe care necesită competențe avansate sau apelarea la consultanță externă.

Cu toate acestea, în țara noastră se dezvoltă ramura de prestare a serviciilor digitale. Astfel, conform raportului anual 2020 al IT Park Moldova, 4 885,76 milioane lei (97.8%) din venitul din vânzări total înregistrat de rezidenții parcului pe parcursul anului 2020 este generat de următoarele activități[3]:

- Realizarea softului la comandă 50,8%, sau 2 483,73 milioane lei;
- Alte servicii în domeniul IT 14,2%, sau 694,57 milioane lei;
- Prelucrarea de date, administrarea paginilor web și activități conexe 11,00%, sau 537,91 milioane lei;
- Consultanța în domeniul IT 11,00%, sau 535,89 milioane lei;
- Servicii de editarea altor produse software 4,2%, sau 204,57 milioane lei.

2. Eficientizarea proceselor operaționale prin automatizare – informațiile financiare sunt procesate mai rapid, u eliminarea erorilor. Totodată personalul executiv nu mai este obligat să

efectueze sarcini repetitive, legate de introducerea datelor, evidența și prelucrarea statistic a datelor, dar se poate concentra pe activități mai creative.

Soluțiile digitale oferă toate instrumentele cheie necesare pentru o analiză rapidă și în timp util al datelor. Capacitatea de analiză a datelor îi ajută pe manageri să exploreze mai ușor datele în orice direcție, tehnologiile digitale de gestionare a datelor sporesc capacitatea de analiză multi-dimensională amănunțită a datelor.

Caracteristicile avansate de introducere a datelor, simulările, consolidarea și modelarea financiară, planificarea scenariilor, stabilirea obiectivelor, plus suportul complet pentru gestionarea mai multor valute, oferă o bază funcțională solidă pentru eficientizarea proceselor operaționale ale managementului financiar.

3. Eficientizarea costurilor prin circulația documentelor în mediul online. Una dintre perspectivele soluțiilor digitale, o reprezintă capacitatea de transmitere a documentelor și a tranzacțiilor între companii. Printre avantajele acestui sistem se numără procesarea mai rapidă a documentelor și reducerea cheltuielilor de arhivare pe suport de hârtie.

Acest instrument, de transmitere a documentelor în format electronic, se implementează cu succes în cadrul marilor companii, cu rețele complete de distribuție, dar și la companiile mai mici din diverse domenii de activitate. Este utilizat în primul rând pentru transmiterea facturilor și a altor documente conexe afacerii, precum avize de primire, comenzi, rapoarte de vânzări.

Astfel, principalul avantaj al sistemului de transmitere a documentelor în format electronic este numărul mai mic de greșeli și de rectificări, deoarece informațiile financiare sunt introduse automat în sistem. Acest lucru accelerează semnificativ și procesul de management al:

- Fluxului de numerar;
- Creanțelor;
- Datoriilor;

4. Posibilitatea derulării tranzacțiilor on line. Gama de soluții digitale, care se materializează în instrumente care permit gestionarea eficientă a unei afaceri online este bogată, iar cheia succesului o reprezintă alegerea și adaptarea acestora la nevoile partenerilor.

Aceste soluții digitale nu se limitează doar la vânzările online, e recomandabil să ne concentrăm pe optimizarea diferitelor activități din cadrul companiei orientate spre intensificarea procesului de comunicare cu partenerii efectivi și potențiali.

Astfel, în sprijinul managerilor vin așa numitele sisteme e-commerce, ce au rolul de a ajuta reprezentanții comerciali în activitatea desfășurată pe teren. Le permit acestora să le prezinte clienților, într-un singur loc, întreaga ofertă de distribuție a companiei, toate promoțiile și informațiile curente. Astfel dispăre necesitatea efectuării de către reprezentanții comerciali a vizitelor sau discuțiilor telefonice, care în primul rând solicită efort uman suplimentar pentru ambele părți ale proceselor de negociere.

Criza sanitară generată de pandemia covid a impulsionat companiile să caute noi soluții digitale pentru a răspunde contextului incert. Pentru multe companii, transformarea digitală, legată de derulării tranzacțiilor on line a constituit o astfel de soluție, capabilă să contribuie la continuarea activității și la favorizarea unei creșteri durabile.

Deasemenea, soluțiile digitale de interacțiune cu partenerii, creează ocazii de a îmbunătăți semnificativ atmosfera de loialitate în relațiile cu clienții. Cu ajutorul analizei și interpretării datelor, organizațiile pot estima și anticipa mai bine nevoile clienților și lua măsuri în vederea îmbunătățirii calității serviciilor și a produselor pe care le oferă.

5. Posibilitatea utilizării semnăturii electronice. Semnătura electronică reprezintă o soluție digitală, care oferă multiple beneficii atât pentru companii, cât și pentru clienții acestora. Este o soluție sigură pentru desfășurarea afacerilor în condițiile legislației în vigoare. Poate fi implementată sub diferite forme și poate fi adaptată în funcție de necesitățile utilizatorilor.

De cele mai multe ori este utilizată pentru obținerea avizului pozitiv sau consimțământului, pentru semnarea de contracte sau alte documente de vânzare sau prestări de servicii, etc.

Concluzii.

Implementarea soluțiilor digitale este un proces care necesită o recalibrare continuă atât a modelelor de afaceri, de operare și de interacționare cu clienții, cât și a competențelor deținute de companii.

În majoritatea cazurilor, demararea unui astfel de proces susținut stă sub semnul rentabilității investițiilor în transformarea digitală.

Digitalizarea necesită investiții substanțiale, dar oferă soluții eficiente, care aduc beneficii clare atunci când sunt implementate adecvat. Incertitudinile și dezechilibrele împiedică organizația în realizarea obiectivelor strategice, iar digitalizarea sparge aceste bariere și simplifică procesele manageriale.

Doar când digitalizarea echilibrează și aduce lucrurile la o stare de funcționalitate productivă, lipsită de rutină, atunci eficientizarea prin digitalizare este recomandată.

Bibliografie:

1. <https://www.wall-street.ro/articol/New-Media/197318/ce-inseamna-digitalizarea-pentru-companie-si-care-sunt-provocarile.html#gref>
2. Dobre, E., Munteanu, I. Finanțele întreprinderii, Editura Muntenia, 2005
3. https://moldovaitpark.md/wp-content/uploads/2021/12/Raport-Moldova-IT-Park_2020_final-1.pdf
4. https://ec.europa.eu/reform-support/what-we-do/digital-transition_ro

STUDIU PRIVIND CORELAREA DINTRE PLĂȚILE FĂRĂ NUMERAR ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cîrlan Ana

Departamentul Investiții și activitate bancară,
Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău

anaberd0670@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9223-7755

Abstract. Într-o eră a digitalizării, plățile fără numerar au reușit să cunoască o evoluție uluitoare în ultimii 10 ani. Astfel, la nivel mondial s-a înregistrat o explozie a utilizării plăților fără numerar prin intermediul utilizării unei game vaste de instrumente de plată și soluții tehnologice inovatoare, ce permit efectuarea unei plăți din orice colț al lumii, la orice oră a zilei. În acest context, nu se poate ignora beneficiile aduse de acestea în cadrul unei economii în curs de dezvoltare, cum ar fi: minimizarea economiei tenebre, eliminarea evaziunii fiscale, înlăturarea fenomenului de salarizare în plic, și nu în ultim rând, impact asupra creșterii economice, etc. În ultimii ani, acest subiect a devenit temă a numeroaselor studii pe arena internațională, în special, acestea fiind efectuate de către organizații internaționale implicate în procesarea plăților, dar și de către numeroase bănci centrale, care au ca obiectiv strategic promovarea plăților fără numerar.

Cuvinte cheie: plăți fără numerar, creștere economică, instrumente de plată, card, transferurile de credit, etc

Abstract. In an age of digitalization, cashless payments have seen an astonishing evolution over the last 10 years. Thus, there has been a worldwide explosion in the use of cashless payments through the use of a wide range of payment instruments and innovative technological solutions, which allow a payment to be made from any corner of the world, at any time of the day. In this context, the benefits they bring to a developing economy cannot be ignored, such as: minimizing the shadow economy, eliminating tax evasion, eliminating the payroll phenomenon in the envelope, and last but not least, the impact on economic growth. , etc. In recent years, this topic has become the subject of numerous studies in the international arena, in particular, being carried out by international organizations involved in processing payments, but also by many central banks, whose strategic objective is to promote cashless payments.

Keywords: cashless payments, growth, payment instruments, card, credit transfers, etc

JEL: G20, G10, F65

Introducere

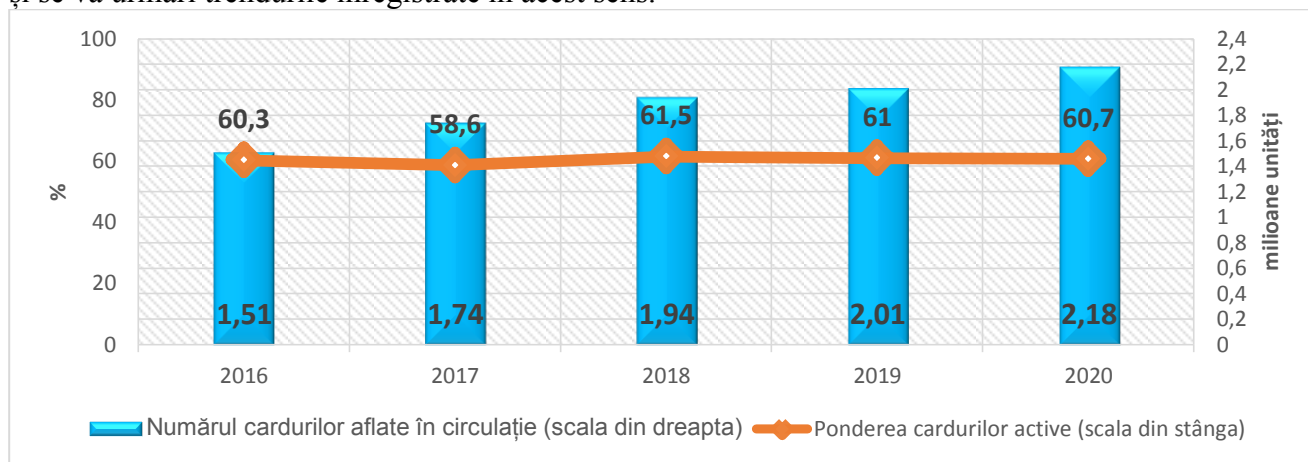
Lumea plăților fără numerar se dezvoltă într-un ritm accelerat datorită apariției instrumentelor de plată inovatoare ce permit procesarea tranzacțiilor în câteva secunde. Acesta este rezultatul unei dezvoltări și evoluții de zeci de ani, iar schimbările în domeniul tehnologiilor informaționale au avut un impact asupra tuturor aspectelor vieții, inclusiv asupra metodelor de a plăti pentru bunuri și servicii.

Analiza evoluției impactului plăților fără numerar asupra creșterii economice este justificată de numeroasele beneficii pe care le aduc acestea. În acest context, este primordial de a sublinia necesitatea implementării unor măsuri ce ar contribui la promovarea plăților fără numerar, care la rândul lor vor contribui la eficientizarea funcționării mai multor ramuri ale economiei naționale grație transparenței pe care le oferă acestea.

Astfel ne-am propus, în acest studiu, să realizăm o analiză corelațională a plăților fără numerar pentru a putea determina impactul acestora asupra creșterii economice și deci, de a evalua importanța acestora în cadrul unei economii naționale.

Rezultate și discuții

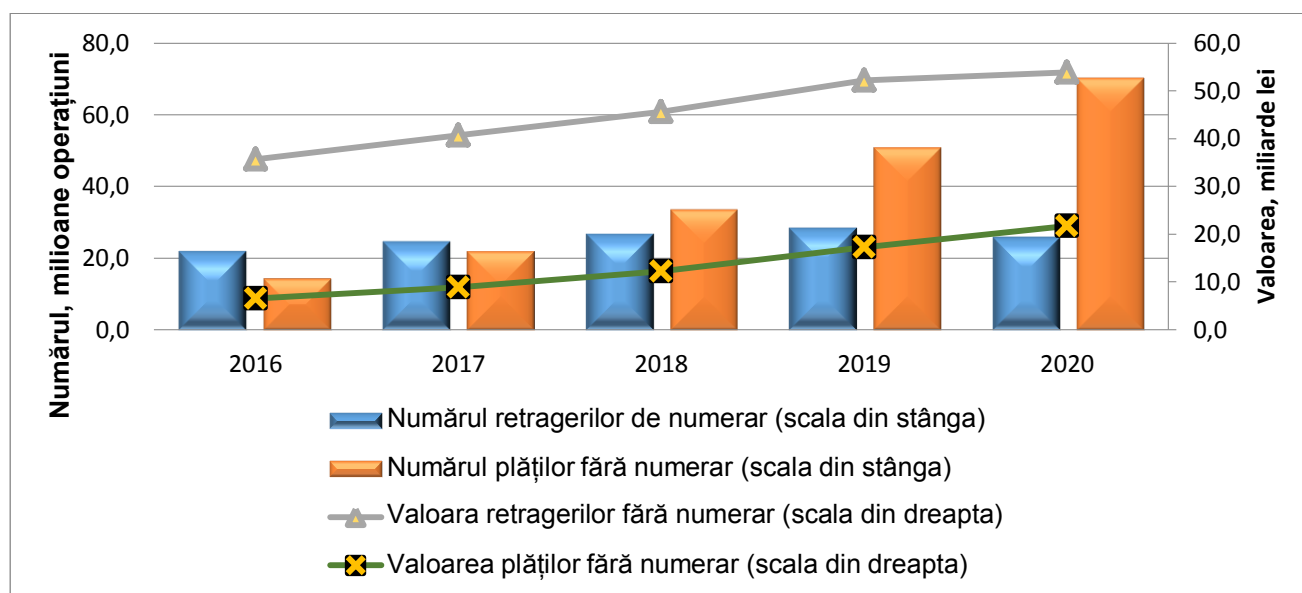
În Republica Moldova, cele mai utilizate metode de plată non-cash sunt cardurile de plată și transferul de credit. Debitările directe se află la un stadiu incipient de dezvoltare, fiind utilizat de un număr foarte limitat de persoane fizice, și mai puțin de către persoanele juridice. Totodată, prin intermediul SADD se poate avea acces de la distanță la toate instrumentele menționate mai sus pentru a putea efectua o serie de tranzacții la doar un click distanță. Pentru o analiză completă a plăților fără numerar în Republica Moldova, vom analiza evoluția acestora pe o perioadă de 5 ani, respectiv anii 2016-2020. Astfel, în studiu ce urmează, se va ilustra gradul de utilizarea a acestor instrumente precum și se va urmări trendurile înregistrate în acest sens.

Sursa: elaborată de autor în baza Informației privind activitatea cu carduri de plată a prestatorilor de servicii de plată din Republica Moldova [online]. [citat 20 martie 2022]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP2.xhtml>.

Figura 1. Diagrama evoluției pieței cardurilor de plată în perioada a. a. 2016-2020.

Din figura 1 se poate observa că la finele anului 2020 numărul cardurilor aflate în circulație a constituit 2,18 milioane unități, înregistrând o creștere de 8,5 la sută față de finele anului 2019. De asemenea, se poate remarca că numărul acestora a atins cel mai înalt nivel de până acum, ceea ce semnifică creșterea popularității acestui instrument de plată pe piața locală.

Sursa: elaborată de autor în baza Informației privind activitatea cu carduri de plată a prestatorilor de servicii de plată din Republica Moldova [online]. [citat 20 februarie 2022]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP2.xhtml>.

Figura 2. Diagrama evoluției volumului și valorii operațiunilor efectuate cu cardurile de plată în perioada a. a. 2016-2020.

În paralel cu majorarea numărului cardurilor aflate în circulație, numărul cardurilor active a avut un ritm de creștere de 8,2 la sută față de sfârșitul anului 2019 și deține o pondere de 60,7 la sută din numărul total de carduri aflate în circulație. Se observă că rata cardurilor active rămâne a fi practic constantă pe parcursul ultimilor 5 ani. Acest rezultat demonstrează că cardurile de plată aflate în circulație sunt utilizate în proporție de doar circa 60 la sută.

Pe parcursul anului 2020, prin intermediul cardurilor de plată emise de băncile licențiate din Republica Moldova au fost efectuate, atât în țară, cât și peste hotare, 96,0 milioane operațiuni în valoare de 75,6 mld. lei, în creștere față de anul 2019 cu 21,4 la sută ca număr și cu 8,9 la sută ca valoare. Din figura 2 se observă că cel mai înalt ritm de creștere a fost înregistrat la evoluția numărului plăților fără numerar, în creștere cu 38,0 la sută în anul 2020 față de anul precedent, în timp ce numărul retragerilor de numerar s-a micșorat cu 8,5 la sută față de anul 2019.

De asemenea, se constată că, dacă în anul 2017, ponderea retragerilor de numerar a constituit 52,7 la sută din volumul total al operațiunilor efectuate cu cardurile emise în țară, atunci în anul 2020 aceasta a constituit 26,9 la sută. Ținând cont de tendința ascendentă pronunțată a utilizării cardurilor de plată pentru efectuarea plăților fără numerar, în perioada analizată, se observă că retragerile de numerar au cedat poziția predominantă în favoarea plăților fără numerar, micșorându-se cu 50 la sută.

Pe lângă comoditate și siguranță, utilizarea plăților electronice joacă un rol crucial în vederea stimulării creșterii economice în întreaga lume. Mai multe studii arată că în țările dezvoltate economic, de obicei, plățile fără numerar dețin o pondere mult mai mare în PIB, decât în țările slab dezvoltate, unde economia tenebră continuă să persiste.

Tabelul 1. Ponderea plăților fără numerar în PIB în perioada a. a. 2016 -2020

Anul	Valoarea plăților fără numerar, mil.lei	PIB, mil.lei	Ponderea plăților fără numerar în PIB
2016	3 253,4	160814,6	2,4%
2017	8893,2	178880,9	11,3%

2018	12270,3	192508,6	6,4%
2019	17208,0	210378,1	8,2%
2020	21764	205432,3	10,6%

Sursa: *elaborat de autor în baza Indicatorilor activității în cadrul sistemului de plăți cu cardurile de plată din Republica Moldova* [online]. [citat 20 februarie 2022]. Disponibil: <http://bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP1.xhtml>.

În Republica Moldova, din analiza efectuată în tabelul 1, se poate observa nivelul scăzut al valorii plăților fără numerar în PIB. Acest rezultat exprimă nivelul scăzut al utilizării instrumentelor de plată fără numerar în Republica Moldova.

Tabelul 2. Ponderea în PIB a economiei neobservate (%)

Anii	Ponderea în PIB a economiei neobservate (%)
2016	22,4
2017	24,5
2018	28,0
2019	25,4
2020	27,0

Sursa: *economia neobservată* [online]. [citat 20 februarie 2022]. Disponibil: <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=191&>.

Totuși, urmărind evoluția acestui indicator se observă că situația se îmbunătățește, iar dacă în 2016 ponderea plăților fără numerar în PIB era de doar 2,4 la sută, atunci în anul 2020 acesta a crescut până la 10,6 la sută, ceea ce înseamnă penetrarea instrumentelor de plată fără numerar și utilizarea acestora pe o scară mai largă, înlocuind numerarul, comparativ cu anii 2018-2019.

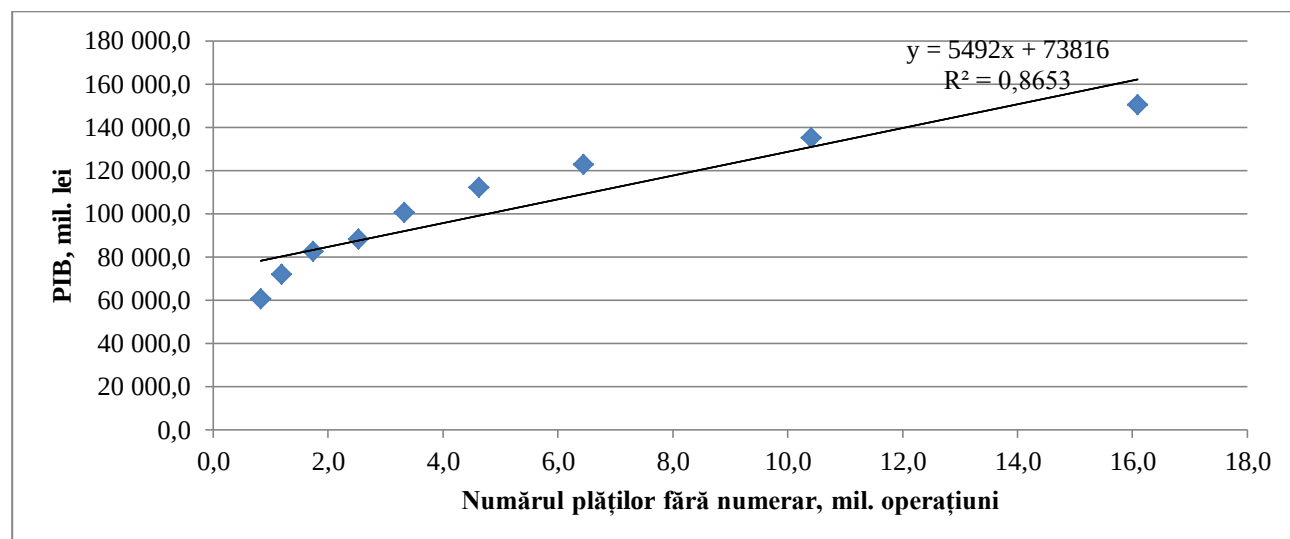
Dacă ar fi de analizat cazul Republicii Moldova în ceea ce privește economia tenebră, atunci nu este o noutate că aceasta se confruntă de ani buni cu acest fenomen, iar numerarul rămâne principala modalitate de plată, favorizând, de astfel, salarizarea în plic, evaziunea fiscală, corupția și alte fenomene negative. Conform datelor Biroului Național de Statistică, ponderea economiei neobservate în PIB în Republica Moldova a constituit (vezi tabelul2)

Datele prezentate mai sus în tabelul 2 ilustrează faptul că în perioada 2016 -2020, ponderea economiei neobservate în PIB a rămas practic la același nivel de circa 24 la sută.

Cel mai jos nivel al acestui indicator a fost înregistrat în anul 2016, ceea ce ar presupune o redresare a economiei pe parcursul ultimilor ani. Cele mai afectate ramuri în economie în acest sens sunt agricultura, silvicultura și pescuitul, deținând o pondere de 6,6 la sută din ponderea totală a economiei neobservate în PIB. În cadrul acestor sectoare economice predomină munca la negru remunerată în numerar. În același tip, comerțul cu amănuntul, transportul, activitățile de alimentație publică (restaurantele) au o contribuție semnificativă în cadrul economiei gri din cauza neraportării tuturor încasărilor pentru a se putea eschiva de la plățile către autoritatea fiscală, preferând tranzacțiile în numerar.

Luând în considerare că în Republicii Moldova economia tenebră reprezintă o problemă gravă, afectând cele mai importante ramuri ale economiei, este important de a identifica acele măsuri ce odată puse în aplicare ar minimiza economia neobservată în Republica Moldova. În acest sens, se pune un accent special pe ipoteza că plățile fără numerar contribuie la reducerea economiei neobservate. Mai multe studii efectuate de către diverse companii cum ar fi Pwc sau Mastercard au identificat că există un grad mare de corelare între numărul tranzacțiilor electronice și dimensiunea economiei gri. Astfel, s-a observat că țările care înregistrează un număr ridicat de plăți electronice (Marea Britanie, Luxemburg, Finlanda, Suedia, etc.) au o pondere mai mică a economiei gri în PIB, decât țările în care

se preferă mai mult utilizarea numerarului (Bulgaria, România, Serbia, Bosnia și Herțegovina etc.), și respectiv, înregistrează o pondere impunătoare a economiei gri. În acest caz, plățile fără numerar sunt elementul care favorizează economia gri, datorită imposibilității de a urmări tranzacțiile efectuate în numerar.

Sursa: *elaborat de autor în baza Indicatorilor activității în cadrul sistemului de plăți cu cardurile de plată din Republica Moldova [online]. [citat 20 februarie 2022]. Disponibil: <http://bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP1.xhtml>.*

Figura 3. Diagrama corelației dintre plățile fără numerar și PIB în Republica Moldova.

Utilizând metoda grafică (norul de puncte), a fost dedusă legătura dintre plățile fără numerar efectuate cu cardul de plată și PIB. Astfel, din fig. 3 se poate constata că între variabilele menționate mai sus există legătură liniară, iar această legătură este directă. Punctele corelogramei sunt repartizate preferențial în cadranele I și III. Dependența dintre plățile fără numerar și PIB este pozitivă: o creștere a numărului plăților fără numerar implică o creștere a PIB-ului. Dreapta de regresie are un trend ascendent. Figura de mai sus ilustrează, de asemenea, o tendință crescătoare.

Totodată, coeficientul de determinație (R^2) a atins nivelul de 86,5 la sută, ceea ce înseamnă că majorarea plăților fără numerar influențează în mărime de 86.5 la sută valoarea PIB-ului. Analizând coeficientul variabile x din ecuația de regresie ($y = 5\,492x + 73\,816$) din figura de mai sus, se poate stabili că pentru fiecare creștere a numărului de plăți fără numerar cu un milion de operațiuni, PIB-ul va crește cu 5 492 milioane lei.

Concluzii

Ponderea ridicată a volumului de plăți în numerar pentru bunuri și servicii se datorează în mare parte obișnuințelor moldovenilor și a lipsei de familiarizare cu instrumentele de plată fără numerar, dar și cu soluțiile oferite ce permit achitarea de la distanță a diverselor produse și utilități. Având în vedere că modificarea comportamentului de a achita fără numerar în defavoarea plăților în numerar este un proces de lungă, chiar dacă infrastructura necesară este prezentă, este evident că este nevoie de o *strategie pe termen lung care ar avea impact asupra percepției consumatorului*. Strategia de educație financiară ar trebui să convingă utilizatorii despre comoditatea plăților fără numerar, siguranța pe care le oferă, dar și a costurilor minime suportate de consumatorul final.

Bibliografie

1. Informației privind activitatea cu carduri de plată a prestatorilor de servicii de plată din Republica Moldova [online]. [citat 20 martie 2022]. Disponibil: <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP2.xhtml>.
2. Indicatorilor activității în cadrul sistemului de plăți cu cardurile de plată din Republica Moldova [online]. [citat 20 februarie 2022]. Disponibil: <http://bnm.md/bdi/pages/reports/dsp/DSP1.xhtml>.
3. *Economia neobservată* [online]. [citat 20 februarie 2022]. Disponibil: <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=191&>.

PARTICULARITĂȚILE LIDERULUI ÎN MANAGEMENTUL POLITIC FORMAT DE MASS-MEDIA

Culpei Laura- Catalina,
Doctorand, Școala Doctorală
Academia de Studii Economice din Moldova
Chișinău, Republica Moldova
catalinaculpei@yahoo.com
ORCID 0000-0002-6156-6951

Abstract: This research describes managerial and psychological theories and foundations regarding leadership. Assigning roles to the manager, the scientists also established his behavior different from the others. Regardless of the field, area, formula, influencing factors - the leader is a component part of managerial theory, and the functions he performs are the functions of management: planning, organizing, coordinating, motivating and controlling. Increasingly, in the current conditions, the interaction of management and political activity is being demonstrated, transforming into political management. The author of this research sought to identify the role of the political leader in the context of the use of power and influence, which may be much easier for the individual to use in this role. We are increasingly connected to media and social media in the context of the latest phenomena created by factors less characteristic of the contemporary era, but the wave of evolution and the repetition of history is not to be avoided. We are witnessing an explosion of leaders, formed by the media as the effect of mushrooms after rain.

Keywords: leadership, political management, media, power, influence, authority

Rezumat: În prezenta cercetare se descriu teoriile și fundamentele manageriale și psihologice cu privire la leadership. Atribuirea unor roluri managerului savanții au stabilit și comportamentul acestuia diferit de celelalte. Indiferent de domeniu, areal, formulă, factori de influență – liderul reprezintă parte componentă a teoriei manageriale, iar funcțiile pe care le exercită sunt funcțiile managementului: planificarea, organizarea, coordonarea, motivarea și controlul. Tot mai evident în condițiile actuale se demonstrează interacțiunea managementului și a activității politice, transformându-se în management politic. Autorul a urmărit în această cercetare să identifice rolul liderului politic în contextul utilizării puterii și influenței pe care poate mult mai ușor să o utilizeze individul în acest rol. Suntem tot mai mult legați de sursele media și social media în contextul ultimelor fenomene create de factori mai puțin caracteristici epocii contemporane, dar valul evoluției și repetarea istoriei nu este de evitat. Asistăm la o explozie a liderilor, formați de mass-media ca efectul ciupercilor după ploaie.

Cuvinte cheie: leadership, management politic, mass-media, putere, influență, autoritate

JEL: M12, M50

Introducere

Știința managerială a apărut de la observațiile asupra comportamentului individului în mediu fie social fie organizațional și de la faptul cum î-și asuma responsabilitatea de conducere a celor care îl înconjurau. Începând cu evul mediu și trecând ca un fir roșu prin evoluție și istorie identificăm poli ale persoanelor cu abilități de conducător ce lasă urmă și peste sute de ani. Indiferent de fundamentarea științifică a managementului aspectul practic este mult mai pronunțat și în direcția managerului.

Argumentare

Teorii asupra noțiunii de leadership au apărut aproximativ un secol în urmă când savanții s-au concentrat pe identificarea trăsăturilor necesare unui manager de succes desemnat într-o anumită funcție. Totodată preocupările asupra personalității și a caracteristicilor individului de succes au fost

identificate și de savanții din domeniul psihologiei. În viziunea Adrianei Prodan de la Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași “în prezent, cercetările privind leadership-ul sunt extrem de diversificate, putându-se distinge două abordări de bază: studiile prin prisma abordării psihologice, în care sunt vizați în deosebi liderii informali și cercetările care pornesc de la situații concrete de management și la acțiunea liderilor în cadrul organizației¹”, fapt determinat de cercetători în abordările teoretice contemporane și confirmat de publicațiile științifice în domenii. De altfel organizația politică la fel reprezintă un tip organizație – gen entitate, doar cu caracter necomercial. Prezenta cercetare într-un mod oarecare fiind axată pe ambele teorii și psihologice și manageriale reieșind din imaginea liderului politic.

Liderul politic reprezintă un individ la care predomină potențialul de influență și autoritate și care dorește să se identifice într-un grup de interese precum ar fi comunitatea sau organizația politică. Cel mai frecvent liderii politici apelează la putere de convingere sau influență. Cu referire la definirea puterii manageriale găsim trimitere la Cristian C. Popescu în lucrarea sa Putere și globalizare “către opinia lui Susan Strange de la London School of Economics precum că puterea este pur și simplu capacitatea unei persoane sau a unui grup de persoane de a afecta rezultatele prin care preferințele lor au prioritate asupra preferințelor altora²”. Cu toate că termenul puterii se identifică cel mai mult în științele politice, capacitatea intersectării lui prin intermediul caracterului interdisciplinar, îl face prezent și în management cu referire la poziția managerului lider. Managerul lider este persoana cu capacități, competențe și abilități înăscute de lider, care demonstrează prin propria experiență performanță și conferă încredere grupului din care face parte pentru al urma. Arealul de activitate la ambele noțiuni ai liderului este același, capacitatea, puterea de influență și autoritatea la fel joacă un rol decisiv în identificarea lui, doar că finalitățile pentru fiecare sunt diverse la fel ca și perioada de acțiune.

Puterea și actul managerial sunt considerate activități de neșeparat, astfel Fred E. Fielder³ în articolul său Leadership effectiveness constată că conducerea și puterea sunt esențial sinonime. Între putere și influență există o sincronizare, cu cât individul deține mai mare putere cu atât teritoriul său de influență este mai mare. Astfel psihologul David McClelland prezintă conceptualitatea puterii exprimată de influență ca “nevoia de putere ca motivator al unei persoane de a-i controla pe ceilalți sau de a-și exercita influența asupra celorlalți se”⁴ Nevoia de putere pentru o persoană vine să satisfacă o necesitate a acestuia pe care noi o identificăm în personalitatea liderului ca individ. Dacă aceste ambiții de satisfacere a unei necesități de putere sunt îndreptate spre valorificarea terenului managerial, pentru atingerea obiectivelor unei companii, efectul este unul pozitiv și eficient. În caz că necesitatea de putere este satisfacția unui lider politic, atunci efectele pot fi necontrolate și în unele cazuri periculoase.

Rezultate ale studiului

Circumstanțele actuale, prezente pe arena politică la nivel mondial demonstrează aceste efecte și cu elemente necontrolate și periculoase. Ținem să amintim că în februarie 2022 efectul necontrolat al influenței și puterii s-a răsfârșit printr-un conflict militar dintre două țări europene sau din arealul geografic european. Este de necrezut faptul că în secolul XXI ne ciocnim cu asemenea efecte ale

¹ PANAITIE, NICA, și alții. Managementul organizației. Concepte și practici. Editura universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, România, 2019, pag 281-282, ISBN 978-606-714-526-7

² POPESCU, C. CRISTIAN. Putere și globalizare. Evoluția centrelor de putere economică până la sfârșitul secolului XX. Vol 1, Editura universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2016, pag. 21, ISBN 978-606-714-230-3

³ FRED E. FIELDER. Leadership effectiveness, American behavioral scientist, vol. 24 No. 5, May/June 1981, 619-632, doi.org/10.1177/000276428102400503

⁴ McClelland's Theory of Needs (Power, Achievement, and Affiliation),

<https://www.managementstudyhq.com/mcclellands-theory-of-needs-power-achievement-and-affiliation.html>

nevoilor umane, or aspirațiile liderilor politici sunt de acel nivel superlativ, or nu există probleme mai stringente pe care s-ar focusa în activitatea lor.

Așadar, în continuare vrem să prezentăm un studiu al puterii și influenței liderului politic format prin intermediul mass-media și social media legat de evenimentele dintre Rusia și Ucraina.

Portalul de Știri din 28.2.2022 cu titlul De la comediant la președinte vorbește cum a ajuns la putere acum 3 ani în Ucraina jucând într-o comedie TV „care devine în mod neașteptat președinte după ce un elev îi publică o tiradă anticorupție care se viralizează”⁵. Ce a fost la mijloc nevoia de putere capacitatea de actor a influențat decizia. Este un element inexplicabil atât pentru sociologii internaționali cât și pentru cei ucraineni atunci când un actor reușește să intre în topul celor mai puternici președinți pe care i-a avut Ucraina. Același portal de știri comunică inițiativa președintelui Vladimir Zelenschi de aderare la UE în plin conflict militar prin semnarea unei cereri publice, prin care consolidează poziția lui de lider în condiții de instabilitate pentru Ucraina și devine un erou pentru națiune. În perioada de la demararea conflictului și până în prezent (aproximativ patru săptămâni) Vladimir Zelenschi a îmbrăcat mai multe roluri manageriale după Munzberg unul dintre care de curând, rolul de negociator prin afirmațiile în rețelele de socializare „Sunt foarte dificile, uneori scandaloase, însă avansăm pas cu pas” cu referire la procesul de negociere. HotNews.ro pune retoric întrebarea “Incompetent sau super-curajos”⁶, datorită rezistenței, fermității, calmului și discursurilor oratorice adresate concetățenilor zi de zi capătă respect și admirație nu doar în țară dar și pe nivel mondial. A trezit solidaritate și compătimire în inimile tuturor persoanelor din întreaga lume, care vin să susțină nu doar cu ajutoare umanitare poporul ucrainean, dar și cu susținerea unor sancțiuni către Rusia.

Cel de al doilea lider caracterizat de putere și influență, posibil are un avantaj, fiind la putere aproape 2 decenii. Realizarea sa în calitate de lider a fost identificată în 1999 prin sondaj sociologic în Rusia la care respondenții au menționat capacitatea lui de a atinge obiectivele stabilite. În 2007, revista Americană Time cu ieșire din 1923 a dat titlul de Omul anului lui Vladimir Putin, deci cariera de lider recunoscut este mai îndelungată. Editorialul NewsEek în 29.03.2022 pune un titlu “Putin Has Never Lost a War. Here Is How He'll Win In Ukraine”⁷ prin care menționează reușitele lui Vladimir Putin de manager strateg, manager prin obiective și învingător.

Discuții

Evident că argumentele aduse în prezenta cercetare nu au rol de prioritate pentru unul dintre cele două personalități, ce sunt prezente în mass-media în fiecare oră de noutăți, acestea fiind tratate doar pentru studio, analiză și argumentare teoriilor științifice în domeniul managementului și psihologiei liderului politic. Drept rezultat al analizei argumentelor teoretice privind comportamentul liderului în confrunt cu puterea și influența prezentăm rolul mass-media, în Figura 1 privind asigurarea uneia dintre aceste două necesități motivaționale.

⁵ De la comediant la președinte: Cine este Vladimir Zelenski, disponibil online <https://stiri.md/article/international/de-la-comediant-la-presedinte-cine-este-vladimir-zelenski> [vizitat 29.03.2022]

⁶ Vlad Barza • HotNews.ro, disponibil online <https://www.hotnews.ro/stiri-razboi-ucraina-25389984-presedintele-zelenski-incompetent-sau-super-curajos-fostul-comediant-are-printre-cele-mai-grele-misiuni-din-istoria-recenta-europei.htm>

⁷ NEWSWEEK MAGAZINE disponibil online https://www.newsweek.com/2022/03/11/putin-has-never-lost-war-here-how-hell-win-ukraine-1682878.html?fbclid=IwAR0oTI_WDJoOncqzUjnSNp4wZqhHWIJ4FzGJZCCBIQHAzGsxQ1IxbHeuuQ

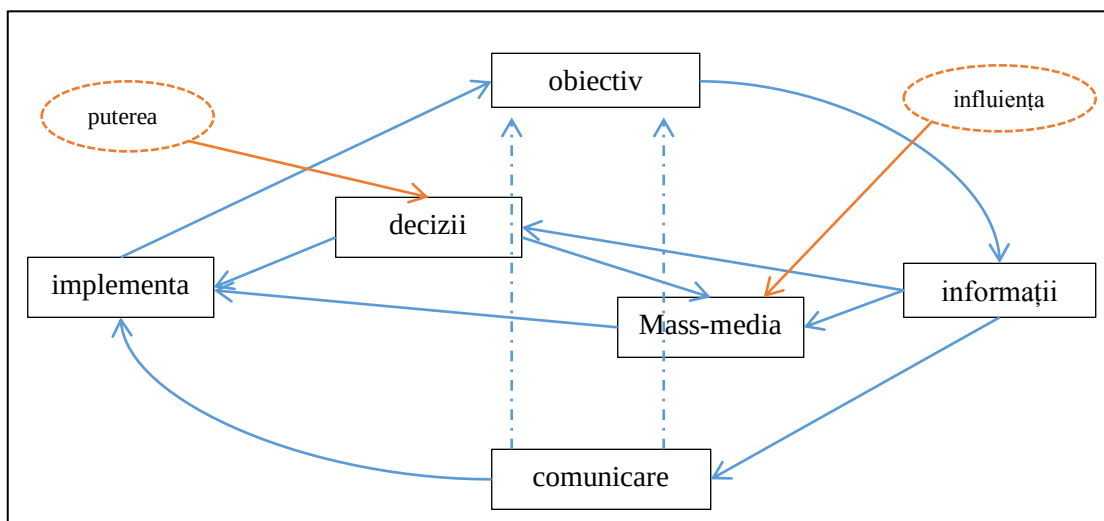

Figura 1 Puterea și influența în conducerea leadership

În susținerea și argumentarea fluxurilor prezentate în figura 1 am prezentat aceste două personalități, care au reușit prin intermediul mass-media să se contureze sub forma unor lideri cu putere și influență nu doar la nivel național, dar și la nivel internațional. Unul din obiectivele studiului de a demonstra influența mass-media în formarea liderului, rezumă a fi atins. Rămâne de stabilit sursa puterii și influenței pentru aceste două personalități din punct de vedere a teoriilor manageriale. În teoria propusă de John R.P. French și Nertman Raven există cinci surse ale puterii: puterea expertului, puterea necompensativă, puterea legitimă, puterea referentă, puterea coercitivă. Dacă să urmărim afirmațiile savanților, conștientizăm că fiecare individ deține o anumită pondere din fiecare sursă, doar că ele nu sunt periculoase atâta timp cât nu le punem în aplicare și nu le dezvoltăm. Cele mai periculoase surse ale puterii sunt cea necompensativă – adică puterea banului (a veni la putere cu bani sau cumpărând puterea cu bani) și puterea coercitivă (forțarea altora să acționeze). Cu această afirmație teoretică vrem să finalizăm studiul privind personalitatea liderului politic format de mass-media pentru atingerea obiectivelor de putere și influență. Lăsăm la discreția cititorului să tragă învățăminte și concluzii individuale privind studiul relatat, cu argumente recente, trăite de fiecare și accesibile pentru discuții.

Concluzie

Influența și puterea sunt două elemente interdependente atribuite cel mai des liderului. Influența reprezintă actul intenționat de a impune un individ să gândească într-un anumit mod în care acesta nu ar gândi, iar puterea este capacitatea de a influența asupra individului pentru supunerea voinței proprii. Dreptul de a folosi puterea asupra comportamentului unor indivizi îl reprezintă autoritatea. Deci autoritatea câștigată de un manager – lider poate deveni o armă prin puterea sa formală și legitimă. Limita de depășire a libertății în acțiune folosind autoritatea devine pericolul puterii și influenței, indiferent unde se desfășoară acțiunea, în cadrul organizației, entității economice, comunității sau statului. Nu suntem asigurați de această acțiune, nu există detectoare, care ar semnaliza depășirea limitei de autoritate, nu există metode și modele ale perfecțiunii autorității. Totul este relativ în comportamentul uman. Există factori de influență și catalizatori pentru realizarea acțiunilor și folosirea puterii și influenței. Optimismul rezumă în folosirea puterii și influenței în realizarea obiectivelor nobile, etice, umane, orientate spre eficiență și eficacitate.

Bibliografie

1. PANAITIE, NICA, și alții. Managementul organizației. Concepte și practici. Editura universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, România, 2019, pag 281-282, ISBN 978-606-714-526-

2. POPESCU, C. CRISTIAN. Putere și globalizare. Evoluția centrelor de putere economică până la sfârșitul secolului XX. Vol 1, Editura universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2016, pag. 21, ISBN 978-606-714-230-3
3. FRED E. FIELDER. Leadership effectiveness, American behavioral scientist, vol. 24 No. 5, May/June 1981, 619-632, doi.org/10.1177/000276428102400503
4. McClelland's Theory of Needs (Power, Achievement, and Affiliation), <https://www.managementstudyhq.com/mcclellands-theory-of-needs-power-achievement-and-affiliation.html>
5. De la comediant la președinte: Cine este Vladimir Zelenski, disponibil online <https://stiri.md/article/international/de-la-comediant-la-presedinte-cine-este-vladimir-zelenski> [vizitat 29.03.2022]
6. Vlad Barza • HotNews.ro, disponibil online https://www.hotnews.ro/stiri-razboi_ucraina-25389984-presedintele-zelenski-incompetent-sau-super-curajos-fostul-comediant-are-printre-cele-mai-grele-misiuni-din-istoria-recenta-europei.htm
7. NEWSWEEK MAGAZINE disponibil online https://www.newsweek.com/2022/03/11/putin-has-never-lost-war-here-how-hell-win-ukraine-1682878.html?fbclid=IwAR0oTI_WDJoOncqzUjnSNp4wZqhHWlJ4FzGJZCCBIQHAzGsXQ1IxbHeuuQ

МОДЕЛЬ ВЫЯВЛЕНИЯ ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВОЙ СЕТИ

Эльмира Ирековна Галимова
Казанский Государственный Энергетический университет.
Кафедра экономики и организации производства. Казань, Россия
elmiro4ka@mail.ru

Abstract In modern conditions, the market is characterized by fierce competition and growing consumer requirements for the level of service provided, the price and quality of goods, requires enterprises in this area to constantly search for resources to improve the efficiency of their internal and external business processes.

Keywords: retail trade chains, retail network, innovation, business-process.

Аннотация В современных условиях рынок характеризуется жесткой конкуренцией и растущими требованиями потребителя к уровню предоставляемого сервиса, цене и качеству товара, требует от предприятий данной сферы постоянного поиска ресурсов для повышения эффективности своих внутренних и внешних бизнес-процессов.

Ключевые слова: розничные торговые сети, бизнес-процесс, инновация.

JEL: L86, F18, F13, O21

Введение

Стремление российских торговых компаний упрочить свое положение на рынке путем достижения наиболее полного сочетания указанных параметров при оптимальном уровне издержек и вложенного капитала вполне закономерно, однако вызывает множество вопросов у аналитиков, а также у руководителей предприятия.

С целью решения данной проблемы предложена концептуальная модель совершенствования эффективности управления розничными торговыми сетями на основе процессно-логистического подхода (рисунок 1).

Результаты дискуссии

Применение предложенной концептуальной модели позволит нивелировать негативные процессы в регионе и повышать эффективность принимаемых управленческих решений розничных торговых сетей.

Анализ экономической ситуации в стране также необходим при выборе стратегии развития. Следует принимать во внимание на какой стадии экономического развития находится страна в данный период. Важно учитывать такие факторы, как уровень государственного регулирования экономики, политику государства в сфере торговли, социально-экономическое развитие страны и ее регионов; уровень благосостояния населения.

Выявление перспектив развития отрасли является одним из самых сложных этапов в определении стратегии развития розничной торговой сети. Сложность его заключается в том, что информация, которую мы получаем, имеет лишь вероятностный характер. На данном этапе необходимо полагаться лишь на прогнозы специалистов, а также на политику социально-экономического развития страны в краткосрочный период.

При составлении модели развития рынка возникает ряд вопросов методического характера, которые необходимо отметить.

Во-первых, следует иметь в виду, что определение перспектив развития конкретного рынка не может осуществляться изолированно от других социально-экономических прогнозов. Учет

этих факторов обеспечивается, как правило, путем задания различного рода ограничений в разрабатываемой модели.

Во-вторых, необходимо учитывать влияние на экономическое развитие страны большого числа факторов, тенденции развития которых (факторов) в будущем могут существенно измениться, что определяет необходимость построения нескольких вариантов моделей развития рынка и нахождения оптимального варианта из нескольких.

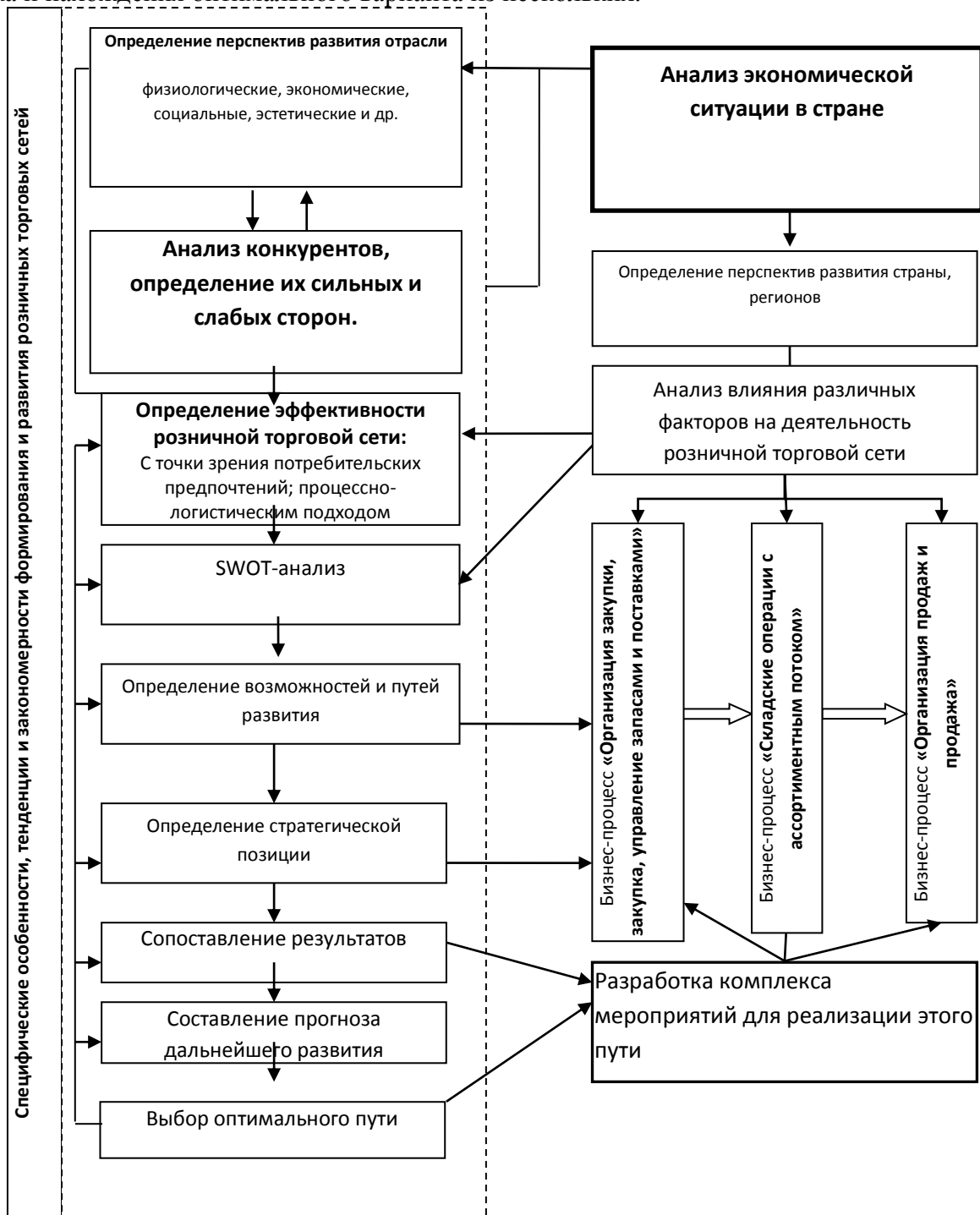

Рисунок 1 — Концептуальная модель повышения эффективности управления структурами сетевого формата сферы розничных торговых услуг

Все эти моменты в значительной степени зависят от периода прогноза. Очевидно, чем короче период прогноза, тем легче предусмотреть и правильно оценить степень воздействия на развитие рынка определяющих его факторов. С удлинением периода прогноза увеличивается число вариантов модели

Существенным моментом, составляющим проблематику построения является выбор методов прогнозирования.

Основными источниками информации о будущих характеристиках рынка являются: человеческий опыт и интуиция; экстраполяция тенденций, процессов, закономерности развития которых в прошлом и настоящем достаточно хорошо известны; модель исследуемого процесса, отражающая ожидаемые или желательные тенденции его развития.

На данном этапе необходимо рассмотреть влияние таких факторов как государственное регулирование торговой деятельности, объем иностранных и внутренних инвестиций в торговую отрасль, покупательскую способность населения и т.д.

Определение перспектив развития торговых сетей в стране и ее регионах. На данном этапе обобщается информация о конкурентах, сопоставляется с экономической ситуацией в стране, вследствие чего и выстраивается модель развития розничных торговых сетей. Методика прогнозирования развития торговых сетей может быть аналогичной методике определения перспектив экономического развития страны, однако учитываются другие факторы. Также необходимо учитывать покупательскую способность потребителей в регионе, интеграционные процессы, уровень инноваций, а также научно-технический процесс.

Анализ конкурентов. При анализе внешней среды с целью определении перспектив развития торговой сети обязательным и очень важным этапом является анализ конкурентов.

Во-первых, компания должна определить круг своих конкурентов для дальнейшего анализа. При этом необходимо рассматривать не только прямых, но и косвенных конкурентов. Выделяют следующие виды конкуренции: конкуренция в рыночном сегменте; конкуренция за удовлетворение сходных потребностей; общая конкуренция.

Однако следует понимать, что необходимо выбирать оптимальное количество конкурентов, которые будут участвовать в анализе. Чрезмерное количество информации приведет к усложнению ее обработки.

Основным источником информации о конкурентах может выступать наблюдение за публичной активностью торговой компании, приобретение инсайдерской информации, пресс-релизы партнеров (поставщиков, кредитных учреждений) и т.д.

Разработка конкурентной стратегии розничной торговой сети связана с оценкой сильных и слабых сторон конкурентов. Данный этап исследования должен дать ответы на такие вопросы как: степень реализованности стратегий конкурентами, возможность достижения поставленных целей и т.д. В рамках этого этапа необходимо рассмотреть такие переменные, как доля рынка и показатель узнаваемости бренда.

В соответствии с моделью поведения предприятий конкурентов на рынке выделяют четыре основные группы.

1. Неторопливый конкурент отличается замедленной реакцией или вообще игнорирует действия противника. Причины такого поведения могут быть связаны с его уверенностью в лояльности потребителей, недостаточностью средств для ответной реакции и т.д. Компании необходимо тщательно исследовать основания такого поведения конкурента.

2. Разборчивый конкурент реагирует только на определенные типы атак, например, он моментально ответит на изменение цен в отрасли, но не заметит роста рекламных расходов.

3. Агрессивный конкурент реагирует на любые агрессивные действия со стороны конкурентов. Как правило, такая компания обладает достаточным объемом средств для

мониторинга рынка и способна поддерживать деятельность подразделений «быстрого реагирования».

4. Непредсказуемый конкурент не имеет определенной модели поведения. Его реакцию невозможно предвидеть, так как каждый раз выбор стратегии носит субъективный характер.

На последнем этапе компания должна определить возможные мишени для атаки и области, в которых она должна «держаться оборону». Этот выбор обычно обусловлен позицией фирмы на рынке, так как в зависимости от своего положения компания может атаковать определенные категории фирм. Также необходимо принять решение о направлении атаки: в сторону сильных или слабых конкурентов, ближних или дальних.

Постоянная борьба со слабыми конкурентами снижает потенциал компании, ослабляет ее, но при этом может требовать меньших расходов. Конфликт с сильным противником требует мобилизации всех сил, быстрого развития, динамичного реагирования и т.д. В результате он держит компанию «в форме», что укрепляет её положение на рынке.

Как правило, фирмы прежде всего атакуют ближайших конкурентов, то есть тех, кто производит схожую продукцию для того же целевого сегмента потребителей. Но при этом необходимо спрогнозировать итоги такой тактики, чтобы уменьшение долей ближайших противников не было использовано более сильными соперниками [1]⁸.

Определение емкости рынка. Под емкостью товарного рынка понимается возможный объем реализации товара (услуг) при данном уровне и соотношении различных цен. Емкость рынка характеризуется размерами спроса населения и величиной предложения.

Расчет емкости рынка должен носить пространственно-временную определенность. Емкость рынка формируется под влиянием множества факторов, каждый из которых может в определенных ситуациях как стимулировать рынок, так и сдерживать его развитие, ограничивая его емкость. Всю совокупность факторов можно разделить на две группы: общего и специфического характера.

Выявление сильных и слабых сторон розничной торговой сети. Данный этап позволяет собрать необходимые данные для проведения SWOT-анализа в дальнейшем. Под сильными и слабыми сторонами могут скрываться самые разнообразные аспекты деятельности компании. К категориям, наиболее часто включаемым в SWOT-анализ, относятся маркетинг, ценообразование, менеджмент, сервис, персонал, торговые марки и позиционирование, сбыт и т.д.

Анализ экономической эффективности розничной торговой сети можно проводить различными способами: с помощью показателей финансовой отчетности, с точки зрения эффективности бизнес-процессов, потребительской удовлетворенности. Для получения наиболее точного результата целесообразно проводить оценку экономической эффективности хотя бы двумя методами, так как выбор дальнейшей стратегии развития торговой сети является одним из ключевых решений в управлении сетью.

Определение возможностей и путей развития торговой сети исходя из внутренних возможностей предприятия. На данном этапе необходимо совместить результаты предыдущих двух этапов: необходимо оценить экономическую эффективность торговой сети и сопоставить данные с сильными и слабыми сторонами предприятия. Наиболее ясная корреляция прослеживается в том случае, если анализ экономической эффективности был проведен с использованием процессного подхода: численная оценка показателей, характеризующая тот

⁸ Свободная энциклопедия маркетинга. Анализ конкурентов. <http://www.marketopedia.ru/27-analiz-konkurentov.html>

или иной бизнес-процесс, а также ее отклонение от нормативного значения должна отображать сильные и слабые стороны данного процесса при анализе внутренних факторов.

Далее исследуются сильные стороны торговой сети как ключевые факторы развития и определяются пути укрепления слабых сторон предприятия. В данном случае необходимо выбрать такую стратегию развития сети, при которой слабые стороны торгового предприятия оказывают наименьшее влияние на конечный результат. Анализ финансовой деятельности необходим для того, чтоб определить, какими финансовыми возможностями обладает сеть для построения стратегии развития розничной торговой сети, а также для оптимизации слабых сторон предприятия.

Определение стратегической позиции розничной торговой сети.

Для определения дальнейшего развития строится матрица стратегий. Горизонтальная ось соответствует интегральному показателю эффективности бизнес-процессов розничной торговой сети. Крайняя левая точка соответствует 0, крайняя правая — 1. При движении слева направо эффективность бизнес-процессов возрастает. Вертикальная ось соответствует рентабельности. Крайняя верхняя точка соответствует максимальной рентабельности, крайняя нижняя — минимальной. Далее весь диапазон разделяется на 4 квадрата, соответствующих четырем стратегиям: «звезды», «старатели», «счастливчики», «пловцы по течению». (Рисунок 2).

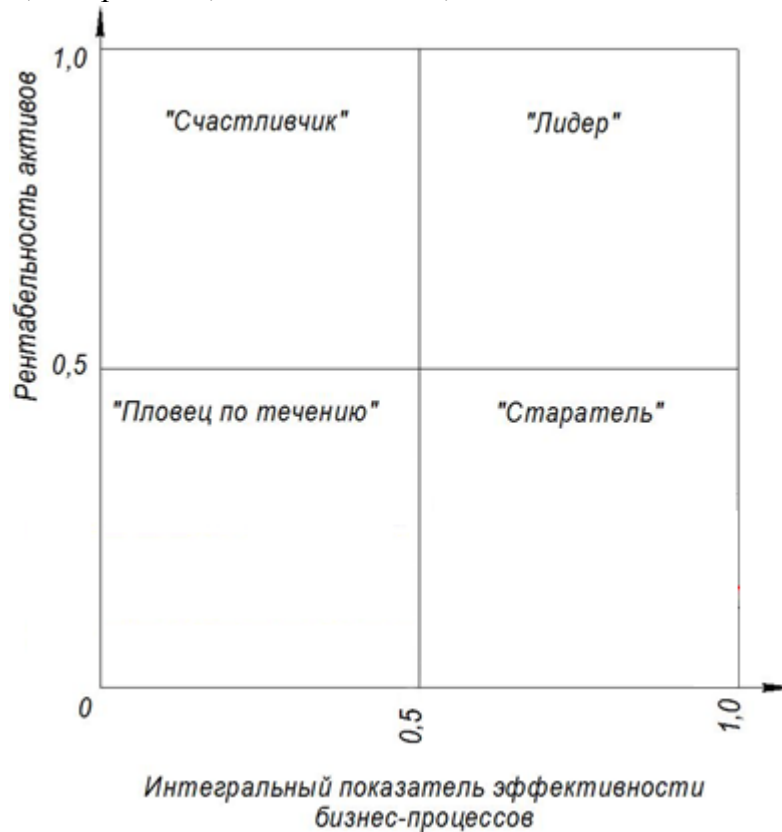

Рисунок 2—Матрица стратегий развития розничных торговых сетей

«Звезды» – высокая эффективность бизнес-процессов наряду с высокой рентабельностью. Наилучшее стратегическое положение розничной торговой сети, свидетельствующее о том, что деятельность сети эффективно и она завоевала свою конкурентную нишу. Основные силы таких розничных торговых сетей следует направлять на сохранение положения. В условиях современной конкуренции необходимо постоянное совершенствование своей деятельности и завоевание новых потребителей.

«Старатели»— высокая эффективность бизнес-процессов соответствует низкой рентабельности. Данная ситуация возникает в том случае, когда розничная торговая сеть работает эффективно, однако, высокий уровень конкуренции не позволяет получать больший уровень рентабельности. Высокая эффективность деятельности «Старателей» обусловлена эффектом масштаба, когда за счет увеличения объемов продаж сокращаются расходы на единицу товара. В том случае, если высокая конкуренция и далее не позволяет получить более высокую норму рентабельности, следует расширять розничную торговую сеть и развиваться вследствие получаемых синергетических эффектов.

«Счастливики»— розничные торговые сети, имеющие высокую рентабельность, несмотря на низкую эффективность бизнес-процессов. Возникновение такого положения возможно при низком уровне конкуренции. Основным преимуществом таких розничных торговых сетей, скорее всего, является удачное месторасположение торговых точек. Также такое положение возможно в том случае, когда розничная торговая сеть сосредоточена в мелких городах и поселках городского типа, для которых розничная торговая сеть является новым форматом торговли. Для дальнейшего развития таких розничных торговых сетей следует повышать эффективность бизнес-процессов, так как уровень конкуренции может повышаться независимо от деятельности розничной торговой сети, а «счастливики» могут оказаться «пловцами по течению».

«Пловцы по течению»— обладатели низкого уровня рентабельности при низкой эффективности бизнес-процессов. Необходим комплекс мероприятий, для перехода в область «старатели». В противном случае, следует уходить с рынка, так как высокий уровень конкуренции не даст возможности для дальнейшего развития.

Сопоставление результатов SWOT-анализа и соответствующей стратегии для разработки тактических рекомендаций. На данном этапе сопоставляются сильные слабые стороны, возможности и угрозы, а также стратегическая позиция розничной торговой сети. Сопоставление данных результатов ведет к разработке конкретных мероприятий, которые позволят достигать совершенствование бизнес-процессов розничной торговой сети, и, следовательно, повысить эффективность ее деятельности в целом. Рассматриваются возможные пути к достижению поставленных стратегических позиций.

Классический SWOT-анализ предполагает определение сильных и слабых сторон в деятельности фирмы, потенциальных внешних угроз, благоприятных возможностей и их оценку в баллах относительно среднеотраслевых показателей или по отношению к данным стратегически важных конкурентов. Матрица SWOT-анализа позволяет выбрать оптимальный для данной розничной торговой сети метод развития. Существуют несколько методов развития торговой сети, такие как: собственная торговая марка, выход в регионы, слияние.

Собственная торговая марка (СТМ). На сегодняшний день эксперты считают его одним из самых перспективных путей развития торговой сети.

Использование СТМ как методов развития имеет ряд преимуществ:

- торговая сеть освобождается от доли влияния какого-либо бренда;
- привязывает покупателя продукции СТМ доступной ценой, так как правило, товары СТМ, имеют более низкую стоимость по сравнению с товарами-аналогами с известным брендом;
- сам товар СТМ является рекламой розничной торговой сети. Яркие упаковки постоянно напоминают покупателю о торговой сети, тем самым программируя в них привязанность к ритейлеру.

-собственная торговая марка является связующим звеном между производителем и продавцом. Позволяет развиваться мелкому производственному бизнесу, обеспечивая гарантированный объем продаж и возможность размещения товара на прилавке, при отсутствии платы за вход.

Еще одним фактором развития розничных торговых сетей, который в последнее время можно рассматривать как ключевой являются инновации в торговле.

Бесспорно, инновации являются способствующим фактором для развития торговой отрасли. Большую роль в развитии инновации в области розничной торговли России играют интеграционные процессы, так как большая часть инноваций к нам приходят на основе бенчмаркинга.

Бенчмаркинг (англ. bench mark — начало отсчета) — метод использования чужого опыта, передовых достижений лучших компаний, подразделений собственной компании, отдельных специалистов для повышения эффективности работы, производства, совершенствования бизнес-процессов; основан на анализе конкретных результатов и их использовании в собственной деятельности [2].

Инновации в розничной торговле встречаются в каждом бизнес-процессе, через которые проходит товар в своем логистическом пути: организация закупки, закупка, управление поставками; складские операции с ассортиментным потоком; организация продаж и продажа. Но чаще всего инновации встречаются на этапе бизнес-процессе «организация продаж и продажа», так как, инновации на этом этапе видимые как для потребителя, так и для конкурентов, и их применение повышает не только эффективность бизнес-процессов, но и статус розничной торговой сети.

К данному виду относятся и революционные инновации, которые укрепляют существующие отношения между игроками рынка посредством электронного обмена данными (EDI, electronic data interchange) между производителями и ритейлерами.

Инновационные решения для оптимизации производительности труда и издержек, такие как складские hands-free терминалы с голосовым управлением, позволяют лучше организовать внутренние процессы компании. Внедрение мобильных рабочих мест в магазинах и на складе позволяет компаниям снизить переменные затраты на 20%.

После выбора оптимального пути развития на основе уравнений регрессии разрабатывается прогноз развития розничной торговой сети после реализации комплекса мероприятий по совершенствованию ее деятельности.

Выводы

Предложенная модель выявления перспектив развития позволяет провести комплексную оценку деятельности розничной торговой сети, проанализировать сильные слабые стороны, возможности развития, а также определить ее стратегическую позицию на рынке.

Литература

1. Svobodnaja enciklopedija marketinga. Analiz konkurentov. <http://www.marketopedia.ru/27-analiz-konkurentov.html>
2. Sovremennyj jekonomicheskij slovar' Jelektronnyj resurs. https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_synonims
3. Valeeva Ju.S. [Roznichnye trgovye seti: sovremennye tendencii i osobennosti upravlenija]. Monografija. Kazan' (2012).

ЦИФРОВЫЕ СИСТЕМЫ УЧЕТА ДОКУМЕНТОВ

Пасько Елена Александровна

кандидат исторических наук, доцент

Ростовский институт (филиал) ВГУЮ (РПА Минюста России),

Кафедра государственно-правовых дисциплин, г. Ростов –на-Дону, РФ

len.markovic2017@yandex.ru

ORCID: 0000-0001-9828-0642

Abstract: The article deals with the issue of the need for changes in the formation of workflow in the internal affairs bodies. In the past few years, the number of illegal acts committed with the use of information technology has increased, and their number is only growing, and they relate to almost all areas of criminal activity. The Ministry of Internal Affairs of Russia announced the creation of units specializing in the fight against crimes related to the use of information technology. Under these conditions, the need to optimize the workflow increases. Thanks to the improvement of the methodological, organizational and legal support of office work, it will be possible to achieve stable work of the workflow.

Key words: Workflow optimization, digitalization, law enforcement agencies, documentation support, workflow, electronic document, innovation process.

Аннотация: В статье рассматривается вопрос о необходимости изменений в формировании документооборота в органах внутренних дел. В последние несколько лет число противоправных деяний, совершенных с применением информационных технологий, увеличилось, и их число только растет, причем они касаются практически всех сфер криминальной деятельности. Министерство внутренних дел России сообщило о создании подразделений, специализирующихся на борьбе с преступлениями, связанными с использованием информационных технологий. В этих условиях возрастает необходимость оптимизации рабочего процесса. Благодаря совершенствованию методического, организационного и правового обеспечения делопроизводства получится достичь стабильной работы документооборота.

Ключевые слова: Оптимизация документооборота, цифровизация, правоохранительные органы, документационное обеспечение, документооборот, электронный документ, инновационный процесс.

JEL: O30, M00

Введение

В современном российском обществе происходят кардинальные преобразования во всех сферах жизнедеятельности, в том числе и внедрение инновационных процессов в ряде органов правоохранительной системы. Цифровизация – это актуальная проблема современного российского общества [1]. Примерно с 2004 г. в ряде ведомств и учреждений происходит комплексная автоматизация всех процессов системы документационного обеспечения управления. С 1 октября 2019 г. вступили в силу поправки в Гражданский кодекс о цифровых правах, на основании которых создается основа регулирования отношений в рамках цифровой экономики. Решение проблем и задач необходимо с помощью новых подходов, так как социальные и политические преобразования усилили социальную напряженность, следовательно, количество правонарушений возросло. Успешное разрешение задач укрепления законности и правопорядка зависит от активного поиска новых эффективных

логически выстроенных, четко определенных методов оперативно-служебной деятельности в российском обществе, так как это повысит скорость сбора, поиска, обработки, анализа информации. В виду этого в практике правоприменителей предпринимаются попытки автоматизировать работу, конечно, пока еще преобладает ведомственный подход, т.е. когда цифровые технологии внедряются в работу, например, такого ведомства как МВД [2]. В органах Министерства внутренних дел существует автоматизированный учет обращений. Использование в служебной деятельности информационно-телекоммуникационной структуры прописано в ФЗ «О полиции» [1].

Электронный документооборот (далее – ЭДО) – совокупность автоматизированных процессов по работе с документами, представленными в электронном виде, с реализацией концепции «бесбумажного делопроизводства». Понятиями близкими к данным процессам электронного документооборота, и часто употребляемыми являются – машиночитаемый документ, «документ в цифре» и электронная подпись (ЭП).

Результаты и дискуссии

Конечно же, ощущаются некие проблемы, связанные с нормативным регулированием документооборота, несмотря на то, что в последнее время предпринимается со стороны Правительства РФ серьезные изменения делопроизводственных процессов. Необходимость в нахождении оптимальных решений и развитии управления МВД показывают ход развития переустройства МВД России. Итогом планомерного развития должно являться - создание органов власти, которые бы выступали за интересы личности, общества и государства [3]. В рамках реализации профессиональных задач сотрудники правоохранительных органов должны помнить о защите информации. Вместе с тем, вопросы совершенствования информационных и телекоммуникационных технологий, автоматизированных информационных систем, развития современных цифровых систем связи, противодействия техническим разведкам, технической защиты информации, формирования и ведения информационных ресурсов, межведомственного информационного взаимодействия, реализации государственных и ведомственных программ в области информатизации и др. являются актуальными на протяжении многих лет. Правоприменительный эффект достигнет своей цели в случае если при построении разумно-оконченного организационно-правового механизма управления, а также существование квалифицированных сотрудников и т.п., стартуя от создания организационных основ, включая оптимизацию деятельности ОВД, до удовлетворения их повседневной потребности в документальной поддержке направление.

В целях совершенствования делопроизводства в органах внутренних дел Российской Федерации рамками Положения о ведомственных программах цифровой трансформации, утвержденного постановлением Правительства Российской Федерации от 10 октября 2020 г. N 1646 "О мерах по обеспечению эффективности мероприятий по использованию информационно-коммуникационных технологий в деятельности федеральных органов исполнительной власти и органов управления государственными внебюджетными фондами", на основании протокола президиума Правительственной комиссии по использованию информационных технологий для улучшения качества жизни и условий ведения предпринимательской деятельности от 23 декабря 2020 г. N 33, разработано распоряжение МВД России от 29 декабря 2020 г. № 1/15065 «Об утверждении ведомственной программы цифровой трансформации МВД России на 2021 - 2023 годы». Задачами Программы являются: повышение удовлетворенности граждан государственными услугами, в том числе цифровыми, и снижение издержек бизнеса при взаимодействии с государством; повышение доступности и качества дистанционного обслуживания граждан при предоставлении государственных услуг МВД России; цифровая трансформация государственных услуг МВД России; создание

системы центров обработки данных МВД России; повышение доступности и качества межведомственного взаимодействия при предоставлении государственных услуг; запуск электронных сервисов, функционирующих на основе реестров государственных услуг и контрольных функций и предоставление информации с использованием высокопроизводительных витрин данных; переход на использование отечественного программного обеспечения и оборудования; создание и развитие информационно-телекоммуникационной инфраструктуры и технологических сервисов МВД России; обеспечение бесперебойного функционирования информационных систем МВД России; цифровая трансформация контрольно-надзорной деятельности МВД России; ликвидация имеющихся отставаний по вопросам применения технологий искусственного интеллекта; создание условий для повышения собираемости доходов и сокращения теневой экономики за счет цифровой трансформации; повышение уровня надежности и безопасности информационных систем, технологической независимости информационно-технологической инфраструктуры от ИКТ-оборудования и программного обеспечения, происходящих из иностранных государств.

По результатам анализа документационного обеспечения МВД был сделан вывод, на основании которого принималось решение о поэтапной автоматизации документооборота, о внедрении цифровых технологий в разрешенных областях и направлениях.

В качестве одного из примеров можно рассмотреть аспект сопровождения проектов нормативных правовых актов и планов правоподготовительных работ в вопросе порядка формирования и ведения контрольно-наблюдательного дела в органах внутренних дел. Что собой представляет дело? Это комплекс материалов или отдельный документ, который относится к решению определенной задачи. Вопрос контрольно-наблюдательного дела (далее КНД) в ОВД представлен Приказом МВД России от 20.06.2012 № 615. Порядок формирования и ведения КНД в органах внутренних дел изложен общими правилами Инструкции.

Состояние сопроводительной документации в работе позволяет сделать вывод о необходимости изменений в формировании документооборота. Благодаря совершенствованию методического, организационного и правового обеспечения делопроизводства получилось достичь стабильной работы документооборота. Статистика огромной эмпирической базы позволило поставить положение исследуемой сферы, и выделить организационно-правовые и методические проблемы, завязывающиеся при осуществлении документооборота, сопряженного с подготовкой, реализацией административных заключений, а также принятием [4].

В системе МВД России под документом понимается совокупность сведений и соответствующих реквизитов, составленных государственным органом, т.е. организацией деятельности граждан, физическим или юридическим лицом, включенных в состав МВД [5]. Определение «документ» по смыслу близко с определением «делопроизводство» и документооборот. Однако, согласно ГОСТа РФ 7.0.97-2016, делопроизводство — это деятельность, которая обеспечивает документирование, рабочий процесс, оперативное хранение и использование документов [6]. В МВД по производству дела понимается деятельность, обеспечивающая создание официальных документов и организация работы с ними. Понятия «делопроизводство» и «управленческое документальное сопровождение» (далее - ДОУ) идентичны.

Действительно, это напрямую связано с документооборотом — целенаправленной деятельностью, связанной с документацией, рабочим процессом, оперативным хранением и обслуживанием. использование записей в процессе выполнения правоохранительных, вспомогательных и управленческих функций. Есть три элемента документооборота (DOE):

1) документация;

- 2) документооборот;
- 3) архивирование.

С позиции правовой основы делопроизводство в системе МВД России осуществляется в соответствии с требованиями законодательства Российской Федерации, нормативных правовых и распорядительных актов Министерства внутренних дел России, регламентирующее организацию и режим делопроизводства, работу с обращениями граждан. Есть в МВД единый автоматизированный учет обращений, но для того, чтобы сделать выборку и анализ этих обращений, нужно распечатать на бумаге, компетентному должностному лицу проверить и тогда получить результат [7, 8]. Таким образом, получается это не автоматизированная информационная система, так как ключевую роль играет должностное лицо.

Следует сказать о том, что переход на цифровые системы учета документов (обращений в том числе) за рубежом внедряется и изучается примерно с 1990-х годов. У России есть возможность взять за основу успешный опыт. В итоге этап цифровизации учета обращений потерпевших интегрирован в стадию возбуждения уголовного дела или нет, например, регистрации преступлений – это серьезный вопрос, требующий вмешательства государственной власти на законодательном уровне.

В систему правового сопровождения делопроизводства входят: Конституция РФ; законодательные акты Российской Федерации в области документации и информации; акты Президента Российской Федерации и Правительства Российской Федерации в области делопроизводства; нормативные правовые акты федеральных органов исполнительной власти, курирующие задачи документального обеспечения руководства; государственные стандарты в области управленческой документации; полностью русские классификаторы технической, экономической и социальной информации; одинарные документационные системы; нормативные и другие юридические акты соответствующих государственных органов и лиц, выполняющие обязанности в системе МВД России.

Территориальные органы Министерства внутренних дел РФ издают локальные нормативные правовые акты, регулирующие необходимые вопросы и задачи в работе над изданием документов, обмена информацией, документального учета разработанных управленческих решений, в том числе приказов и распоряжений.

Правовую основу документального управленческого обеспечения также составляют нормативно-правовые акты, распорядительные документы органов государственной власти субъектов Российской Федерации. Соответствующие действия должны быть приняты во внимание правоохранительными органами при организации электронного документооборота.

Документационное обеспечение управления является главным фактором для модернизации стиля документации и смены ее метода работоспособности рулевого аппарата. Данная система давно совершенствовалась. Метод и стиль работы ДОУ невозможно усовершенствовать без современных тенденций улучшения управления. Органы внутренних дел обладают способностью различать в системе общее и специальное делопроизводство [4]. Общее делопроизводство есть документирование всех основных вопросов управленческой деятельности, относящихся каждому федеральному органу исполнительной власти. Данная система также относится к работе с документами организации, которые были произведены в ходе данной деятельности. Общее делопроизводство обладает функцией реализации ресурсного обеспечения и аппарата управления. В данном процессе и происходит создание документов. Ну а специальное – осуществляемое по специальным правилам и называется секретным [1].

Выводы

В заключении можно сказать, что повышенное внимание специалистов, сотрудников внутренних дел к документированию, управлению и внедрению новых технологий оправданно и объяснимо. Ненормированный рабочий день, огромный объем информации, колоссальный поток документов очень сложно обработать, опираясь на технологии, которые на данный момент считаются несколько устаревшими. Это становится некоторой помехой в работе, приводит к так называемому «бумажному» стилю руководства, так как иные ведомства и государственные структуры используют информационные системы. Необходимо технологическую отсталость законодательства, препятствующую цифровизации, поддержать нормами самого законодательства (гражданского, уголовного процессуального). Дело в том, что это происходит от того, что гражданский и уголовный процесс не связывают напрямую информацию и доказательства [10]. Конечно, сотрудники правоохранительных органов на выполнение функциональных задач тратят больше времени, трудовых и материальных ресурсов, чем например, на выполнение подобных задач сотрудники других ведомств. В этих условиях возрастает необходимость оптимизации рабочего процесса. Для большинства правоприменителей компьютер все еще является продвинутой печатной машинкой, для кого-то – справочником текущего законодательства. А ведь использование инновационных технологий для документирования менеджмента в системе МВД России – естественный выход из сложившейся ситуации, естественный способ упростить их реализацию [11].

В ноябре 2019 года Министерство внутренних дел России сообщило о создании подразделений, специализирующихся на борьбе с преступлениями, связанными с использованием информационных технологий. Новые структуры формируются по отраслевому принципу без увеличения штата в центральном аппарате ведомства и территориальных органах внутренних дел. Глава МВД Колокольцев В. поручил руководителям оперативных главков, Следственного департамента и Управления организации дознания подготовить документы, в которых определяются организационные структуры, полномочия и функции создаваемых подразделений. Штат Бюро специальных технических мероприятий МВД России и их подразделения на региональном уровне. Приказ об изменениях разработают до конца 2019 года. Владимир Колокольцев, выступая на заседании коллегии МВД России, отметил, что преступники всё более активно пользуются новыми технологиями. Среди новых угроз министр отметил случаи мошенничества с использованием сотовой связи, а также средств IP-телефонии. По словам Колокольцева, в 2018 году число противоправных деяний, совершенных с применением информационных технологий, увеличилось в два раза, а в январе-сентябре 2019-го – почти на 70%. По данным Генеральной прокуратуры, к 2019 году каждое седьмое преступление в России связано с информационными технологиями, и их число только растет, причем они касаются практически всех сфер криминальной деятельности. Ранее в 2019 году МВД было поручено разработать портал для жалоб населения на действия киберпреступников. Сайт должен был выступить в роли агрегатора, на котором бы собирались и хранились в единой системе жалоб. Так же с ноября 2019 года в России заработал сервис для жалоб бизнеса на давление со стороны правоохранительных органов. Данная платформа «ЗаБизнес.рф» принимает обращение в Генеральную прокуратуру, Следственный комитет, МВД и ФСБ РФ.

Для современного делопроизводства законодательная основа российской единой государственной системы документационного обеспечения управления стала принципиально иной. Еще есть основания для оптимизации процессов в сфере обработки документов, формирования единых архивов электронных документов и образов в центральном аппарате МВД РФ, осуществлении контроля за исполнением без нарушений сроков, сокращения времени поиска документов, автоматической регистрации для группировки, проведения

первичной обработки, загрузки унифицированных форм первичных документов... все это на много ускорило бы работу ведомств.

Литература

1. Федеральный Закон «О полиции» от 07.02.2011 № 3-ФЗ (ред. от 06.02.2020) // Собрание законодательства РФ. 2011. № 7. Ст. 900.
2. Приказ МВД России от 17.10.2013 № 850 "Об утверждении Регламента Министерства внутренних дел Российской Федерации (ред. от 01.06.2020) // Российская газета. 2013. № 262.
3. И.В. Борисова. Документационное обеспечение управления образовательным учреждением в системе МВД России: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, С. 21. (1997).
4. Л.А. Воскобитова Цифровизация начального этапа уголовного судопроизводства как необходимое средство обеспечения прав потерпевших // Lex russica. № 4. С. 53 - 68. (2020).
5. Е.И. Гончаров Актуальные проблемы ведения электронного документооборота в Российской Федерации. // Наука и технологии: стратегия развития. Сборник научных статей. Под общей редакцией В.А. Козловой, И.В. Кожан. Ростов-на-Дону, С. 20-24. (2019).
6. А.А. Гостев Оптимизация документооборота в системе МВД России // Профessional. № 6. С.2-6. (2018).
7. П.П. Ищенко Современные подходы к цифровизации досудебного производства по уголовным делам // Lex russica. № 12. С. 68 - 79. (2019).
8. М.А. Литвинова, И.А. Семенцова. Проблемы уголовно-процессуального реагирования на получение цифровой информации доказательного значения. Актуальные проблемы теории и практики уголовного процесса. Сборник материалов Международной научно-практической конференции. С. 102-107. (2019).
9. Н.В. Малахова Организационно-правовые основы инновационной деятельности в органах внутренних дел: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, С. 21. (2002).
10. И.Н. Старостенко Организации электронного документооборота в органах внутренних дел / И. Н. Старостенко, М. В. Шар-пан // Вестник Краснодарского университета МВД России. № 2. С.60-61. (2013).
11. Е.В. Шестакова Электронные документы в трудовом законодательстве в 2020 году. [Электронный ресурс]. [Consultant.ru>law/review/other/xm2020-02-26.html](https://consultant.ru/law/review/other/xm2020-02-26.html).

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БИЗНЕС ПРОЦЕССОВ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА

Абдусаломова Нодира Баходировна
Заведующий кафедрой бухгалтерского учета ТГЭУ,
доктор экономических наук, доцент
E-mail: n.abdusalomova@tsue.uz

Abstract. In this article, the author focuses on current issues of business organization, the adaptation of business process accounting to the external environment, the results of business accounting, the role of business processes in the development of the necessary criteria of internal standards.

Keywords: business process, production, supply, sales, management accounting, accounting policy.

Аннотация. В данной статье автор акцентирует внимание на актуальных вопросах организации бизнеса, адаптации учета бизнес-процессов к внешней среде, результатах учета бизнеса, роли бизнес-процессов в разработке необходимых критериев внутренних стандартов.

Ключевые слова: бизнес-процесс, производство, снабжение, сбыт, управленческий учет, учетная политика.

JEL: M15, M40, H60, L21, O10

Введение

Современные компании в своей деятельности опираются на различные внутренние и внешние источники информации. Нарастающая тенденция расширения бизнеса и возрастающая взаимосвязь между входящими в него элементами объективно повышают требования к качеству информации, в том числе бухгалтерской, при принятии экономических решений различными хозяйствующими субъектами. Бухгалтерский учет является не только источником информации, но и элементом формирования экономической политики, инструментом бизнеса, механизмом управления производством товаров и услуг. Организация учета в виде бизнес-процессов является обязательным условием создания системы управления предприятием. В сетевых компаниях, являющихся лидерами в своих областях, управление в этом направлении организовано уже несколько лет, но большинство компаний не регулируют бизнес-процессы, что еще больше отдаляет их от руководителей и затрудняет управление. Развитие и совершенствование информационных технологий и внедрение их в учетный процесс поставили задачу разработки конечных бизнес-процессов, в том числе бизнес-процессов в бухгалтерском учете. Дальнейшее совершенствование бухгалтерского учета должно основываться не только на традиционных способах фиксации информации о хозяйственной деятельности в документах, но и на формировании прогностического отчета, средствах связи учетных функций с различными функциями финансового управления. Такая возможность может быть достигнута только за счет признания Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) и подготовки отчетности и организации бизнес-процессов в соответствии с ними. Также важно организовать бизнес-процессы с использованием документов, разработанных международными компаниями, и передовых инструментов и практик. В связи с этим принятие Постановления Президента Республики Узбекистан «О дополнительных мерах по переходу на международные стандарты финансовой отчетности» [1] PQ-4611 предусматривает использование передового зарубежного опыта и инструментов в системах управления компаний.

Анализ и обсуждение результатов

В настоящее время не существует единого подхода к определению бизнес-процесса. Его главная характеристика состоит в том, что любой бизнес-процесс имеет — внутреннего или внешнего потребителя. Можно выделить следующие подходы к понятию «бизнес-процесс»:

- как действия (организационная деятельность);
- производство;
- одна из основных целей процесса;
- как особая система;
- как механизм создания добавленной стоимости.

Бизнес-процесс — это не просто действие, а связующее звено между бизнес-стратегией, бизнес-моделями и текущими операциями. Это материальное выражение сущности бизнес-модели. Бизнес-процессы определяют характер логических связей между видами деятельности, осуществляемыми в компании, и взаимоотношениями с клиентами. Таким образом, в обобщенном виде бизнес-процесс представляет собой последовательность повторяющихся действий, необходимых для достижения запланированного результата деятельности предприятия и наличия входов и выходов.

Выделение учета в единый бизнес-процесс, представляющий собой совокупность операций бизнес-единиц, формирующих последовательный поток операций от поставщиков к покупателям через основную деятельность.

Бизнес-процессы должны быть организованы в соответствии с целями предприятия и отвечать требованиям эффективности. Под ним следует понимать соотношение достигнутых результатов и затраченных ресурсов, а также их правильное выявление, описание и оптимизацию для управления бизнес-процессами.

Бизнес-процессы, в свою очередь, представляют собой набор процессов или бизнес-функций, которые определяются как информационными технологиями, так и компетенциями сотрудников.

Для разработки качественного бизнес-процесса необходимо уделить внимание базам данных, ERP-системам, программному обеспечению, компьютерному оборудованию, достаточной мощности серверов.

Наличие необходимой профессиональной подготовки сотрудников, необходимых навыков и компетенций позволит им изменять и улучшать бизнес-процессы, которые должны стать социальной инфраструктурой организации.

Формированию эффективных бизнес-процессов способствует их правильная классификация, которая может производиться по разным признакам, но часто выделяют основные и вспомогательные бизнес-процессы.

Кроме того, процессы развития и совершенствования различны. В целях совершенствования бухгалтерского учета предприятия целесообразно формировать бизнес-процессы производственного учета по следующим направлениям:

- развитие и совершенствование;
- оперативная деятельность;
- учетная запись;
- подготовка и сдача отчетов;
- служба поддержки.

Формализация и подробное описание учетных процессов позволяют управлять ими.

На наш взгляд, бизнес-процесс проявляется в следующем:

- совокупность различных видов деятельности, создающих товары (услуги) с использованием одного или нескольких ресурсов, приносящих пользу потребителю;

- бизнес – это совокупность логически взаимосвязанных действий, выполняемых для конкретного результата деятельности;
- совокупность упорядоченных и совершенных действий, направленных на производство определенного товара (услуги) для определенного потребителя или рынка;
- сущность, которая определяется организационными устройствами, обеспечивает увеличение стоимости производимых товаров (продукции, услуг), частично активизирует устройство потребителя товаров (продукции, услуг);
- Требуемая потребителем деятельность и удовлетворение его потребностей ценностью, длительным сроком службы, сервисом и качеством, которая проходит одну или несколько производственных стадий и завершается созданием продукта.
- представляет собой набор логически взаимосвязанных действий, использующих ресурсы предприятия для создания продукта или услуги, выгодных покупателю в ближайшем будущем;
- любой вид деятельности в работе субъектов.

Выводы и предложения

Система учетных процессов должна быть ориентирована на решение учетных задач, их разработка ставит ряд задач, ведь процессы в производственных, строительных, сельскохозяйственных, торговых и других организациях существенно различаются.

Сфера деятельности, организационная форма и структура также влияют на структуру учетных процессов. Бизнес-процессы можно разделить на подпроцессы и бизнес-функции, что позволяет более детально их прописать.

Список использованной литературы:

1. Постановление ПП-4611 «О дополнительных мерах по переходу на международные стандарты финансовой отчетности» 24 февраля 2020 г.
2. *Шеер, А.В. Бизнес-процессы. Основные понятия. Теория. Методы / А.В.Шеер. – М.: Весть-Метатехнология, 2008. – 182 с.*
3. Международный стандарт исо 9000 системы менеджмента качества основные положения и словарь. Перевод В.А. Качалова от 09.09.2016 (взамен редакции от 22.02.2016). ИСО 9000:2015(Е).
4. Репин В., Елиферов В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов. Манн, Иванов и Фербер, 2013.

СОЦИАЛЬНО - ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯХ ПОСЛЕДСТВИЙ ПАНДЕМИИ COVID -19 И ВЫЗОВЫ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ

Годжаева Эльмира Магомед кызы
Доцент кафедры «Финансы»

Бакинского Университета Бизнеса

gocayeva-e@rambler.ru

[ORCID 0000-0001-8413-4812](https://orcid.org/0000-0001-8413-4812)

Abstract. In the article, the author notes that during the pandemic, large investments began to be attracted and new digital technologies were introduced in education, healthcare, the monetary system and other sectors of the economy. Therefore, one of the most significant consequences of the coronavirus pandemic has been a sharp increase in the importance of the digital environment in the socio-economic life of society.

Thus, the coronavirus epidemic has made a paradoxical contribution to a qualitatively new development of the digitalization of public relations in the world, namely, the process of destruction of old digital “analog” habits and behavior patterns into more unique areas of informatization has begun to be clearly observed, which, in turn, showed the positive impact of the pandemic coronavirus on the digital economy.

Key words: pandemic, digital economy, green economy, information and communication technologies, digital hub.

Резюме. В статье, автором отмечается, что в период пандемии, стали привлекаться крупные инвестиции и внедряться новые цифровые технологии в образование, здравоохранение, денежно – кредитную систему и другие сектора экономики. Поэтому, одним из самых значимых последствий пандемии коронавируса стало резкое повышение важности цифровой среды в общественно - экономической жизни общества.

Таким образом, эпидемия коронавируса привнесла парадоксальный вклад в качественно новое развитие цифровизации общественных отношений в мире, а именно стал явно наблюдаться процесс разрушения старых цифровых «аналоговых» привычек и моделей поведения на более уникальные сферы информатизации, что, в свою очередь, показало положительное влияние пандемии коронавируса на цифровую экономику.

Ключевые слова: пандемия, цифровая экономика, зеленая экономика, информационно – коммуникационные технологии, цифровой хаб.

JEL: L24, I20, M15, O10

Введение

Сегодня «зеленая» экономика обеспечивает более устойчивое развитие в условиях глобализации. По данным ООН, переоборудование зданий с целью повышения их энергоэффективности, озеленение домов и офисов, а также инвестиции в возобновляемые источники энергии помогут значительно повысить глобальную экономическую ситуацию. Зеленая экономика также сможет увеличить занятость не только в стране, но и мире. Согласно исследованию ООН, многие зеленые сектора обеспечивают больше рабочих мест на единицу инвестиций по сравнению с меньшим количеством зеленых альтернатив. Надо отметить, что в 2018 году началось применение принципов «зеленой экономики» в аграрном секторе, что в последующем поможет перейти в 2025 году к «зеленой экономической модели».

В Азербайджане ведутся дискуссии по поводу предложения ввести «зеленый налог» на утилизацию старой бытовой техники и электроники, а также ужесточить штрафы за загрязнение окружающей среды.

Исходя из вышеизложенного, инвестиции в автомобили с низким уровнем выбросов могут создать 3,8 миллиона новых рабочих мест во всем мире и еще 19 миллионов рабочих мест в смежных областях, таких как очистка и заправка, продажа, ремонт и обслуживание. Данная новая экономическая политика Азербайджана дает возможность присоединения к существующим производственным цепочкам, что будет эффективнее и поможет сформировать широкий процесс воспроизводства того или иного продукта. Поэтому, имеющиеся связи с производственными цепочками позволят сэкономить средства на рекламе для дальнейшего экспорта товаров на международные рынки [4].

Результаты и обсуждения. Активное продвижение бренда «Сделано в Азербайджане» началось относительно недавно, но в то же время местные продукты в сфере сельского хозяйства показали следующее, что они зарекомендовали себя как сугубо экологически чистые продукты, а сбыт национальных продуктов есть основа для создания высоко-технологических продуктов на конкурентных рынках с учетом конкурентных преимуществ.

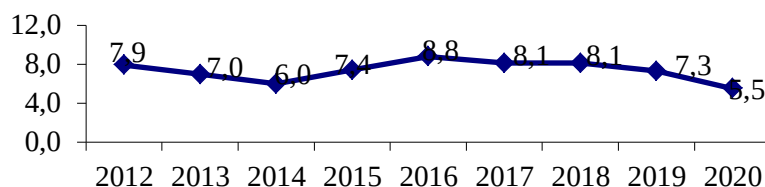

График 1. Удельный вес электроэнергии в общем источнике получаемого возобновляемой энергии, в процентах

Как видно из рисунка 1, в Азербайджане уже ведется работа по снижению негативного воздействия на окружающую среду и развитию «зеленых технологий», включая альтернативные источники энергии в качестве возобновляемых, которые сопутствуют инновационным технологиям.

Азербайджанская Республика планирует к 2030 году сократить выбросы парниковых газов на 35% и получать 30% энергии из возобновляемых источников, что соответствует принципам ООН.

Исходя из вышеизложенного следует отметить, что перечисленные выше факторы, дают возможность для Азербайджана обеспечить более быстрый переход к энергонезависимой модели экономики. Но в то же время, в свою очередь, переход к «зеленой экономике» нашел свое отражение и место в стратегических дорожных картах по производству и переработке сельхозпродукции на уровне малого и среднего предпринимательства в Азербайджане [3].

Надо отметить, что наиболее прибыльным сектором после нефтегазовой отрасли - сектор ИКТ, который получает огромный приток прямых иностранных инвестиций в страну. Данный сектор экономики полностью поддерживается государством, так как развитие ИКТ свидетельствует об актуальности и важности сегодняшнего дня в период пандемии. «Дорожная карта» - стратегический документ, который направлен, в первую очередь, на формирование в стране индустрии ИКТ, создание производства и оказание ИТ-услуг, модернизацию инфраструктуры и охват всей территории страны [2].

В Азербайджане готовится ряд законопроектов в сфере технологических инноваций. В настоящее время ведется работа по финансированию предприятий, увеличению инвестиционных потоков в страну и развитию инновационной деятельности. Реализация мер,

изложенных в «Стратегической дорожной карте развития телекоммуникаций и информационных технологий в Азербайджане», позволила к 2020 году увеличить ВВП страны на 235 миллионов манатов [1].

Решение задач, которые были поставлены в период пандемии, позволило и позволит стране привлекать крупные инвестиции и внедрять новые цифровые технологии в образование, здравоохранение, денежно – кредитную систему и другие сектора экономики. Одним из самых значимых последствий пандемии коронавируса стало резкое повышение важности цифровой среды в общественно - экономической и политической жизни общества. Удаленная работа через интернет – услуги и онлайн - образование, удаленные сервисы, электронное общение вместо личного социума в условиях жесткого карантина — все это стало непривычно новым, хотя и не нормальным явлением. В свою очередь, эпидемия коронавируса привнесла парадоксальный вклад в качественно новое развитие цифровизации общественных отношений в мире. Поэтому, в условиях цифровизации это стало, в свою очередь, одним из немногих положительных результатов коронавируса в постмодернистском контексте 21 века. К месту надо отметить, что под угрозой пандемии стало явно наблюдаться процесс разрушения старых цифровых «аналоговых» привычек и моделей поведения, что также подчеркивает положительные моменты того, что на совершенствование сферы информатизации произошло быстро и полностью очень эффективно. Поэтому, в какой-то степени коронавирус стал драйвером для полной цифровизации нашей жизни в целом.

Давосский форум, проводимый в онлайн формате в январе 2021 года, также акцентировал важность цифровизации. Об этом активно говорится на многих других международных площадках.

Развитие и совершенствование цифровизации начался поэтапно в нашей стране, а именно 1 июля 2017 года состоялась презентация Digital Trade Hub of Azerbaijan (DTC). Это еще раз показывает то, что в целях расширения перечня виртуальных внешнеторговых операций необходимо быстро и эффективно реализовывать проект Digital Trade Hub.

Цифровой торговый хаб это, прежде всего, эффективное использование транспортно - и логистических возможностей за счет ИКТ, что, в свою очередь, повышает экспортный потенциал, а также создает возможность транснациональной торговли и расширяет электронную коммерцию, которая за период пандемии набрала соответствующие обороты.

Таким образом, обеспечение доступа к современным техническим средствам, таким именно как широкополосный доступ в Интернет, а также переход на цифровое телевидение и внедрение сетей мобильной связи четвертого поколения, позволяющее Азербайджанской Республике, занять достойное место в глобальной информационной инфраструктуре. Индустрия ИКТ есть один из самых перспективных и динамично развивающихся секторов экономики Азербайджана.

Необходимо рассмотреть доходы сектора ИКТ в Азербайджане в 2020 году, которые составили 2,2 миллиарда манатов, тогда как в сравнении с 2018 годом 1,9 миллиарда манат [1].

Таблица 1. Доходы от информационно-коммуникационных услуг (в фактических ценах), тыс. манатов

	2018	2019	2020
Азербайджан	1 903 276,0	2 229 981,7	2 247 904,5

Источник: Госкомстат Азербайджана, 2021.

Помимо этого, необходимо отметить, что в Баку на базе технологий GPN и новой технологии беспроводной связи LTE в настоящее время реализуется проект по внедрению услуг

телефона, интернета и телевидения посредством одной линии. Так, например, в результате проделанных работ в этом направлении до конца 2020 г. к стационарной широкополосной связи интернет подключилось 49,4% женщин и 50,6% мужчин.

Диаграмма 1. Стационарная широкополосная связь – интернета по половому признаку.

К месту необходимо также отметить, что в настоящее время более 80% населения Азербайджана является пользователями Интернета. В Баку 20 парков культуры и отдыха охвачено общественным Wi-Fi. Согласно отчету Всемирного экономического форума за 2020 г. Азербайджан по процентному количеству Интернет-пользователей можно рассмотреть на примере диаграммы 2.

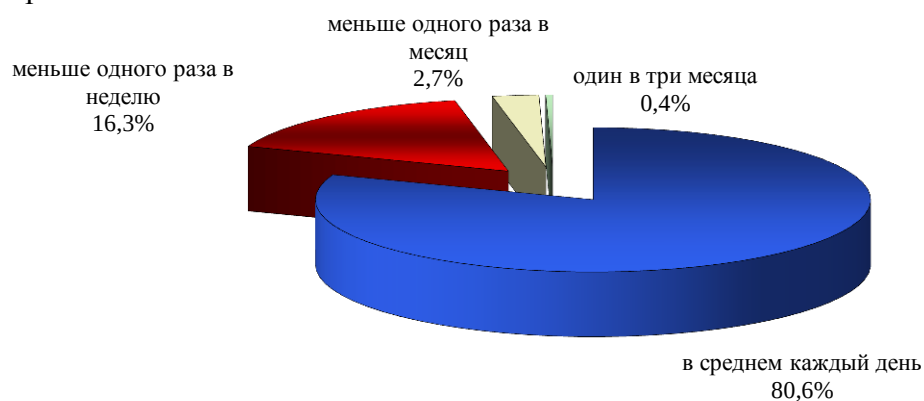

Диаграмма 2. Скорость использования компьютерами населением, относительно в процентах

Как видим диаграмма 2 показывает, наибольший процент в период пандемии, начавшейся в 2020 году составляет пользование интернет услугами 80,6% населения страны.

Надо отметить, что в рамках электронного правительства планируется обеспечить оперативное взаимодействие государственных органов, граждан и бизнеса. Это все позволит создать национальный суперкомпьютерный центр.

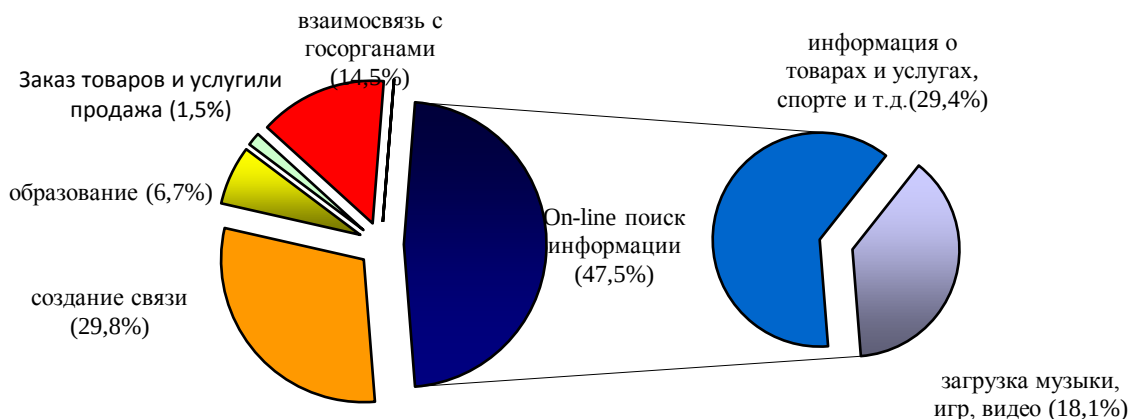

Диаграмма 3. Структура целей использования интернета – пользователей, в %

Данная диаграмма 3 показывает процентное соотношение использованием интернет – ресурсами с целью поиска информации, которая составляет 47,5%, которая по отношению к другим источникам в процентном соотношении превосходит другие сферы пользования [1]. В 2018-2021 годах была проведена реструктуризация предприятий, открытых для приватизации, совершенствование структуры управления и формирование конкурентного рынка. Поэтому, интеграция Азербайджана в инновационные процессы и переход к инновационной экономике нашли свое отражение в «Стратегических дорожных картах», которые охватывали многие направления, а также в программах социально-экономического развития регионов страны. Данные госпрограммы соответствуют Повестке дня ООН в области устойчивого развития на период до 2030 года [2].

Немаловажен тот факт, что создание Парка высоких технологий 6 ноября 2018 года при Министерстве транспорта, связи и высоких технологий послужило созданию Агентства по инновациям (АИ), создание которого поможет местным предпринимателям приобретать современные технологии и технологические решения и организовывать их передачу, поддерживать инновационно-ориентированные исследования, стимулировать инновационные проекты (в том числе стартапы), финансировать за счет грантов, льготных кредитов и инвестиций, основанных на содействии инновационному предпринимательству.

Таким образом, обеспечение расширения инновационных и высокотехнологичных производств на основе современных достижений науки и высоких технологий способствует применению налоговых и таможенных льгот, что, в свою очередь, будет способствовать еще большему расширению инновационных технологий.

Список использованной литературы:

1. Государственный комитет по статистике Азербайджанской Республики [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://azstat.gov.az/>. - Дата доступа: 01.01.2019
2. Стратегическая дорожная карта развития национальной экономики и ее важнейших отраслей [Электронный ресурс]. <https://ru.president.az/articles/21953> - Дата обращения: 01.01.2016.
3. Алакбаров, У. Основы управления инклюзивным развитием. Учебник для высших учебных заведений. – Баку: «Образование», 2018, –216 с.

4. Годжаева, Э.М. Финансы зарубежных стран и международные валютно-кредитные отношения / Э.М. Годжаева // – Баку: «НУРЛАР», 2012, – 475 с.

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА КАЧЕСТВО АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Морунов Виталий Викторович
Казанский филиал ОЧУ ВО
«Российская Международная академия туризма», Россия
v_morunov@mail.ru
ORCID 0000-0003-1039-6750

Abstract The article deals with the issue of the impact of processes associated with the digitalization of the economy on the quality of audit activities carried out within the framework of domestic legislation, as well as the role of audit quality in the audit control system, taking into account the latest regulatory changes in Russian legislation.

Keywords: Digitalization of the economy, audit quality, audit quality, audit organizations, auditors, individual auditors, audit, audit activity, international audit standards

Аннотация: В статье рассмотрен вопрос о проблематике влияния процессов, связанных с цифровизацией экономики, на качество осуществляемой аудиторской деятельности в рамках отечественного законодательства, а также о роли качества аудита в системе контроля аудиторской деятельности с учетом последних нормативных изменений в законодательстве России

Ключевые слова: Цифровизация экономики, качество аудиторской деятельности, качество аудита, аудиторские организации, аудиторы, индивидуальные аудиторы, аудит, аудиторская деятельность, международные стандарты аудита

JEL: M42, O10, O14, H83

Введение

Вопросы, связанные с оценкой качества аудиторской деятельности, а также с определением его роли и значения в аудите, занимают одно из центральных мест в работах исследователей, занимающихся изучением качества аудиторской деятельности и повышения ее эффективности. В связи с рядом нормативных изменений в законодательстве об аудиторской деятельности, с переходом на применение международных стандартов аудита как основных применяемых стандартов работы в отечественной аудиторской практике, а также - с началом реализации Концепции развития аудиторской деятельности в Российской Федерации до 2024 года - эта проблематика получила новый виток развития и является актуальной и в настоящее время. При этом отдельного внимания заслуживает и повсеместное внедрение информационных технологий в аудиторскую практику как инструмент одновременно влияющий на аудиторские процессы, так и меняющий привычные подходы к аудиторской работе.

Результаты и дискуссии

Среди основных факторов, влияющих сегодня на аудиторскую деятельность в Российской Федерации, на наш взгляд, можно выделить следующие наиболее значительные факторы:

- 1) глобализационные процессы, в соответствии с которыми осуществляется переход на международные стандарты аудита (МСА) как стандарты аудиторской деятельности;
- 2) активное изменение аудиторского и иного законодательства, влияющего в том числе и на аудиторские процессы;

- 3) тотальное развитие и внедрение цифровых и информационных технологий, меняющих правила документооборота и принятия управленческих решений;
- 4) пандемийные процессы, заставляющие общество менять привычный образ деятельности на дистанционный формат.

Итак, характеризуя первый и второй факторы, необходимо отметить, что основным нормативным документом, регламентирующим аудиторскую деятельность сегодня является Федеральный закон от 30.12.2008 № 307-ФЗ «Об аудиторской деятельности» [1] (далее - Закон № 307-ФЗ), в соответствии с нормами п. 2 ст. 1 которого аудиторская деятельность осуществляется в соответствии со стандартами аудиторской деятельности, а также иными требованиями, установленными Банком России, саморегулируемой организацией (СРО) аудиторов в соответствии с нормами Закона № 307-ФЗ. При этом под стандартами аудиторской деятельности в целях, установленных в рамках Закона № 307-ФЗ, понимаются международные стандарты аудита, принимаемые Международной федерацией бухгалтеров и признанные в порядке, установленном Правительством Российской Федерации [1]. Здесь отдельно стоит обратить внимание, что в данном случае речь идет о переведенных на русский язык и ратифицированных на территории РФ МСА.

В этой связи и как нами описывалось ранее [9,10,11,12], среди нормативных документов, регламентирующих процессы оценки и повышения качества аудиторской деятельности, кроме непосредственно самого Закона № 307-ФЗ следует выделить следующие МСА:

- Международный стандарт контроля качества 1 «Контроль качества в аудиторских организациях, проводящих аудит и обзорные проверки финансовой отчетности, а также выполняющих прочие задания, обеспечивающие уверенность, и задания по оказанию сопутствующих услуг» (МСКК 1) [3],
- Международный стандарт аудита 200 «Основные цели независимого аудитора и проведение аудита в соответствии с международными стандартами аудита» (введен в действие на территории Российской Федерации Приказом Минфина России от 09.01.2019 № 2н) (ред. от 30.12.2020) [4],
- Международный стандарт аудита 220 «Контроль качества при проведении аудита финансовой отчетности» [5].

Отдельного внимания в проблематике развития качества аудиторской деятельности заслуживает Концепция развития аудиторской деятельности в Российской Федерации до 2024 года, введенная Распоряжением Правительства РФ от 31.12.2020 № 3709-р [7], которая, по сути, не является нормативным правовым актом, но содержит элементы такого документа. Данная концепция (как и нормы Закона № 307-ФЗ [1]) также указывает, что в основе развития аудиторской деятельности в перспективе лежат МСА.

И наконец, основным документом, раскрывающим и описывающим качество аудиторской деятельности, является документ «Концепция качества аудита: ключевые элементы, формирующие среду для обеспечения качества аудита» [8] (далее – Концепция качества аудита), текст которой приведен в соответствии с публикацией на сайте Министерства финансов РФ по состоянию на 19.01.2017. Данный документ вообще не является нормативным правовым документом и не содержит признаки нормативного документа, но, одновременно, именно он и описывает основную суть проблематики определения и оценки качества аудиторской деятельности. При этом следует обратить внимание, в самой Концепции качества аудита указано, что она разработана Советом по международным стандартам аудита и заданий, обеспечивающих уверенность (IAASB).

В рамках Концепции качества аудита указывается, что качество аудита - это достаточно сложное понятие, и, как указано в Приложении 1 к Концепции качества аудита, которое так и

называется «Трудности определения качества аудита», - на данный момент не существует его четкого определения, которое имело бы всеобщее признание [8].

Говоря о третьем факторе, необходимо, как нам видится, обратиться к нормам Международного стандарта аудита 260 «Информационное взаимодействие с лицами, отвечающими за корпоративное управление» [6], пересмотренного 27.10.2021. В рамках его раздела «5.4 Информационные системы» описывается применение цифрового инструментария при составлении бухгалтерской (финансовой) отчетности и непосредственном осуществлении аудиторской деятельности.

Так в рамках п.95 МСА 260 указывается, что для подготовки качественной бухгалтерской (финансовой) отчетности необходимы надежные информационные системы. Вероятно, в п.95 речь идет о:

- сохранности электронной информации,
- возможности передачи бухгалтерской (финансовой) информации по электронным каналам связи
- подписании бухгалтерской (финансовой) отчетности в электронном виде [6].

Подобная цифровая организация ведения учета, подготовки и подписания бухгалтерской (финансовой) отчетности, а также хранения учетной информации в электронном виде – влияют и на организацию аудиторских процессов, направленных на проверку данной информации, а также на подтверждение её правильной, своевременной и качественной подготовки и оформления, а также своевременного подписания и представления пользователям отчетности. Поэтому в п. 95 имеется прямое указание на то, что характер и качество информационных систем аудируемого лица влияют на характер и объемы получаемых аудиторских доказательств, а также на сроки их получения [6].

В п. 98 МСА 260 имеется указание, что информационные системы, с помощью которых осуществляется подготовка бухгалтерской (финансовой) отчетности, как правило, компьютеризированы. При этом авторы МСА 260 обращают внимание на возможные системные сбои и возникающие проблемы, связанные с безопасностью и непрерывностью работы таких информационных систем [6]. Поэтому в рамках п. 100 МСА 260 авторы указывают, что сбои в работе автоматизированных систем аудируемого лица, зависящие от использования информационных технологий, могут привести к возникновению существенных затрат, а в исключительных случаях - даже к банкротству аудируемого лица.

В это плане для аудиторов здесь же в рамках МСА 260 имеется указание, что для налаживания эффективного корпоративного управления внутренние аудиторы часто должны обеспечить уверенность лиц, несущих ответственность за корпоративное управление, - в надежности информационных систем аудируемого лица [6].

Отдельного внимания, на наш взгляд, заслуживает и активное развитие дистанционного формата работы сотрудников аудируемого лица и аудиторской фирмы. Учитывая, что четвертый «пандемийный» фактор в данном вопросе оказал значительное влияние на возможности работы в дистанционном формате, цифровизация и развитие информационных технологий по сути стали своего рода спасительным решением в этот непростой период времени.

Выводы

Учитывая нововведения и изменения, внесенные в рамках норм аудиторского законодательства, Закона № 307-ФЗ, МСА, а также остальные значительные факторы, влияющие на качество аудиторской деятельности, считаем, что возможности цифровизации становятся сегодня все более обыденными как для аудируемого лица, так и для аудиторской фирмы, что, в свою очередь, приводит нас к выводу, что внедрение цифровых технологий в

аудиторскую практику и в рамках законодательных норм – позволяют обеспечивать на должном уровне качественность проводимых аудиторских процедур и всего аудиторского процесса.

Литература

1. Федеральный закон от 30.12.2008 № 307-ФЗ (ред. от 30.12.2021) «Об аудиторской деятельности» (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.01.2022) // СПС «Консультант плюс», 2022.
2. Постановление Правительства РФ от 11.06.2015 № 576 (ред. от 31.12.2020) «Об утверждении Положения о признании международных стандартов аудита подлежащими применению на территории Российской Федерации» // СПС «Консультант плюс», 2022.
3. Международный стандарт контроля качества 1 «Контроль качества в аудиторских организациях, проводящих аудит и обзорные проверки финансовой отчетности, а также выполняющих прочие задания, обеспечивающие уверенность, и задания по оказанию сопутствующих услуг» (введен в действие на территории Российской Федерации Приказом Минфина России от 09.01.2019 № 2н) // СПС «Консультант плюс», 2022.
4. Международный стандарт аудита 200 «Основные цели независимого аудитора и проведение аудита в соответствии с международными стандартами аудита» (введен в действие на территории Российской Федерации Приказом Минфина России от 09.01.2019 № 2н) (ред. от 30.12.2020) // СПС «Консультант плюс», 2022.
5. Международный стандарт аудита 220 «Контроль качества при проведении аудита финансовой отчетности» (введен в действие на территории Российской Федерации Приказом Минфина России от 09.01.2019 № 2н) // СПС «Консультант плюс», 2022.
6. Международный стандарт аудита 260 (пересмотренный) «Информационное взаимодействие с лицами, отвечающими за корпоративное управление» (введен в действие на территории Российской Федерации Приказом Минфина России от 09.01.2019 № 2н) (ред. от 27.10.2021) // СПС «Консультант плюс», 2022.
7. Распоряжение Правительства РФ от 31.12.2020 № 3709-р «Об утверждении Концепции развития аудиторской деятельности в Российской Федерации до 2024 года» // СПС «Консультант плюс», 2022.
8. Концепция качества аудита: ключевые элементы, формирующие среду для обеспечения качества аудита (Текст документа приведен в соответствии с публикацией на сайте <http://minfin.ru> по состоянию на 19.01.2017) // СПС «Консультант плюс», 2022.
9. Алибеков Ш.И., Морунов В.В., Нурмухаметов И.Ф. Определение качества аудиторской деятельности в соответствии с нормативно-правовыми актами РФ // Управленческий учет. 2020. № 1. с.17-21.
<https://uprav-uchet.ru/index.php/journal/article/view/276>
10. Алибеков Ш.И. Морунов В.В. Влияние нормативных изменений в законодательстве о бухгалтерском учете на качество аудита // Управленческий учет. 2021. № 12. ч. 3 с. 812-817
DOI: <https://doi.org/10.25806/uu12-32021812-817>
11. Морунов В.В. Определение качества аудиторской деятельности в соответствии с международными стандартами аудита // Управленческий учет. 2021. № 7. ч. 2. с. 550-555
DOI: <https://doi.org/10.25806/uu7-22021>
12. Морунов В.В. Нормативные факторы, влияющие на развитие качества аудита в России // Управленческий учет. 2022. № 1. ч. 2 с. 286 - 291
DOI: <https://doi.org/10.25806/uu1-22022>

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР ЦИФРОВИЗАЦИИ РОССИИ И ЕВРОПЫ

Зульфия Алисхановна Шибилова
Ростовский институт (филиал) ВГУЮ (РПА Минюста России),
Ростов-на-Дону, Россия
shibilova.zulfiya@bk.ru

Abstract: The article considers artificial intelligence as a factor in the digitalization of Russia and Europe. The definition of the concept of digitalization and its role in the life of society is given. Further, the problems and trends in the development of artificial intelligence technologies both in Russia and in European countries, prospects and proposals for the further implementation of AI in the activities of the state and citizens are spelled out.

Key words: artificial intelligence, digitalization, Russia, Europe.

Аннотация: В статье рассматривается искусственный интеллект как фактор цифровизации России и Европы. Дано определение понятию цифровизация и его роли в жизни общества. Далее прописаны проблемы и тенденции развития технологий искусственного интеллекта как в России, так и в странах Европы, перспективы и предложения дальнейшего внедрения ИИ в деятельность государства и граждан.

Ключевые слова: искусственный интеллект, цифровизация, Россия, Европа.

JEL: O34, C53, D00

Введение

В современном мире цифровые технологии проникают во все сферы деятельности человека и вносят в нее значительные изменения. Электронные устройства и системы используются в обществе повсеместно, и мы уже не представляем свою жизнь без них, что конечно же актуализирует вопросы дальнейшего развития и использования технологий искусственного интеллекта в рамках процесса цифровизации, как на территории Российской Федерации, так и других государств, в частности расположенных в Европе.

В настоящее время стало обыденным применение такого термина, как «цифровизация». Наиболее полной и актуальной формулировкой данного понятия, с нашей точки зрения, является определение, приведенное В.Н. Княгиным, где под цифровизацией понимается замена аналоговых (физических) систем сбора и обработки данных технологическими системами, которые генерируют, передают и обрабатывают цифровой сигнал о своем состоянии. В широком смысле – процесс переноса в цифровую среду функций и деятельности (бизнес-процессов), ранее выполнявшихся людьми и организациями. Благодаря внедрению цифровых технологий меняется не только повседневная жизнь отдельного человека, но также развиваются целые отрасли промышленности и огромные сферы жизнедеятельности в целом. И все же не стоит забывать, что основным активом любого государства является человеческий капитал, который позволяет организации функционировать и демонстрировать динамику развития, а технологии искусственного интеллекта выступают фактором усиления человеческих возможностей и открывают широкие перспективы дальнейшего развития человеческой цивилизации.

Результаты и дискуссии

В рамках дальнейшего процесса цифровизации, где ключевая роль отводится технологиям искусственного интеллекта (ИИ) в Российской Федерации еще в 2019 году утверждена «Национальная стратегия развития искусственного интеллекта на период до 2030

года». Данная Стратегия определяет две реперных точки развития ИИ в России – 2024 и 2030 годы. Предполагается, что к первой дате страна значительно улучшит свои позиции в обозначенной сфере, а к 2030 году ликвидирует существующее отставание от развитых стран мира и достигнет мирового лидерства в отдельных направлениях, связанных с использованием ИИ.

Среди наиболее приоритетных направлений можно выделить следующие: ускорение технологического развития РФ, увеличение количества организаций, осуществляющих технологические инновации, до 50% от их общего числа; обеспечение ускоренного внедрения цифровых технологий в экономику и социальную сферу; создание в базовых отраслях экономики, прежде всего в обрабатывающей и аграрной промышленности, высокопроизводительного экспортно ориентированного сектора, развивающегося на основе современных технологий и обеспеченного высококвалифицированными кадрами. Непосредственно в Стратегии также описаны фундаментальные цели развития ИИ в России: «Обеспечение роста благосостояния и качества жизни ее населения, национальной безопасности и правопорядка, достижение устойчивой конкурентоспособности российской экономики, в том числе лидирующих позиций в мире в области искусственного интеллекта».

Так, для выполнения указанных целей Стратегия предусматривает ряд приоритетных областей развития ИИ, которые можно условно разделить на две группы: экономические и социальные.

К экономическим целям относятся: повышение эффективности, автоматизация рутинных операций, использование автономных устройств, повышение безопасности труда, лояльности потребителей, оптимизация подбора и обучения кадров.

Среди социальных целей: повышение качества услуг в сфере здравоохранения и образования; государственных и муниципальных услуг, снижение затрат на их предоставление. Данные цели позволят значительно улучшить процессы предоставления необходимых услуг населению и благоприятно повлияют на качество и время работы данных учреждений.

Кроме того, необходимо решить ряд задач для успешного развития технологий ИИ в России, а именно: создание высокопроизводительных рабочих мест; обеспечение конкурентоспособных условий труда в сфере ИИ; привлечение высококлассных специалистов из-за рубежа; поддержка экспорта продуктов и услуг, созданных с использованием технологий ИИ; введение стимулов для развития корпоративной науки и исследований; формирование комплексной системы национальной безопасности при внедрении и использовании технологий ИИ.

В целом можно говорить о том, что Россия настроена на развитие международного сотрудничества в сфере ИИ и выступает за выработку универсальных этических и правовых норм. Так, главной международной площадкой для регулирования сферы искусственного интеллекта сегодня служит ООН, со стороны России в работе Организации участвуют представители МИД, Минобороны и Минэкономразвития. Другой значимой международной площадкой, где обсуждаются вопросы, связанные с ИИ, стало ЮНЕСКО. С марта 2020 года в организации работает экспертная группа, которой предстоит выработать рекомендации по этическим принципам разработки и использования ИИ.

На сегодняшний день Россию трудно отнести к лидерам «гонки искусственного интеллекта». Тем не менее грамотная инвестиционная политика и использование конкурентных преимуществ, таких как высокий уровень компьютерных специалистов и наличие крупных отечественных IT-компаний, способны дать результат в среднесрочной и долгосрочной перспективе. Традиционно позиции России особенно сильны в военной сфере, однако вполне возможно успешное развитие и других сфер применения ИИ. При благоприятном стечении

обстоятельств России вполне по силам стать крупным игроком в сфере искусственного интеллекта и даже добиться локального лидерства по некоторым направлениям.

Европа также не находится в стороне развития ИИ. Приоритетным направлением для европейских государств выступает индустрия кибербезопасности. Для Европейского союза основной целью развития искусственного интеллекта является возможность стать на одну ступень со сверхдержавами в вопросах этики, морали и кибербезопасности. Преимуществом ЕС в области ИИ выступает, система образования, которая способна дать высококвалифицированных специалистов и новаторов. Естественно, имеются и слабые стороны, отчасти обусловленные убежденностью европейского бизнеса в невозможности конкурировать в области ИИ с американскими IT-гигантами, а также оттоком в США самых перспективных выпускников – специалистов в сфере искусственного интеллекта. В итоге бизнес мало инвестирует в развитие ИИ намного уступая США и Китаю.

Чтобы не отставать в этой области от Китая и США, Европейская комиссия намерена значительно увеличить инвестиции в разработки, связанные с искусственным интеллектом – в нынешнем десятилетии они должны подняться до 20 миллиардов € в год. Вместе с тем в областях с высокой степенью риска использования искусственного интеллекта ЕС планирует повысить государственный контроль. Еврокомиссия предложила правила для использования ИИ, особенно при внедрении в сферах с высокой степенью риска, таких как здравоохранение и транспорт. Преобладает точка зрения, что системы искусственного интеллекта должны быть прозрачны, ведь это позволит в любой момент обеспечить их гарантированное подчинение контролю со стороны человека, при этом, «цифровая Европа» должна стать открытой, честной, разнообразной и демократической.

Закономерно считается, что электронные программные приложения, имеющие элементы искусственного интеллекта имеют высокую степени риска, могут иметь значительные негативные влияния на реализацию для прав человека, поэтому должны тестироваться и сертифицироваться до их поступления на европейский рынок. Помимо этого, ЕС принимает усилия в сфере международного сотрудничества в направлении проведения исследований и внедрения инноваций, должного правового регулирования новых рынков, особенно технологических. Также Европейский союз озабочен выработкой общей, международно-признанной этической и правовой основы для проектирования, производства, использования и управления ИИ, а именно роботами и «автономными» системами.

Одним из ключевых направлений ЕС является разработка новых инструментов для решения проблемы прямых иностранных инвестиций, направленных на поглощение технологических лидеров с последующей локализацией приобретенных технологий на территории объединенной Европы. Для достижения поставленных целей идет активный процесс создание рычагов политического давления для налаживания более тесного сотрудничества с Китаем в сфере «умного» производства, при условии обеспечения прогресса в договорённостях о кибербезопасности. В данном контексте рассматриваются передовые меры по разработке и внедрению Китаем технологий искусственного интеллекта, особенно актуализируются вопросы предоставления государственных субсидий компаниям, работающим в этой сфере, выполнения ими условий в рамках взятых КНР на себя обязательств по членству.

Ведущие государства Европы активно занимаются разработкой мер повышения эффективности европейских компаний в отношении интеллектуального производства. В данном направлении осуществляется активный сбор отраслевыми европейскими ассоциациям, присутствующими в Китае, информации о промышленной политике данного государства и повышение осведомленности в этом вопросе правительств стран ЕС. Таким образом реализация обозначенных усилий со стороны Евросоюза поможет объединению не только выйти на новый

уровень развития технологий искусственного интеллекта, но и преодолеть существующую зависимость от американских компаний, интегрировать имеющуюся передовые разработки.

Выводы

В заключении отметим, что на наших глазах искусственный интеллект радикально меняет все аспекты жизни и трудовой деятельности как в Российской Федерации, так и на территории большинства государств Европейского союза. Для максимально широкого распространения преимуществ технологий ИИ очень важно, сформировать общую стратегию дальнейшего развития в данной сфере.

По нашему мнению, устоявшееся представление в обществе, о том что ИИ собирается «захватить мир» и исключить присутствие человека, не соответствует действительности и должно смениться на новый взгляд, в котором не исключается присутствие человека на рабочих местах, а наоборот значительно расширяются его возможности за счет использования передовых интеллектуальных технологий. Это позволит осуществить повышение производительность человеческого труда и решать задачи, которые раньше считались невозможными. Закономерно, что такой симбиоз человека и машины (ИИ) выдвигает новые требования к квалификации сотрудников: уметь формулировать запросы для интеллектуального агента на самых разных уровнях абстракции; эффективно взаимодействовать с интеллектуальным агентом при достижении поставленных целей; обучать интеллектуальных агентов новым технологическим навыкам и одновременно учиться этому; совершенствовать модель (интерфейс) взаимодействия с интеллектуальным агентом; принимать совместные с ИИ решения в условиях повышенной неопределенности; осуществлять поиск новых способов совершенствования бизнес-процессов для повышения их эффективности. Важным аспектом в решении данной проблемы является и вклад государства, помощь которого может быть реализована по двум направлениям. Первой – это предоставление субсидий компаниям, занимающимся обучением или переобучением сотрудников, оставшихся без возможности продолжать свою рабочую деятельность в связи с появлением новых технологий. Второе, создание единой платформы по обучению трудоспособного населения новым профессиям с целью повышения общей грамотности в сфере цифровых технологий. Важно, чтобы государство смогло найти баланс между использованием электронных систем и традиционных человеческих ресурсов, способствуя собственному развитию и не ущемляя интересы работников.

Литература

1. Экспертно-аналитический доклад «Новая технологическая революция: вызовы и возможности для России» / Идрисов Г.И., Кузьмина А.С., Рожкова Е.С., Санатов Д.В., Султанов Д.К. / Под рук. В.Н. Княгина. – М., 2017. – 136 с. С. – 13.
2. О развитии искусственного интеллекта в Российской Федерации на 2017-2030 годы: Указ Президента РФ от 10.10.2019 № 490 // Собрание законодательства РФ. 2019. № 490. Ст. 2901.
3. Развитие технологий искусственного интеллекта в России: цели и реальность. 2022 Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/2020/07/07/ru-pub-82173> (дата обращения: 02.03.2022).
4. Развитие искусственного интеллекта в мире: ЕС, Франция, Германия, Израиль. D. RUSSIA.RU. URL: <https://d-russia.ru/razvitie-iskusstvennogo-intellekta-v-mire-es-frantsiya-germaniya-izrail.html> (дата обращения: 20.02.2022).

DIGITALIZAREA OBIECTIV AL MANAGEMENTULUI STRATEGIC

Grigore Duhlicher

*Dr. în științe economice, lector universitar
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID 0000-0002-1159-0830*

Abstract. The contemporary performing economy is characterized by the rapid progress of new technologies, such as artificial intelligence, robotics, information technologies, etc. That is why it is extremely important for every company to invest in its digital capabilities. The COVID-19 pandemic has led to awareness of significant gaps and deficiencies in digital capabilities, connectivity and the use of information technology in local businesses. Strategic management needs to look at the opportunities and risks of online business, as well as the possibilities of providing a better and more secure digital environment for business.

Keywords: *Strategic management, digital capabilities, managerial objectives.*

Rezumat. Economia performantă contemporană este caracterizată de progresul rapid al noilor tehnologii, cum ar fi inteligența artificială, robotica, tehnologiile informaționale etc. De aceea, este extrem de important ca fiecare companie să investească în capacitățile sale digitale. Pandemia COVID-19 a determinat conștientizarea lacunelor și deficiențelor semnificative în ceea ce privește capacitățile digitale, conectivitatea și utilizarea tehnologiilor informaționale în afacerile autohtone. Managementul strategic trebuie să analizeze oportunitățile și riscurile afacerilor online, cât și a posibilităților asigurării unui mediu digital mai bun și mai sigur pentru business.

Cuvinte cheie: *Management strategic, capacități digitale, obiective manageriale.*

JEL: G19, G10

Introducere.

Economia de piață impune sporirea performanțelor manageriale ale unităților economice naționale – fapt ce reprezintă o provocare pentru societate. Dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova, în special prin prisma aderării la Uniunea Europeană, depinde în cea mai mare măsură de capacitățile și potențialul managerial al unităților economice naționale, care cu siguranță poate fi sporit prin digitalizare. Rolul esențial în creșterea eficienței antreprenoriale este rezervat sporirii capacităților digitale în managementul strategic a întreprinderilor.

Evident că în aceste condiții subiectul principal devine antreprenorul. Anume el este persoana ce activează în interesul întreprinderii, a său personal, asumându-și un anumit risc, care poate fi micșorat, sau controlat mai eficient prin digitalizare.

Transformarea digitală este un **proces continuu** care folosește agilitatea organizațională ca mecanism de bază pentru reînnoirea strategică a modelului de afaceri, a modului de lucru și a culturii organizaționale.

Rezultate și discuții.

Sistemul managerial asigură desfășurarea ritmică a fiecărei activități și corelarea tuturor verigilor sistemului organizației, să orienteze și să armonizeze activitatea acestora în vederea atingerii scopului primar propus, respectiv a obiectivelor organizației respective în ansamblul ei.

Managementul prin obiective reprezintă unul dintre sistemele de planificare și control cu cea mai largă utilizare în organizații. Managementul prin obiective constă din stabilirea obiectivelor, planificarea pentru atingerea acestora, un proces de autocontrol și un sistem periodic de revizuire, urmat de o evaluare a performanțelor.

Dacă angajații sunt implicați activ în stabilirea obiectivelor și dacă există un sistem de acordare de feedback, performanțele se îmbunătățesc în mod evident.

Respectiv un obiectiv major al managementului strategic al organizației îl constituie sporirea capacităților sale digitale. Obiectivul de bază al digitalizării întreprinderilor constă în recuperarea și creșterea capacității economice a acestora prin integrarea tehnologiilor digitale, crearea de noi modele de afaceri bazate pe creșterea conectivității și valorificare a potențialului inovativ.

Astfel digitalizarea reprezintă facilitarea sau îmbunătățirea proceselor prin utilizarea tehnologiilor digitale și a datelor digitizate, dezvoltând o cultură a utilizării tehnologiei informaționale în derularea afacerilor, transformarea proceselor de afaceri existente prin valorificarea tehnologiilor digitale, având ca rezultat oportunități de creștere a competitivității companiilor.

În acest context, transformarea digitală, privită la modul general, presupune **adoptarea unor noi modele de afaceri**, prin integrarea tehnologiilor digitale în mai toate ariile funcționale. În plus, digitalizarea poate aduce cu sine schimbări în modul în care funcționează compania și în felul în care le oferă valoare clienților.

Transformarea digitală nu se produce identic la toate întreprinderile. Spre exemplu, producătorii caută ca prin automatizare avansată să-și îmbunătățească eficiența operațională. Companiile care prestează servicii se reinventează pentru a oferi servicii mai rapide și calitative clienților. Iar marii distribuitori se folosesc de tehnologiile digitale pentru a oferi experiențe captivante pentru clienți.

Rolul decisiv în această situație revine managerului, care este cel ce proiectează afacerea, fixează obiectivele și elaborează strategiile, organizează activitatea și motivează personalul să se angajeze în realizarea obiectivelor trasate, stabilește norme de performanță și evaluează activitatea întreprinderii în raport cu aceste norme.

Referindu-ne la serviciile majore ale conducătorilor eficienți, concretizate în elaborarea obiectivelor ce vor defini viitoarea poziție a firmei, în colectarea capitalului necesar finanțării creșterii valorii întreprinderii, în organizarea și coordonarea muncii între diverse departamente.

Managerii trebuie să utilizeze planificarea strategică, care este procesul de definire a strategiei, sau direcției, și luarea deciziilor pentru alocarea resurselor pentru urmărirea strategiei. Se poate extinde, de asemenea, pentru a controla mecanisme pentru ghidarea punerii în aplicare a strategiei.

Strategia este arma principală care acționează în vederea atingerii obiectivelor stabilite. Astfel, strategia are ca fundament o înțelegere profundă și atentă a rațiunii pentru care există și funcționează o organizație, modul în care aceasta poate produce plusvaloare economică imediat cuantificabilă sau poate asigura un cadru adecvat desfășurării activităților proprii alături de grupul larg al deținătorilor de interese[2].

Pentru ca managementul strategic să fie folosit eficient managerul trebuie să-și dezvolte o mentalitate sau o viziune strategică. Managementul, sau planificarea strategică nu este ceva ce se poate aplica o singură dată după care este dat uitării sau ignorat. În acest sens este mai mult decât un instrument, este un mod de gândire.

Perioadă contemporană este caracterizată de schimbări continue nu mai este de multă vreme o necunoscută, dimpotrivă este mai evident ca oricând. Cu atât mai mult în acest context legat de pandemie, instabilitate politică regional, firmele ar trebui să aibă un plan de risc și o strategie care să evite blocajele.

Pentru a se asigura că obțin **maximul de rezultate** din activitățile pe care le desfășoară, companiile de producție trebuie să monitorizeze permanent costurile, eficiența oamenilor și a

utilajelor, precum și rezultatele operațiunilor de producție. De aceea, soluțiile de planificare, bugetare și analiză avansată sunt utilizate tot mai mult în producție, având rolul de a eficientiza procesele decizionale.

În această ordine de idei în ajutorul managerilor vin platforme digitale unice care posedă capacități analitice de planificare, simulare și analiză, permițându-le astfel producătorilor:

- Să obțină echilibrul perfect între cerere și oferta;
- Să gestioneze eficient profitabilitatea;
- Să alinieze obiectivele financiare la operațiunile tehnologice.

Managementul contemporan depinde de planificarea strategică - acesta este procesul de dezvoltare și implementare a unei strategii de dezvoltare a întreprinderii în viitor bazată pe predicția schimbărilor în parametrii mediului extern, determinarea ariilor prioritare de dezvoltare și a metodelor de utilizare eficientă a resurselor strategice.

Se concentrează pe schimbări și inovații, stimularea acestora, se bazează pe acțiuni care sunt înaintea schimbărilor condițiilor de mediu, anticipează riscurile și captează oportunități pentru a accelera dezvoltarea întreprinderii.

Planificarea strategică, facilitată de tehnologii digitale, este bazată în special pe următoarele principii:

- Concentrarea strategică a analizei de mediu pentru identificarea problemelor cheie care afectează semnificativ funcționarea întreprinderii, analiza alternativelor de dezvoltare, identificarea oportunităților de schimbare a tendințelor existente și emergente etc.;
- Orientare către un sistem de management care se adaptează ușor la schimbările din mediul extern și intern al întreprinderii;
- Optimizarea orizontului de timp pentru rezolvarea problemelor strategice;
- Se concentrează asupra punctelor strategice de creștere și a zonelor prioritare pentru dezvoltarea întreprinderii și a diviziilor acesteia;
- Asigurarea descentralizării optime în planificarea organizatorică;
- Relația dintre planificarea strategică și cea tactică.

Principalul avantaj al planificării strategice constă în gradul mai mare de validitate a indicatorilor planificați, probabilitatea mai mare de implementare a scenariilor planificate pentru desfășurarea evenimentelor.

Pentru digitalizarea unei afaceri, managerii trebuie să-și planifice în avans etapele. **Procesul de transformare digitală** este mai mult decât o simplă implementare a unei noi tehnologii sau o modernizare a sistemelor existente.

De aceea, producătorii apelează la furnizori specializați care îi pot ajuta să își construiască o strategie eficientă de [transformare digitală](#), specifică industriei în care operează.

Din strategie trebuie să răzbată efortul continuu de valorificare a tehnologiilor digitale și alinierea lor la domeniul de activitate, pentru a genera valoare.

Această aliniere are ca scop **susținerea și îmbunătățirea performanței afacerii**. Prin urmare, transformarea digitală este modelată de oportunitățile de afaceri, de concurență și așteptări.

O mentalitate digitală este un concept care descrie modul în care abordăm tendințele de digitalizare în afaceri. În primul rând, o mentalitate digitală se bazează pe o viziune și o imagine clară a ceea ce ar trebui să se întâmple în viitor. Organizațiile trebuie să știe încotro vor să se îndrepte pe termen lung. Trebuie să își stabilească obiectivele și să-și încurajeze forța de muncă să participe proactiv la îmbunătățirea continuă, eficientizarea proceselor și a modului de lucru.

Evident că eforturile antreprenorilor locali orientate spre transformarea digitală a afacerilor desfășurate trebuie susținute. Astfel Guvernul Republicii Moldova a elaborat o hotărâre: Cu privire la aprobarea Programului de transformare digitală a întreprinderilor mici și mijlocii[2].

Scopul Programului constă în transformarea digitală a IMM, pentru recuperarea și creșterea economică a acestora, prin digitalizare și valorificarea potențialului inovativ. Obiectivul Programului este susținerea IMM prin acordarea de sprijin financiar nerambursabil, pentru digitalizarea propriilor afaceri, precum și facilitarea accesului pe piețele interne și externe.

În perioada de implementare, Programul își propune următoarele obiective specifice:

- 1) Dezvoltarea abilităților antreprenorilor cu privire la planificarea și implementarea practicilor de afaceri prietenoase transformării digitale, a cel puțin 40% din beneficiari;
- 2) Oferirea suportului financiar pentru implementarea planurilor de transformare digitală, pentru ce puțin 150 IMM;
- 3) Creșterea avantajului competitiv și portofoliul de clienți a IMM, cu cel puțin 20%;
- 4) Dezvoltarea comerțului electronic, facilitarea procesului de reducere a circulației monedei fizice și dezvoltarea serviciilor de curierat.

Programul va contribui la eficientizarea proceselor de producere, vânzare și utilizarea eficientă a resurselor financiare și de capital uman, a materiei prime, și în același timp crearea unui spațiu pentru inovare și valoarea adăugată. Impactul va fi cuantificat în următoarele domenii:

- 1) Extinderea accesului la noi piețe datorită cererii sporite pentru produse mai competitive, adaptate în conformitate cu sistemul de standardizare favorabil IMM și ușor accesibil, orientat spre utilizarea normelor de etichetare a produselor;
- 2) Stimularea creșterii economice prin îmbunătățirea accesului la finanțare în vederea alinierii la cerințele economiei mondiale, a transferului de tehnologie și know-how, precum și prin promovarea schimbului de experiență dintre companiile care au reușit să exporte pe diferite piețe, și cele care intenționează să accedă pe aceste piețe;
- 3) Creșterea volumului de investiții în economia națională, cu circa 120 mil. lei, ca urmare a implementării Programului.

La rândul său, Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO) susține producătorii agricoli mici și mijlocii din Republica Moldova în adoptarea instrumentelor și tehnologiilor digitale de sporire a vânzărilor, inclusiv prin oferirea instruirilor practice.

Astfel, în cadrul primei serii de ateliere media desfășurate cu susținerea FAO Moldova, în jur de 40 de producători locali, dintre care 29 femei și 9 bărbați, au învățat cum să creeze fotografii de produs atractive și cum să-și promoveze eficient produsele în mediul online. Jumătate din numărul celor care au participat la ateliere au fost persoane migrante, revenite sau au afacerea finanțată parțial, sau integral, din remitențe[3].

Seria de ateliere media a fost organizată în cadrul proiectului FAO *„Fondul multidisciplinar pentru promovarea ocupării forței de muncă decente și a integrării socio-economice a migranților reveniți în zonele rurale în contextul COVID-19”*. Proiectul are drept scop facilitarea accesului micilor agricultori la piețe, prin intermediul platformelor online.

Concluzii.

Managementul strategic, prin natura sa, nu oferă o descriere detaliată a viitorului. Rezultatul ei este o descriere calitativă a stării în care compania ar trebui să se străduiască în viitor, ce poziție poate și ar trebui să ocupe pe piață pentru a răspunde la întrebarea principală dacă firma va supraviețui sau nu în concurență în viitor.

Conducerea și organizarea activității întreprinderii pe baza unei strategii economice capată o importanță crescândă ca urmare a faptului că pe plan mondial s-au realizat mari progrese în teoria managementului privind aplicarea unor concepte moderne, au apărut noi soluții digitale în afaceri și noi mutații pe piața internă și externă.

O strategie digitală este viabilă atunci când ține cont de disponibilitatea modelului de afaceri pentru operațiuni digitale. E potrivită și atunci când se inspiră din capabilitățile unor tehnologii puternice, ușor accesibile, e aliniată și subordonată strategiei generale de afaceri. Dacă va fi orientată spre client și va răspunde condițiilor de piață în continuă schimbare, putem spune că va fi cu adevărat în interesul companiei.

Drumul către succes al fiecărei organizații ar trebui să înceapă cu alinierea la o strategie actualizată pentru era digitală. Mai mult, organizațiile trebuie să fie orientate spre acțiune, adică ele trebuie să depună eforturi pentru a performa și pentru a-și atinge obiectivele de business. Pentru a realiza acest lucru, este crucial să abordăm în mod proactiv factorii care influențează în mod direct succesul organizațiilor cum ar fi procesele operaționale, resursele umane și tehnologia.

Bibliografie:

1. Tanțău A. Managementul strategic – de la teorie la practică. Ediția a III-a. București: Editura C. H. Beck, 2011, pag. 1
2. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-07_nu_-_617_me_site.pdf
3. <https://moldova.un.org/ro/170210-fao-moldova-sprijina-agricultorii-sporirea-capacitatilor-de-promovare-online-produselor>

EVOLUȚII ȘI IMPEDIMENTE ÎN DEZVOLTAREA ACTIVITĂȚII ORGANIZAȚIILOR DE CREDITARE NEBANCARĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Daniela Dascaluic, conf. univ., dr.
Universitatea de Studii Europene din Moldova
e-mail: danieladascaluic@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6056-4743

Ana Cîrlan, conf. univ., dr.
Academia de Studii Economice din Moldova
e-mail: anaberd0670@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9223-7755

Abstract: The article defines the essence, evolution, role and place of non-bank lending institutions in the economy. Respectively, non-bank lending organizations play a special role in the non-bank financial system, being the catalyst for economic growth as an important source of financing, which in the last decade has been strongly promoted worldwide, especially in emerging countries.

Key words: microfinance, non-banking lending organization, non-banking financial market.

Rezumat: Articolul definește esența, evoluția, rolul și locul instituțiilor de creditare nebanară în economie. Respectiv, organizațiile de creditare nebanară joacă un loc aparte în cadrul sistemului financiar nebanar, fiind catalizatorul creșterii economice în calitate de sursă de finanțare importantă, care, în ultimul deceniu, cunoaște o puternică promovare în lumea întreagă, mai cu seamă în țările emergente.

Cuvinte-cheie: organizație de creditare nebanară, microfinanțare, creditare.

JEL: G10, G41, E44, E32

Introducere: Criza mondială financiară declanșată începând cu anii 2009 și atenuată în ultimii doi ani precum și criza economică generată de pandemia COVID-19 a accentuat și mai mult incertitudinea mediului extern și intern al tuturor actorilor pieței mondiale, de la companii mici și mijlocii până la companii transnaționale, inclusiv guverne. Pe de altă parte, chiar și în condiții de stabilitate, instituțiile publice, cât și companiile private se ciocnesc permanent de necesitatea introducerii schimbărilor de diferit gen și grad de intensitate, de urgență sau pe termen mediu și lung etc. ca răspuns la exigențele mediului extern și permanentelor schimbări.

Actualmente, un potențial considerabil și un rol important în dezvoltarea socio-economică a unei țări, îi revine unui sector relativ tânăr - sectorul de microfinanțare. Acestui sector îi revine un loc aparte în cadrul sistemului financiar nebanar, fiind catalizatorul creșterii economice în calitate de sursă de finanțare importantă, care, în ultimul deceniu, cunoaște o puternică promovare în lumea întreagă, mai cu seamă în țările emergente.

Materiale și metode: Cercetarea materializată în prezentul studiu a fost realizată prin aplicarea metodelor de cercetare empirică, istorică, sistemică, analitică, economică și alte metode pentru studierea activității organizațiilor de creditare nebanară.

Rezultate și discuții: Sectorul de microfinanțare, fiind unul relativ nou, este mai puțin studiat de cercetători, având o importanță semnificativă pentru factorii de decizie din economiile bazate pe cunoaștere. În această ordine de idei, oamenii de știință din străinătate au demonstrat că accesul la microfinanțare poate reduce sărăcia și contribui la creșterea economică și la generarea noilor locuri de muncă. Drept urmare, practicile de acordare a microcreditelor în Uniunea Europeană variază

considerabil în funcție de tipul instituției care oferă microcreditele, de statutul juridic al acesteia, de mediul în care activează și de capacitatea proprie de a aplica proceduri de management eficient și judicios. Deci, principiul ce sta la baza microfinanțării la nivel global este acordarea împrumuturilor cu scopul satisfacerii unor nevoi financiare ale populației și antreprenorilor.

În Republica Moldova, dezvoltarea sectorului de microfinanțare este o prioritate prevăzută în documentele strategice ale țării și Planul de acțiuni al Guvernului în domeniul consolidării dezvoltării sectorului de creditare nebancaară.

Pe plan mondial, în ultimii anii, microfinanțarea a devenit o industrie diversificată de servicii, care utilizează strategii de creștere și dezvoltare. Astfel, în unele țări, precum cele din Africa de Sud și Asia, microfinanțarea este considerată un instrument-cheie în implementarea strategiilor eficiente și durabile în lupta împotriva sărăciei, iar în alte țări, precum cele din Uniunea Europeană, microfinanțarea poate fi abordată ca un mecanism de dezvoltare a unei noi epoci ale instituțiilor financiare nebancaare.

Literatura de specialitate reflectă o multitudine de definiții privind conceptul microfinanțării. Noțiunea de "microfinanțare" a existat din timpurile străvechi și s-a dezvoltat de-a lungul mai multor secole în Asia, Africa și America, sub diferite forme de împrumuturi sau microcredite neoficiale.

Conform datărilor istorice, modelul de microcreditare a fost înființat din cele mai vechi timpuri, având ca obiectiv principal acordarea de credite de mici dimensiuni: microcredit – instrument de suport pentru persoanele sau grupurile sărace din mediul rural, sub forma unui împrumut de mică valoare, fără garanții pentru perioade mici de timp pentru a dezvolta o activitate economică [8].

Potrivit opiniei economiștilor McGuire și Conroy, organizațiile de microfinanțare au menirea de a furniza servicii financiare, în special împrumuturi mici destinate tinerilor antreprenori, întreprinderilor mici și persoanelor fizice sărace, care nu au acces la serviciile bancare tradiționale[7].

Conform Dicționarului explicativ al Limbii Române, microfinanțarea vizează două părți componente: „micro” – înseamnă mic, iar „finanțare” vine de la verbul a finanța explicat în dicționarul explicativ „a întreține sau a susține cu bani o persoană etc”.

Microcreditarea, la nivel internațional, devine o activitate importantă și deja bine cunoscută începând cu anii 1980, datorită programelor experimentate din Brazilia, Bangladesh și alte țări în curs de dezvoltare.

Organizațiile de microfinanțare (OMF) reprezintă companii, ale căror activitate este similară cu cea a băncilor comerciale, cu toate acestea, reglementarea operațiunilor financiare este efectuată în conformitate cu alte norme legislative. OMF este în drept să se angajeze în procesul de atragere a mijloacelor bănești, cât și de eliberare a acestora sub formă de împrumuturi.

Pe plan mondial, produsele de microfinanțare sunt destinate în mod special zonelor rurale și semi-urbane, femeilor, imigranților, minorităților etnice și persoanelor cu venituri reduse. Pe plan național, rolul și impactul economico-social al microfinanțării este caracterizat prin influența acestuia atât direct asupra unor segmente ale societății, prin promovarea inițiativei de antreprenariat, dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, crearea locurilor de muncă noi și susținerea celor existente, cât și indirect asupra reducerii ratei șomajului, îmbunătățirea condițiilor de trai, diminuării nivelului de sărăcie [4].

Conform legislației în vigoare, rolul organizației de microfinanțare poate fi asumat de către o persoană juridică, înregistrată pe teritoriul Republicii Moldova și care urmează una din următoarele forme de management: fonduri, organizații neguvernamentale (ONG-uri), instituții autonome, organizații non-profit, societate necomercială. Dreptul la efectuarea activității de microfinanțare astfel de organizații îl primesc doar după înregistrarea sa în registrul de stat.

Organizațiile de microfinanțare sunt jucătorii de bază a sectorului dat în Republica Moldova, acestea orientându-se strict către clienții micro, comparativ cu Asociațiile de Economii și Împrumut, care sunt orientate către persoane fizice. OMF-urile deseori activează în calitate de intermediar

financiar dintre instituțiile financiare internaționale, fondurile de dezvoltare, organizațiile sociale și clienții. Asociațiile de economii și împrumut existente în Republica Moldova, sunt echivalente băncilor rurale din statele în curs de dezvoltare. Acestea atrag plasamente de la membrii asociației și oferă altor membri împrumuturi.

Organizațiile de microfinanțare s-au dezvoltat ca o alternativă a sectorului bancar. Scopul microfinanțării în Republica Moldova constă în creditarea clienților care nu prezintă suficiente garanții pentru a obține credite de la bănci sau locuiesc în zone unde serviciile bancare nu sunt disponibile.

Potrivit opiniei Viorica Popa, „Microfinanțarea este orientată spre finanțarea afacerilor mici, preponderent din zonele rurale, facilitând, în acest mod, accesul la resurse financiare ieftine și stimulând inițiativa privată”[10].

Apariția instituțiilor de microfinanțare a fost determinată de necesitatea activității acestor instituții în sectorul rural, precum și de necesitatea susținerii financiare a businessului mic și mijlociu, și anume – a activității antreprenoriale în sfera de producție, comerț și prestarea serviciilor. Însă, modelul actual de microfinanțare nu a putut să-și lanseze activitățile doar în baza economiilor membrilor. Deoarece băncile locale nu erau sigure că trebuie să activeze în acest domeniu, Banca Mondială (BM) și GTZ (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit) și-au oferit sprijinul în revitalizarea sistemului. În particular, Banca Mondială și-a asumat angajamentul deschiderii unei linii de creditare la termene concesionale, destinată oferirii împrumuturilor noilor organizații. La 18 februarie 1998 este aprobată Legea Republicii Moldova „Privind asociațiile de economii și împrumut ale cetățenilor”, astfel fiind legalizată activitatea noilor instituții de microfinanțare.

Activitatea de microfinanțare este o activitate economică permanentă a organizației de microfinanțare, ce constă în prestarea următoarelor servicii de microfinanțare:

- acordarea și gestionarea împrumuturilor;
- acordarea de garanții la împrumuturi și la credite bancare;
- efectuarea investițiilor, a participațiilor.

Astfel, acest fenomen a început să se formeze în anul 1997, odată cu constituirea primelor Asociații de Economii și Împrumut (AEÎ) în cadrul Proiectului de Finanțare Rurală, finanțat de Banca Mondială, când băncile comerciale din țara noastră nu acordau împrumut pentru toate segmentele de populație, iar procedura de acordare a unui credit era prea complicată, în special pentru cei din mediul rural [2].

Începând cu anul 2020, în Republica Moldova, Organizațiile de microfinanțare sunt redenumite în organizații de creditare nebancară, care sunt prezentate ca societate pe acțiuni sau societate cu răspundere limitată, care desfășoară cu titlu profesional doar activități de acordare de credite nebancare sau leasing financiar.

Organizațiile de creditare nebancară din țara noastră au rolul de a spori accesul persoanelor fizice și juridice la resurse financiare, în vederea creșterii nivelului de trai al populației, precum și de a dezvolta activitatea de întreprinzător.

Principiile de activitate ale organizațiilor de creditare nebancară sunt:

- a) asigurarea unei dezvoltări durabile în domeniul creditării nebancare;
- b) asigurarea transparenței în activitatea de creditare nebancară;
- c) respectarea drepturilor clienților;
- d) respectarea normelor concurenței loiale [5].

Organizațiile de creditare nebancară care activează în Republica Moldova au dreptul:

- de a oferi împrumuturi și credite în sumele stabilite de organul de control; creditele se eliberează cetățenilor, întreprinzătorilor individuali, precum și reprezentanților micului business;
- de a solicita debitorului informațiile și a documentele, care îi confirmă identitatea și capacitatea executării obligațiilor de plată pe marginea contractului încheiat pentru oferirea creditului;
- de a refuza încheierea contractului de microcredit în virtutea unor circumstanțe și motive;

- să desfășoare și alte activități, în afara activității de bază, care nu încalcă limitele legislației în vigoare și care sunt reflectate în documentele de constituire ale instituției de microfinanțare;
- să atragă mijloacele bănești sub formă de credite sau contribuții voluntare, în cuantumurile stabilite de lege.

De asemenea, organizațiile de creditare nebancară sunt în drept să stoccheză informații despre debitori. La cererea biroului național al istoriilor de credit, organizațiile de creditare nebancară pot furniza aceste informații fără o notificare prealabilă a debitorului.

Pentru desfășurarea și dezvoltarea activității sale OMF-urile trebuie să stabilească controlul permanent asupra stării veniturilor. Acest lucru este necesar pentru a preveni spălarea de bani și elucidarea legislației în vigoare. În acest scop, sunt numite persoanele cu funcții de răspundere, care își asumă responsabilitatea pentru respectarea regulilor de punere în aplicare a diferitelor programe de microfinanțare. De asemenea, organizațiile de microfinanțare sunt obligate să comunice în organele de control ale statului informațiile cu privire la toate operațiunile efectuate cu numerarul sau alte tipuri de proprietate.

Regulile pentru acordarea microcreditelor persoanelor fizice, întreprinzători individuali și reprezentanților micului business sunt disponibile pentru a face cunoștință tuturor participanților la tranzacție, și includ următoarele componente:

- modul de acordare a microcreditului;
- graficul de plăți;
- rata dobânzii;
- alte informații, care afișează condițiile de primire și deservire a împrumuturilor, precum și a operațiunilor de plată, efectuate ulterior.

De asemenea, una din condițiile de funcționare a organizațiilor de microfinanțare pe teritoriul Republicii Moldova este respectarea normativului obligatoriu de suficiență a capitalului propriu. Acest lucru se realizează prin menținerea volumului mijloacelor financiare proprii într-o anumită proporție relativ mijloacelor atrase. În plus, este obligatorie respectarea normativului de lichiditate. Acest indicator caracterizează nivelul de asigurare a unei anumite organizații de microfinanțare, care este necesar pentru desfășurarea genului indicat de activitate, precum și capacitatea de executare a obligațiunilor de plată în timp util.

Documentele financiare privind activitatea OMF sunt oferite Ministerului finanțelor al Republicii Moldova. Aceste documente conțin rapoarte și informații despre componența organelor de conducere ale organizațiilor de microfinanțare și sunt furnizate în forma și termenii stabiliți de ministerul finanțelor.

Activitatea de reglementare a sectorului financiar nebancar, în Republica Moldova este efectuată de Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF), care, în prezent, se rezumă doar la monitorizarea și cumularea datelor statistice din rapoartele financiare și altor rapoarte prezentate de organizații în baza trimestrială și anuală. Pentru o reglementare clară și precisă a organizațiilor din cadrul sectorului de microfinanțare a fost necesară aprobarea unei legi noi care va îngloba toate aspectele privind activitatea acestor organizații, oferind CNPF o pârghie atât de necesară în activitatea de supraveghere a sectorului dat.

Dat fiind faptul că organizațiile de microfinanțare din Republica Moldova, adesea stabileau dobânzi foarte înalte, în martie 2022 de către Guvern a fost avizat pozitiv proiectul de lege care reglementează activitatea acestor instituții și prevede introducerea unui plafon la dobândă de 50% în contractul de împrumut. Conform documentului, toate celelalte cheltuieli (comisioane, penalități, dobânzi de întârziere) pentru o zi de credit nu pot depăși 0,04% din valoarea totală a creditului. Costul total al creditului (inclusiv dobânzi, comisioane, penalități, dobânzi de întârziere) nu poate depăși suma totală a creditului (a corpului împrumutului). De asemenea, vor fi introduse standarde minime de evaluare a capacității de rambursare a creditului de către client - instituția financiară trebuie să

evalueze corect bonitatea acestuia, adică posibilitățile lui reale de a întoarce împrumutul, astfel încât debitorul să-și poată îndeplini obligațiile financiare.

În linii generale, modificarea Legii privind organizațiile de creditare nebancaară va avea un efect pozitiv asupra sectorului, inclusiv și asupra activității de antreprenoriat, stimulând dezvoltarea valorică și calitativă a acestuia, asigurând transparența necesară și fortificând încrederea populației și a partenerilor internaționali.

Realizarea următoarelor obiective poate conduce la fortificarea sectorului de microfinanțare prin:

a) consolidarea și ajustarea sistemului de reglementare și supraveghere la standardele internaționale;

b) perfecționarea legislației privind prevenirea fraudelor și delapidărilor pe piața nebancaară;

c) stimularea apariției și dezvoltării birourilor istoriilor de credit;

d) stimularea creării asociațiilor centrale de economii și împrumut în scopul prestării unui spectru larg de servicii asociațiilor săi;

e) școlarizarea populației privind serviciile pieței financiare nebancaare;

f) asigurarea protecției drepturilor și intereselor participanților la piața de creditare nebancaară.

Evoluția sectorului de microfinanțare de după criza bancară din Republica Moldova, a demonstrat faptul că sectorul dat este destul de stabil și eficient, iar perspectivele de dezvoltare a acestuia sunt promițătoare. Majorarea portofoliului de împrumuturi acordate cu peste 30% în ultimii ani, în contextul diminuării continuă a portofoliului de credite bancare, scoate în evidență creșterea încrederii potențialilor debitori în sistemul financiar nebancaar, facilitând migrarea acestora spre sectorul de creditare nebancaară.

Specialiștii în domeniu prezic o accelerare a dezvoltării sectorului de microfinanțare în următorii ani, sub impactul problemelor existente în sectorul bancar și introducerea reglementărilor stricte din partea Băncii Naționale, care a influențat asupra formării unei atitudini mai conservative a băncilor ce țin de creditarea afacerilor. În concluzie considerăm că, dezvoltarea sectorului de microfinanțare se poate transforma într-un pilon important pentru reducerea sărăciei și stimularea inițiativei private în Republica Moldova și va contribui la susținerea financiară a zonelor rurale, stimulând comerțul, activitățile agricole, sectorul social, meșteșugăritul, transportul local și alte ramuri economico-sociale de la sate.

Conform informațiilor furnizate de CNPF, Organizațiile de creditare nebancaară (OCN) și Asociațiile de Economii și Împrumut (AEÎ), autorizate și reglementate de CNPF, au acordat un volum total de împrumuturi și leasing în sumă de aproximativ 12,44 miliarde de lei, la situația din 31 decembrie 2021, dintre care 11,35 miliarde de lei au revenit sectorului OCN și 1,09 miliarde de lei – sectorului AEÎ. În comparație cu aceeași perioadă din 2020, care a fost determinată de consecințele crizei pandemice, portofoliul de împrumuturi a consemnat o creștere cu 1,87 miliarde de lei (17,69%).

Valoarea activelor totale la nivelul întregului sistem de creditare nebancaară (AEÎ și OCN) și-a continuat trendul de evoluție și în anul 2021, ajungând la 13,56 miliarde de lei, fiind în creștere cu 15,8 la sută comparativ cu perioada anului precedent.

Soldul creditelor și împrumuturilor, inclusiv leasingul financiar, înregistrat de organizațiile de creditare nebancaară (OCN) și asociațiile de economii și împrumut (AEÎ), în primele nouă luni ale anului 2021, a însumat 12 miliarde lei (cu 1,6 miliarde lei mai mult ca în perioada respectivă a anului precedent), având un ritm constant de creștere, față de anul 2020. Potrivit datelor prezentate de Comisia Națională a Pieței Financiare, în structura portofoliului de credite, 10,9 miliarde lei au fost oferite de sectorul OCN și peste 1 miliarde de lei – de către AEÎ. Valoarea totală a activelor deținute de întreg sectorul de creditare nebancaară (OCN și AEÎ) a înregistrat o creștere cu 1,4 miliarde lei, constituind aproximativ 13 miliarde lei, la situația din 30 septembrie 2021. Astfel, activele deținute de OCN au depășit suma de 11,7 miliarde de lei (+12,35%), iar volumul consolidat al activelor sectorului AEÎ a alcătuit peste 1,2 miliarde lei (+10,41%).

La aceeași dată, capitalul propriu al OCN a constituit peste 4,2 miliarde lei, fiind în creștere cu 14,81%, iar capitalul propriu acumulat de AEÎ a însumat peste 397 milioane lei, majorându-se cu 10,88%, comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent.

Rata creditelor neperformante în sectorul OCN la situația din 30 septembrie 2021 a înregistrat o diminuare calitativă până la 14,1% față de 14,9%, nivel înregistrat la aceeași dată a anului precedent. Tendința similară de revigorare se atestă și în sectorul AEÎ, unde rata creditelor neperformante (mai mari de 90 zile) a constituit 6,6% la situația din trimestrul III 2021.

În Republica Moldova companiile de microfinanțare s-au dezvoltat pe parcursul anilor, la etapa actuală din cauza modificărilor legislative survenite la începutul anului 2021, din 166 de companii active la începutul anului 2020, au rămas 152, și ca urmare a efectelor pandemice, ceea ce a dus la incapacitatea de adaptare a unor companii în această perioadă. La 1 ianuarie 2022, în Registrul organizațiilor de creditare nebancară autorizate erau incluse 143 de companii cu dreptul de a desfășura activitate de creditare nebancară, în descreștere cu 11 entități. Totodată, menționăm că conform Raportului CNPF privind indicatorii de bază privind activitatea OCN la situația din 31.12.2021, active sunt 143 organizații, iar 20 organizații au suspendate pe anumite perioade de timp activitatea sau sunt în proces de lichidare.

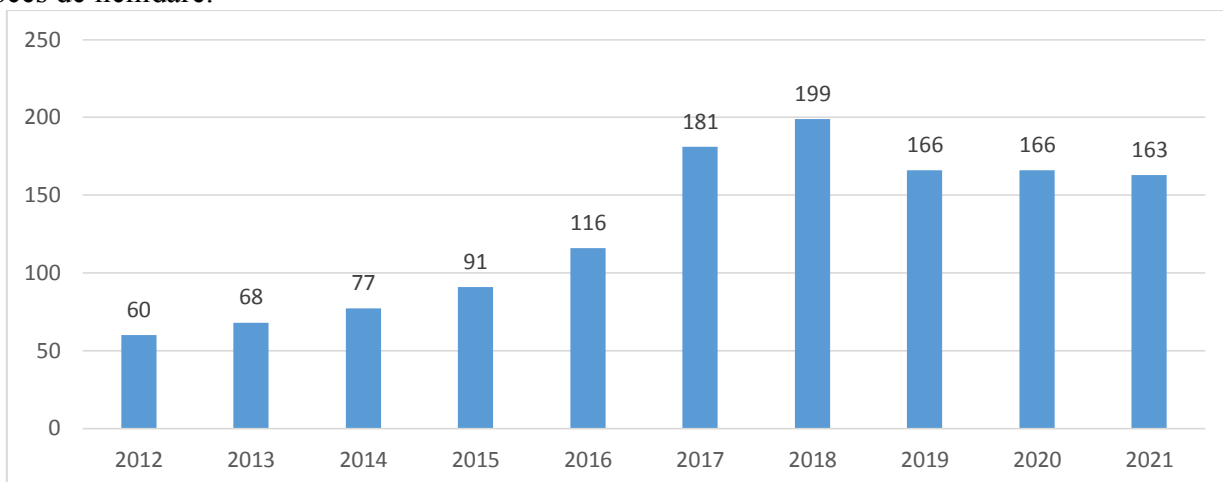

Figura 1. Evoluția numerică a organizațiilor de creditare nebancară în Republica Moldova (2012-2021)

Sursa: *Elaborat de autor în baza datelor de pe situl: cnpf.md.*

Numărul beneficiarilor de credite nebancare (OCN și AEÎ) s-a cifrat la 464,65 mii de persoane, iar mărimea medie a unui împrumut a constituit 26,77 mii lei. În același timp, capitalul propriu înregistrat per sector a însumat 4,73 mlrd lei, fiind în creștere cu 0,99 mlrd lei față de aceeași perioadă din anul 2020 [1].

La sfârșitul anului 2021, pentru desfășurarea activității profesionale, dețineau licențe 226 de asociații, dintre care 162 - licență de categoria A, 64 - licență de categoria B, iar o asociație deține licența asociației naționale centrale. Numărul beneficiarilor de credite nebancare (OCN și AEÎ) a depășit cifra de 468 mii de persoane, iar mărimea medie a unui împrumut a constituit aproximativ 25 mii lei [6].

Sectorul de microfinanțare din Republica Moldova este dominat de câteva companii de microfinanțare, în funcție de mărimea activelor totale, lideri pe piață fiind:

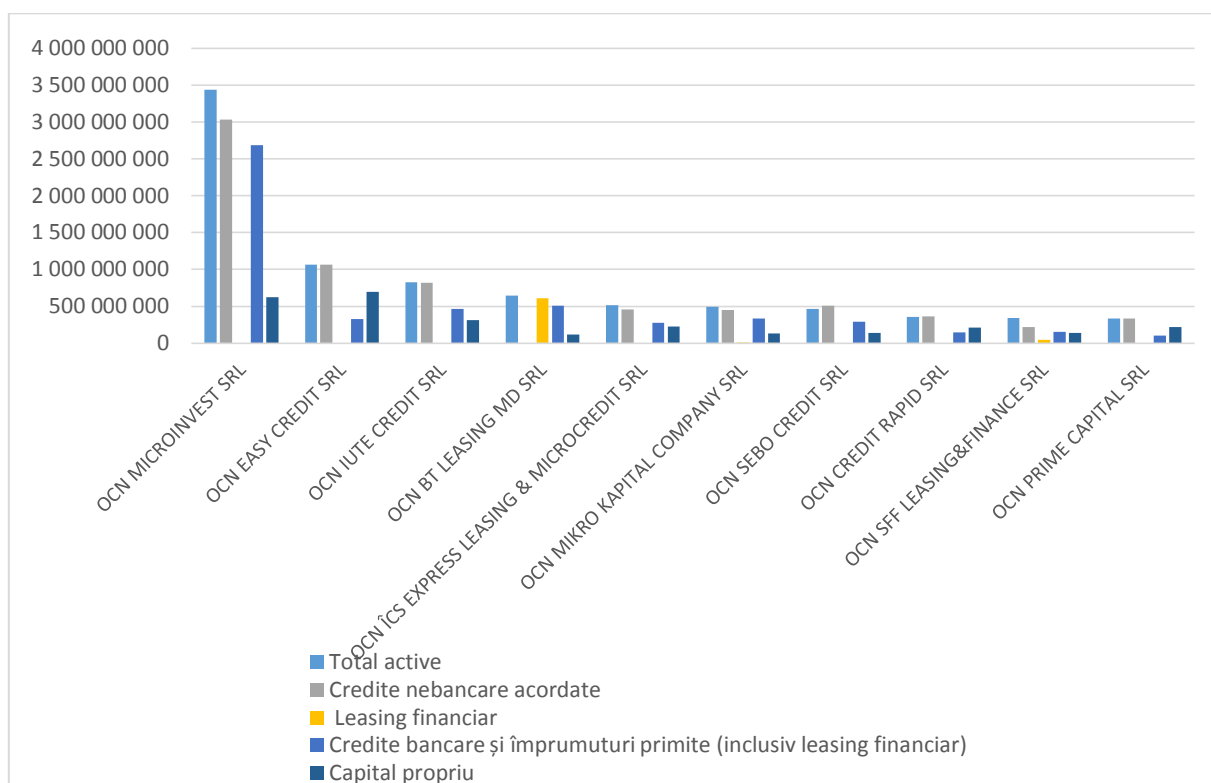

Figura 2. Top 10 organizații de creditare nebanară din Republica Moldova la sfârșitul anului 2021.

Sursa: *Elaborat de autor în baza sursei [3]*

Potrivit informațiilor reflectate în figura 2, putem relata că întâietate la volumul activelor totale îl deține OCN” MICROINVEST” SRL și constituie circa 3437,7 milioane lei (28,02% din totalul activelor organizațiilor de creditare nebanară active pe parcursul anului 2021), care pe parcursul anului 2021 a deservit 45578 clienți, care constituie 10,6% din totalul beneficiarilor organizațiilor de creditare nebanară, urmată de OCN ”EASY CREDIT” SRL, care deține active totale în valoare de circa 1062,2 milioane lei și a prestat servicii pentru 101889 beneficiari. De asemenea relatăm că OCN” MICROINVEST” SRL, pe parcursul anului 2021 a înregistrat și cel mai mare profit net, în valoare de 191,39 milioane de lei. Din top 10 organizații de creditare nebanară, OCN ”BT LEASING MD” SRL a desfășurat activitate de leasing financiar în valoare 607,28 mii lei având active totale în valoare de 645,08 mii lei, deservind 2591 beneficiari. Este de menționat că din numărul total de organizații de creditare nebanară, OCN”MAX CREDIT” SRL a deservit cel mai mare număr de clienți, aceștia atingând cifra de 17422 beneficiari.

În ultimii ani, sectorul nebanar a devenit un important motor de incluziune financiară. La sfârșitul anului 2021 numărul de beneficiari constituia 431 mii persoane (49.4% din populația activă a Moldovei), dintre care 208 mii femei. În plus, în anul 2021, 45% din totalul creditelor acordate de către nouă organizații de creditare nebanară (OCN) au fost realizate în baza metodelor de verificare a capacității de plată prin metoda alternativă și 55% în baza veniturilor oficiale.

Volumul creditelor și leasing-ului financiar oferit de către OCN-uri în comparație cu sectorul bancar, a atins pragul de 16,8% din total finanțările acordate de către sectorul financiar, și a constituit 7167,48 milioane de lei, reprezentând o creștere de 16,03% față de anul 2019. De asemenea menționăm, că sectorul nebanar a acordat circa 26% din totalul creditelor acordate în agricultură, sectorul cel mai vulnerabil de la noi din țară, de către sistemul financiar. În același timp, pentru sectorul prestării serviciilor, creditele acordate de către OCN-uri reprezintă aproape o treime din totalul

creditelor sistemului financiar. Această denotă faptul că unele întreprinderi mici din agricultură sau întreprinderi prestatoare de servicii preferă să se finanțeze prin intermediul sectorului nebancar, fie din cauza lipsei gajului, fie datorită procedurilor mai simpliste de accesare a creditelor și împrumuturilor.

Începând cu anul 2020 suma creditelor nebancare pentru business acordate în baza veniturilor oficiale ale clienților depășește creditele business emise de OCN-uri în baza capacității de plată a beneficiarilor, verificată prin metodă alternativă. Respectiva evoluție a creditelor acordate de OCN-uri pentru business, demonstrează o susținere în creștere a inițiativei antreprenoriale și dezvoltarea afacerilor ce apelează la produsele de finanțare nebancare. În ceea ce privește distribuția regională a clienților OCN-urilor, acest sector are un portofoliu diversificat geografic, ponderea creditelor acordate beneficiarilor din zonele rurale crescând constant în ultimii ani și atingând un maxim de 45% în 2020.

Impactul direct al sectorului nebancar se estimează la aproximativ 4,9 miliarde lei în perioada 2016-2021, dintre care 1,9 miliarde lei sunt plăți către angajați, impozit pe venit, contribuții sociale și medicale. În plus, sectorul OCN-urilor a generat un consum intermediar în valoare de 3,9 miliarde lei în prețuri la sfârșitul anului 2021. Prin intermediul creditelor nebancare sectoarelor de business în valoare de 5,4 miliarde lei, contribuțiile la buget au fost în jur de 1,04 miliarde lei, ceea ce reprezintă impactul indirect al sectorului. Dacă se ia în considerare și creditele de consum care generează cel puțin TVA în valoare de 20%, atunci această atinge cifra de 1,9 miliarde lei. Referitor la impactul indus, soldul creditelor nebancare în valoare de 11,3 miliarde lei pentru anul 2021 ar fi generat o producție (cifră de afaceri) adițională de 32,9 miliarde lei în economie ceea ce ar fi livrat în jur de 3,3 miliarde lei la buget. Valorile impactului indirect și indus ar putea fi și mai mare pentru perioada 2016-2021 din motiv că soldul la sfârșitul anului 2021 nu reprezintă totalitatea creditelor acordate fiindcă unele probabil deja și au atins termenul de scadență [9].

În concluzie, putem relata că actualmente, accesul la microfinanțare poate reduce sărăcia și contribui la creșterea economică precum și la generarea locurilor de muncă. Drept urmare, practicile de acordare a microcreditelor în Uniunea Europeană variază considerabil în funcție de tipul de instituție care oferă microcreditele, de statutul juridic al ei, de mediul în care funcționează și de propria sa capacitate de a aplica proceduri de management judicios și eficient.

La rândul său, organizațiile de microfinanțare în Republica Moldova sunt o alternativă a instituțiilor bancare, care se axează pe creditarea persoanelor fizice pentru satisfacerea nevoilor personale și finanțarea afacerilor mici, preponderent din zonele rurale, facilitând, în acest mod, accesul la resurse financiare accesibile și stimulând inițiativa privată. Respectiv, toate instituțiile financiare de la noi din țară au misiunea de a promova microfinanțarea ca și un instrument de dezvoltare a spiritului antreprenorial și ocuparea forței de muncă și să scoată în evidență beneficiile pe care microîntreprinderile le aduc în dezvoltarea sectorului economic, dar și social.

Referințe:

1. Activitatea sectorului de creditare nebancară. Informație preluată de pe situl cnpf.md. Disponibil: https://www.cnpf.md/ro/sectorul-de-creditare-nebancara-si-a-mentinut-ritmul-pozitiv-6307_93391.html.
2. Doga-Mîrzac M. Mecanismul de funcționare a organizațiilor de microfinanțare orientate spre mediul de afaceri. În: Studia Universitatis Moldaviae. 2019, nr. 2(122), Seria "Studii exacte și economice". ISSN 1857 2073 ISSN online 2315 1033, p. 49.
3. Indicatorii de bază privind activitatea OCN la situația din 31.12.2021. Disponibil: www.cnpf.md
4. Filip A., Iadrîșnicova S. Perspectivele de dezvoltare a sectorului de microfinanțare în Republica Moldova. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/98-103_5.pdf

5. Legea cu privire la organizațiile de creditare nebancară nr. 1 din 16.03.2018. Monitorul Oficial nr.108-112, art.200, modificată la 27.02.2020.
6. Mărimea medie a unui împrumut acordat de organizațiile de creditare nebancară și asociațiile de economii și împrumut constituie 25 mii lei. Informație preluată de pe situl cnpf.md. Disponibil: <https://www.bizlaw.md/marimea-medie-a-unui-imprumut-acordat-de-organizatiile-de-creditare-nebancara-si-asociatiile-de-economii-si-imprumut-constituie-25-mii-lei>
7. McGuire P. B., Conroy J. D. The microfinance phenomenon. În: Asia-Pacific Review, 2010, nr. 7:1
8. Pepenel, V., Alexiu M., Kearns J., Rus C., Saad H., Vețan M..Antreprenorialul social o șansă pentru comunitățile de romi. 2012, septembrie, p.78. Disponibil: http://www.ies.org.ro/library/files/raport_final_antreprenoriat_social_.pdf
9. Ponderea creditelor substandard, dubioase și compromise din sectorul de creditare nebancară este dublă comparativ cu domeniul bancar. Informație preluată de pe situl cnpf.md. Disponibil: <https://www.bizlaw.md/ponderea-creditelor-substandard-dubioase-si-compromise-din-sectorul-de-creditare-nebancara-este-dubla-comparativ-cu-domeniul-bancar>
10. Popa V. Piața financiară a Republicii Moldova prin prisma analizei comparative: sectorul bancar vs organizațiile de microfinanțare. Chișinău: Editura Institutul Național de Cercetări Economice, 2013.

NECESITATEA ACCESULUI GRATUIT LA VERSIUNEA DIGITALĂ A MONITORULUI OFICIAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Aurel Băieșu

Doctor habilitat în drept, Profesor universitar

Universitatea de Studii Europene din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

ORCID 0000-0002-0218-446X

Corneliu Doni

Doctorand, L.L.M

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

0000-0002-3965-439X

Abstract: Monitorul Oficial al Republicii Moldova este sursa originală a tuturor actelor normative din Republica Moldova, iar toate persoanele vizate de aceasta trebuie să se informeze din el. Totuși accesul la Monitorul Oficial al Republicii Moldova este unul limitat și deși există versiunea digitală a acestuia, la moment aceasta este oferită doar parțial gratuit. În acest articol pledăm pentru oferirea accesului liber și gratuit pentru toți la Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Cuvinte-Cheie: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, acces, digital, informare

Аннотация: Официальный монитор Республики Молдова является первоисточником всех нормативных актов в Республике Молдова, и все заинтересованные лица должны быть проинформированы из него. Доступ к Официальному монитору Республики Молдова ограничен и, хотя существует его цифровая версия, на данный момент она лишь частично бесплатна. В этой статье мы выступаем за свободный и бесплатный доступ для всех к Официальному монитору Республики Молдова.

Ключевые слова: Официальный монитор Республики Молдова, доступ, цифровой, информирование

JEL: K10, K20, K40

Introducere

În Republica Moldova toate actele normative se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Aceasta este sursa primară de unde orice cetățean al Republicii Moldova, dar și alte persoane vizate de dreptul Republicii Moldova trebuie să se informeze. Totuși Monitorul Oficial al Republicii Moldova rămîne a fi inaccesibil pentru o bună parte dintre cetățeni chiar și în era digitală. În acest context se impune necesitatea analizei aspectului dat și enunțarea unor recomandări pentru a facilita accesul la Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Rezultate și discuții

În conformitate cu art. 76 din Constituția Republicii Moldova „Legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei. Nepublicarea legii atrage inexistența acesteia.”[1] Conform art. 94 alin. (1), „(1) În exercitarea atribuțiilor sale, Președintele Republicii Moldova emite decrete, obligatorii pentru executare pe întreg teritoriul statului. Decretele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.”[1] Iar art. 102 alin. (4) prevede “(4) Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru, se contrasemnează de

miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau ordonanței.”[1]

Conform art. 1 alin. (1) din Legea nr. 173 din 06.07.1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale „(1) Legile, promulgate de Președintele Republicii Moldova, hotărârile Parlamentului, decretele Președintelui Republicii Moldova, hotărârile și dispozițiile Guvernului, actele Curții Constituționale și ale Curții de Conturi, actele normative ale organelor centrale de specialitate ale administrației publice, ale Băncii Naționale a Moldovei și ale Comisiei Naționale a Pieței Financiare, precum și actele normative de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare la tratatele internaționale, însoțite de textul tratatului în limba de stat, inclusiv textele anexelor și documentelor aferente, rezervele și declarațiile Republicii Moldova la tratat efectuate la momentul semnării, ratificării, acceptării, aprobării sau aderării, actele normative referitoare la suspendarea, denunțarea sau stingerea tratatelor internaționale, ordinul ministrului afacerilor externe și integrării europene prin care se aduce la cunoștința publică data intrării în vigoare, a suspendării sau data stingerii tratatelor internaționale se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, editat de Agenția Națională de Presă “Moldpres”, în limba de stat cu traducere în limba rusă și în alte limbi conform legislației. În caz de necesitate, în Monitorul Oficial se publică și alte acte oficiale.”[2]

Pe lângă Monitorul Oficial al Republicii Moldova, mai este și Registrul de stat al actelor juridice. Conform art. 56 alin. (4) din Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative, “(4) Actele normative se publică, în condițiile legii, în Registrul de stat al actelor juridice, precum și în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau, după caz, în monitoarele oficiale ale raioanelor, municipiilor și ale unităților teritoriale autonome cu statut juridic special ori în Registrul actelor locale.” [3] Accesul la acest Registru poate fi realizat cu ajutorul paginii web “<https://www.legis.md/>”, totuși aceasta nu este mereu actualizată la zi, nu conține toate actele normative (spre exemplu: Normativul în Construcții – Reguli de determinare a valorii obiectivelor de construcții NCM L.01.01-2012, ediția a 2-a [4]). Prin urmare, deși accesul la Registrul de stat al actelor juridice este unul liber și ușor, acesta nu poate înlocui accesul la Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Astfel, orice persoană care este vizată de dreptul Republicii Moldova are dreptul, dar și ar trebui să se informeze despre acesta din prima sursă - Monitorul Oficial al Republicii Moldova. La nivel constituțional, legiuitorul a garantat dreptul fiecărui cetățean la cunoașterea drepturilor și obligațiilor sale. Conform art. 23 alin. (2) din Constituție, “(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.”

În ceea ce privește obligația de a cunoaște dreptul, aceasta nu este una fundamentată în careva norme juridice ci reiese din logica funcționării dreptului. Dreptul face parte din metafizică întrucât este creat prin credința și supunerea lui de către oameni. Or nu poate exista dreptul atunci când nimeni nu îl cunoaște.

Pe lângă faptul că acesta este o sursă de informare, Monitorul Oficial al Republicii Moldova servește și ca sursă de legitimitate pentru actele publicate în acesta. Această dualitate dintre legitimitate și informare a caracterului Monitorului Oficial al Republicii Moldova a dus la stabilirea principiului prezumției cunoașterii de către toate persoanele vizate a tuturor informațiilor și în special actelor normative publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Cu alte cuvinte, nimeni nu poate invoca necunoașterea acelor normative care au fost publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Și totuși, prezumția că toate persoanele vizate au citit toate actele normative publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova este doar o ficțiune juridică. Scopul acestei ficțiuni este să creeze o stabilitate juridică și o orînduire comună pentru toți. Deși acest scop este unul legitim, iar prezumția este proporțională scopului urmărit, există o lacună în ceea ce privește oferirea de acces liber și facil la Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Actualmente, în conformitate cu art. 10 alin. (2), Monitorul Oficial al Republicii Moldova este editat atât în format electronic cât și în format tipărit, ambele avînd aceeași forță juridică. Cu privire la forma tipărită nu ne vom expune decît că tipărirea fiecărui exemplar al Monitorului Oficial al Republicii Moldova, care este o carte de cîteva sute de pagini este costisitor, dar și poluant pentru mediu, din acest considerent nu ar fi fezabil schimbarea lucrurilor în această privință. Totodată, deși există puține librării care au abonament la Monitorul Oficial al Republicii Moldova, acestea nu ar putea satisface necesitatea tuturor persoanelor. Iar în al doilea rînd, nu este rațional să ceri în era digitală fiecărui cetățean să meargă în fiecare săptămînă, sau chiar și mai des la o librărie, care se poate afla la o distanță semnificativă de domiciliu și serviciu, pentru ca să afle drepturile sale atunci cînd aceeași informație este digitalizată.

Însă în ceea ce privește versiunea electronică sau digitală a Monitorului Oficial al Republicii Moldova considerăm că aceasta trebuie să fie oferită în mod gratuit tuturor persoanelor pentru a le asigura un acces real și ușor la acesta.

Versiunea electronică a Monitorului Oficial al Republicii Moldova poate fi accesată la adresa web „<https://monitorul.gov.md/ro/monitor/2414>” [5]. În urma intrării în vigoare la Legea nr. 236 din 23.12.2021 au fost introduse următoarele prevederi cu privire la accesul la versiunea digitală a Monitorului Oficial al Republicii Moldova: “(3) Părțile I–III ale ediției în format electronic a Monitorului Oficial sunt puse la dispoziția tuturor utilizatorilor în mod gratuit, permanent, pe pagina web oficială, în varianta pentru citire și imprimare. (4) Părțile IV și V ale ediției în format electronic a Monitorului Oficial sunt puse la dispoziția tuturor utilizatorilor contra cost, în bază de abonament.” [6]. Considerăm această modificare legislativă rezolvă într-o mică parte problema abordată în acest articol. Astfel, accesul liber și gratuit la Monitorul Oficial al Republicii Moldova nu a fost extins pentru toate edițiile acestuia ci doar asupra Monitorului Oficial Nr. 40-44 din 11.02.2022 și a celor care urmează [5]. Astfel, utilizarea accesului gratuit curent nu asigură o informare suficientă cu privire la actele normative ale Republicii Moldova. Or există un corp de acte normative adoptate și publicate pînă la 11.02.2022 și care ar putea să fie în vigoare pentru mulți ani înainte. Accesul la aceste acte normative rămîne a fi cu plată.

Costul la abonamentul “Basic” [Englezism utilizat de Agenția Națională de Presă “Moldpres” pentru a desemna expresia „De bază”] al Monitorului Oficial al Republicii Moldova constituie 80 de MDL/lună. [5] Deși această sumă poate să nu fie semnificativă pentru clasa socială de mijloc, aceasta constituie o cheltuială inaccesibilă pentru o parte din cetățenii Republicii Moldova. Or salariul minim garantat în sectorul real este 17,37 lei/oră [7], din care se mai deduc impozitul pe venit (12%) și contribuția de asigurări medicale (9%) și rămîne circa 13,72 lei. În aceste condiții, o persoană care beneficiază de salariu minim în sectorul real ar trebui să lucreze 6 ore în fiecare lună pentru a-și cunoaște drepturile. Un salariat în sectorul public ar putea fi nevoit să lucreze și mai mult pentru a cîștiga suficienți bani să se aboneze la Monitorul Oficial al Republicii Moldova, iar un pensionar care își vinde bunurile pentru a putea achita facturile la comunale nici atît nu-și va permite să procure accesul la sursa actelor normative care îi reglementează viața. Iar dacă ar fi să calculăm costurile pe parcursul duratei medii de viață a unui cetățean al Republicii Moldova (circa 70 de ani) pentru abonament am obține 67 200 lei, sau salariul minim aproximativ pentru 2 ani. Deci, din logica lucrurilor existente, un cetățean ar trebui să lucreze pînă la 2 ani din viața sa doar pentru a avea acces pe tot parcursul vieții la normele de drept ce trebuie să le cunoască.

Astfel, cu părere de rău, la momentul actual, accesul la normele de drept îl au în mare parte doar persoanele care și-l pot permite, iar numărul acestora este foarte mic. În aceste condiții este imperativ să oferim un acces liber tuturor persoanelor la versiunea digitală a tuturor edițiilor Monitorului Oficial al Republicii Moldova. Doar așa, accesul liber al fiecărui cetățean al Republicii Moldova la drepturile sale nu va fi unul iluzoriu ci real.

Aici subliniem că doar în părțile I-III ale Monitorului Oficial al Republicii Moldova sunt publicate acte normative, pe când în partea IV-a se publică “informația cu privire la înregistrarea, sistarea și încetarea activității partidelor, altor organizații social-politice și a organizațiilor obștești, precum și a agenților economici, informația privind aplicarea conform legii a procedurii falimentului întreprinderilor și organizațiilor” [4, art. 5, alin. (1)], iar în partea a V-a - “cereri de dobândire sau de renunțare la cetățenia Republicii Moldova, anunțuri privind pierderi de acte care atestă dreptul de proprietar, starea civilă, profesia și studiile, precum și pierderea legitimației de serviciu ș.a.” [4, art. 5, alin. (1)]. Aceste ultime părți nu sunt publicate gratuit nici în urma ultimelor modificări legislative la acest capitol. Astfel, deși se prezumă că fiecare persoană citește aceste părți din Monitorul Oficial al Republicii Moldova, unde se înscriu, *inter alia* și citațiile, în practică, după cum am arătat *supra*, accesul este limitat doar persoanelor care își permit să achite abonamentul.

Ne vom expune aici și cu privire la paradoxul citațiilor. Se prezumă că orice persoană care a fost informată prin intermediul Monitorului Oficial al Republicii Moldova cu privire la o ședință de judecată a aflat despre aceasta. Totuși, pentru a putea accesa această citație persoana trebuie să plătească o sumă care nu este nici pe de parte simbolică în contextul salariilor și pensiilor din Republica Moldova.

În aceste circumstanțe, pledăm pentru ca Monitorului Oficial al Republicii Moldova în versiunea sa digitală să fie publicat gratuit în întregime, iar opțiunile suplimentare care facilitează căutarea în el, la fel ar trebui să fie oferite în mod gratuit.

Concluzie

Monitorul Oficial al Republicii Moldova este sursa primară din care cetățenii Republicii Moldova trebuie să își cunoască drepturile și îndatoririle, dar și să i-a cunoștință cu alte informații care îi vizează. Accesul limitat pe care îl are orice persoană la Monitorul Oficial al Republicii Moldova nu este unul suficient. Iar procesul de identificare a actelor normative din Monitorul Oficial nu poate fi asigurat pe deplin decât prin acordarea accesului liber, gratuit și nelimitat pentru toate persoanele. Doar într-un asemenea mod se va asigura o cunoaștere mai bună a legii, a actelor normative și a altor acte oficiale de către cetățeni, dar și o informare corectă, transparentă și gratuită prin intermediul Monitorului Oficial al Republicii Moldova.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova, republicată la 29.03.2016 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 78 art. 140
2. Legea nr. 173 din 06.07.1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, publicată la 12.08.1994 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 183-185 art. 653
3. Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative, publicată la 12.01.2018 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 7-17 art. 34
4. Normativul în Construcții – Reguli de determinare a valorii obiectivelor de construcții NCM L.01.01-2012, ediția a 2-a, aprobat prin ordinul nr. 34 din 04.03.2013 al Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 60-63, art. 333
5. Pagina web al Monitorului Oficial al Republicii Moldova. Accesibilă la adresa web: <https://monitorul.gov.md/ro/monitor/2414>
6. Legea nr. 236 din 23.12.2021 pentru modificarea articolului 10 din Legea nr. 173/1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale, publicată la 14.01.2022 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 6-16 art. 9
7. Hotărârea de Guvern Nr. 165 din 09.03.2010 cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real, publicată la 12.03.2010 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 35 art. 219.

НЕОБХОДИМОСТЬ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РОССИИ ОБ ОРУЖИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ И ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА

Олег Александрович Бацурин
Ростовский институт (филиал) ВГУЮ (РПА Минюста России),
Ростов-на-Дону, Россия

Сергей Владимирович Захаров
Ростовский институт (филиал) ВГУЮ (РПА Минюста России),
Ростов-на-Дону, Россия

Abstract: the article by the author explains the reasons for the improvement of Russian legislation on weapons, because of such processes as digitization and globalization. Taking into account the speed of development of the processes mentioned above, the author identifies the reasons influencing the improvement of the legislation, and proposes proposed changes that may be introduced soon in the legislation governing the circulation of arms.

Keywords: legislation, gun, globalization, digitalization

Аннотация: в статье обуславливаются причины совершенствования в России законодательства об оружии, под воздействием таких процессов как цифровизация и глобализация. С учётом скорости развития ранее упомянутых процессов автором выявляются причины, воздействующие на совершенствование законодательства, выдвигаются предполагаемые изменения, которые могут быть внесены в скором времени в законодательство, регулирующее оборот оружия.

Ключевые слова: законодательство, оружие, глобализация, цифровизация.

JEL: K30

Введение

Не даром, 21 век называют веком цифровых технологий, временем компьютеризации и искусственного интеллекта, ведь характерной чертой нынешнего общества является наиболее активная стадия цифровизации. И сразу же возникают вопросы, а что представляет собой цифровизация? Как она влияет на жизнь людей? Чтобы получить ответы на возникшие вопросы нужно понять, с чем мы имеем дело, для этого необходимо раскрыть понятие цифровизации.

В настоящий момент учёными не было достигнуто единой точки зрения по раскрытию термина цифровизации, поэтому каждый автор в своей работе даёт, определение, которое как он считает, абсолютно верно подходит для понимания смысла цифровизации.

В своей работе Т.Ю. Кудрявцева и К.С. Кожина упоминают исследование Бруклинского института, в котором в свою очередь раскрывается понятие «цифровизация» и выглядит оно следующим образом: «Digitalization – это процесс использования цифровых технологий и информации для трансформации бизнес операций». [1].

В свою очередь, Е.Л. Вартанова, С.С. Смирнов и другие в своей работе говорят, что сегодня цифровизация – «не только перевод информации в цифровую форму, но и комплексные решения инфраструктурного, управленческого, поведенческого, культурного характера». [2]

Отсутствие официального толкования термина «цифровизация» даёт нам возможность предоставить своё видение, на понимание этого термина. Итак, на наш взгляд, цифровизация – это процесс, внедрения и использования цифровых технологий в различные сферы жизни человека с целью упростить решение задач, с которыми он сталкивается повсеместно.

Ещё одной отличительной чертой современного мира является глобализация. Из работы Ю. Гранина можно сделать вывод, что глобализация – это «увеличение взаимозависимости и взаимосвязанности человечества по мере развития научно-технического, экономического, политического и культурного прогресса». [3]

А.В Корнев даёт следующую оценку влиянию глобализации на право: «Несмотря на объективность процесса глобализации в настоящее время и ряд ее положительных результатов в общемировом развитии, бесспорным и очевидным является общемировой глобализм, влияющий на политическое и правовое сознание граждан отдельных государств, на принятие ими законов, угодных и выгодных транснациональным корпорациям». [4]

Такие процессы как глобализация и цифровизация затрагивают все сферы человеческой деятельности и несомненно в первую очередь влияние этих процессов отражается на правотворческой деятельности. Законодательство государств порой не в силах идти в ногу с прогрессом, поскольку правотворчество довольно сложный и длительный процесс, который требует предельной внимательности, осторожности и больших правовых, социальных, экономических, исторических, судебных и иных знаний.

Результаты и дискуссии

Человек изобрёл оружие тысячи лет назад и на протяжении всей истории человечества оружие оставалось его верным спутником. Современный мир уже не такой каким он был несколько веков назад, но человек жив, как и не исчезло оружие и права на это оружие в обществе.

Можно долго рассуждать на тему, необходимо ли современному человеку оружие или это уже пережитки прошлого и от такой привычки необходимо избавляться. Однако, Россия и другие государства, например, такие как США, Канада, а также менее крупные по масштабам и значимости страны, такие как Чехия, Дания, Швейцария, дают право своим гражданам на вооружение при соблюдении определённых условий. Несомненно, что это далеко не весь список стран, в которых на данный момент легализована продажа оружия. Таким образом дать конкретный ответ на вопрос, необходимо ли человеку в 21 веке оружие или нет, очень сложно, так как на данный момент граждане своего государства вправе иметь оружие в соответствии с чётким регулированием и контролем со стороны государства посредством законотворческой деятельности. Закон есть средство достижения той или иной цели. И создавая закон об оружии, государство видело перед собой цель сделать территорию страны безопасным пространством. При этом не запрещая своим гражданам владеть и пользоваться оружием с целью самообороны. Россия — это страна, где огнестрельное оружие пользуется спросом. Оружие для многих – это своего рода увлечение и хобби. Оружие необходимо гражданам для занятий спортивной стрельбой, охотой. Оружие также является средством самообороны, и по этой причине оно несомненно пользуется спросом среди населения. Однако ряд громких нападений в последнее время на учебные заведения в таких городах России как Керчь, Казань и Пермь, при которых преступники использовали гражданское огнестрельное оружие указало, что остро возросла необходимость реформирования законодательства в данной сфере.

Но в тоже время утверждать, что совершенствование законодательства вызвано только трагическими событиями в стране, не стоит, поскольку влияние процессов цифровизации и глобализации общества на современный оружейный мир достаточно велико, и в связи с этим закон должен обновляться, корректироваться, быть вровень существующему миру, идти в ногу со временем.

Обратить внимание, на наш взгляд, стоит на следующие причины совершенствования законодательства об оружии.

Во-первых, в период глобализации отмечается повышенный уровень правопреимства различных норм права из одних правовых систем и норм в другие, что говорит нам об

опасности навязывания совершенно не свойственных для России положений закона, которые могут привести к дестабилизации общества и государственного управления, нарушению работы государственных органов. Отсюда вытекает необходимость своевременного изменения, уточнения, совершенствования положений законодательства во избежание заполнения пробелов нормами, взятыми из иностранного права.

Во-вторых, глобализация проявляется в первую очередь в экономических отношениях между странами, в том числе и по поводу импорта и экспорта гражданского оружия. В сравнении с прошлым десятилетием, значительно увеличилась разработка и изготовление гражданского оружия, как в России, так и за рубежом. В связи с чем возникают вполне логические вопросы, о классификации новых видов оружия, по имеющимся уже критериям, либо же возникает необходимость в создании нового класса оружия. Такого рода вопросы могут быть разрешены лишь посредством изменения законодательства. В противном случае, недобросовестные граждане будут использовать имеющиеся пробелы законодательства в своих корыстных целях, нанося государству существенный экономический вред, порой совершая пособничество в преступной деятельности, что допустимым быть не может.

В-третьих, процесс цифровизации выражается в увеличении использования средств цифровых технологий, что на наш взгляд имеет положительную оценку, так как без внимания данное явление не оставило и сферу оборота гражданского оружия. Таким образом разрабатываются и постепенно приступает к работе различные, многоуровневое программное обеспечение для персональных компьютеров, разного рода мобильные сервисы, что свидетельствует о значимости поддержания эффективности труда работников ведомств уполномоченных регулировать оборот оружия. Здесь необходимо также отметить, что большую ставку государство делает на искусственный интеллект, и весьма заметно, что ему придают на сегодняшний день главенствующая роль.

Обратим внимание на то, что обозначенные нами выше причины, указывающие на необходимость реформирования закона об оружии, позволяют нам выдвинуть предположительные изменения, которые коснуться оружейного законодательства, среды, в которой находится оборот оружие, а также обозначить имеющиеся разработки новых видов оружия, которые в скором времени могут быть воплощены в жизнь.

Итак, цифровизация внесла свои, так называемые, «правила игры» в наш современный мир. И вот как они отразились в сфере оборота оружия. В рамках национальной программы «Цифровая экономика» было запущено создание единой IT-системы, которая хранила бы в себе всю информацию о гражданском оружии с момента выпуска с завода до получения его в руки гражданами. В тоже время данная технология порождает множество вопросов, например таких как, кто будет нести ответственность за утечку данных о перемещении оружия; какая ответственность будет за игнорирование данной системы и её требований, а также ряд иных вопросов, которые необходимо будет решать посредством реформирования законодательства и контролем за его исполнением в случае введения такой системы в действие.

Следующим изменением, по нашему мнению, может стать создание «единого оружейного пространства». Стоит пояснить, что понимается под данным термином и что именно он из себя представляет. Итак, единое оружейное пространство – это определённая территориальная целостность, состоящая из территорий нескольких государств, в которой создаётся единая законодательная база регулирующая оборот гражданского оружия. Без сомнений такое предположение кажется абсурдным, однако не стоит упускать из вида, факт того, что постсоветское пространство, ещё не произвело достаточной смены поколений, чтобы забыть прошлое взаимодействие в составе некогда единого государства. Также, важно отметить, что Россия тесно взаимодействует с такими странами как Беларусь, Казахстан, Молдавия, Абхазия, Южная Осетия и другими, что также остаётся признаком возможного взаимодействия.

Для немалого процента населения страны улучшением и совершенствованием законодательства об оружии будет считаться его полный запрет, и на наш взгляд, глобализация процессов в обществе, как ничто иное, может этому поспособствовать. Так возможен постепенный приход к отказу и запрету использования гражданами оружия. Это обуславливается следующим: в последние годы мир потрясли несколько громких протестных волнений с учётом успеха глобализации. И очагом таких протестов было не одно государство. Таким образом мы наблюдаем тенденцию, когда посредством глобализации граждане разных стран обладают общими протестными интересами, а наличие у таких протестных движений оружия ставит под угрозу общественную безопасность, государственный суверенитет, жизнь и здоровья граждан, возникновение опасности гражданской войны, что способствует продвижению идеи запрета гражданского оружия в обществе.

Выводы

Подводя итог проделанной работы, следует сказать следующее, для проведения объёмного исследования выбранной проблематики были рассмотрены мнения различных учёных-правоведов, авторов научных работ, была изучена научная литература, способствующая большему, понимая проблемных моментов, способов их решения в правовом поле. Изучалась информация из открытых источников, независимых СМИ, что способствовало формированию у нас следующего вывода.

Во-первых, такие процессы, как глобализация и цифровизация есть неотъемлемая часть современного развития общества, что непосредственно отражается на правотворческой деятельности. Однако, изучив позиции учёных, сформулировать однозначный ответ о наличии только положительного или только отрицательного влияния этих процессов мы дать не можем. С уверенностью можно сказать лишь одно, а именно то, что данные явления могут проявлять себя в правотворчестве как с отрицательной, так и положительной стороны.

Во-вторых, были определены причины, в силу которых, выявляется необходимость во внесении изменений в существующее законодательство об оружии России. Такими причинами нами были названы значительный рост правопреемства и внедрения правовых норм из различных правовых систем, значительный промышленный успех в создании и модернизации гражданского оружия, а также возрастающая роль цифровых технологий в общественной жизни, которые выводят жизнедеятельность человека совершенно на иной уровень.

В-третьих, нами были спрогнозированы возможные изменения, которые коснутся законодательства об оружии. Изменения условно можно определить по 2 направлениям: первое – это улучшение самой среды, в которой находится оружие, посредством совершенствования законодательства, а также повышение качества контроля за оборотом оружия, улучшение методов и средств за исполнением закона, второе – это постепенный отказ от обращения гражданского оружия на территории государства.

Литература

1. Т.Ю. Кудрявцева, К.С. Кожина ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ ЦИФРОВИЗАЦИИ, Вестник Академии знаний. 3, 44, (2021).
2. Е.Л. Вартанова, А.В. Вырковский, М.И. Макеенко, С.С. Смирнов, Индустрия российских медиа: цифровое будущее 17, (2017)
- 3.Ю. Гранин, Что такое «Глобализация», Высшее образование в России, 10, 116-121, (2007)
- 4.А.В. Корнеев, Проблемы истории, методологии и теории юридической науки «Норма», с. 528 (2017)

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В БЮДЖЕТНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЯХ

Ткаченко Дмитрий Геннадьевич
кафедра правовых дисциплин,

Негосударственное Образовательное Частное Учреждение Высшего Образования
Московский Экономический Институт,
Москва, Россия

Annotation. *Currently, the establishment of financial discipline through the improvement of financial monitoring processes in the field of budgetary legal relations. The systematic introduction of digital technologies in ongoing financial monitoring requires the availability of a high-quality and effective administrative and legal mechanism that ensures compliance with financial discipline. Compliance of budget expenditures with the declared purposes of spending financial resources should contribute to the implementation of the social obligations of the state to citizens, be a tool for observing and protecting constitutional rights and freedoms. Financial discipline in budget legal relations is an effective tool to counter both embezzlement, corruption, and misappropriation of budget funds. This article discusses the prospects for the introduction of digital technologies in financial monitoring for spending budget funds.*

Key words: *budgetary legal relations, financial discipline, budgetary law, financial law, digital technologies, administrative law, digital economy.*

Аннотация. *В настоящее время установление финансовой дисциплины посредством совершенствования процессов финансового мониторинга в области бюджетных правоотношений. Системное внедрение цифровых технологий в проводимый финансовый мониторинг требует наличия качественного и эффективного административно-правового механизма, обеспечивающего соблюдение финансовой дисциплины. Соответствия расходов бюджета заявленным целям расходования финансовых средств должно способствовать реализации социальных обязательств государства перед гражданами, быть инструментом для соблюдения и защиты конституционных прав и свобод. Финансовая дисциплина в бюджетных правоотношениях является эффективным орудием противодействия как казнокрадству, коррупции, так и нецелевому расходованию бюджетных средств. В данной статье рассматриваются перспективы внедрения цифровых технологий в финансовый мониторинг за расходование бюджетных средств.*

Ключевые слова: *бюджетные правоотношения, финансовая дисциплина, бюджетное право, финансовое право, цифровые технологии, административное право, цифровая экономика.*

JEL: K22, K13

Введение.

Изощённые способы хищению бюджетных средств, а также нецелевое, неэффективное расходование финансовых средств бюджета ведёт к качественному росту теневой экономики, создаёт угрозы для национальной экономической безопасности [1]. Устойчивость бюджетной системы зависит от эффективного расходования бюджетных средств, от наличия правонарушений при расходовании финансовых средств бюджета [2]. Противодействие финансовым правонарушениям является одной из приоритетных задач для обеспечения национальной экономической безопасности. Среди юристов происходят публичные дискуссии, научные круглые столы, конференции, посвящённые выработке эффективных мер по

обеспечения национальной экономической безопасности [3]. Развитие цифровой экономики, цифрового банкинга, цифровых технологий в финансовом секторе деятельности людей привели к необходимости создания новых норм права для использования современных цифровых инструментов в рамках финансового мониторинга [4].

В связи с развитием цифровой экономики перед сообществом юристов и законодателей стоит проблема об организации эффективного финансового надзора, учитывая особенности и возможности современных цифровых технологий. Бюджетное право Российской Федерации сегодня не обладает современными цифровыми инструментами в правовом поле в полной мере.

Результаты и дискуссии.

В настоящее время по цифровизации частный финансовый сектор опережает государственный сектор, в силу того что коммерческая деятельность заставляет частные организации быть клиентоориентированными, удовлетворять потребности современного человека, потребляющего современные цифровые продукты и использующего в повседневной жизни цифровые технологии.

Пришествие Интернета и цифровых технологий в повседневную жизнь людей привели к появлению цифрового банкинга, делающего лёгким дистанционный доступ к банковским продуктам и услугам.

Современный бюджетный процесс становится все более сложным, что объясняется сложностью бюджетной системы и бюджетного права Российской Федерации. Объем информации, которую необходимо учитывать, увеличился, а растущая неопределенность всех видов, включая антироссийские экономические санкции, требует более интенсивного внедрения цифровых технологий и более быстрой реакции со стороны законодателей на происходящие изменения как в международных правоотношениях, так и в вопросе внедрения цифровых инструментов финансового мониторинга. Надлежащее составление бюджета все больше и больше зависит от аналитических способностей лиц, принимающих бюджетные решения.

В настоящее время в рамках бюджетного права внедряются цифровые платформы для проведения торгов и аукционов при государственных заказах на покупку товаров, работ, услуг [5]. Таким образом, государство пытается выстроить частно-государственное партнёрство при цифровизации экономики [6].

Достаточно сложной и дискуссионной в юридической среде является тема нормотворчества для использования цифровых технологий при проведении финансового мониторинга. Обсуждение аспектов цифровых технологий и возможностей для их применения в рамках уже существующего национального финансового права порождает наличие ряда суждений по данному вопросу.

В рамках финансово-правовой ответственности Д.Л.Комягин не считает необходимым выделять бюджетную ответственность за правонарушения, данный взгляд на бюджетную ответственность является достаточно оригинальным, а сам такой подход не способствует выявлению бюджетных правонарушений и ужесточению ответственности за бюджетные правонарушения [7]. Разработка понятия бюджетной ответственности и совершенствование административно-правового механизма внедрения цифровых технологий в проводимый финансовый мониторинг за расходование бюджетных средств и финансов государственных внебюджетных фондов должны стимулировать прозрачность бюджетной системы и повышать её эффективность.

Более того, все более широкое использование цифровых технологий и платформ, мобильных приложений, социальных сетей и т. д. открывает огромные возможности для взаимодействия с различными заинтересованными сторонами, чтобы улучшить и ускорить

взаимодействие между людьми и правительством, влияя на процесс принятия решений наиболее эффективным способом.

Цифровым технологиям и информационным технологиям отведено сейчас центральное место в бюджете. Это один из главных столпов управления и соблюдения финансовой дисциплины. Цифровые и информационные технологии, согласно мысли Президента Российской Федерации, должны способствовать эффективности расходования бюджетных средств, противодействию хищений из бюджета и финансированию терроризма, экстремизма.

Блокчейн — это децентрализованная система общего пула данных (открытая для всех участников), в которой каждый пакет или блок данных уникальным образом связан с другими блоками, создавая неизменную сеть транзакций. Технология блокчейн предлагает некоторые ключевые преимущества для развития текущей финансовой системы; во-первых, он ведет учет транзакций (или любых данных, передаваемых в сеть блокчейн).

В современной России ведутся споры о возможностях цифровой валюты центрального банка и криптовалюте, как объектах правового регулирования. В то время, когда целый ряд специалистов выступает за запрет любых финансовых цифровых инструментов, другие предпочитают высказывать мысль о необходимости правового регулирования.

Европейская комиссия решительно поддерживает блокчейн в политическом, нормативно-правовом и финансовом аспектах.

В Европейском союзе создаётся общеевропейская блокчейн-системы государственных услуг. Европейский государственный сектор играет новаторскую роль в блокчейне, создавая собственную инфраструктуру блокчейна. Со временем это будет включать совместимость с платформами частного сектора. Европейское партнерство по блокчейну воплощает это видение в жизнь. Это совместные усилия всех 27 стран ЕС, Норвегии, Лихтенштейна и Европейской комиссии. Результатом является Европейская инфраструктура блокчейн-сервисов (EBSI), которая будет запущена в 2021 году.

Содействие правовой определенности: Комиссия признает важность правовой определенности и четкого режима регулирования в областях, связанных с приложениями на основе блокчейна. В настоящее время она разрабатывает правовую основу для инноваций в области цифровых активов (токенизации) и смарт-контрактов, которая защищает потребителей и обеспечивает правовую определенность для бизнеса. Комиссия решительно поддерживает общеевропейскую структуру и надеется избежать законодательной и нормативной фрагментации. Недавно она выпустила предложение по регулированию криптоактивов, обновлению правил борьбы с отмыванием денег для криптоактивов и созданию общеевропейской регулятивной песочницы для инновационных блокчейн-решений. Это было сделано с целью увеличения инвестиций и обеспечения защиты прав потребителей и инвесторов.

ЕС обеспечивает финансирование исследований и инноваций в области блокчейна посредством грантов и поддерживающих инвестиций. Гранты предоставляются в рамках программы Horizon. В период с 2016 по 2019 год Комиссия предоставила около 180 млн евро в виде грантов в рамках программы Horizon 2020. Ожидается значительный бюджет на дополнительные гранты в рамках последующей программы Horizon, Horizon Europe. Комиссия поддерживает инвестиции в стартапы и проекты блокчейна через новый инвестиционный фонд искусственного интеллекта (ИИ) и блокчейна, который инвестирует в фонды венчурного капитала, нацеленные на стартапы ИИ и блокчейна, а также предприятия на ранней стадии.

ЕС признает потенциал блокчейна и поддерживает использование технологии блокчейна для содействия устойчивому экономическому развитию, решения проблемы изменения климата и поддержки Европейского зеленого нового курса [8].

В целях повышения финансовой устойчивости и защиты национальной экономической безопасности многие страны включая Австралию, Великобританию, Новую Зеландию и США, также применяют цифровые технологии как инструмент финансового мониторинга за потоками финансовых средств. Разработка административно-правового механизма внедрения цифровых технологий для финансового мониторинга за финансами лучше всего проведена в настоящее время в США. В США есть специальный закон о блокчейне, как об инструменте финансового контроля и финансового надзора.

Выводы.

Совершенствования бюджетного права происходит в тесной взаимосвязи с информационным правом, цифровым правом, административным правом. Современное развитие цифровых технологий, используемых как в государственном секторе экономики, так и частными организациями, приводит к необходимости совершенствования норм права, которые направлены на внедрение цифровых технологий в финансовый мониторинг [9]. Использование цифровых технологий в финансовом мониторинге бюджетных расходов позволит выявлять бюджетные правонарушения, привлекать нарушителей финансовой дисциплины к юридической ответственности на основании фактических доказательств [10].

Необходимо принятие федерального закона о финансовой дисциплине, который бы сделал применение современных цифровых технологий в бюджетном процессе обязательными, как при финансовом мониторинге, так и при планировании расходов бюджета.

Для установления финансовой дисциплины в бюджетных правоотношениях требуется принять специальный федеральный закон о блокчейне, который бы вводил блокчейн как инструмент финансового мониторинга [11].

Необходимо внедрение понятий цифровых финансовых технологий в Бюджетный кодекс Российской Федерации с указанием на возможность использования блокчейн-технологии как инструмента финансового мониторинга. Укрепление финансовой дисциплины в Российской Федерации будет способствовать росту национальной экономической безопасности. Становление устойчивой бюджетной системы должно опираться на правовое регулирование цифровых и информационных технологий, эффективную банковскую систему.

Литература.

1. Храмченко А.А., Черная О.А., Верона Л.И., Вакуленко А.О. Актуальные проблемы выявления экономических правонарушений в сфере бюджетных правоотношений // Естественнo-гуманитарные исследования. 2021. № 35 (3). С. 199-204.
2. Дроздов А.П. Финансовые правонарушения в бюджетной сфере: причины, условия их совершения // В сборнике: Право и общество в условиях глобализации: перспективы развития. Сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции. Под редакцией В.В. Бехер, Н.Н. Лайченковой. Саратов, 2021. С. 200-203.
3. Иванова А.О., Львова И.Г. Теоретические аспекты ответственности за нарушение бюджетного законодательства // В сборнике: Потенциал российской экономики и инновационные пути его реализации. Материалы всероссийской научно-практической конференции студентов и аспирантов. В 2-х частях. Под редакцией Т.В. Ивашкевич, А.И. Ковалева. Омск, 2021. С. 225-229.
4. Соловьева С.В., Аброян А.А. Понятие нарушений бюджетного законодательства // Тенденции развития науки и образования. 2021. № 76-4. С. 70-72.
5. Бижоев Б.М. Цифровая институциональная трансформация электронных торговых площадок в сфере государственных закупок Российской Федерации // МИР (Модернизация. Инновации. Развитие). 2021. Т. 12. № 4. С. 416-433.

6. Умнова М.Г. К вопросу о тенденциях и проблемах цифровизации в сфере госзакупок // В сборнике: Избранные вопросы науки XXI века. Сборник научных статей. Научный редактор С.П. Акутина. Москва, 2021. С. 101-104.
7. Комягин, Д. Л. Бюджетное право [Текст] : учебник для вузов / К63 Д. Л. Комягин ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». — М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2017.
8. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/blockchain-strategy> (дата обращения: 03.03.2022).
9. Ткаченко Д.Г. Совершенствование правового регулирования при внедрении технологии блокчейн для осуществления финансового контроля и надзора // В сборнике: ТРАНСФОРМАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ РОССИИ. Материалы II Международной научно-практической конференции. Москва, 2020. С. 478-482.
10. Ткаченко Д.Г. Применение блокчейн-технологии для контроля за доходами и расходами бюджетной системы // В сборнике: Бюджетная система государства в условиях развития цифровой экономики: правовые и экономические аспекты. Материалы Международной научно-практической конференции. 2020. С. 387-392.
11. Ткаченко Д.Г. Перспективы цифровых технологий для привлечения к ответственности в таможенной сфере за правонарушения при развитии цифровой экономики // В сборнике: Проблемы административной и уголовной ответственности за правонарушения в сфере таможенного дела. Сборник материалов II научно-практической конференции. 2020. С. 27-32.

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE PERSOANEI ÎN CADRUL APLICĂRII MĂSURILOR DE CONSTRÂNGERE SUB FORMA REȚINERII

Angela Cuciurcă,
dr. conf. univ.

Universitatea de Studii Europene din Molodva

E-mail: cuciurcaangela@mail.ru

ORCID 0000-0002-6929-7231

Rezumat. Actualitatea subiectului abordat rezidă din interesul manifestat pentru cunoașterea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în cadrul aplicării măsurilor de constrângere sub forma reținerii.

Deși mobilitatea constituie una dintre caracteristicile oricărei legislații în perioada de tranziție, schimbarea frecventă a normelor în vigoare ridică dificultăți uneori greu de depășit, în redactarea legislației procesual penale.

În pofida faptului că legislația procesual penală națională a fost racordată la standardele europene, o serie de tratate și convenții internaționale în domeniu au fost ratificate, totuși rămân a fi neacoperite multe lacune legislative, în special în cadrul aplicării măsurilor de constrângere sub forma reținerii, ce împiedică transformarea Republicii Moldova într-un stat de drept. Actualul Cod de procedură penală al Republicii Moldova satisface relativ cerințele procesului penal în conformitate cu actele internaționale la care Republica Moldova a aderat, încercându-se eforturi în direcția de aliniere la dreptul modern.

Cuvinte-cheie: reținerea persoanei, măsuri procesuale de constrângere, inviolabilitatea persoanei, garanții procesuale, persoane bănuite.

Summary. The topicality of the approached subject resides in the interest shown for the knowledge of the protection of the fundamental rights and freedoms of the person in the application of coercive measures in the form of detention.

Although mobility is one of the characteristics of any legislation in the transition period, the frequent change of the rules in force raises difficulties that are sometimes difficult to overcome, in drafting the criminal procedure legislation.

Despite the fact that national criminal law has been brought into line with European standards, a number of international treaties and conventions have been ratified, but many legislative shortcomings remain unaddressed, especially in the application of coercive measures in the form of detention. prevents the transformation of the Republic of Moldova into a rule of law. The current Code of Criminal Procedure of the Republic of Moldova relatively satisfies the requirements of the criminal process in accordance with the international acts to which the Republic of Moldova has acceded, trying efforts in the direction of alignment with modern law.

Key words: apprehension of the person, the procedural coercive measures, procedural guarantees inviolability of the person, suspected.

JEL: K41, K10

Introducere. Promovarea și realizarea deplină a drepturilor persoanei umane are o mare însemnătate teoretică și practică, deoarece există încă o mare discrepanță între dreptul legiferat și practică, iar în privința egalității *de facto* se mai întâlnesc multe aspecte problematice.

Evoluția democratică a statului, multitudinea de probleme cu care se confruntă societatea, aflată în proces de renovare, desfășurarea în complex a reformelor social – economice și judiciare, afirmarea

tot mai activă a Republicii Moldova în relațiile cu alte țări și organisme internaționale presupun, implicit, o nouă viziune asupra drepturilor și libertăților omului, asupra protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în cadrul procesului penal.

În conformitate cu Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (art.6 pct.2 și 3 lit.c) [1], cu Constituția Republicii Moldova (art. 21, 26) [2] orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi dovedită în mod legal în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Materiale și metode. Cercetarea materializată în prezentul studiu a fost realizată prin aplicarea metodei construcției abstracte, a interpretării logice a normelor de drept, metoda analitică, precum și metoda comparării.

Procesul de realizare a studiului a inclus examinarea prevederilor legale existente, materiale pe această temă și anume: - legislația națională și internațională care reglementează protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în cadrul aplicării măsurilor de constrângere sub forma reținerii; - jurisprudența relevantă la nivel național și internațional.

Rezultate și discuții. Studiarea practicii judiciare a demonstrat că acest principiu de asigurare a dreptului la apărare a bănuțului, învinuțului și inculpatului în general se respectă.

Totodată în unele cazuri prevederile actelor internaționale, ale Constituției și legii de procedură penală nu sunt respectate în totalitate, ceea ce are ca urmare încălcarea dreptului la apărare.

Suntem absolut conștienți că reținerea procesual penală și arestul procesual penal sunt o încălcare a inviolabilității persoanei. Totuși, nu trebuie să uităm că, în conformitate cu teoria contractului social, cândva colectivitatea umană a delegat dreptul de a restrânge această libertate autorității statale în schimbul asigurării de către aceasta a ordinii publice și a siguranței celorlalți membri a colectivității umane. Astfel, dreptul statului de a restrânge inviolabilitatea și libertatea persoanei apare ca cel mai mic rău dintre două rele. Aplicarea măsurilor de constrângere nu reprezintă un drept absolut al organelor statale implicate în exercitarea procesului penal, ci este unul relativ, condiționat de survenirea anumitor condiții, pe care le identificăm cu temeiurile de aplicarea măsurilor de constrângere prevăzute de lege.

Doctrina arată că principiul inviolabilității persoanei presupune democratismul puterii manifestat prin faptul că nimeni nu poate încălca sau viola dreptul persoanei la libertate. Persoana este apărată în mod legal de orice urmărire, atingere sau pedepsire, dar poate fi restrânsă în libertatea sa numai în cazuri excepționale cu autorizația procurorului (în cazul legislației noastre – cu sancțiunea judecătorului de instrucție - n.a.) [10, p. 88].

Inviolabilitatea persoanei este mai întâi de toate o dimensiune internațională, fiind prevăzută de Convenția Europeană a Drepturilor Omului în art. 5 și Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice art. 9 [1].

Inviolabilitatea persoanei este consacrată și în CPP al RM în calitate de normă principiu, și aceasta nu este întâmplător, deoarece presupune respectarea sa la orice etapă a procesului penal, indiferent de calitatea procesuală pe care o are persoana adusă în fața justiției penale. Reieșind din prevederile art. 11 CPP al RM, putem stabili că inviolabilitatea persoanei constă din libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile [4].

Legea prevede că inviolabilitatea persoanei se realizează prin următoarele aspecte:

- Nimeni nu poate fi reținut și arestat decât în cazurile și în modul stabilit de lege.
- Privarea de libertate, arestarea, internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală sau trimiterea ei într-o instituție educațională specială se permit numai în baza unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești motivate.

- Reținerea persoanei până la emiterea mandatului de arestare nu poate depăși 72 de ore. Persoanei reținute sau arestate i se aduc imediat la cunoștință drepturile sale și motivele

reținerii sau arestării, circumstanțele faptei, precum și încadrarea juridică a acțiunii de săvârșirea căreia ea este bănuită sau învinuită, în limba pe care o înțelege, în prezența unui apărător ales sau numit din oficiu. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească este obligată să elibereze imediat orice persoană deținută ilegal sau dacă temeiurile reținerii ori arestării au decăzut. Orice persoană reținută sau arestată trebuie tratată cu respectarea demnității umane. Persoana reținută, arestată preventiv nu poate fi supusă violenței, amenințărilor sau unor metode care ar afecta capacitatea ei de a lua decizii și dea-și exprima opiniile [4].

Așadar, observăm că legiuitorul prevede o serie de garanții, care asigură că aplicarea unor măsuri de natură să prejudicieze inviolabilității persoanei să aibă consecințe negative cât mai mici asupra ultimei.

Curtea Europeană a interpretat conținutul principiului inviolabilității persoanei prin prisma cauzelor parvenite spre examinare și a stabilit următoarele stabilit unele reguli în aplicarea măsurilor ce încalcă acest principiu.

În primul rând, inviolabilitatea persoanei se referă la libertatea fizică a persoanei (Specificăm, că menționăm, că prin prisma jurisprudenței CEDO, prin libertate individuală trebuie să înțelegem mai întâi de toate „libertatea clasică adică, libertatea fizică a persoanei” (Cauzele: *Engel et. al.*, 58; *Winterwerp*, 37; *Guzzardi*, 92,) [11, p. 187].

În al doilea rând, cazurile de limitare a inviolabilității persoanei trebuie să fie prevăzute în mod exhaustiv de către legea națională a fiecărui stat. În al treilea rând, limitarea libertății persoanei se va considera legală dacă va întruni cumulativ 2 criterii: 1) să fie prevăzută de lege; 2) să fie legitimă, adică să corespundă scopurilor pe care le indică în mod exhaustiv legea internă pentru aplicarea măsurilor de constrângere. În al patrulea rând să fie proporțională, adică să se aplice în circumstanțe în care aplicarea altor măsuri mai puțin grave va fi inefficientă [11, p. 185].

Tot Curtea Europeană prin jurisprudența sa a statuat că art. 5 p. 1 din Convenție „Orice persoană are dreptul la libertate și inviolabilitatea persoanei”, trebuiește citit și înțeles ca un tot întreg, astfel încât sintagma „inviolabilitatea persoanei” să fie posibilă de conceput doar în cadrul „libertății” [11, p. 186].

Reglementarea adecvată a măsurilor de constrângere capabile să afecteze inviolabilitatea persoanei, nu este mai puțin importantă decât consacrarea însăși a acestei inviolabilități.

În ceea ce privește determinarea naturii juridice a reținerii putem specifica că prin reținere ar trebui să înțelegem o măsură preventivă care atentează la libertatea persoanei în cel mai lejer mod – datorită duratei sale. Constantin J. propune să delimităm reținerea ca măsură procesuală de constrângere de unele entități similare cum ar fi: prinderea sau capturarea infractorului, reținerea efectuată de poliție în scopul verificării identității, de interdicția de a se îndepărta din sală până la terminarea cercetării judecătorești, dispusă de instanță asupra participanților la proces [13, p. 280].

Scopul reținerii procesual penale constă în asigurarea unor sarcini procesuale cum ar fi: prevenirea sustragerii bănuitului de la urmărirea penală, prevenirea împiedicării stabilirii adevărului în procesul penal, curmarea acțiunii criminale și prevenirea altor infracțiuni, stabilirea identității persoanei bănuite de săvârșirea unei infracțiuni, efectuarea percheziției corporale a persoanei bănuite de comiterea unei infracțiuni, asigurarea prezenței învinuitului în fața procurorului pentru a i se înainta acuzarea, prevenirea sustragerii învinuitului de la urmărirea penală până la arestarea preventivă a acestuia, asigurarea executării sentinței de condamnare la pedeapsa închisorii în legătură cu anularea condamnării cu suspendarea executării pedepsei sau anularea liberării condiționate de pedeapsa înainte de termen [5. p. 345]. În special, reținerea se admite când persoana este bănuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa privativă de libertate mai de un an.

Legislația procesual – penală (art. 166 CPP al RM) stabilește în mod expres cazurile când se admite reținerea persoanei bănuite de săvârșirea unei infracțiuni.

Disponerea reținerii persoanei nu este de largă competență și poate avea loc doar în baza: a) procesului-verbal, în cazul apariției nemijlocite a motivelor verosimile de a bănuși că persoana a săvârșit infracțiunea. Procesul-verbal se întocmește de către organul de urmărire penală. b) ordonanței organului de urmărire penală; c) hotărârii instanței de judecată cu privire la reținerea persoanei condamnate până la soluționarea chestiunii privind anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau anularea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen ori, după caz, cu privire la reținerea persoanei pentru săvârșirea infracțiunii de audiență. Așadar, subiecții oficiali ai procesului penal care sunt împuterniciți să dispună reținerea persoanei sunt: organul de urmărire penală și instanța de judecată. Este oportună indicarea exhaustivă a acestor subiecți, deoarece orice restrângere a drepturilor și libertăților fundamentale al persoanei trebuie să fie absolut legală și întemeiată, fiind reduse la minimum abuzurile posibile.

Despre fiecare caz de reținere a unei persoane bănuite de săvârșirea unei infracțiuni organul de urmărire penală, în termen de până la 3 ore de la momentul privării ei de libertate, întocmește un proces-verbal de reținere, în care se indică temeiurile, motivele, locul, anul, luna, ziua și ora reținerii, fapta săvârșită de persoana respectivă, rezultatele percheziției corporale a persoanei reținute, precum și data și ora întocmirii procesului-verbal. Procesul-verbal se aduce la cunoștință persoanei reținute, totodată ei i se înmânează în scris informația despre drepturile prevăzute pe care le are în calitate de bănușit, inclusiv dreptul de a tăcea, de a nu mărturisi împotriva sa, de a da explicații care se includ în procesul-verbal, de a beneficia de asistența unui apărător și de a face declarații în prezența acestuia, fapt care se menționează în procesul-verbal. Procesul-verbal de reținere se semnează de persoana care l-a întocmit și de persoana reținută. În decurs de până la 6 ore de la întocmirea procesului-verbal, persoana care l-a întocmit prezintă procurorului o comunicare în scris privitoare la reținere. Motivele reținerii imediat se aduc la cunoștință persoanei reținute numai în prezența unui apărător ales sau numit din oficiu. În cazul reținerii minorului, persoana care efectuează urmărirea penală este obligată să comunice imediat aceasta părinților minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc. Persoana reținută va fi audiată în conformitate cu prevederile art. 103 și 104 a CPP a RM, dacă acceptă să fie audiată.

O altă măsură preventivă care este îndreptată asupra inviolabilității și libertății persoanei este arestul. Arestul procesual penal se poate realiza în două forme principale: arestul preventiv și arestul la domiciliu. În general, arestul se prezintă ca o constrângere de talie aproximativă cu pedeapsa închisorii, cu excepția că scoate individul periculos din mijlocul colectivului uman numai pe perioada cât durează procesul penal. În opiniile mai multor autori, opinie pe care o susținem și noi, arestul este o măsură de prevenție provizorie aplicată în conformitate cu legislația de procedură penală înainte de soluționarea definitivă a cauzei celui învinuit, celui inculpat sau celui bănușit de săvârșirea infracțiunii și în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului sau pentru a împiedica bănușitul sau învinuitul să se ascundă de urmărirea penală, de judecată ori de executarea sentinței [6, p. 75].

Definiția legală a arestării preventive o putem găsi în art. 185 al CPP al RM: arestarea preventivă constă în deținerea bănușitului, învinuitului, inculpatului în stare de arest în locurile și în condițiile prevăzute de lege.

Arestarea preventivă poate fi aplicată în cazurile și în condițiile în care există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că bănușitul, învinuitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvârșească alte infracțiuni, de asemenea ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței. Arestarea preventivă și măsurile preventive de alternativă arestării se aplică numai în cazurile săvârșirii unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mare de 2 ani, iar în cazul săvârșirii unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mic de 2 ani, ele se aplică dacă învinuitul, inculpatul a comis cel puțin una din acțiunile menționate supra, precum și dacă: bănușitul, învinuitul, inculpatul nu are loc

permanent de trai pe teritoriul Republicii Moldova; bănuitul, învinuitul, inculpatul nu este identificat; bănuitul, învinuitul, inculpatul a încălcat condițiile altor măsuri preventive aplicate în privința sa.

Faptul că organul de urmărire penală solicită aplicarea arestului ca măsură preventivă, nu înseamnă încă aplicarea sa. Deoarece la soluționarea chestiunii privind arestarea preventivă, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată este în drept să dispună arestare la domiciliu, liberare provizorie sub control judiciar sau liberare provizorie pe cauțiune [14, p. 21].

Încheierea privind arestarea preventivă poate fi atacată cu recurs în instanța ierarhic superioară.

Legea procesual penală prevede că termenul ținerii persoanei în stare de arest curge de la momentul privării persoanei de libertate la reținerea ei, iar în cazul în care ea nu a fost reținută - de la momentul executării hotărârii judecătorești privind aplicarea acestei măsuri preventive. În termenul ținerii bănuितului, învinuitului, inculpatului în stare de arest se include timpul în care persoana: 1) a fost reținută și arestată preventiv; 2) a fost sub arest la domiciliu; 3) s-a aflat într-o instituție medicală, la decizia judecătorului de instrucție sau a instanței, pentru expertiză în condiții de staționar, precum și la tratament, în urma aplicării în privința ei a măsurilor de constrângere cu caracter medical. Ținerea persoanei în stare de arest în faza urmăririi penale până la trimiterea cauzei în judecată nu va depăși 30 de zile, cu excepția cazurilor prevăzute în mod expres de lege. Curgerea duratei arestării preventive în faza urmăririi penale se întrerupe la data când procurorul trimite cauza în instanță spre judecare, când arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu se revocă ori se înlocuiește cu o altă măsură preventivă neprivativă de libertate. În cazuri excepționale, în funcție de complexitatea cauzei penale, de gravitatea infracțiunii și în caz de pericol al dispariției învinuitului ori de risc al exercitării din partea lui a presiunii asupra martorilor sau al nimicirii ori deteriorării mijloacelor de probă, durata ținerii învinuitului în stare de arest preventiv la faza urmăririi penale poate fi prelungită până la 6 luni, dacă persoana este învinuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsă maximă de până la 15 ani închisoare sau până la 12 luni, dacă persoana este învinuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsă maximă de până la 25 de ani închisoare sau detențiune pe viață. Învinuiților minori durata ținerii în stare de arest preventiv poate fi prelungită numai până la 4 luni. Fiecare prelungire a duratei arestării preventive nu poate depăși 30 de zile. În caz dacă este necesar de a prelungi durata arestării preventive a învinuitului, procurorul, nu mai târziu de 5 zile până la expirarea termenului de arestare, înaintează judecătorului de instrucție un demers privind prelungirea acestui termen.

Arestarea la domiciliu constă în izolarea bănuितului, învinuitului, inculpatului de societate în locuința acestuia, cu stabilirea anumitor restricții. Arestarea la domiciliu se aplică persoanelor care se învinuiesc de comiterea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave, precum și de comiterea unei infracțiuni din imprudență. Față de persoanele care au depășit vârsta de 60 ani, de persoanele invalide de gradul I, de femeile gravide, femeile care au la întreținere copii în vârstă de până la 8 ani, arestarea la domiciliu poate fi aplicată și în cazul învinuirii de comitere a unei infracțiuni deosebit de grave. În conformitate cu art. 188 al CPP al RM, arestarea la domiciliu se aplică față de bănuित, învinuit, inculpat în baza hotărârii judecătorului de instrucție sau a instanței de judecată în mod similar aplicării arestului preventiv, în condițiile care permit aplicarea măsurii preventive sub formă de arest, însă izolarea lui totală nu este rațională în legătură cu vârsta, starea sănătății, starea familială sau cu alte împrejurări. Legea prevede că arestarea la domiciliu este însoțită de una sau mai multe din următoarele restricții: interzicerea de a ieși din locuință; limitarea convorbirilor telefonice, recepționării și expedierii corespondenței și utilizării altor mijloace de comunicare; interzicerea comunicării cu anumite persoane și primirea pe cineva în locuința sa. Suplimentar, persoana arestată la domiciliu poate fi supusă unor obligații cum ar fi: de a menține în stare de funcționare mijloacele electronice de control și de a le purta permanent; de a răspunde la semnalele de control sau de a emite semnale telefonice de control, de a se prezenta personal la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată la timpul fixat. Supravegherea executării arestării la domiciliu se efectuează de către

organul investit cu asemenea atribuții. Termenul, modul de aplicare, de prelungire a duratei și de atac al arestării la domiciliu sînt similare celor aplicate la arestarea preventivă. În caz de nerespectare de către bănuít, învinuit, inculpat a restricțiilor și obligațiilor stabilite de către judecătorul de instrucție sau instanță, arestarea la domiciliu poate fi înlocuită cu arestarea preventivă de către instanța de judecată din oficiu sau la demersul procurorului.

Odată ce am relevat aspectele teoretico-legale ale reținerii și arestului, considerăm că este oportun să trecem la cea mai importantă parte - modalitățile de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei asupra căreia se exercită asemenea măsuri procesuale de constrângere.

De fapt, ar trebui să spunem că statul care este împuternicit să opereze prin organele sale cu asemenea măsuri drastice cum este arestul și reținerea, dar concomitent este obligat să se autolimiteze la aplicarea exclusiv întemeiată a acestora, de aceea considerăm statul care impune o procedură foarte riguroasă la aplicarea arestului și a reținerii unul democratic [8, p. 175]. Cu atît mai mult susținem această opinie a noastră cu cît există indicatori expresi care demonstrează că în țara noastră mai există probleme grave la capitolul respectării drepturilor omului în cadrul aplicării arestului. Exemplificăm în acest sens 2 cauze din jurisprudența europeană, prin care, din păcate, a fost condamnată Republica Moldova pentru încălcările comise. Este vorba despre cauzele *Becciev versus Moldova* (hotărârea din 04.10.2005) și *Șarban versus Moldova* (hotărârea din 04.10.2005). În ambele cauze CEDO a constatat că a avut loc violarea art. 3 din Convenție (reclamanții au fost supuși unor tratamente inumane), art. 5 §3 (curtea a constatat că motivele pentru care au fost arestați reclamanții precum și a fost prelungit termenul arestării nu au fost „pertinente și suficiente” și art. 5 §4 (deoarece a fost încălcat dreptul persoanei deținute să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală) [9, p. 123].

Asemenea condamnări nu aduc cinste țării noastre, de aceea considerăm că dispunerea verificării legalității reținerii sau arestării persoanei la nivel intern trebuie să fie cu adevărat eficientă [5, p. 84].

În cazul Republicii Moldova, mecanismele prin care se asigură protecția drepturilor și libertăților persoanei asupra căreia se dorește a fi exercitată sau se exercită o măsură de constrângere ca arestul sau reținerea sunt următoarele:

În primul rând, orice caz de limitare a drepturilor sau libertăților persoanei prin aplicarea măsurilor preventive este de strictă interpretare. Aceasta înseamnă că este imposibil de a aplica o măsură preventivă în alte cazuri decât cele expres prevăzute de lege. Nimeni și în nici un caz nu poate aplica reținerea sau arestul în baza unor temeiuri care nu sunt prevăzute de lege, or orice acțiune de acest gen va fi tratată a încălcare gravă a legislației și va duce la aplicare unor sancțiuni corespunzătoare.

În al doilea rând, legea prevede anularea măsurii reținerii dacă s-a încălcat procedura efectuării acesteia art. 166 (3). Cazul la care ne referim se aplică atunci când înregistrarea infracțiunii pentru care a fost reținută persoana nu a fost efectuată în modul corespunzător. Considerăm că asemenea tipuri de sancțiuni procesuale trebuie să fie regula pentru încălcările înregistrate la aplicarea unei măsuri preventive privative de libertate și nu excepție.

În al treilea rând, unicul organ abilitat cu dispunerea arestului este judecătorul de instrucție. El este un reprezentant al puterii judiciare, neutru organelor de urmărire penală, anume de aici vine încrederea că judecătorul de instrucție va estima în cel mai just mod existența sau inexistența temeiurilor pentru arest și respectiv, va aplica arestul doar atunci când el este pe deplin justificat, având la îndemână de a dispune din proprie inițiativă măsurile alternative arestului. În această ordine de idei, nu putem să trecem cu vedere un aspect problematic care ține de aplicarea măsurilor de constrângere cum este reținerea și arestul. Ne referim la obligația organului de urmărire penală de a supune controlului judiciar orice acțiune a sa care se referă la limitarea libertății individuale. Din cele

expuse supra, este lesne de observat că în cadrul reținerii, spre deosebire de arest, nu există nici un fel de control judiciar. Numai în cazul când reținerea va „degenera” în arest, persoana supusă unei astfel de măsuri va ajunge în fața judecătorului de instrucție. Considerăm că acesta este un neajuns considerabil al procedurii penale din țara noastră, bazându-ne în special pe practica Curții Europene, care în cazurile *Askoy* (pct. 76) și *Kurt* (pct. 122) a stabilit că controlul judiciar asupra organelor abilitate, asupra libertății individuale a persoanei este o garanție esențială a respectării acesteia. Cu atât mai mult, s-a statuat că controlul judiciar efectuat imediat poate asigura depistarea și prevenirea relexor tratamente care sunt interzise în mod absolut de către convenție [12, p. 185]. Considerăm că este oportună o modificare legislativă, care va extinde sfera controlului judiciar și asupra reținerii. Nu vorbim despre autorizarea reținerii analogic cu arestul, ci despre o verificare post factum a acesteia.

În al patrulea rând, practica judiciară a RM (Hotărârea nr. 4 a Plenului CSJ a RM Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu, din 23.03.2005) a stabilit că la judecarea demersului privind aplicarea arestului, nu orice temei invocat de către procuror poate fi pus la baza mandatului de arestare, ci doar temeiuri ce încorporează o bănuială rezonabilă. Aceasta trebuie să fie bazată pe fapte sau informații, care ar stabili o legătură obiectivă între suspect și fapta presupusă, exprimate prin documente sau constatări tehnico-științifice și medico-legale, alte date obiective, care ar implica în mod direct persoana vizată în săvârșirea faptei prejudiciabile. Așadar, arestul nu poate fi aplicat doar în baza unor bănuieli nefondate, iar dacă va fi aplicat – o asemenea încheiere de dispunere a arestului ar trebui să fie ținta unui recurs depus de o apărare diligentă.

În al cincilea rând, reținerea și arestul se aplică doar ca măsuri procesuale excepționale – practica europeană tot mai mult și mai mult vehiculează cu *prezumția libertății persoane*, în conformitate cu care orice persoană este liberă în orice circumstanțe, cu excepția unor circumstanțe care sunt exhaustiv prevăzute de lege și în baza cărora persoana poate fi lipsită temporar de libertatea sa. Concluzia care trebuiește făcută la acest moment, că aplicarea arestului trebuie să aibă loc doar dacă nici una dintre celelalte măsuri procesuale de constrângere nu-și vor face efectul scontat.

În al șaselea rând dispunerea arestului ne este absolută, ci poate fi combătută cu depunerea unui recurs în condițiile prevăzute de art. 311 al CPP al RM. Această prevedere legală este absolut necesară și este una dintre cele mai forte argumente împotriva arbitrarului ce poate exista în cadrul dispunerii arestului.

În al șaptelea rând, protecția drepturilor și libertăților persoanei nu se finisează la etapa deciderii asupra aplicării sau neaplicării arestului sau reținerii. Persoana care este arestată sau reținută rămâne subiect asupra căruia se aplică în continuare prezumția nevinovăției și care prezintă o valoare socială, chiar dacă va fi recunoscută ulterior ca fiind vinovată. Din această perspectivă ea are dreptul să beneficieze de un tratament uman și corect. Legea (art. 189 CPP al RM) prevede dreptul persoanei reținute sau arestate la măsuri de ocrotire a bunurilor sale sau a membrilor familiei acestuia, dacă aceștia nu pot să aibă ei înșiși grijă de ei.

În al optulea rând, persoana arestată va fi deținută separat de persoanele care își ispășesc pedeapsa, precum vor fi separați și minorii de majori. Această regulă este una unanim recunoscută la nivel internațional - amintim în acest sens Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice care face e referire expresă la acest standard. Scopul acestei prevederi de a proteja persoanele ajunse în fața justiției penale de mediul ostil în care ar putea ajunge încadrați fiind printre condamnați.

În ultimul rând (doar ca poziție ordinară, nu și ca valoare! n.n.), considerăm că este absolut necesară inserarea unei norme legale care va stipula responsabilitatea organului de urmărire penală pentru integritatea corporală a persoanei pe care a supus-o reținerii sau arestului. Din păcate, nu mai este secret pentru nimeni că în unele cazuri organele de urmărire penală aplică tratamente ilegale persoanelor reținute sau arestate. Soluția pentru această situație o propune Curtea Europeană prin jurisprudența sa, stipulând că „acolo unde persoana a fost luată sub paza poliției în condiții de sănătate

depline, iar în momentul eliberării avea leziuni corporale, statul este obligat să prezinte explicații plauzibile despre cauzele leziunilor.” (*cauza Ribitch versus Austria*) [10, p. 132].

Concluzii. Generalizând cele expuse, conchidem că, totuși, persoana asupra căreia se exercită arestul și reținerea nu apar chiar atât de neputincioase în fața justiției penale după cum ar părea de la prima vedere. Statul este obligat să asigure legalitatea și proporționalitatea în aplicarea măsurilor de constrângere privative de libertate. Cineva ar putea reproșa că sunt prea multe garanții stipulate pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei supuse arestului sau reținerii. Noi însă, suntem de părerea că valoarea vieții omului este atât de mare încât nu pot exista prea multe garanții pentru protecția ei, cu atât mai mult că practica demonstrează eficiența scăzută a unora dintre aceste garanții, iar erorile judiciare mai există încă și azi cu regret.

Referințe bibliografice:

1. Convenția Universală a Drepturilor Omului adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin rezoluția nr. 217 a III-a la 10 decembrie 1948, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990. În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, vol. I, pag. 11.
2. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
- 3 Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.128-129/1012 din 13.09.2002.
- 4 Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 (1197-1203) din 7.06. 2003.
5. Duculescu, V. Protecția juridică a drepturilor omului: mijloace interne și internaționale. București: Național, 2000. 398 p.
6. Dworkin, R. Drepturile la modul serios. Chișinău: Știința, 1998. 187 p.
7. Frowein, J. A. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentarii. Kahl: Eugel, 1995. 425 p.
8. Levin, L. Drepturile omului: întrebări și răspunsuri. Chișinău: Ed. Știința, 1998. 375 p.
9. Micu, D. Garantarea drepturilor omului. București: Ed. Casa de Editură și Presă „Șansa”-SRL, 1998. 258 p.
10. Mazilu, D. Drepturile omului: concept, exigențe și realități contemporane. București: Ed. All Beck, 2000. 376 p.
11. Voicu, M. Protecția Europeană a drepturilor omului: teorie și jurisprudență. București: Ed. All Beck, 2001. 357 p.
12. Cârnaț, T. Protecția internațională a drepturilor omului. Chișinău: Ed. Reclama, 2003. 245 p.
13. Constantin, J. Protecția Drepturilor Omului. Iași: Ed. Fundației „Chemarea”, 2000. 65 p.
14. Martoniuc, E. Reținerea suspectului pentru săvârșirea unei infracțiuni. În: *Legea și viața*, nr. 12, Chișinău, 1997, pp. 24-25.

RESPECTAREA INVIOLABILITĂȚII PERSOANEI AFLATE ÎN AREST LA ETAPA URMĂRIRII PENALE

**Elena Moraru, doctor în drept, conferențiar universitar
Universitatea Agrară de Stat din Moldova**

Abstract: Individual freedom and security are one of the most sensitive and complex values of the human being who, along with other fundamental rights, play an important role in a democratic society. With the development of society, the requirements for the organization and activity of law enforcement bodies increase. The practical activity of persons and bodies competent in the fight against crime is unimaginable without the application of measures of criminal prosecution. The procedural measures are aimed at the proper conduct of the criminal proceedings by achieving its immediate purpose, respectively, the timely and complete finding of the facts that constitute crimes, so that any person who has committed a crime is punished according to his guilt and an innocent person should not be held criminally liable.

Keywords: measures of coercion in criminal proceedings, pre-trial detention, human rights, freedoms.

Rezumat: Libertatea individuală și siguranța persoanei reprezintă una dintre cele mai sensibile și complexe valori ale ființei umane care alături de alte drepturi fundamentale ocupă un rol important în cadrul unei societăți democratice. Odată cu dezvoltarea societății cresc cerințele înaintate față de organizarea și activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept. Activitatea practică a persoanelor și organelor competente în luptă împotriva criminalității, este neînchipuită fără de aplicare a măsurilor de constrângere procesual penală. Prin intermediul măsurilor procesuale se urmărește buna desfășurarea a procesului penal prin atingerea scopului imediat al acestuia, respectiv, constatarea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspunderea penală.

Cuvinte-cheie: măsurile de constrângere procesual penală, arestul preventiv, drepturile, libertățile omului.

JEL: K14, K40

Introducere

Pornind de la faptul că în Republica Moldova, drepturile și libertățile omului sunt declarate valori supreme. În procesul penal acestea pot fi limitate la maxim. În scopul realizării sarcinilor ce stau în fața procesului penal, uneori este nevoie de a recurge la aplicarea diferitor măsuri de constrângere atât în privința persoanei acuzate, cât și în privința altor persoane (parte vătămată, martor), de a stabili anumite fapte ce țin de viața privată a persoanelor. Din aceste motive, în cadrul procesului penal se creează un sistem de pârghii care ar proteja de la o limitare nejustificată a drepturilor, libertăților și demnității persoanei.

Libertatea este o valoare socială promovată, dezvoltată și ocrotită de normele juridice, în sensul că personalitatea omului își găsește afirmarea prin libertățile consacrate și asigurate de ordinea de drept. Libertatea mai înseamnă și că individul trebuie să suporte consecințele acțiunilor sale, libertatea și responsabilitatea fiind inseparabile. Trebuie subliniată distincția între libertate ca atribut al ființei umane și libertatea ca drept fundamental al persoanei. Sub primul aspect libertatea are în vedere posibilitatea de mișcare a persoanei, ea însoțind toate manifestările sociale ale acesteia și fiind inclusă în noțiunea de inviolabilitate a persoanei. Sub cel de-al doilea aspect, libertatea apare ca un ansamblu de drepturi consacrate în primul rând prin Constituție, dar și prin alte reglementări juridice.

Respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane constituie un principiu care se bazează pe un complex de norme și exprimă obligația organelor statale de a respecta drepturile, libertățile și demnitatea umană la îndeplinirea acțiunilor procesuale și luarea deciziilor. Limitarea temporară a drepturilor și libertăților persoanei, și aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrângere față de ea se admite numai în cazurile și în modul strict prevăzut de lege. Mai mult ca atât, organele statului sunt obligate să ia toate măsurile necesare pentru protecția fizică și morală, a demnității persoanelor participante la proces sau a rudelor acestora.

Rezultate și discuții

În această manieră, problema dată determină relațiile între organele statului și indivizii participanți la proces, în așa fel încât primele sunt obligate să respecte drepturile și demnitatea ultimilor, iar aceștia din urmă dispun de un complex de mijloace legale de a se apăra împotriva acțiunilor și deciziilor organelor de stat dacă acestea le încalcă drepturile. Aceste mijloace legale, deseori sunt numite și garanții procesuale. Garanțiile procesual penale a drepturilor participanților la proces sunt niște mijloace diverse după conținut stabilite de normele procesual penale, care în totalitatea lor asigură persoanelor participante în cadrul procesului, posibilitatea realizării drepturilor care le este pusă la dispoziția lor. Problema garanțiilor procesuale este una mai complexă decât ar părea la prima vedere.

Libertatea persoanei reprezintă o valoare socială, organele judiciare având obligația respectării întocmai a tuturor dispozițiilor referitoare la realizarea ei. Atât, Constituția cât și Codul de procedură penală stabilește, că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. Tot în contextul dat este necesar de menționat că, Constituția Republicii Moldova garantează fiecărui om dreptul la integritate fizică și psihică și interzice tortura, pedepsele sau tratamentele crude, inumane ori degradante. Legea Supremă a statului nu admite restrângerea acestor drepturi nici într-un caz. Interzicerea torturii și tratamentelor inumane ori degradante la nivel constituțional este un element important al asigurării, că o asemenea conduită interzisă nu va avea loc în jurisdicția statului.

Respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane și inviolabilitatea persoanei se numără printre principiile generale ale procesului penal, stabilite în Codul de procedură penală. Această prevedere legală nu înseamnă, că sunt interzise măsuri de privare de libertate a persoanei, ci faptul că acestea sunt posibile în cazuri excepționale și în caz, că se aplică se supun unor reglementări riguroase, care stabilesc condițiile și temeiurile aplicării lor. În acest sens art.11 alin.(2) CPP al Republicii Moldova [1] stabilește că nimeni nu poate fi reținut și arestat decât în cazurile și modul stabilit de lege. Existența unor astfel de cazuri este dictată de necesitatea de a recurge la privarea de libertate pentru a se asigura realizarea scopurilor procesului penal și dreptului penal.

În această ordine de idei nu putem să nu menționăm, că legea procesual-penală obligă toate organele și persoanele participante la procesul penal să respecte drepturile, libertățile și demnitatea persoanei:

- în desfășurarea procesului penal nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante;
- nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană; orice persoană reținută sau arestată trebuie tratată cu respectarea demnității umane;
- în timpul desfășurării procesului penal nimeni nu poate fi maltratată fizic sau psihic;
- sunt interzise orice acțiuni și metode care creează pericol pentru viața și sănătatea omului, chiar și cu acordul acestuia; persoana reținută, arestată preventiv nu poate fi supusă violenței, amenințărilor sau unor metode care ar afecta capacitatea ei de a lua decizii și de a-și exprima opiniile [2, 3].

Se consideră limitare de libertate orice situație în, care o persoană nu poate să se deplaseze liber fie din cauza, că i-a fost aplicată forța în acest sens (închiderea într-o celulă etc.) fie în urma unei

obligații legale de a se supune unor indicații făcute de organele competente, fără aplicarea forței. Privarea de libertate, arestarea, internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală sau trimiterea ei într-o instituție educațională specială, precum și prelungirea acestor măsuri, se permit numai în baza unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești motivate (art. 11 alin.(3) CPP RM) [1].

În vederea celor mai importante valori ale personalității umane pe primul loc se află dreptul la viață, acesta fiind urmat de dreptul la libertate. Din aceste considerente, organele de urmărire penală, instanța de judecată trebuie să analizeze, să investigheze și să compare de fiecare dată, gradul de necesitate a lipirii persoanei de libertate cu acea daună pe care ar urma, să o suporte partea vătămată, statul, societatea în cazul în care infractorul ar rămâne în libertate. În acest sens este binevenită opinia susținută de savanții I. Dolea, V. Zaharia și V. Rotaru, conform căreia „aplicarea arestării preventive va corespunde cerințelor legii atunci când, ținând cont de toate circumstanțele cauzei ce caracterizează fapta (inclusiv condițiile de viață și de educare, particularitățile minorului, atitudinea lui față de cele săvârșite, comportamentul ulterior), această măsură este unica posibilă [2,p.100].

Conform paragrafului 3, art. 5 al Convenției pentru Apărarea drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, orice persoană reținută sau arestată are dreptul de a fi eliberată până la examinarea cauzei de către instanța de judecată. Aflarea în libertate a persoanei atrase la răspundere penală presupune, de asemenea, pe lângă alte momente, și respectarea principiului prezumției de nevinovăție.

Conform opiniei autorului N. Jidovu „paragraful 3 al art. 5 din Convenția pentru Apărarea drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, se materializează un principiu important: libertatea este o regulă, iar lipsirea de libertate până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești este o excepție strict reglementată. Vorba este despre un principiu de bază al oricărui proces penal, pentru că până la emiterea sentinței de condamnare persoana este considerată nevinovată” [3, p. 22].

Faptul, că arestul preventiv este una din cele mai severe măsuri preventive prevăzute de legislația procesual-penală este unanim recunoscută în literatura de specialitate. În rezultatul aplicării acestei măsuri, persoanele care au săvârșit infracțiune sunt lipsite de libertate și nu sunt în stare de a se eschiva de la urmărirea penală sau judecată sau de a-și continua activitatea criminală, sau de a împiedica desfășurarea procesului penal. Persoanele aflate sub arest preventiv se află „la dispoziția” organelor de urmărire penală și fără careva piedici ele pot fi aduse la necesitate și la timpul solicitat în fața organelor de urmărire penală sau instanță de judecată, pentru participării la acțiunile procesuale realizate în cauza penală. Deci, prin luarea acestei măsuri preventive este atins un spectru larg de obiective ale procesului penal [4, p. 45].

Autorul B. Filimonov afirmă că „după aplicarea arestului preventiv își încep activitatea factorii de influențare fizică și psihologică, aceștia fiind determinați de lipsirea de libertate cum ar fi izolarea de societate, pierderea bruscă a legăturilor cu mediul obișnuit de viață, încetarea activității de muncă, suferințele morale generate de arest, incertitudinea apăsătoare în legătură cu „deznodământul” cauzei etc.”[5, p.12].

Evidențiind calitățile negative ale arestului preventiv, autoarea E. Vasileva, menționează că „severitatea acestei măsuri preventive se caracterizează nu numai prin volumul mare al drepturilor limitate ci și prin termenul lung de aplicare [6, p. 20]. Persoana supusă arestului preventiv în faza urmăririi penale și a examinării cauzei în judecată nu este acceptat de societate, statutul ei, inclusiv modul de viață, sfera de activitate, cercul de relații suferă mutații, de cele mai multe ori, iremediabile. Ea este lipsită de orice bunuri sociale. Consecințele negative ale aflării sub arest nu dispar totalmente chiar și după punerea în libertate” a persoanei judecate [4, p.50].

Este evident că, sesizând influența negativă a arestului preventiv asupra învinutului, inculpatului, suntem departe de ideea, că procesul penal ar putea să se lipsească de măsurile de constrângere procesual penală, și în special de măsura arestului preventiv. Arestul preventiv ca măsură de constrângere procesual penală este cunoscută legislațiilor tuturor statelor, precum și întregii

perioade de evoluție a statalității Republicii Moldova. În același timp, întotdeauna s-a reieșit din faptul că, luarea măsurii arestului preventiv urmează să aibă loc doar în cazuri excepționale [7, p.56].

La momentul de față organele de urmărire penală, instanțele de judecată nu au o imagine bine determinată, cristalizată asupra scopurilor și sarcinilor deținerii persoanei sub arest. Mai mult ca atât, în procesul activității instanțelor de judecată se menține tendința de a nu aplica măsura vizată în privința minorilor, ceea ce într-o anumită măsură diminuează eficiența luptei cu infracționalitatea [8,p.28]. Organele de urmărire penală, la rândul lor, în lupta cu infracțiunile care urmăresc preponderent o pronunțată tendință acuzatoare, obiectivul descoperirii infracțiunii, cu diminuarea, în același timp, a importanței apărării drepturilor și libertăților omului.

În acest context nu putem trece cu vederea opinia autorului A. Halicov conform căreia „scopul nu îndreptățește, dar numai determină mijloacele atingerii lui, moment în rezultatul căruia lupta contra criminalității nu poate fi realizată în condițiile încălcării drepturilor omului, adică de facto, prin provocare comiterii unei alte infracțiuni. Drept cauze ale aplicării ilegale a măsurilor preventive pot figura:

- aspirațiile și tendințele acuzatorii;
- lipsa cunoștințelor și a practicii de lucru;
- dorința „de a-și face o carieră”, precum și alți factori care pot lăsa o amprentă negativă asupra rezultatelor activității procesual penale” [8, p.35].

În contextul celor expuse suntem de acord cu opinia savantului Z. Enicheev, care susține că „asigurarea drepturilor omului este legată nemijlocit de executarea prevederilor legii. Stabilirea unui regim trainic al legalității în procesul aplicării măsurilor preventive este soluția de bază pentru soluționării problemelor acumulate” [5,p.25].

Dacă ne concentrăm asupra problemei supuse cercetării putem menționa, că arestarea preventivă realizează o constrângere de talie aproximativă cu pedeapsa închisorii, dar cu excepția, că izolează persoana bănuită de societate numai pe durata procesului penal. În literatura de specialitate ea este o măsură de prevenție provizorie aplicată în conformitate cu legislația de procedură penală în vigoare înainte de soluționare definitivă a cauzei celui învinuit, celui inculpat de săvârșirea unei infracțiuni și în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului sau pentru a împiedica bănuitul sau învinuitul să se ascundă de urmărirea penală, de judecată ori de executarea sentinței [5,p.30].

Deci, măsura dată este o excepție de la prevederile constituționale, care preved că îngrădirea dreptului persoanei la libertate se poate face doar în cazuri expres prevăzute de lege și în mod limitativ. Aceasta presupune o izolare fizică a bănuitului, învinuitului minor de societate, adică deținerea lui în stare de arest în instituții special destinate pentru aceasta. Analizând conținutul art. 185 CPP al Republicii Moldova putem observa, că legiuitorul leagă direct posibilitatea aplicării arestului preventiv de statutul procesual al persoanei și de necesitatea existenței unor date veridice, care confirmă temeinicia bănuielii sau acuzării de săvârșirea unei fapte concrete prevăzute de legislația penală [1].

Suntem de acord cu opinia autorului Z. Enicheev, că prezența temeiurilor pentru arestul preventiv trebuie să fie confirmată prin materialele dosarului penal, prin informații care stabilesc cu certitudine faptul că bănuitul, învinuitul se va sustrage de la urmărirea penală sau judecată, că va împiedica desfășurarea procesului penal prin anumite forme. Aceste informații au un caracter pronostico-probator care oferă o concluzie asupra probabilității comportamentului al bănuitului, învinuitului sau inculpatului [5]. Informațiile de acest caracter pot fi obținute și din rezultatul efectuării actelor de urmărire penală sau a măsurilor speciale de investigație.

Aici trebuie de menționat, că nu este întotdeauna posibil de a obține informații care, ar putea indica direct asupra faptului că bănuitul sau învinuitul minor intenționează să se ascundă de la urmărirea penală sau instanța de judecată sau prezintă un risc iminent pentru securitatea și ordinea publică. Din păcate, în majoritatea cazurilor, organele de urmărire penală sunt nevoite să bazeze

necesitatea aplicării arestului preventiv pe careva informații care doar indirect ne pot indica asupra intențiilor bănuțitului, învinuitului sau inculpatului.

Concluzii

În concluzie am vrea să menționăm că, măsura preventivă se aplică nu în scopul reeducării și nu pentru a-i lăsa în memorie „o cicatrice” în rezultatul aplicării arestului preventiv, dar pentru a preveni ascunderea acestuia de la urmărirea penală, continuarea activității criminale, împiedicarea desfășurării procesului penal.

Dreptul la libertate și siguranță personală constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului. Totuși, acest drept nu este unul absolut. Autoritățile statului au dreptul de a priva persoanele de libertate în modul și în cazurile stabilite de lege, cu respectarea garanțiilor legale prevăzute pentru privarea de libertate. Arestarea preventivă constituie o măsură excepțională și se dispune doar atunci când se demonstrează, că alte măsuri nu sunt suficiente pentru a înlătura riscurile care justifică aplicarea arestării.

Datorită faptului, că prin luarea măsurilor preventive se aduce atingere dreptului fundamental al inviolabilității persoanei, legiuitorul a instituit garanții procesuale temeinice, care impun respectarea strictă a dispozițiilor legale ce permit aplicarea acestor măsuri. Drepturile și libertățile persoanei determină esența și conținutul legilor. Astfel, în primul rând, se prezumă stabilirea în legi a condițiilor pentru realizarea în cea mai mare măsură sau pe cât este posibilă, a drepturilor persoanei. În al doilea rând, se interzice de a adopta legi care limitează drepturile persoanei proclamate de Constituția Republicii Moldovei și de către normele dreptului internațional, care sunt o parte componentă a dreptului național.

Limitările drepturilor fundamentale trebuie, totuși să urmărească o rezonabilitate în ceea ce privește volumul acestora, cu asigurarea echilibrului între măsura încălcărilor și interesul social urmărit în cauză penală. Interesul social este determinat de prevederile art. 1 CPP RM, care exprimă scopul respectivei activități.

Literatura

1. Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova din 14.03.2003. În Monitorul Oficial Nr. 104-110 art. Nr. 447 din 12.06.2003
2. I. Dolea, V. Zaharia, V. Rotaru, *Raport de monitorizare. Respectarea drepturilor copiilor implicați în procesul de judecare a cauzelor penale*. Chișinău: Cartea Juridică, 62 p. (2012).
3. N. Jidovu, *Drept procesual penal*. Ediția a 2-a. București: C. H. BECK, 694 p. (2007).
4. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебник*. Отв. редактор П. А. Лупинская. Москва: ЮРИСТЪ, 703 p.(2001).
5. З. Д. Еникеев, *Принципы применения мер пресечения по уголовным делам*. Уфа, 178 p. (1997).
6. Е.Г. Васильева *Меры процессуального принуждения*. Уфа: Башкирского Государственного Университета, 136 p. (2003).
7. V. Zubco, ș.a. *Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere*. Chișinău: ARC, 372 p. (2006).
8. А. Н. Халиков, *Вопросы соблюдения прав и свобод человека в деятельности следователя*. În: Проблемы правовой защиты общечеловеческих ценностей в современной России. Уфа, ч. 3. с.128, (2005).

ASPECTE PRIVIND APLICAREA PRINCIPIULUI *NON BIS IN IDEM* ÎN PRACTICA PENALĂ A CJUE

Pântea Andrei, conf. univ., dr. în drept
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID 0000-0002-4865-421X

Ceban Cristina, conf. univ., dr. în drept
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: The legal principle *non bis in idem* has been applied in the jurisprudence of the Court of Justice of the European Union regarding: the delimitation between criminal and non-criminal punishment, the delimitation between final or prior criminal decisions, the power of the prosecutor's decisions, the acquittal grounds (such as lack of evidence, statute of limitation), multiple crimes, trans border crimes. Implicitly the principle *non bis in idem* is linked with the definition of the "court having jurisdiction in particular in criminal matters".

Keywords: *transnational crime, international cooperation, prosecution, punishment, court order, national regulations, protection of human rights.*

Rezumat: Principiul juridic *non bis in idem* a fost aplicat în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene cu privire la aspectele ce țin de delimitarea dintre pedeapsa penală și nepenală, delimitarea între hotărârile penale definitive sau precedente, puterea hotărârilor procurorului, motivele de achitare (precum lipsa probelor, termenul de prescripție), infracțiuni multiple, infracțiuni transfrontaliere. În mod implicit, principiul *non bis in idem* este legat de definiția „instanței competente în special în materie penală”.

Cuvinte cheie: *criminalitatea transnațională, cooperarea internațională, urmărire penală, pedeapsă, hotărâre judecătorească, reglementări naționale, protecția drepturilor omului.*

JEL: K40, K 33, K14

Odată cu deschiderea frontierelor, criminalitatea transnațională a dobândit o amploare din ce în ce mai mare, singurul instrument eficient de a răspunde acestui fenomen îl constituie cooperarea judiciară internațională în materie penală. Încă din antichitate au existat preocupări privind cooperarea internațională, care cu trecerea timpului s-au dezvoltat și diversificat, în funcție de interesele comune existente la un moment dat între diferite state⁹.

Cooperarea statelor s-a efectuat în baza unor instrumente juridice bilaterale sau multilaterale, cu caracter regional sau universal, reprezentate de acorduri, convenții, tratate etc. Încrederea reciprocă într-un cadru instituțional bine reglementat a constituit apariția și dezvoltarea cooperării internaționale¹⁰.

În mai multe reglementări atât europene cât și naționale, se consacră principiul *non bis in idem*, în materie penală.

Astfel, art. 4 pct. 1 din Protocolul nr. 7 anexă la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO), intitulat „Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori”, prevede următoarele: „Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către

⁹ Boroi A., Rusu I., *Cooperarea judiciară internațională în materie penală*, Editura C.H.Beck, București, 2008, p. 4;

¹⁰ *Ibidem*;

jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.”

Astfel, art. 50 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (2012/C 326/02)¹¹ intitulat „Dreptul de a nu fi judecat sau condamnat de două ori pentru aceeași infracțiune”, prevede că “Nimeni nu poate fi judecat sau condamnat pentru o infracțiune pentru care a fost deja achitat sau condamnat în cadrul uniunii, prin hotărâre judecătorească definitivă, în conformitate cu legea”.

Conform art. 54 alin. (3) din capitolul 3 „Aplicarea principiului *non bis in idem*” din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen¹² din 14 iunie 1985: „O persoană împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre definitivă într-un proces pe teritoriul unei părți contractante nu poate face obiectul urmăririi penale de către o altă parte contractantă pentru aceleași fapte, cu condiția ca, în situația în care a fost pronunțată o pedeapsă, aceasta să fi fost executată, să fie în curs de executare sau să nu mai poată fi executată conform legilor părții contractante care a pronunțat sentința.”

Art. 10 lit. (b) coroborat cu art. 35 din Convenția privind transferul de proceduri în materie penală, Strasbourg 1972, dispun că statul solicitat nu va da curs cererii dacă exercitarea urmăririi este contrară dispozițiilor art. 35, respectiv: “O persoană care a făcut obiectul unei hotărâri penale definitive și executorii nu poate, pentru aceeași faptă, să fie urmărită, condamnată sau supusă executării unei sancțiuni în alt stat contractant: a) când aceasta a fost achitată; b) când sancțiunea impusă: (i) a fost executată în întregime sau este în curs de executare; (ii) a fost grațiată sau amnistiată în totalitate sau pentru partea din sancțiune neexecutată; (iii) nu mai poate fi executată datorită prescripției; c) dacă instanța a constatat culpabilitatea autorului infracțiunii, fără să pronunțe sancțiunea.”.

Principiul *non bis in idem* a beneficiat de numeroase clarificări jurisprudențiale ale Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), interesante nu numai din punctul de vedere strict al aplicării dreptului uniunii de către CJUE ci și din perspectiva aplicării unor reglementări, cum ar fi de exemplu cele din materia cooperării judiciare în materie penală.

Principiul general de drept *non bis in idem* este reflectat în practica penală a CJUE cu privire la aspecte cum ar fi: calificarea ca (ne)penale a unor sancțiuni, caracterul (ne)definitiv al hotărârilor penale, caracterul soluțiilor dispuse de procuror, motivele care au stat la baza soluțiilor de achitare (de ex. lipsa de probe, prescripția), concursul de infracțiuni, caracterul transnațional al unor infracțiuni. În legătură implicită cu principiul “*non bis in idem*” este și conturarea noțiunii de instanță cu competență specială în materie penală.¹³

Cu referire la practica CJUE în materia aplicării principiului *non bis in idem* considerăm că una dintre cele mai importante hotărâri în această materie este Fransson (C-617/10)¹⁴. În această cauză, s-a ridicat problema dacă reglementările naționale prin care se sancționează un comportament contrar dreptului fiscal atât prin taxarea suplimentară în dreptul administrativ cât și prin aplicarea unei pedepse cu închisoarea în plan penal sunt compatibile cu art. 50 din Cartă. CJUE a decis că art. 50 nu se opune ca un stat membru să impună, pentru aceleași fapte de nerespectare a obligațiilor declarative în domeniul taxei pe valoarea adăugată, în mod succesiv, o sancțiune fiscală și o sancțiune penală în măsura în care sancțiunea fiscală nu îmbracă un caracter penal, aspect care trebuie verificat de instanța națională.

¹¹ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C326/391 din 26.10.2012

¹² Acordul Schengen din 14 iunie 1985 între guvernele statelor din Uniunea Economică Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune (JO 2000, L 239);

¹³ D. I. Bugnariu, Aspecte privind aplicarea principiului *ne bis in idem* în practica penală a CJUE, în Afaceri Juridice Europene nr. 2/2013, 21 ianuarie 2014;

¹⁴ C-617/10, Fransson, hotărârea din 23 februarie 2013.

În ceea ce privește criteriile după care instanța națională poate stabili dacă o anumită sancțiune îmbracă sau nu caracter penal, CJUE face trimitere la trei criterii. Primul este calificarea juridică a infracțiunii în dreptul intern, al doilea, natura însăși a infracțiunii, iar al treilea, natura și gradul de severitate a sancțiunii pe care persoana în cauză riscă să o suporte, criterii stabilite de CJUE în cauza Bonda (C-489/10), inspirate însă de Hotărârea CEDO din cauza Engel împotriva Olanda și denumite în mod tradițional în consecință Criteriile Engel.

Lupta împotriva criminalității se desfășoară în toate statele prin măsuri aproape identice de prevenire și de constrângere cu aplicarea sancțiunilor penale. Lupta împotriva criminalității este destinată curmării și prevenirii activității criminale de acumulare a profiturilor ilegale de proporții și punerea în pericol a cetățenilor țării.¹⁵

În practica CJUE aplicarea principiului *non bis in idem* s-a pus într-o serie de cazuri vizând aspecte privind: calificarea unor sancțiuni ca penale sau nepenale, caracterul (ne)definitiv al hotărârii penale, caracterul soluțiilor dispuse de procuror, motivele care au stat la baza soluțiilor de achitare (de ex. lipsa de probe, prescripția), concursul de infracțiuni, caracterul transnațional al unor infracțiuni, etc.

În conturarea noțiunii speciale de “instanță judecătorească cu competență specială în materie penală”, Curtea a stabilit că trebuie pornit de la interpretarea noțiunii generale de „instanță judecătorească”, în circumscrierea căreia, în baza unei jurisprudențe constante, Curtea ia în considerare un ansamblu de elemente, precum originea legală a organului, caracterul său permanent, caracterul obligatoriu al competenței sale, natura contradictorie a procedurii, aplicarea de către organ a normelor de drept, precum și independența acestuia.

Pentru stabilirea “competenței speciale în materie penală”, Curtea a apreciat că este necesar ca instanța respectivă să aplice o procedură care întrunește caracteristicile esențiale ale unei proceduri penale. Curtea a evitat însă enunțarea în general a acestor caracteristici generale preferând să se rezume la enunțarea exemplificativă a anumitor principii, aplicate direct cauzei, cum ar fi: *nulla poena sine lege*, principiul sancționării doar a persoanelor care răspund penal și principiul că sancțiunea trebuie să fie proporțională cu răspunderea și cu faptele. Curtea a subliniat că nu este totuși necesar ca această instanță judecătorească să aibă o competență exclusiv penală.

O problemă întâlnită în cazurile contra Moldovei este cea a detenției în lipsa unei suspiciuni rezonabile. Existența unei suspiciuni rezonabile că o persoană a comis o faptă incriminată de legea penală este o condiție „sine qua non” pentru arestarea și detenția ei.¹⁶

Republica Moldova a încheiat tratate de colaborare bilaterală în materie penală cu 7 țări printre care se numără: România, Ucraina, F. Rusă, Letonia, Azerbaidjan. Aprecierea corectă a realizării la nivel internațional al principiului *non bis in idem* este o garanție prin care se asigură un proces echitabil de înfăptuire a justiției, astfel este iminent actul de disponibilitate a statelor de a coopera în această materie, în mod eficient și operativ.

Pentru a asigura o înțelegere adecvată a Convenției, câmpul de aplicare a drepturilor fundamentale trebuie determinat ca urmare a analizei jurisprudenței Curții Europene. Judecătorii europeni sunt cei care stabilesc conținuturile drepturilor fundamentale în Europa. Jurisprudența Curții Europene este unitară cu privire la condițiile de aplicarea principiului *non bis in idem*, iar specialiștii autohtoni nu au prezentat încă argumente suficient de puternice pentru a răsturna o întreagă tradiție juridică europeană. Prin urmare, alegerea corectă a unei prevederi legale incriminatoare, în cazul unei

¹⁵ Ceban Cristina, *Implicarea Republicii Moldova în vederea combaterii criminalității internaționale*, Revista științifico-practică Vector European nr. 3, 2019, pp. 9-12. ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X.

¹⁶ Pântea Andrei, „Libertatea și siguranța persoanei prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului”. Revista „Legeașivăta”, Nr. 7, Chișinău, 2016. Categoria „C”, ISSN 1810-309X, pp 18-21.
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/45805.

concurențe dintre norme, nu face incident principiul *non bis in idem*. Această problemă ține de interpretarea corectă a legii penale și de principiile *nullum crimen sine lege* și *nulla poena sine lege*.

La nivel național, principiul în discuție a fost reglementat atât în art.7 alin. (2) din Codul penal¹⁷, cât și în art. 22 din Codul de procedură penală¹⁸. *Non bis in idem* este considerat deopotrivă un principiu fundamental al dreptului penal și al dreptului procesual-penal. Totuși, pe lângă caracterul său de principiu fundamental al acestor ramuri de drept, *non bis in idem* reprezintă un drept fundamental al omului.

Din perspectiva implementării în practică a principiului *non bis in idem*, legislatorul național a făcut o tentativă de protejare a cetățeanului în fața arbitrariului în raport cu abuzurile de atragere ilegală la răspunderea penală de două și mai multe ori pentru una și aceeași faptă, prin introducerea art. 287 Cod de procedură penală - „Reluarea urmăririi penale”, cu operarea ulterioară a modificărilor și completărilor, în redacția după cum urmează:

„(1) *Reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei se dispune prin ordonanță de către procurorul ierarhic superior **dacă se constată că:***

1) decizia este afectată de un viciu fundamental;

*2) apar fapte noi sau recent descoperite, care existau la data adoptării ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care **nu avea cunoștință** organul de urmărire penală și care **sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.***

(2) Urmărirea penală poate fi reluată și de către judecătorul de instrucție în cazul admiterii, potrivit art. 313, a plângerii împotriva ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei și a plângerii împotriva ordonanței de menținere a celei contestate în ordinea controlului ierarhic superior.

(3) În cazurile prevăzute la alin. (1) și (2), dacă, pe baza datelor din dosar, procurorul consideră necesară luarea unei măsuri preventive sau unei măsuri asigurătorii, el procedează în modul prevăzut de prezentul cod.

(4) Reluarea urmăririi penale poate avea loc doar în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală pentru fapta respectivă, cu excepția cazului când aceasta este necesară pentru reabilitarea persoanei. ”.

De ce spunem că legislatorul național a făcut o „tentativă” în sensul realizării principiului „*non bis in idem*”, în scopul prevenirii unor eventuale abuzuri din partea „justițiabililor”? Deoarece până la momentul actual, în cadrul organelor de drept ale Republicii Moldova nu există o practică unitară în raport cu institutul reluării urmăririi penale după „...*încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea cauzei*”. Practica de aplicare a acestei norme diferă de la caz la caz, de la ofițer de urmărire penală la ofițer, de la procuror la procuror, judecător de instrucție, sau judecător de fond, atrăgând mai multe interpretări diferite, uneori la limita legalității, în pofida existenței în acest sens a Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a art.287 alin.(1) Cod de procedură penală a Republicii Moldova (*reluarea urmăririi penale*) la sesizarea nr.15g/2015, din 14 mai 2015, urmărirea penală fiind reluată arbitrar după mai mulți ani, iar cetățeanul pomenindu-se urmărit pentru una și aceeași faptă în mod repetat.

Într-o hotărâre pronunțată în 2010, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a declarat neconstituționale câteva prevederi ale legislației procesual penale, pe motiv că acestea au permis

¹⁷ Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.

¹⁸ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

înaintarea acuzațiilor repetate și, în consecință, redeschiderea procedurilor penale în cazul apariției unor noi probe după expirarea termenului legal de prescripție.¹⁹ În hotărârea sa, CCM a invocat principiul *non bis in idem* pentru a concluziona că redeschiderea procedurilor în asemenea situații ar constitui o urmărire repetată inadmisibilă. Ulterior, în 2012 și 2014, CtEDO a comunicat două cazuri, prin care s-a invocat îngrijorarea cu privire la previzibilitatea procedurii penale în Republica Moldova în ceea ce privește redeschiderea cauzelor penale după închiderea procedurilor penale la etapa de urmărire penală, în cazul în care ulterior se dovedește că ancheta s-a desfășurat cu încălcări.²⁰ În 2015, CCM a fost sesizată în privința aceleiași probleme care a fost comunicată de CtEDO. Instanța constituțională a precizat că redeschiderea procedurilor penale ca atare nu încalcă principiul *non bis in idem*. De asemenea, Curtea a oferit o interpretare a garanțiilor procedurale prin prisma principiului *non bis in idem* și a concluzionat că dispozițiile legale care permiteau redeschiderea urmăririi penale la libera discreție a organului de urmărire penală sunt neconstituționale.²¹

Cu referire la jurisprudența constituțională națională privind protecția drepturilor omului în lumina jurisprudenței CtEDO permite chiar de a examina posibilitatea existenței, într-un anumit sens, unei protecții sporite a anumitor drepturi și libertăți ale omului în cadrul sistemului de drept național. Adică, în anumite cazuri se poate susține că jurisprudența CCM presupune o protecție mai mare a anumitor drepturi ale omului decât cea oferită la nivel internațional, anumite manifestări ale gradului de protecție a anumitor drepturi ale omului la nivel național ar trebui să fie considerat drept excepție.

Un subiect de discuție aparte, în contextual respectării principiului „*non bis in idem*” este raportat la „hotărârile” așa ziselor „instanțe judecătorești” ale autoproclamatei „Republici Nistrene”, atunci când de fapt, pe de o parte, autoritățile constituționale ale Republicii Moldova nu recunosc acele „hotărâri de judecată”, inclusiv hotărârile „Curții Supreme” de la Tiraspol, iar pe de altă parte cetățeanul deja a ispășit o anumită pedeapsă pentru o infracțiune concretă în „instituțiile de drept” de pe malul stâng al Nistrului. Mai poate fi infractorul atras la răspunderea penală pentru una și aceeași faptă de către autoritățile constituționale ale Republicii Moldova? Sau mai poate oare fi urmărită persoana pentru existența unei bănuieli rezonabile²² de comitere a unei infracțiuni pe malul stâng al Nistrului de către autoritățile constituționale ale Republicii Moldova? Ce spune CEDO, CtEDO, CJUE în acest sens? Răspunsul la acest subiect îl propunem în cadrul unei cercetări separate.

Bibliografie selectivă:

1. Acordul Schengen din 14 iunie 1985 între guvernele statelor din Uniunea Economică Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune (JO 2000, L 239);
2. Boroș A., Rusu I., *Cooperarea judiciară internațională în materie penală*, Editura C.H.Beck, București, 2008;
3. Bugnariu D. I., *Aspecte privind aplicarea principiului non bis in idem în practica penală a CJUE*, în Afaceri Juridice Europene nr. 2/2013, 21 ianuarie 2014;
4. Ceban Cristina, *Implicarea Republicii Moldova în vederea combaterii criminalității internaționale*, Revista științifico-practică Vector European nr. 3, 2019, pp. 9-12. ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/9-13_20.pdf;

¹⁹ Hotărârea nr. 26/23.11.2010

²⁰ Cererile nr. 56386/10 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114364>) și nr.26632/11 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148880>)

²¹ Hotărârea nr.12/14.05.2015.

²² Pânteș Andrei „Bănuiala rezonabilă: cadrul procesual penal național și jurisprudența curții europene pentru drepturile omului”, Chișinău, 2019, 279 p., ISBN 978-9975-139-89-2, indexată în Biblioteca de Drept a statului Oregon, SUA, Locația SOLL Broadway, Item ID: 00119150.

5. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003;
6. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14 martie 2003, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003;
7. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 26/23.11.2010;
8. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C326/391 din 26.10.2012;
9. Legea Nr. 371 din 01-12-2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, publicată la data 02-02-2006 în Monitorul Oficial Nr. 14-17 art. 42;
10. Pântea Andrei „*Bănuiala rezonabilă: cadrul procesual penal național și jurisprudența curții europene pentru drepturile omului*”, Chișinău, 2019, 279 p., ISBN 978-9975-139-89-2, indexată în Biblioteca de Drept a statului Oregon, SUA, Locația SOLL Broadway, Item ID: 00119150;
11. Pântea Andrei, *Libertatea și siguranța persoanei prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului*. Revista „Legea și viața”, Nr. 7, Chișinău, 2016. Categoria „C”, ISSN 1810-309X, pp 18-21. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/45805.

TEMEIURILE APLICĂRII ARESTĂRII PREVENTIVE PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI CEDO

Angela Cuciurcă,
dr. conf. univ.

Universitatea de Studii Europene din Moldova

E-mail: cuciurcaangela@mail.ru

ORCID Angela Cuciurcă

Rezumat. Actualitatea subiectului abordat rezidă din interesul manifestat pentru cunoașterea reglementării temeiurilor aplicării arestării preventive prin prisma legislației CEDO

Republica Moldova, ratificând instrumente internaționale cu privire la drepturile persoanelor aflate în conflict cu sistemul de justiție și-a asumat pe deplin responsabilitatea pentru respectarea standardelor de protecție a persoanelor, prin elaborarea și adoptarea unor politici naționale clare și previzibile de protecție a persoanei, crearea cadrului instituțional privind implementarea politicilor adoptate, folosirea unor mecanisme eficiente de protecție a diferitor categorii de persoane, precum și prestarea unor servicii calitative încât să răspundă necesităților oamenilor și să îmbunătățească calitatea vieții acestora. Studiarea conținutului normelor dreptului procesual penal și a practicii judiciare a demonstrat că legislația chiar fiind modificată în corespundere cu principiile CEDO nu este perfectă și universală, mai rămânând multe lacune de completat în special prin continuarea procesului de armonizare a legislației la standardele europene.

Cuvinte-cheie: arestare preventivă, măsuri preventive, bănuială rezonabilă, probe administrate, temeiuri procesuale, acțiuni procesual penale, reglementări internaționale, reglementări naționale, cercetare materializată, ratificarea instrumentelor internaționale, sistem judiciar, privare de libertate, reținere în flagrant.

Summary. The topicality of the approached subject resides in the interest shown for the knowledge of the regulation of the grounds for the application of pre-trial detention through the prism of the ECHR legislation. The Republic of Moldova, ratifying international instruments on the rights of persons in conflict with the justice system, has fully assumed responsibility for compliance with the standards of protection of persons, by developing and adopting clear and predictable national policies for the protection of persons, creating the framework institutional framework for the implementation of the adopted policies, the use of efficient mechanisms for the protection of different categories of persons, as well as the provision of quality services to meet the needs of the people and to improve their quality of life. The study of the content of the rules of criminal procedure and judicial practice has shown that the legislation even being amended in accordance with the principles of the ECHR is not perfect and universal, leaving many gaps to be filled, especially by continuing the process of harmonizing legislation with European standards.

Keywords: pre-trial detention, preventive measures, reasonable suspicion, evidence administered, procedural grounds, criminal proceedings, international regulations, national regulations, materialized investigation, ratification of international instruments, judicial system, deprivation of liberty, detention in flagrante delicto.

JEL: K15, K30

Introducere. Potrivit art. 25 al Constituției Republicii Moldova, art. 5 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO) și art. 9 al Pactului

Internațional cu privire la drepturile Civile și Politice, cât și ale prevederilor art. 11 alin. (1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, libertatea și siguranța persoanei sunt inviolabile. [1]

Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția cazurilor și în conformitate cu procedura prevăzută de lege. În cazul în care procedura prevăzută de lege națională contravine reglementărilor cuprinse în tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, prioritate au reglementările internaționale.

Republica Moldova, ratificând instrumente internaționale cu privire la drepturile persoanelor aflate în conflict cu sistemul de justiție și-a asumat pe deplin responsabilitatea pentru respectarea standardelor de protecție a persoanelor, prin elaborarea și adoptarea unor politici naționale clare și previzibile de protecție a persoanei, crearea cadrului instituțional privind implementarea politicilor adoptate, folosirea unor mecanisme eficiente de protecție a diferitor categorii de persoane, precum și prestarea unor servicii calitative încât să răspundă necesităților oamenilor și să îmbunătățească calitatea vieții acestora.

Materialie și metode. Cercetarea materializată în prezentul studiu a fost realizată prin aplicarea metodei construcției abstracte, a interpretării logice a normelor de drept, metoda analitică, precum și metoda comparării.

Procesul de realizare a studiului a inclus examinarea prevederilor legale existente, materiale pe această temă și anume: - legislația națională și internațională care reglementează temeiurile aplicării arestării preventive; - jurisprudența relevantă la nivel național și internațional.

Rezultate și discuții. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), în conformitate cu art. 4 din Constituția Republicii Moldova, este direct aplicabilă în sistemul de drept al Republicii Moldova, este obligatorie și are o forță constituțională.

În conformitate cu prevederile art. 7 alin. (8) al CPP, Hotărârile definitive ale CEDO sunt obligatorii pentru organele de urmărire penală, procurori și instanțele de judecată. În caz de incompatibilitate între Convenție și legea națională, judecătorul va aplica direct prevederile Convenției, menționând acest fapt în hotărârea sa. [5]

Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice prevede: „Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, decât conform temeiurilor și procedurii. prevăzute de lege.” [2] Art.5 al CEDO prevede cazurile limitării libertății potrivit căilor legale. Art. 5, § 1, lit.(c), prevede limitarea libertății în cazul dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a savârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să savârșească o infracțiune sau să fugă după savârșirea acesteia. [1]

Arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu poate fi dispusă doar dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

- a) legislația procesual-penală permite aplicarea acestor măsuri;
- b) există o bănuială rezonabilă că persoana a comis infracțiunea de care este acuzată;
- c) există riscurile prevăzute de Codul de procedură penală care justifică aplicarea arestului;
- d) alte măsuri preventive nu pot înlătura riscurile menționate la lit. c).

Potrivit jurisprudenței CEDO, necesitatea de a porni urmărirea penală împotriva unei persoane suspectate de comiterea unei infracțiuni poate servi ca o justificare inițială a privării de libertate (spre exemplu, în cazul reținerii în flagrant). Aceasta semnifică faptul că persoana poate fi reținută și pînă la pornirea urmăririi penale.

Plenul CSJ explică, conform art. 279 alin.(1) Cod de procedură penală, că măsurile procesuale de constrângere pot fi realizate doar după pornirea urmăririi penale, dacă legea nu prevede altfel. Codul de procedură penală prevede o singură situație când măsura procesuală de constrângere poate fi aplicată pînă la pornirea urmăririi penale.

Această excepție este reținerea, fapt ce rezultă implicit din art. 166 alin.(1) Cod de procedură penală. Totuși, pentru a nu încălca dreptul la libertate în cazul reținerii, urmează a fi respectate prevederile art. 166 și 167 Cod de procedură penală. Spre deosebire de reținere, arestarea poate fi solicitată doar după pornirea urmăririi penale.

Conform art. 176 alin.(2) CPP RM, arestarea se aplică numai persoanei care se bănuiește sau învinuiește de săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, clasificate conform prevederilor art. 16 CP RM.

Dacă există probe că învinuitul sau inculpatul a întreprins acțiuni prin care s-a eschivat de la urmărirea penală, a împiedicat urmărirea penală sau a comis o altă infracțiune, arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu poate fi aplicată și în cazul învinuirii în comiterea infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave.

Arestarea preventivă și arestarea la domiciliu nu poate fi aplicată pentru infracțiuni pentru care Codul penal nu prevede pedeapsa cu închisoarea.

Totodată, în ultimii doi ani (2019 și 2020) Procuratura Generală a raportat o creștere semnificativă a numărului de cazuri de aplicare a măsurii arestării la domiciliu. Astfel, în anul 2019 au fost arestate la domiciliu 459 de persoane (la demersul procurorului la domiciliul au fost arestate 82 persoane), dintre care au fost învinuite: 11 persoane de comiterea infracțiunilor excepțional de grave, 81 persoane de săvârșirea infracțiunilor deosebit de grave; 319 persoane de comiterea infracțiunilor grave. Comparativ cu alte măsuri procesuale de constrângere în 2018 au fost arestate preventiv -1730 de persoane; măsura liberării sub control judiciar a fost aplicată de către instanțele de judecată în privința a 146 persoane.[8, p.94] În anul 2020, au fost arestate la domiciliu 301 persoane (la demersul procurorului la domiciliul au fost arestate 68 persoane), dintre care au fost învinuite: 19 persoane de comiterea infracțiunilor excepțional de grave; 55 persoane de săvârșirea infracțiunilor deosebit de grave; 191 persoane de comiterea infracțiunilor grave; 36 persoane pentru comiterea altor categorii de infracțiuni. Comparativ cu alte măsuri procesuale de constrângere în 2020 au fost arestate preventiv – 1499 persoane, iar față de 104 persoane s-a aplicat măsura liberării sub control judiciar.[9, p.100] Din datele statistice prezentate de Procuratura Generală se constată o scădere a numărului persoanelor arestate preventiv și o creștere a cazurilor de aplicare a măsurilor alternative, inclusiv a măsurii arestării la domiciliu (în anul 2019 au fost arestate preventiv 2430 persoane, iar în 2020 – 2238 persoane).[10, p.58]

În acest sens există o jurisprudență constantă a Curții Europene referitor la instituția arestării la domiciliu, în care expres se stabilește ca aceasta măsură este o privare de libertate, ținând cont de efectele și de modalitatea de implementare. (*Mancini c. Italiei*, 2 august 2001, nr. 444955/98, Par. 17-19, *Nikolova c. Bulgariei* (nr2) (30 septembrie 2004, nr. 40896/98, Par. 60). Instanța europeană a reamintit că art. 5 nu reglementează condițiile privării de libertate. De fapt, noțiunile de „grad” și „intensitate”, ce figurează în jurisprudența organelor Convenției ca fiind criterii de aplicabilitate pentru art. 5, vizează exclusiv nivelul restricțiilor legate de libertatea de deplasare și nu diferența de confort sau regim intern în diferitele locații privative de libertate (*Lavents c. Letoniei* (28 noiembrie 2002, nr. 58442/00, Par. 64). [12, p.496-497]

În cauza *Buzadji c. Moldovei*, analizând instituția arestării la domiciliu Curtea Europeană a reiterat jurisprudența sa, în conformitate cu care această măsură reprezintă o privare de libertate în sensul art. 5 din Convenție. Mai mult, Curtea nu a acceptat susținerile Guvernului potrivit cărora atitudinea reclamantului față de arestul la domiciliu și omisiunea de a ataca această măsură au constituit o renunțare la dreptul său la libertate. În continuare, Curtea a respins obiecția Guvernului cu privire la pierderea de către reclamant a calității de victimă, deoarece arestul la domiciliu nu poate fi tratat ca o formă de compensație în sensul art. 5 § 5 din Convenție. Totodată, Curtea a respins susținerile Guvernului referitoare la faptul că pentru justificarea detenției sunt necesare motive mai temeinice și serioase decât pentru arestul la domiciliu, care este o măsură mai blândă. Curtea a reiterat

că art. 5 din Convenție nu operează cu condițiile de detenție, specificând că criteriul de aplicabilitate a acestui articol se referă la gradul de restricționare a libertății, nu la diferențele de confort. [10]

În practică s-a constatat faptul atribuirii diferitor semnificații termenului „temeiurile aplicării arestării”, totodată și Curtea Supremă de Justiție numește riscurile „temeiuri”. [15, p.3] Astfel, riscurile probate prin anumite mijloace, privind necesitatea aplicării arestării la domiciliu, pot fi considerate **temeiuri de fapt**. Temeiurile pentru aplicarea măsurilor preventive sunt expres reglementate în art. 176 alin.(1) și (2) CPP RM: „Măsurile preventive pot fi aplicate de către procuror, din oficiu ori la propunerea organului de urmărire penală, sau, după caz, de către instanța de judecată numai în cazurile în care există suficiente **temeiuri rezonabile**, susținute prin probe, de a presupune că bănuitul, învinuitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să exercite presiune asupra martorilor, să nimicească sau să deterioreze mijloacele de probă sau să împiedice într-un alt mod stabilirea adevărului în procesul penal, să săvârșească alte infracțiuni ori că punerea în libertate a acestuia va cauza dezordine publică. De asemenea, ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței. Arestarea preventivă și măsurile alternative de arestare se aplică numai persoanei care este învinuită, inculpată de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de 3 ani și doar în condițiile prevăzute de prezentul cod.” Aceste dispoziții ale legii, indicate *supra*, le sunt **temeiuri generale legale**.

Prin Legea Nr.179 din 26.07.2018 articolul 185 din CPP RM a fost completat cu aliniatul (3¹): „Arestarea preventivă nu se aplică, iar persoana față de care s-a aplicat arestul preventiv se eliberează din arest, cu sau fără aplicarea unei alte măsuri preventive, în cazul depunerii cauțiunii stabilite de instanța de judecată, la cererea învinuitului, inculpatului, în cazul comiterii infracțiunilor prevăzute la art. 190 alin. (1) și (2), art. 191 alin. (1) și (2), art. 223, 224, 225, 226, 227, art. 228 lit. a) și b), art. 241, 242, 244, 244¹, 246, 246¹, 250, 257, 258, 262, 263 din Codul penal.” [7] Prin aceste dispoziții legale prohibitive s-a limitat aplicarea arestarea preventivă, dar în cazurile indicate expres depunerea cauțiunii este la discreția și la cererea învinuitului sau inculpatului. În asemenea cazuri, dacă lipsește cererea de liberare pe cauțiune, aplicarea arestării la domiciliu **nu este admisibilă și legală**. După intrarea în vigoare a acestei legi, procurorul nu mai este în drept să solicite arestarea preventivă pentru categoriile de infracțiuni menționate *supra*, dar solicitarea aplicării arestării la domiciliu/aplicarea de către instanța de judecată, intră în contradicție cu textul legii, art.188 alin. (2) CPP RM. Aceste dispoziții prevăzute în art.185 alin. (3¹) C.proc.pen., sunt **temeiuri speciale legale**.

Existența unei bănuieli rezonabile. Art. 5 § 1 lit. c) din Convenție permite lipsirea de libertate a unei persoane doar dacă există o „bănuială rezonabilă” că această persoană a săvârșit o infracțiune. Bănuiala rezonabilă presupune existența faptelor sau a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârși infracțiunea. Faptul că o bănuială este presupusă cu bună-credință nu este. Ceea ce poate fi considerat „rezonabil” depinde de toate circumstanțele cauzei. Faptele care dau naștere suspiciunii nu trebuie să fie suficiente pentru a justifica o condamnare, și nici chiar pentru înaintarea învinuirii, ceea ce reprezintă următorul pas al procesului penal.

Prin urmare, examinând dacă există o bănuială rezonabilă, judecătorul de instrucție va verifica doar dacă există probe care ar convinge un observator obiectiv că persoana ar fi putut săvârși infracțiunea, și nu dacă persoana este vinovată de comiterea infracțiunii.

Bănuiala rezonabilă trebuie să fie bazată pe probe administrate în conformitate cu Codul de procedură penală. Prin urmare, arestarea preventivă poate fi aplicată doar dacă există o bănuială rezonabilă că învinuitul sau inculpatul a săvârșit infracțiunea care formează obiectul urmăririi penale sau judecării cauzei (în cazul inculpatului).

Curtea Europeană a constatat că a existat o bănuială rezonabilă de comitere a unei infracțiuni atunci când: la domiciliul inculpatului s-au găsit obiecte care aveau legătură cu infracțiunea, când la domiciliu au fost găsite gloanțe, iar persoana era suspectată că acordă susținere unei grupări teroriste, martorii și înscrisurile indicau prima facie asupra implicării persoanei în acțiuni criminale, inculpatul a

fost indicat ca autor de către alte persoane suspectate în aceeași cauză, care au dat depoziții concordante, când persoana era acuzată de tentativă de uzurpare a puterii, chiar dacă ultima susținea că declarațiile celorlalți suspecți sunt false; procese-verbale întocmite de polițiști care au asistat la comiterea faptei indicau asupra persoanei, când veridicitatea proceselor-verbale a fost confirmată în cadrul investigației; declarații ale martorilor indicau asupra persoanei, chiar dacă ulterior au fost retrase; sau când informații operative coroborate cu plîngerea victimei indicau asupra persoanei.

Articolul 176 CPP RM prevede: „Arestarea preventivă și măsurile preventive de alternativă arestării se aplică numai în cazurile săvîrșirii unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa privativă de libertate pe un termen mai mare de 2 ani, iar în cazul săvîrșirii unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa privativă de libertate pe un termen mai mic de 2 ani, ele se aplică dacă învinuitul, inculpatul a comis cel puțin una din acțiunile menționate în alin. (1)”

Deci, pentru aplicarea arestului preventiv sînt necesare temeiuri stabilite de lege și anume:

1) dacă există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că învinuitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau judecată;

2) dacă există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că învinuitul, inculpatul ar putea să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal;

3) dacă există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că învinuitul, inculpatul ar putea să săvîrșească alte infracțiuni;

4) de asemenea măsura preventivă - arestul poate fi aplicată de către instanța de judecată pentru asigurarea executării sentinței. [4]

Aplicarea arestului preventiv va fi posibilă când sînt prezente: temeiuri de drept penal; temeiuri procesual - penale;

Temeiurile procesual penale sunt prevăzute în legea procesuală și care au scopul de a asigura desfășurarea normală a procesului penal, atît în cadrul urmăririi penale, cît și în cadrul judecării cauzei penale în judecată.

În general, urmărirea penală este o fază a procesului penal unde se strîng, se administrează probe. Sarcina de a strînge probe, de a dovedi vinovăția revine părții acuzării. Învinuitul nu are obligația de a prezenta probe, de a-și recunoaște vinovăția. [13, p.66] Descoperirea adevărului în procesul penal depinde de profesionalismul organului care acumulează probe, deci anume el și va lua anumite măsuri care vor contribui la desfășurarea normală a procesului penal. O astfel de măsură este și arestul preventiv, aplicat de către judecătorul de instrucție sau instanța de judecată în urma demersului persoanei cointeresate.

Temeiurile procesuale pentru aplicarea detenției preventive sunt datele suficiente că învinuitul se poate eschiva de la urmărirea penală, va împiedica stabilirea adevărului, va continua activitatea criminală sau nu va asigura executarea sentinței. [14, p.213]

Termenul „suficiente temeiuri rezonabile de a presupune” reprezintă faptul că, concluzia despre aplicarea arestării preventive se va baza pe date de fapt, și nu pe anumite presupuneri. Ofițerul de urmărire penală, procurorul, când înaintează demers despre aplicarea arestului preventiv sunt obligați să prezinte date de fapt (probe) ce vor da posibilitatea de a face concluzii pentru instanța de judecată că arestul este necesar. [15, p.98]

Adoptînd o hotărîre de aplicare a arestului preventiv se va demonstra posibilitatea unor acțiuni din partea învinuitului ce vor încălca ordinea normală de desfășurare a procesului penal. În practică se întîlnesc nu puține cazuri când persoana ce a săvîrșit o infracțiune, nu numai că nu se eschivează de la urmărirea penală sau împiedică stabilirea adevărului, dar se prezintă în fața organelor de drept cu autodenunț, prin acțiunile sale contribuie la recuperarea daunelor cauzate în urma infracțiunii, acordă ajutor la descoperirea crimei. În așa cazuri aplicarea arestului preventiv nu este necesară și chiar ineficientă.

Hotărîrea despre aplicarea arestului preventiv trebuie să fie motivată și să corespundă

circumstanțelor de fapt, stabilite în cauza penală. Temeinicia aplicării arestării preventive poartă: un caracter de fapt, care în mod direct demonstrează faptul că învinuitul se poate eschiva de la urmărirea penală, poate împiedica stabilirea adevărului; un caracter logic, bazat pe concluziile judecătorului de instrucție în hotărîrea de arestare preventivă, care demonstrează posibilitatea încălcării de către învinuit a ordinii de desfășurare normală a procesului penal. [16, p.113]

La soluționarea chestiunii necesității aplicării arestului ca și a altor măsuri preventive se va lua în considerație următoarele împrejurări: caracterul și gradul prejudiciabil al faptei încriminate; persoana bănuیتului, învinuitului, inculpatului; vîrsta și starea sănătății lui; ocupația lui; situația familială și prezența persoanelor întreținute; starea lui materială; bănuیتul, învinuitul, inculpatul nu este identificat; bănuیتul, învinuitul, inculpatul a încălcat condițiile altor măsuri preventive aplicate în privința sa.

Date de fapt (probe) ce vor motiva aplicarea arestului trebuie obținute prin mijloace și izvoare procesuale prevăzute de lege. Motivele pentru care persoana este deținută în arest preventiv necesită a fi clar formulate în actul procesual de aplicare a măsurii preventive - arestul. [11, p.123] Arestarea preventivă este o măsură excepțională, care într-un proces penal nu este o regulă și de aceea necesitatea aplicării altor măsuri preventive va fi argumentată. [14, p.287]

Temeiurile arestului preventiv se deosebesc de temeiurile altor privări de libertate, deoarece este o măsură preventivă mai severă și necesită o examinare mai amănunțită, detaliată. Privarea de libertate ca pedeapsă penală are drept temei recunoașterea unei persoane fiind motivată de săvîrșirea infracțiunilor. Privarea de libertate în rezultatul reținerii procesual penale are drept temei bănuiala că persoana a comis o infracțiune. Privarea de libertate în rezultatul arestului preventiv mai are și scopul de a preveni un comportament nedorit din partea bănuیتului, învinuitului, inculpatului.

Între arestarea preventivă și reținerea ca măsură procesuală de constrângere sunt multe asemănări, însă ele nu se identifică. Și arestul, și reținerea reprezintă măsuri procesuale de constrângere. Ambele privează persoana de libertatea individuală. Dar temeiurile și scopul aplicării lor sunt diferite. Reținerea este o acțiune procesual penală menită să contribuie la curmarea infracțiunilor și aflarea circumstanțelor cauzei penale, iar arestul preventiv reprezintă o măsură preventivă folosită pentru desfășurarea normală a procesului.

Înaintarea repetată a demersului privind aplicarea măsurii preventive sub formă de arest față de aceeași persoană și în aceeași cauză se admite numai în cazul descoperirii unor circumstanțe noi, care dovedesc necesitatea arestării acestei persoane. [16, p.117] În funcție de complexitatea cauzei sau de gravitatea infracțiunii, precum și în caz de pericol al dispariției învinuitului sau altor circumstanțe, termenul arestării poate fi prelungit. În acest sens vor fi aduse probe ce vor argumenta necesitatea prelungirii termenului arestării preventive.

Arestarea preventivă poate fi dispusă doar dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții: legislația procesual-penală permite aplicarea acestor măsuri; există o bănuială rezonabilă că persoana a comis infracțiunea de care este acuzată; există riscurile prevăzute de Codul de procedură penală care justifică aplicarea arestului; alte măsuri preventive nu pot înlătura riscurile menționate la lit. c). [5]

Potrivit jurisprudenței CtEDO, necesitatea de a porni urmărirea penală împotriva unei persoane suspectate de comiterea unei infracțiuni poate servi ca o justificare inițială a privării de libertate (spre exemplu, în cazul reținerii în flagrant). Aceasta semnifică faptul că persoana poate fi reținută și pînă la pornirea urmăririi penale.

Spre deosebire de reținere, arestarea poate fi solicitată doar după pornirea urmăririi penale.

Concluzii. Generalizând cele expuse, concluzionăm că actuala legislație procesual penală a Republicii Moldova constituie o pornire spre o democratizare a sistemului legislativ, întrprinzîndu-se destule eforturi în direcția de aliniere la dreptul modern. Astfel conform art. 135 al Constituției Republicii Moldova, Curtea Constituțională a supus controlului constituționalității un șir de acte normative cu privire la aplicarea procedurii penale în ceea ce privește arestul preventiv cu scopul

perfectării legislației. Studiarea conținutului normelor dreptului procesual penal și a practicii judiciare a demonstrat că legislația chiar fiind modificată în corespundere cu principiile CEDO nu este perfectă și universală, mai rămânând multe lacune de completat în special prin continuarea procesului de armonizare a legislației la standardele europene.

Referințe bibliografice:

1. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24.07.1997). În: *Tratate internaționale* (ediția oficială), 1998 vol. I. 338 p.
2. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la New York la 16 decembrie 1966 (ratificat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.217-XII din 28.07.1990). În: *Tratate internaționale* (ediția oficială), vol. I, 1998. 388 p.
3. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 1 din 12.08.1994.
- 3 Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.128-129/1012 din 13.09.2002.
- 4 Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 104-110 (1197-1203) din 7.06. 2003.
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.01 din 15 aprilie 2013 *despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu*. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=48
6. Hotărârea cauza *Buzadji c. Moldovei*, cererea nr.23755/07, Disponibil: <http://agent.gov.md/buzadji-c-republicii-moldova/>
7. Legea Republicii Moldova nr.179 din 26.07.2018 *pentru modificarea unor acte legislative*, Publicat:17-08-2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 309-320 art. 498. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105536&lang=ro
8. Procuratura Republicii Moldova: *Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2019*. Chișinău, 2020, Disponibil: http://www.procuratura.md/file/2019-03-05_Raportul%20Public%20activitatea%20Procuraturii%20Generale%20anul%202019.
9. Procuratura Republicii Moldova: *Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2020*. Chișinău, 2021, Disponibil: <http://procuratura.md/file/Raport%20public%20Procuratura%202019%20rectificat%2004.05.2020%20.pdf>
10. Procuratura Republicii Moldova: *Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2019*. Chișinău, 2020.Disponibil: http://procuratura.md/file/2019-03-12_Raportul%20Procurorului%20General%202019.pdf
11. Barac, L. *Constantele și variabilele dreptului penal*. București: Ed. ALLBECK, 2013. 201 p.
12. Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova:(comentariu aplicativ):* Textul cu modificare legislative operate până la 1 septembrie 2016. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2016. 256 p.
13. Gomien, D. *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor omului*. București: Ed. All Beck, 1996. 366 p.
14. Păvăleanu, V. *Drept procesual penal, parte generala*. București: Ed. Lumina LEX, 2013. 334 p.
15. Neagu, I. *Tratat de procedura penală*. București: Ed. PRO, 2012. 398 p.
16. Vasilescu, A. *Drept procesual penal. Curs de lecții*. Sinaia, 2014. 121 p.

REALIZAREA JUSTIȚIEI PRIN PRISMA PRINCIPIILOR CONSTITUȚIONALE

Rodica Nichita, doctor în drept, lector universitar
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID 0000-0001-8650-7184

Abstract: The fundamental rights and freedoms of the human being are values inherent in the vitality of a rule of law, under the conditions of a democratic regime of government. Ensuring good governance is an inherent requirement of the public service, focused on meeting human needs. Justice, as a power in the state and in the public service, must meet the requirements of quality and efficiency, so that the person feels protected from the point of view of legal guarantees regarding his rights and interests.

Keywords: justice, rights, administration, principles, constitution, equity, social thinking, legal assessment, rule of law, power structure in the state, freedom

Rezumat: Drepturile și libertățile fundamentale ale ființei umane constituie valori inerente vitalității unui stat de drept, în condițiile unui regim democratic de guvernare. Asigurarea bunei guvernări este o exigență inerentă a serviciului public, centrat pe satisfacerea necesităților omului. Justiția, în calitate de putere în stat și serviciu public, trebuie să corespundă exigențelor de calitate și de eficiență, astfel încât omul să se simtă protejat din punctul de vedere al garanțiilor juridice privind drepturile și interesele sale.

Cuvinte-cheie: justiție, drepturi, administrare, principii, constituție, echitate, gândire socială, apreciere juridică, stat de drept, structura puterii în stat, libertate

JEL: K23, K15

Actualmente, Justiția națională se confruntă cu grave probleme de credibilitate, percepția publică a corupției judiciare și a ineficienței procedurilor judiciare fiind destul de înalte. Această stare de lucruri impune adoptarea unor măsuri, în vederea reformării sectorului Justiției. Reforma, la rândul său, trebuie să vizeze, în mod prioritar, segmentul guvernării și autoguvernării Justiției, avându-se în vedere modul de organizare și de funcționare a sistemului judiciar în integralitatea sa (judecători, instanțe de judecată, organe de autoadministrare judecătorească). Rolul determinant în asigurarea bunei guvernări judiciare revine organelor de autoadministrare judecătorească, care trebuie să propage, prin activitatea lor, protecția și garantarea drepturilor omului, cultura independenței, imparțialității, integrității și incoruptibilității Autorității Judecătorești. Inspecția Judiciară națională – organ specializat al Consiliului Superior al Magistraturii, este un exponent al autoguvernării judecătorești. Deținând competențe de analiză, verificare și control în domenii particulare de manifestare a Justiției (etica și disciplina judiciară, activitatea organizatorică a instanțelor de judecată, alte segmente ale carierei judecătorilor) și bucurându-se de autonomie funcțională, aceasta are un rol substanțial în asigurarea bunei autoguvernări judiciare.

Pentru a înțelege esența și semnificația noțiunii de *justiție*, este absolut necesar să accedem chiar la rădăcinile acesteia. Fiind animați de o asemenea curiozitate, numeroși cercetători, de-a lungul timpului, s-au expus pe marginea originilor sale etimologice.

În *Dicționarul etimologic al limbii franceze* se precizează că termenul își are originea lingvistică în dreptul roman, în calitatea sa de prim creator al justiției-instituționale. În limba latină, justiția semnifică *justitia*, - *ae* (scrisă *iustitia*), substantiv ce provine de la *justus*, care semnifică *conform dreptului*, având ca rădăcină *jus – juris – dreptul* în sensul de permisiune. Rădăcina sa etimologică este legată și de verbul *jurare, jurer* care desemnează un cuvânt sacru proclamat cu voce tare. Mai aproape, cuvântul *juge* se referă la latinescu *judex*, care semnifică *cel care arată*. În cea mai

mare parte, în dicționarele contemporane este consemnată proveniența latină a *justiției* de la cuvântul *iustitia* (înțeles ca *dreptate*).

Cu toate acestea, sunt voci care identifică originea etimologică a cuvântului *justiție* din termenul *just*, apreciat în sursele de specialitate ca: *justi*, *-ste*, adj. (adesea adverbial) – conform cu adevărul sau cu echitatea: drept, adevărat, echitabil.

Într-o altă viziune, se consideră că justiția provine de la latinescul *jus*, legat de sacrificiul simbolic. La rândul său, filosoful britanic S. Millnote estimează că termenul *justice* derivă din latinescul *jubere* cu semnificația de *a ordona*, *a decreta*, care permite stabilirea unei legături între ordinea conținută de drept și justiția care i se conformează. Alți cercetători susțin că termenul *justiție* provine de la latinescul *jurisdictio*, cuvând compus din *jus* (drept) și *ducere* (a spune, a pronunța), deci a pronunța dreptul.

O precizare importantă în contextul înțelegerii esenței justiției aduce prof. român I. Alexandru, care subliniază că tradițional vorbind, justiția se face în numele lui Dumnezeu. Ea apare deci într-un univers de verticalitate; de la stăpânul suprem ea coboară către rege, care o exercită printr-o delegare divină, iar cei care împart justiția sunt răspunzători în fața lui Dumnezeu. Mai mult, chiar dacă statul devine laic, aparatul justiției își păstrează caracterul ierarhic.

Instaurarea regimului de democrație face ca justiția să fie administrată în numele poporului. Ea nu mai derivă dintr-o transcendență sacră, ci provine dintr-un fel de imanență difuză a voinței generale, care înseamnă, de fapt, că nu este mai puțin sacră atâta vreme cât este legată de infailibilitatea voinței populare.

În forma sa cunoscută de azi, teoria separației puterilor a fost fundamentată de către Montesquieu în lucrarea sa: *Despre spiritul legilor*. Potrivit concepției sale, în stat există trei puteri – puterea legiuitoare, executivă și puterea judecătorească. Fiecare putere trebuie să se exercite independent, trebuie să se auto-limiteze pentru a preveni abuzul de putere. Libertatea politică nu există decât în statele în care cele trei puteri nu sunt concentrate în mâna aceleiași persoane. Nu există libertate – notează Montesquieu – dacă puterea judecătorească nu este separată de puterea legislativă și executivă. Dacă ea ar fi îmbinată cu puterea legislativă, puterea asupra vieții și libertății cetățenilor ar fi arbitrată, căci judecătorul ar fi și legiuitor. Dacă ar fi îmbinată cu puterea executivă, judecătorul ar putea avea forța unui opresor.

Totul ar fi pierdut dacă același om sau același corp ar exercita aceste trei puteri; același corp de dregători ar poseda, ca executor, puterea care și-a dat-o ca legiuitor. Separația puterilor apare, astfel, ca o condiție indispensabilă realizării unei guvernări moderate.

Cu un fir roșu prin activitatea celor trei puteri trece idealul de justiție, ca principiul fundamental al dreptului.

Justiția reprezintă acea stare generală ideală a societății realizabilă prin asigurarea pentru fiecare individ în parte și pentru toți împreună a satisfacerii drepturilor și intereselor lor legitime. Ideea de justiție („Justiția imanentă”) este produsul unei gândiri sociale și religioase care s-a impus apoi în construcțiile filozofice și juridice. Prin finalitatea sa, justiția se situează printre principalii factori de consolidare a celor mai importante relații sociale întrucât ea întruchipează virtutea morală fundamentală, menită a asigura armonia și pacea socială, la a cărora realizare contribuie deopotrivă regulile religioase, morale, juridice.

Justiția nu este însă un sentiment. Justiția este o idee rațională și deci, atunci când aplicare la un caz particular se recunosc drepturi și norme, afirmarea acestora din urmă are un caracter obiectiv, nu este o impresie subiectivă.

În aplicarea justiției aflăm și ideea de proporție. Sancțiunea întotdeauna trebuie să fie proporțională cu vina.

E foarte de interesant de urmărit cum ideea de proporționalitate a evaluat în drept. Se citează cazul unor exploratori în America, care ofereau o pușcă indienilor și în schimb aceștia trebuiau să le

ofere blănuri scumpe, așezate unele peste altele până la înălțimea puștii. Indienii nu-și dădeau seama se valoarea dată, dar mijeaa astfel în mintea lor ideea de proporționalitatea juridică.

Această idee de proporționalitate consistă în a realiza cât mai mult, ideea de echivalență, care stă la baza oricărui contract. Dacă vând o casă, o fac spre a mi se da în schimb suma pe care o consider echivalentă; dacă este disproporție imensă între cele două pretații, contractul să cadă din cauza de leziune.

Idealul de echivalență cuprinde în sine și pe cel de echitate. Echitatea ne înfățișează aprecierea justă, din punct de vedere juridic, a fiecărui caz individual. Ea e la începutul și la sfârșitul dreptului. La baza legilor trebuie să stea echitatea. Montesquieu vorbește despre „raporturile de echitate, anterioare legii care le stabilește”. De asemenea, scopul legilor dacă ar fi perfecte, ar fi fost tot realizarea echității. Legislația înfățișează însă formulele generale de justiție, pe când echitatea se înțelege pentru fiecare apreciere juridică individuală, fie pe baza legii, fie în afară de orice raportare la o legislație pozitivă.

Conform **Constituției RM (1)** în art. 20 denumit „Accesul la justiție” stabilește că orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime; nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție. Art. 21 cu titlul „Prezumția nevinovăției” prescrie că orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Codul Contravențional al RM (2) în art. 381 stabilește accesul liber la justiție în cauzele contravenționale și constituie un principiu fundamental al organizării oricărui sistem judiciar democratic fiind consacrat într-un număr important de documente internaționale. Dreptul oricărei persoane de a iniția, după libera sa apreciere, o procedură judiciară, implicând astfel obligația corelativă a statului, ca prin instanța competentă, să soluționeze aceste acțiuni, reprezintă practic liberul acces al persoanei la justiție.

Ca o garanție a respectării drepturilor omului, Convenția prevede, în art. 6 pct.1, dreptul oricărei persoane la un proces echitabil: ”Orice persoana are dreptul de a-i fi examinată cauza în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor cu caracter penal...”, înțeles ca un drept de acces concret și efectiv, care presupune ca justițiabilul să beneficieze de o posibilitate clară și concretă de a contesta atingerea adusă drepturilor sale.

Cerința accesului liber la justiție a persoanei este garantată și prin dreptul la examinarea și la soluționarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil, de către o instanță independentă, imparțială, legal constituită, care să acționeze în conformitate cu prezentul cod (art.381 alin.(2) CC). Termenul rezonabil trebuie să fie apreciat prin prisma circumstanțelor cauzei concrete, ținându-se cont de criteriile stabilite de Convenție, și anume complexitatea cazului, conduita autorității competente, comportamentul părților și importanța procesului pentru cel interesat.

Independența presupune dispoziții apte să asigure libertatea de decizie (condiție de numire, de retribuție, de desfășurare a carierei etc.). Imparțialitatea face apel la calitățile personale ale judecătorului, la rigoarea sa intelectuală și morală; având sarcina să aplice legea, el trebuie adesea să o interpreteze nu în funcție de valorile sale personale, ci cu o scrupuloasă neutralitate care îl îndepărtează de orice militantism și îl conduce să se sprijine numai pe probele cercetate în cauză. Reprezentantul autorității competente să soluționeze cauza contravențională nu poate participa la examinarea cauzei dacă are, direct sau indirect, un interes care i-ar putea afecta imparțialitatea.

Astfel, una din cerințele esențiale pentru buna desfășurare a justiției este încrederea deplină pe care justițiabilii trebuie să o aibă în organele judiciare. Neîncrederea în felul de a-și îndeplini atribuțiile de către subiecți oficiali zdruncină autoritatea hotărârilor adoptate și subminează prestigiul justiției. De aceea, pentru situațiile în care prezumția de imparțialitate și obiectivitate ar fi pusă la îndoială, legiuitorul a prevăzut remedii procesuale adecvate precum: incompatibilitatea, abținerea și recuzarea.

Autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția persoanei, cât și cele care dezvinovătesc persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional, precum și circumstanțele atenuante sau agravante.

CPP RM (3) (în continuare - CPP) în art. 19 intitulat „Accesul liber la justiție” prevede că orice persoană are dreptul la examinarea și soluționarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil, de către o instanță independentă, imparțială, legal constituită, care va acționa în conformitate cu prezentul cod; persoana care efectuează urmărirea penală și judecătorul nu pot participa la examinarea cauzei în cazul în care ei, direct sau indirect, sunt interesați în proces; organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuțului, învinuțului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovătesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agravează răspunderea. În același timp, art. 25 al CPP RM cu denumirea „Înfăptuirea justiției – atribuție exclusivă a instanțelor judecătorești” stabilește că justiția în cauzele penale se înfăptuiește în numele legii numai de către instanțele judecătorești, constituirea de instanțe nelegitime este interzisă; nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni, precum și supus unei pedepse penale, decât în baza hotărârii definitive a instanței de judecată, adoptată în condițiile prezentului cod; competența instanței de judecată și limitele jurisdicției ei, modul de desfășurare a procesului penal nu pot fi schimbate arbitrar pentru anumite categorii de cauze sau persoane, precum și pentru o anumită situație sau pentru o anumită perioadă de timp; nimeni nu poate fi lipsit de dreptul de a-i fi judecată cauza de acea instanță și de acel judecător în competența cărora ea este dată prin lege; sentințele și alte hotărâri judecătorești în cauza penală pot fi verificate numai de către instanțele judecătorești respective în condițiile prezentului cod; sentințele și alte hotărâri judecătorești ale instanțelor nelegitime nu au putere juridică și nu pot fi executate.

Instrumentele internaționale relevante: Declarația Universală a drepturilor omului (4) stabilește în art. 8 că orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care încalcă drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin constituție sau prin lege. În art. 10, Declarația consacră că orice persoană are dreptul, în deplină egalitate, să fie ascultată în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei.

Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (5) stabilește în art. 2 al.3 că statele-părți se angajează să garanteze că orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți recunoscute au fost încălcate, va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci când încălcarea a fost comisă de persoane acționând în exercițiul funcțiilor lor oficiale; să garanteze că autoritatea competentă, judiciară, administrativă ori legislativă sau orice altă autoritate competentă potrivit legislației statului, va hotărî asupra drepturilor persoanei care folosește calea de recurs și să dezvolte posibilitățile de recurs jurisdicțional; să garanteze că autoritățile competente vor da urmare oricărui recurs care a fost recunoscut ca justificat.

În art. 14 al. 1 Pactul Internațional consacră expres dreptul la un tribunal atât cu privire la litigii în materie civilă, cât și la acuzațiile în materie penală, astfel toți oamenii sunt egali în fața tribunalelor și curților de justiție; orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă fie asupra temeiniciei oricărei învinuiri penale îndreptate împotriva ei, fie asupra contestațiilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil; ședința de judecată poate fi declarată secretă în totalitate sau pentru o parte a desfășurării ei, fie în interesul bunelor moravuri, al ordinii publice sau al securității naționale într-o societate democratică, fie dacă interesele vieții particulare ale părților în

cauză o cer, fie în măsura în care tribunalul ar socoti acest lucru ca absolut necesar, când datorită circumstanțelor speciale ale cauzei, publicitatea ar dăuna intereselor justiției; cu toate acestea, pronunțarea oricărei hotărâri în materie penală sau civilă va fi publică, afară de cazurile când interesul minorilor cere să se procedeze altfel sau când procesul se referă la diferende matrimoniale ori la tutela copiilor.

Art. 14 al. 3 al **Pactului internațional** prevede că orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul, în condiții de deplină egalitate, la cel puțin următoarele garanții: să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege, și în mod detaliat despre natura și motivele acuzației ce i se aduce; să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege; să fie judecată fără o întârziere excesivă; să fie prezentă la proces și să se apere ea însăși sau să aibă asistența unui apărător ales de ea; dacă nu are apărător, să fie informată despre dreptul de a-l avea și, ori de câte ori interesul justiției o cere, să i se atribuie un apărător din oficiu, fără plată dacă ea nu are mijloace pentru a-l remunera; să interogheze sau să facă a fi interogați martorii acuzării și să obțină înfățișarea și interogarea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; să beneficieze de asistența gratuită a unui interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată; să nu fie silită să mărturisească împotriva ei însăși sau să se recunoască vinovată.

Convenția europeană a drepturilor omului (6) prevede în art. 6 § 1, consacrand alături de alte garanții ale unui proces echitabil și accesul la justiție, că orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sală de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

Art. 6 § 3 privește în exclusivitate garanțiile în materia penală, prescriind că orice acuzat are dreptul: să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa; să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale; să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer; să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Conform opiniei profesorului Andrei Negru (7), consolidarea justiției vizează o capacitate a justiției ca entitate, reflectată în potențialul său organizațional, normativ și uman, de a păstra manifestarea justiției într-o formă eficientă și maximal calitativă în structura trihotomică a puterii de stat.

În concluzie, putem menționa că justiția ca finalitate și ca valoare socială este o reluare în conștiința modernă a binelui comun și propune individului un ideal al atitudinilor sale sociale în relațiile diferite în care se implică în rolul său de membru al comunității. Idealul de justiție include în sine și pe cel de echitate, care trebuie să inspire crearea legilor al căror scop ar fi realizarea statului de drept.

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția Republicii Moldova. Publicat: 29.03.2016 în Monitorul Oficial Nr. 78, art Nr 140. Data intrării în vigoare: 27.08.1994, disponibilă la <https://www.parlament.md/CadrulLegal/Constitution/tabid/151/language/ro-RO/Default.aspx>
2. Codul Contravențional Al Republicii Moldova. Publicat: 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100, disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113262&lang=ro
3. Codul De Procedură Penală al Republicii Moldova. Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699, disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro
4. Declarație Universală a Drepturilor Omului Nr. 12 din 10-12-1948. Publicat: 30-12-1998 în Tratatate Internaționale Nr. 1 art. 12. Adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948, disponibilă la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro
5. Pact Internațional cu Privire la Drepturile Civile și Politice Nr. 31 din 16-12-1966. Publicat : 30-12-1998 în Tratatate Internaționale Nr. 1 art. 31, disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro
6. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, disponibilă la https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
7. Negru A., „Obiective ale procesului de consolidare a justiției contemporane.”, în Revista Institutului Național al Justiției, 2019, nr. 4 (51)

ANALIZA PRACTICII INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL ASIGURĂRII VIEȚII PRIVATE ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII CIBERNETICE

Virginia Zaharia,
doctor în drept, lector universitar,
Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova,
e-mail: virginica.zaharia@yahoo.com
0000-0002-4822-026X

Ala Luca,
doctor în drept, lector universitar,
Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova
e-mail: lucaala@mail.ru

Abstract. Analyzing the proposed research topic on the Internet and the protection of fundamental rights in this area, we argue that the Internet is currently a machine that can lead to modernization and change in society provided that human rights are respected, and therefore we need international guidance. , national legislation, data security and freedom on the other hand, and this study of international jurisprudence will give us the opportunity to examine several cases of human rights violations through the Internet. Being a strong and weakest link, Cybersecurity needs increased attention to implement a strategic culture common to all states of the world and to develop and implement national cyber security strategies to meet the challenges of integrity protection. increase the effectiveness and safe functioning of critical and political cybersecurity infrastructures, must provide a secure and reliable digital environment based on the protection and preservation of freedoms and respect for human rights online, in particular the protection of privacy and security. of personal data.

Keywords: European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, case law, privacy, cyber security, Internet, case, practice, online, human rights, fundamental.

Rezumat. Analizând subiectul propus spre cercetare privind Internetul și protecția drepturilor fundamentale în acest spațiu, susținem că Internetul actualmente este un utilaj care poate duce la modernizarea și schimbarea în societate cu condiția de a respecta drepturile omului, și de aceea avem nevoie de o orientare la nivel internațional, acte normative la nivel național, siguranța datelor și libertatea pe de altă parte, iar acest studiu a jurisprudenței internaționale ne va oferi posibilitatea de a examina mai multe cazuri vizând încălcarea drepturilor omului prin intermediul Internetului. Fiind o verigă solidă și totodată cea mai slabă, Securitatea Cibernetică necesită o atenție sporită care necesită de a implementa o cultură strategică comună tuturor statelor lumii și de a elabora și implementa strategii naționale a securității cibernetice comune pentru a putea face față sfidărilor, pentru protecția integrității fizice a cetățenilor, prin sporirea eficienței eficacității și funcționării sigure a infrastructurilor critice și politice de securitate cibernetică, trebuie să ofere un mediu digital sigur și fiabil bazat pe protecția și conservarea libertăților și pe respectarea drepturilor omului on-line, în special protecția vieții private și a datelor cu caracter personal.

Cuvinte-cheie: Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, jurisprudență, viață privată, securitate cibernetică, Internet, cauză, practica, online, drepturile omului, fundamental.

JEL: K24, K10, K15

Introducere. Analizând subiectul ce vizează Internetul și protecția drepturilor fundamentale în acest spațiu, susținem că Internetul actualmente este un utilaj care poate duce la modernizarea și

schimbarea în societate cu condiția de a respecta drepturile omului, și de aceea avem nevoie de o orientare la nivel internațional, acte normative la nivel național, siguranța datelor și libertatea pe de altă parte. Cu toate acestea multe state îngădesc cetățenilor săi accesul la Internet și aceasta duce la încălcarea drepturilor omului și proprietății intelectuale ceea ce este inadmisibil, deoarece libertatea vieții private pe Internet se poate realiza pe baza principiului drepturilor omului și buna guvernare. Spre deosebire de alte mijloace de comunicare, cum ar fi radio, televiziune și publicații, bazate pe transmiterea de informații, Internetul reprezintă un progres semnificativ față de interactivitate.

Multe persoane percep o amenințare la adresa vieții private, deoarece colectarea pe scară largă a datelor cu caracter personal prin intermediul internetului, și necunoașterea scopul utilizării lor care cu toate aceste reprezintă un domeniu protejat, oricum este un moment de îngrijorare.

Fiind vorba despre o temă în curs de dezvoltare, acest studiu a jurisprudenței internaționale ne va oferi posibilitatea de a examina mai multe cazuri vizând încălcarea drepturilor omului prin intermediul Internetului. Vor fi analizate cazuri care vizează următoarele subiecte:

1. Internetul și protejarea sau păstrarea datelor (protejarea datelor cu caracter personal de către stat sau de către furnizorii accesului la Internet, probleme ridicate de stocarea de date, Facebook, cazul deosebit al minorilor în acest context/garanțiile procedurale și condițiile care se aplică cererilor de anchetă în materie de criminalitate informatică (articolul 15 din Convenția de la Budapesta asupra criminalității informatice);
2. Internetul și libertatea de exprimare (de exemplu drepturile persoanelor care folosesc Internetul în scop de satiră sau de critică/violențele împotriva copiilor/garanțiile procedurale și condițiile care se aplică la cererilor de anchetă în materie de criminalitate informatică (art.15 din Convenția de la Budapesta asupra criminalității informatice);
3. Internetul și drepturile de proprietate intelectuală;
4. Dreptul de acces la Internet (dreptul la pregătire pe Internet, ucenicia Internetului pentru copii, accesul pentru deținuți, obligațiile pozitive ce revin statelor ce blochează sau filtrează site-urile, tăierea accesului la Internet);
5. Protecția oferită de către stat împotriva prejudiciilor pe care le pot provoca activitățile infracționale pe Internet (obligațiile de a lua măsuri pozitive pentru a proteja individul împotriva încălcărilor dreptului la viața privată / obligația de a proteja individul (mai ales copiii, în special în cazul violențelor sexuale) de persoanele care participă la activități extremiste, difuzând pornografie sau apărând violența sau alte acțiuni interzise prin lege / garanțiile procedurale și condițiile care se aplică cererilor de anchetă în materie de criminalitate informatică (articolul 15 din Convenția de la Budapesta asupra criminalității informatice) [21].

Rezultate și discuții. Trebuie de remarcat, că cuvântul “jurisdicție” se definește în principal prin capacitatea unei instanțe judiciare de a analiza o cauză și a o soluționa sau de a lua anumite decizii în această privință. Cu toate acestea, acest cuvânt desemnează adesea și circumscripția teritorială a aceleiași instanțe. Este util de reamintit în această privință că, fiind un atribut al suveranității statului, jurisdicția se limitează, în principiu, la teritoriul acestuia [13, p.213].

De asemenea,este important de înțeles ce fel de “probleme legate de jurisdicție” sunt ridicate în cauzele privind Internetul. Așa cum a fost deja remarcat, jurisdicția este, în principiu, teritorială. Or, tranzacțiile și publicațiile pe Internet pot depăși frontierele. Cu alte cuvinte, cauzele referitoare la Internet prezintă, în cea mai mare parte a timpului, un element de extranietate. Astfel, se pune în special problema circumstanțelor în care un tribunal își poate exercita jurisdicția atunci când o parte pârâtă se află sau domiciliază într-o altă țară decât cea în care este citată pentru un delict civil sau penal care ar fi fost comis pe Internet [10].

Totuși este vorba, în principal, de o chestiune care trebuie soluționată de instanțele interne după unul din principiile de drept internațional privat aplicabile în materie de jurisdicție. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului nu trebuie să examineze direct această chestiune. De altfel, a confirmat acest

lucru în Hotărârea recentă *Premininy împotriva Rusiei* (nr. 44973/04, 10 februarie 2011) [18]. Reclamantii, doi cetățeni ruși domiciliați în Rusia, au fost deținuți în această țară pe motiv că erau bănuți că au piratat, în anul 2001, sistemul de securitate online al băncii americane “*Green Point Bank*”, că i-au sustras baza de date cu clienți și că au extorcat bani de la ea în schimbul promisiunii de a nu publica conținutul acestei baze de date pe Internet. Primul reclamant s-a considerat victima abuzurilor în arest preventiv și a susținut că cererea sa de punere în libertate nu a făcut obiectul unei analize efective. Cauza a fost soluționată de tribunalele rusești care s-au considerat competente. Deoarece nimeni nu a pledat în fața ei incompetența judecătorului rus de a examina cauza, Curtea s-a mulțumit să statueze asupra cererilor pe care reclamantii, în fața ei, cu privire la detenție, le-au întemeiat pe articolele 3 și 5 din Convenție, fără să evoce mai departe problema jurisdicției. Este important de reamintit, în această etapă, că Curtea nu-și va exercita propria “jurisdicție” decât dacă se va putea stabili că încălcarea invocată într-un anumit caz este în vreun fel atribuibilă unui stat parte la Convenție și că ține de jurisdicția acestuia din urmă, fără care cererea va fi respinsă pentru incompatibilitate *ratione personae* sau *ratione loci*. Jurisprudența tradițională a Curții asupra excepțiilor de inadmisibilitate *ratione personae* sau *ratione loci* va putea deci fi inclusă, pe viitor, în cauzele privind Internetul.

a) Domeniul de aplicare al articolului 8 al CEDO și datele cu caracter personal. Convenția Consiliului Europei din 1981 pentru protejarea persoanelor față de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal le definește pe acestea drept orice informație privind o persoană fizică identificată sau identificabilă. Protejarea și păstrarea datelor cu caracter personal sunt clar legate de dreptul la viața privată așa cum este garantat de articolul 8 din Convenție. Această ultimă dispoziție apără o întreagă serie de drepturi, și anume dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și corespondenței. Curtea a considerat, de altfel, că protejarea datelor cu caracter personal joacă un rol fundamental în exercitarea dreptului la respectarea vieții private și de familie (*S și Marper împotriva Regatului Unit al Marii Britanii [GC]* nr. 30562/04 și 30566/04, alin. 103, 4 decembrie 2008) [19]. Dreptul la viața privată include confidențialitatea comunicărilor, inclusiv cele ale schimburilor prin poștă, telefon, mesagerie electronică și prin alte mijloace de comunicare, precum și confidențialitatea informațiilor, inclusiv, după toate aparențele, cea a accesului la Internet.

Noțiunea de viață privată cuprinde elemente care se raportează la dreptul la imagine al unei persoane (*Sciaccia împotriva Italiei*, nr. 50774/99, alin. 29, CEDO 2005-I) [20]. Cu alte cuvinte, fotografiile sau videogramele în care se arată imaginea unei persoane țin de domeniul de aplicare al articolului 8. Trebuie să se țină cont de el atunci când este în discuție păstrarea imaginilor pe site-urile de Internet comune sau de socializare. Înregistrarea vocii unei persoane în vederea analizării acesteia reprezintă de asemenea un amestec în dreptul la respectarea vieții sale private (*P.G. și J.H. împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, nr. 44787/98, alin. 59-60, CEDO 2001-IX) [15].

Publicarea datelor sau informațiilor strânse în locurile publice prin mijloace sau într-o măsură care depășește ceea ce este în mod normal previzibil poate include de asemenea aceste materiale în domeniul de aplicare al articolului 8 par. 1 (*Peck împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, nr. 44647/98, alin. 60-63, CEDO 2003-I, privind transmiterea mediilor audiovizuale, în scopul difuzării, de imagini video ale reclamantului înregistrate într-un loc public) [16].

Dacă articolul 8 are drept obiect în principal protejarea individului împotriva amestecurilor arbitrare ale puterilor publice, la aceasta se pot adăuga obligații pozitive inerente respectării efective a vieții private sau de familie (*Airey împotriva Irlandei*, 9 octombrie 1979, alin. 32, seria A nr. 32) [4]. Aceste obligații pot implica adoptarea de către stat de măsuri vizând respectarea vieții private până la relațiile indivizilor între ei, de exemplu un internaut și persoanele care permit accesul la un site privat de Internet. Altfel spus, statului îi revine obligația pozitivă de a lua măsurile vizând prevenirea efectivă a acțiunilor ce aduc atingere gravă datelor privind o persoană, deseori prin intermediul dispozițiilor

penale eficiente (*X și Y împotriva Olandei* 26 martie 1985, alin. 23-24 și 27, seria A nr. 91 [23]; *August împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* (decizie), nr. 36505/02, 21 ianuarie 2003 [6]; și *M.C. împotriva Bulgariei*, nr. 39272/98, alin. 150, CEDO 2003-XII) [11].

Cauza *K.U. împotriva Finlandei* (nr. 2872/02, alin. 43, 02 decembrie 2008) [9], scoate în evidență această obligație pozitivă în cadrul unei plângeri legate de Internet. În privința Internetului, răspunderea statului poate fi angajată fără îndoială prin fapta terților care păstrează datele pentru particulari. Strângerea, păstrarea, utilizarea și comunicarea de către stat a datelor cu caracter personal, de exemplu într-un fișier al poliției, implică amestecul în dreptul la respectarea vieții private a fiecăruia, așa cum este el garantat de articolul 8 paragraful 1 din Convenție (*Leander împotriva Suediei*, 26 martie 1987, alin. 48, seria A nr. 116) [2].

În cauza *Copland împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* [7], citată anterior, problema supravegherii folosirii telefonului, e-mail-ului și Internetului a fost discutată în temeiul art.8. În Hotărârea sa, Curtea a considerat nesemnificativ faptul că informațiile deținute de colegiu sau de reclamantă spre a fi folosite, nu au fost nici divulgate nici reținute împotriva sa în cadrul unei proceduri disciplinare sau în cadrul altei proceduri. Simpla păstrare a informațiilor aducea atingere vieții sale private. Curtea nu exclude faptul că supravegherea folosirii din partea unui angajat a telefonului, a e-mail-ului sau a Internetului la locul de muncă ar putea fi considerată “necesară într-o societate democratică” în anumite cazuri, prin urmare că este urmărit un scop legitim. Cu toate acestea, în această cauză, nicio lege nu reglementa supravegherea în momentul comiterii faptelor.

În Hotărârea *K.U. împotriva Finlandei* [9], citată anterior, Curtea a hotărât că, chiar dacă libertatea de exprimare și confidențialitatea comunicărilor sunt preocupări primordiale și utilizatorii telecomunicațiilor și ai serviciilor de Internet trebuie să aibă garanția că le sunt respectate intimitatea și libertatea de exprimare, această garanție nu poate fi absolută și uneori trebuie să dispară în fața altor imperative legitime cum ar fi apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor penale sau apărarea drepturilor și libertăților altuia.

b) Internetul și Dreptul la Libertatea de Expresie. Libertatea de exprimare este garantată de articolul 10 din CEDO. Libertatea de exprimare protejată de art.10, alin. 1 constituie unul din fundamentele esențiale ale unei societăți democratice (de exemplu *Handyside împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, 7 decembrie 1976, seria A nr. 24) [8]. Restricțiile acestei libertăți prevăzute la art.10, alin. 2 sunt de o interpretare riguroasă. Amestecurile în exercitarea acestei libertăți de către state sunt posibile cu condiția să fie “necesare într-o societate democratică”, și anume, potrivit jurisprudenței CtEDO, să corespundă unei “nevoi sociale imperioase”, să fie proporționale cu scopul legitim urmărit în temeiul par. 2 al art.10 și justificate prin hotărâri judecătorești motivate în mod pertinent și suficient. Dacă autoritățile naționale dispun de o anumită marjă de apreciere, aceasta nu este nelimitată, deoarece se îmbină cu un control european din partea Curții (*Alexei Ovchinnikov împotriva Rusiei*, nr. 24061/04, par. 51, 16 decembrie 2010) [5].

Măsurile de blocare a unor site-uri WEB prin intermediul furnizorilor de servicii internet, constituie o măsură de cenzură a conținutului media online, măsură ce ridică probleme serioase în ceea ce privește respectarea drepturilor omului. Un caz recent este decizia *Yildirim c. Turciei* (Cererea nr. 3111/10), pronunțată pe 18 decembrie 2012 [1], CtEDO a stabilit ca Turcia a încălcat art.10 al CEDO, în urma deciziei unei instanțe de a bloca accesul la toate paginile de internet găzduite de Google pe teritoriul Turciei. Reclamantul a invocat faptul că i-a fost cenzurat dreptul de a accesa propria pagină de internet, găzduită de Google, ca urmare a unei ordonanțe dată într-o cauză penală care nu avea nicio legătură cu el sau cu site-ul. Ordonanța fusese dată în cazul proprietarului unui blog găzduit de Google care era urmărit penal pentru că insultase memoria lui Atatürk pe blogul său. Ca rezultat al acestei ordonanțe, accesul la toate celelalte bloguri găzduite de Google a fost blocat de către Directoratul pentru Telecomunicații (TİB). TİB a solicitat instanței să procedeze astfel, argumentând că aceasta era singura soluție din punct de vedere tehnic pentru a bloca accesul la site-ul incriminat, dat fiind faptul

ca proprietarul său locuia în străinătate. Reclamantul nu a avut acces la propria pagina de internet nici după ce procesul proprietarului site-ului incriminat a încetat fără să fi fost soluționat, întrucât autoritățile nu au reușit să îl identifice. CtEDO a reiterat că art.10 se aplică nu doar conținutului informației, ci și mijloacelor de diseminare a acesteia. Curtea a considerat că efectele ordonanței semnifică “o restricție a accesului la internet”, „care a devenit în prezent unul dintre principalele mijloace ale exercitării dreptului la libertatea de exprimare și la informare”. În acest caz Curtea a reținut ca Legea nr. 5651 prevedea blocarea accesului la conținutul publicat pe internet dacă exista suficiente motive pentru ca acesta să fie suspectat ca ar atrage o pedeapsă penală. Cu toate acestea, nici Google, nici reclamantul nu erau părți în cauza respectivă. Legea nu face nicio referire la blocarea în întregime a accesului la un furnizor de servicii de găzduire, precum Google. În plus, decizia blocării la scară largă a fost luată fără ca instanța să aplice un test al proporționalității și să se asigure ca efectele dorite nu puteau fi obținute printr-o măsură mai puțin restrictivă [1].

În jurisprudența CtEDO mai există 3 cazuri privind limitarea dreptului la exprimare în ce privește publicațiile pe internet, care ulterior v-or fi supuse analizării.

În cazul *K.U. împotriva Finlandei*, CtEDO consideră că în pofida faptului că libertatea de exprimare și confidențialitatea comunicărilor sunt preocupări primordiale și chiar dacă utilizatorii telecomunicațiilor și ai serviciilor de Internet trebuie să aibă garanția că le sunt respectate intimitatea și libertatea de exprimare, această garanție nu poate fi absolută și uneori trebuie să dispară în fața altor imperative legitime cum ar fi apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor penale sau apărarea drepturilor și libertăților altuia. (*K.U. împotriva Finlandei*) [9].

În cazul *Times Newspapers Ltd c.Marea Britanie* (1 și 2) [22], CtEDO a declarat că: ”Cu accesibilitatea lor și capacitatea lor de a reține și de a distribui cantități mari de date, site-uri de pe Internet contribuie în mod semnificativ la îmbunătățirea accesului public la știri și în general pentru a facilita comunicarea informației. Crearea de arhive Internet reprezintă un aspect cheie al rolului jucat de site-uri, CtEDO consideră că se încadrează în domeniul de aplicare al articolului 10”.

În cele din urmă, în cazul comitetului de redactare *Pravoye Delo și Shtekel c. Ucraina* [17], CtEDO a statuatcă: ”Lipsa unui cadru legal adecvat pe plan intern care să permită jurnaliștilor să folosească informațiile de pe Internet, fără teama de a suporta sancțiuni împiedică grav exercitarea de către presa din rolul său vital de ”câine pază” (watchdogging). Însă libertatea presei încetează atunci când nu vizează decât să satisfacă simpla curiozitate a anumitor cititori în detrimentul dreptului la respectarea vieții private și de familie. Astfel, o informație publicată deja pe Internet și deci figurând în domeniul public – nu oferă presei dreptul absolut de a o reproduce. Presa nu trebuie să retransmită detalii asupra vieții private sau de familie a unui individ care, deși a fost postat pe Internet, nu se înscriu în nicio dezbatere publică sau politică pe o temă de importanță generală.

c) Internetul și Proprietatea Intelectuală. Dreptul de proprietate intelectuală are drept obiect asigurarea apărării creațiilor spirituale, indiferent de forma lor. Convenția din 14 iulie 1967 de constituire a Organizației mondiale a proprietății intelectuale formulează drepturile apărute de această noțiune: lucrările literare, artistice, interpretările, invențiile, descoperirile științifice, desenele și modelele, mărcile de fabrică, comerciale, de serviciu, etc. Astfel, sunt apărute nu numai ideile, ci și forma de exprimare a ideii însăși. Autorul unei creații spirituale dispune:

- pe de o parte, de un drept moral care îi permite să beneficieze de dreptul de divulgare a bunului; un terț trebuie să obțină o permisiune din partea sa de a-l utiliza, de a-l reproduce, etc.;
- pe de altă parte, de un drept patrimonial care-i permite să-și exploateze creația (cu prilejul unei interpretări, unei reproduceri, etc.).

În materie informatică, un program este legat de proprietatea intelectuală. Același lucru este valabil pentru întreaga creație (ca un articol, o imagine, sunete, etc.) creată pe computer. Elementul difuzat pe Internet poate constitui, de asemenea, intrinsec, obiectul unei protecții (exemplul cărții).

Jurisprudența CtEDO este relativ puțin informată în materie de proprietate intelectuală și Internet. Se pot face totuși constatările următoare.

O licență pentru furnizarea accesului la Internet. Aceasta constituie un “bun” (*Megadat.com SRL împotriva Moldovei*, nr. 21151/04, alin. 63, 8 aprilie 2008) [12]. În această cauză privind o societate care era cel mai mare furnizor de acces la Internet din Moldova, societatea reclamantă s-a plâns de rezilierea licențelor sale de telecomunicații pe motiv că nu informase autoritatea de control competentă asupra unei schimbări de adresă. Ea susținea, în plus, că a fost singura din 91 de societăți care a fost pedepsită cu o sancțiune atât de dură. În consecință, societatea a fost constrânsă să-și înceteze activitatea. CtEDO a reținut că instanțele moldovene procedaseră la o examinare formalistă al cauzei, fără a pune în balanță chestiunea generală în discuție, pe de o parte și sancțiunea impusă, pe de altă parte. Prin urmare, Curtea consideră că procedura era arbitrară și că societății reclamante i s-a aplicat o măsură de o severitate disproporționată. În plus, ținând cont de tratamentul discriminatoriu al cărei obiect l-a făcut societatea reclamantă, Curtea a concluzionat că autoritățile nu urmaseră o politică coerentă hotărând să rezilieze licențele societății Megadat.com SRL. Prin urmare, a avut loc încălcarea art.1 din Protocolul nr. 1.

d) Dreptul de acces la Internet. CtEDO nu a avut încă ocazia de a statua asupra unei plângeri întemeiate pe un refuz sau o limitare a accesului la Internet. Acestea fiind spuse, plângeri de acest gen au fost deja prezentate în temeiul art.10. În septembrie 2010, CtEDO a comunicat statului pârât plângerea unui deținut lituanian bazată pe refuzul accesului la Internet spre a se înscrie la Universitate. În același an, mai multe plângeri au fost îndreptate împotriva Turciei cu privire la blocarea accesului la anumite site-uri de Internet în scopul combaterii criminalității și apărării drepturilor autorului. În unul din aceste cazuri, site-ul de Internet al reclamantului a fost blocat pe motiv că era dificil din punct de vedere tehnic să fie separat de un alt site interzis de autorități. Într-un alt caz, reclamantul era un user al site-ului de Internet consacrat muzicii și rețelelor de socializare. Aceste cauze au fost comunicate statului pârât în februarie 2011.

e) Protejarea comunicațiilor pe Internet și obligațiile statelor. Obligația statelor de a prevedea o reglementare suficient de accesibilă și clară. Supravegherea de către angajator a folosirii personale a conexiunilor la Internet fără ca angajatul său să știe și strângerea și păstrarea datelor (site-uri vizitate, datele și durata vizitelor), are legătură cu articolul 8. De altfel, angajatorul reclamantei fiind un organ public, chestiunea ridicată în cazul în speță era raportată la obligația negativă ce îi revenea statului de a nu-i încălca viața privată. În ceea ce privește legalitatea acestui amestec, CtEDO afirmă în cauza *Copland împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* [7], citată anterior, alin. 45-46 și 48, că: potrivit jurisprudenței constante, expresia “prevăzută de lege” implică – și asta reiese din obiectul și din scopul articolului 8 – că dreptul intern trebuie să ofere o anumită protecție împotriva atingerilor arbitrare ale puterii publice aduse drepturilor garantate de paragraful 1. Este cu atât mai mult valabil atunci când sunt adoptate măsuri de supraveghere ca cele în cauză, dată fiind lipsa controlului public și riscul abuziv de putere.

Această expresie nu numai că impune respectarea dreptului intern, ci privește și calitatea legii, care trebuie să fie conformă principiilor ce caracterizează statul de drept. Pentru a îndeplini cerința de previzibilitate, legea trebuie să folosească termeni destul de clari pentru a indica tuturor în mod suficient în ce împrejurări și în ce condiții abilitază puterea politică să ia asemenea măsuri. Datorită lipsei la acea vreme a unui text de drept intern care să reglementeze măsurile de supraveghere, amestecul în cazul în speță nu era “prevăzut de lege” așa cum o impune art.8 par.2 din CEDO. CtEDO nu exclude faptul că supravegherea folosirii din partea unui angajat a telefonului, a poștei electronice sau a Internetului la locul de muncă ar putea fi considerată drept “necesară, într-o societate democratică” în anumite cazuri în care se urmărește un scop legitim. Cu toate acestea, ținând cont de concluzia la care a ajuns, nu se poate pronunța asupra acestei chestiuni în prezenta speță.

În ceea ce privește caracterul suficient de accesibil al legii, Curtea consideră, în cauza *Perrin împotriva Regatului Unit al Marii Britanii* (decizie), că dacă administrarea site-ului de Internet corespunde practicării unei activități profesionale, se poate considera pe bună dreptate că trebuie făcută dovada unei mari prudențe și trebuie obținute avizele juridice necesare.

f) Dificultățile obiective, pe care mijloacele tehnice nu sunt întotdeauna în măsură să le depășească.

În cauza *Muscio împotriva Italiei* (decizie), nr. 31358/03, din 13 noiembrie 2007 [14], președintele unei asociații de preoți catolici, care a primit mesaje electronice nesolicitate ("SPAM") cu caracter pornografic, a contestat clasarea plângerii sale împotriva lui X. Curtea consideră că primirea de comunicări nedorite poate reprezenta un amestec în viața privată. Totuși, utilizatorii poștei electronice, odată conectați la Internet, nu mai pot beneficia de o protecție efectivă a vieții lor private și se expun primirii de mesaje nedorite, pe care le pot sorta prin folosirea de "filtre" informatice. Mai multe țări și mai mulți operatori informatici întâlnesc dificultăți obiective în combaterea fenomenului spam și în accesul la expeditorii acestor mesaje, pe care mijloacele tehnice nu sunt mereu în măsură să le depășească. În aceste împrejurări, Curtea nu poate concluziona că statul ar fi trebuit, pentru a se achita de eventualele sale obligații pozitive ce decurg din articolul 8, să depună eforturi suplimentare [21].

De asemenea, în opinia sa: operatorii rețelei informatice acționează în cadrul acordurilor cu autoritățile statului și sub supravegherea acestora din urmă. Prin urmare, dacă a considerat că statului sau operatorului informatic la care s-a abonat se putea reproșa o greșală pentru nesupravegherea și/sau punerea la punct a sistemelor eficiente de protecție împotriva trimerii mesajelor electronice nesolicitate, reclamantul ar fi putut introduce la instanțele civile o acțiune în daune-interese.

De asemenea în afară de constatările CtEDO, un exemplu vine din Costa Rica, unde Curtea Supremă de Justiție în 2010 a constatat că accesul la internet este drept de bază, prin care se exercită drepturile fundamentale ale democrației.

Concluzii. În contextul celor expuse, după un studiu amplu a jurisprudenței în ceea ce privește încălcările drepturilor omului în Internet, putem reitera următoarele: că Statul are atât obligația negativă de a se abține la orice ingerință în drepturile cetățenilor la libera exprimare pe Internet, cât și obligația pozitivă de a garanta aceste drepturi online, prin implementarea diferitor mecanisme, de exemplu să instituie autorități publice responsabile în domeniul securității drepturilor în mediul online și legiferarea legilor, prin care să se instituie un cadru normativ în domeniu.

În prezentul studiu au fost elucidate aspecte teoretico-practice privind Securitatea Cibernetică prin care se înțelege starea de normalitate rezultată în urma aplicării unui ansamblu de măsuri practice și reactive prin care se asigură confidențialitatea, integritatea etc.

La examinarea jurisprudenței internaționale în ce privește apărarea drepturilor omului în spațiul cibernetic fiind un domeniu recent dezvoltat, sau analizat cazurile Curții Europene a Drepturilor Omului ce vizează încălcarea drepturilor omului în spațiul virtual, constatând că la momentul actual practica internațională este slab dezvoltată. Însă cu toate acestea, Curtea are deja cazuri unde stabilește că toate drepturile care sunt consfințite în Convenția Europeană pentru Drepturile Omului urmează a fi respectate atât în spațiul real cât și on-line.

Au fost studiate mai multe cazuri ca *Yildirim c. Turciei* (Cererea nr. 3111/10) [1] privind blocarea accesului la toate paginile de internet găzduite de Google pe teritoriul Turciei, Curtea a stabilit încălcarea art.10 din CEDO și a reiterat că acesta se aplică nu doar conținutului informației, ci și mijloacelor de diseminare a acesteia. Curtea a considerat ca efectele ordonanței semnifică "o restricție a accesului la internet", „care a devenit în prezent unul dintre principalele mijloace ale exercitării dreptului la libertatea de exprimare și la informare” [21].

În cazul *Times Newspapers Ltd c. Marea Britanie* (1 și 2) [22], a declarat că: "Cu accesibilitatea lor și capacitatea lor de a reține și de a distribui cantități mari de date, site-uri de pe Internet contribuie în mod semnificativ la îmbunătățirea accesului public la știri și în general pentru a facilita comunicarea

informații. Crearea de arhive Internet reprezintă un aspect cheie al rolului jucat de site-uri, Curtea consideră că se încadrează în domeniul de aplicare al art.10”.

Considerăm, că statele sunt obligate să asigure securitatea cibernetică fiecărui utilizator când aceștia sunt *on-line*, pentru ca utilizatorii să-și poată exprima liber opiniile pe Internet, deoarece internetul fiind o modalitate a libertății de exprimare pe internet și a opiniei, se poate realiza doar în cazul când statele se vor angaja la dezvoltarea unor politici eficiente pentru accesul universal la acesta, în caz contrar, Internetul va deveni un instrument care va oferi un decalaj digital și va agrava diviziunile sociale.

Fiind o verigă solidă și totodată cea mai slabă, Securitatea Cibernetică necesită o atenție sporită care necesită de a implementa o cultură strategică comună tuturor statelor lumii și de a elabora și implementa strategii naționale a securității cibernetice comune pentru a putea face față sfidărilor, pentru protecția integrității fizice a cetățenilor, prin sporirea eficienței eficacității și funcționării sigure a infrastructurilor critice și politice de securitate cibernetică, trebuie să ofere un mediu digital sigur și fiabil bazat pe protecția și conservarea libertăților și pe respectarea drepturilor omului *on-line*, în special protecția vieții private și a datelor cu caracter personal.

Referințe bibliografice:

1. Affaire Ahmet Yildirim c. Turquie, nr.3111/10, 18 decembrie 2012. Hotărârea din 18 martie 2013. Online: [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115401#{%22itemid%22:\[%22001-115401%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115401#{%22itemid%22:[%22001-115401%22]})
2. Affaire Leander c. Suediei, nr.9248/81, 26 martie 1987, seria A nr. 116. Online: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-62077%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-62077%22]})
3. Ahmet Yildirim c. Turciei, nr. 3111/10, Hotărârea din 18 decembrie 2012. Online: http://ijc.md/Publicatii/mlu/CEDO/Cauza%20Ahmet%20Y%C3%2584%C2%B1ld%C3%2584%C2%B1r%C3%2584%C2%B1m%20c.%20Turciei_romana.pdf
4. Airey c. Irlandei, Hotărârea din 9 octombrie 1979. on-line: <http://jurisprudentacedo.com/Airey-versus-Irlanda-Sot-alcoolic-si-violent-Lipsa-protectiei-Statului.html>
5. Alexei Ovchinnikov c. Rusiei, nr. 24061/04, pct. 51, 16 decembrie 2010. Online: www.echr.coe.int
6. August c. Regatului Unit al Marii Britanii. Decizia nr. 36505/02, 21 ianuarie 2003. Online: www.echr.coe.int
7. Copland c. Regatului Unit al Marii Britanii, nr. 62617/00, Hotărârea din 03 iulie 2007. Online: <https://lege5.ro/Gratuit/ge2tqobvg44a/hotararea-privind-cauza-copland-impotriva-marii-britanii>
8. Handyside c. Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, 7 decembrie 1976, seria A nr. 24. Online: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-62057%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-62057%22]})
9. K.U. c. Finlandei, nr. 2872/02, Hotărârea din 02 martie 2009. Online: <https://lege5.ro/Gratuit/ge2tqobzgm2q/hotararea-privind-cauza-ku-c-finlandei>
10. Kastner Philipp. Cyberjustice in the Context of Transitional Justice, Working Paper n°9, Laboratory of Cyberjustice, November 2013. <https://www.cyberjustice.ca/en/publications/cyberjustice-in-the-context-of-transitional-justice/>
11. M.C. c. Bulgariei, 04 martie 2004, nr. 39272/98. Online: https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/resources/M.C.v.BULGARIA_en.asp
12. Megadat.com SRL c. Moldovei, nr. 21151/04, Hotărârea din 17 mai 2011. Online: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/MEGADAT.COM-S.R.L-ART-41-RO.pdf>
13. Michael N. Schmitt. Tallin Manual on the international law applicable to cyber warfare. Cambridge University Press 2013.
14. Muscio c. Italiei, (Dosar nr. 31358/03) Decizie CEDO -13.11.2007. Online: <https://jurisprudentacedo.com/MUSCIO-c.-Italiei-Receptionarea-in-casuta-postala-electronica-a->

unor-mesaje-nesolicitate-cu-caracter-pornografic-si-ordonanta-de-neincepere-a-urmaririi-penale-ingerinta-inadmisibila.html

15. P.G. și J.H. c. Regatului Unit al Marii Britanii, 25 septembrie 2001, nr.44787/98. Online: <https://jurisprudentacedo.com/PG-si-JH-contr-Marea-Britanie-Supravegherea-persoanei-Conditiile-legii-interne.html>
16. Peck c. Regatului Unit al Marii Britanii, 28 ianuarie 2003, nr. 44647/98. Online: <https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/Peck-v-UK-ECHR-28-Jan-03.pdf>
17. Pravoye Delo și Shtekel c. Ucraina, 33014/05, Hotărâre din 05 mai 2011. Online: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-119336%26filename%3DCASE%2520OF%2520EDITORIAL%2520BOARD%2520OF%2520PRAVOYE%2520DELO%2520AND%2520SHTEKEL%2520v.%2520UKRAINE%2520-%2520%255BRomanian%2520Translation%255D%2520summary%2520by%2520the%2520COE%2520Human%2520Rights%2520Trust%2520Fund.pdf%26logEvent%3DFalse+%&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=md>
18. Preminy c. Rusiei din 10 februarie 2011, nr. 44973/04. Online: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Detention_conditions_ROM.PDF
19. S și Marper c. Regatului Unit al Marii Britanii [GC] nr.30562/04 și 30566/04, alin. 103, 4 decembrie 2008. Online: [http://www.echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#{%22fulltext%22:\[%22s.%20v%20the%20United%20Kingdom%22\],\[%22Title%22:\[%22s.%20v%20the%20United%20Kingdom%22\]\]](http://www.echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#{%22fulltext%22:[%22s.%20v%20the%20United%20Kingdom%22],[%22Title%22:[%22s.%20v%20the%20United%20Kingdom%22]])
20. Sciacca împotriva Italiei, nr.50774/99, alin. 29, CEDO 2005-I. Online:<http://jurisprudentacedo.com/Sciacca-contr-Italia-Publicarea-unei-fotografii-Viata-privata-Raport-cu-libertatea-presei.html>
21. Site-ul oficial al Curții Europene a Drepturilor Omului. Online: www.echr.coe.int
22. Times Newspapers Ltd c. Marea Britanie, nr.64367/14, Hotărârea din 13 noiembrie 2018. Online: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/times-newspapers-ltd-v-united-kingdom/>
23. X și Y c. Olandei, 03 aprilie 2012, nr. 42857/05. Online: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Van-Der-Heijden-impotriva-Tarilor-de-Jos.pdf>

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ СФЕРЫ СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НА КАЧЕСТВО СОЦИАЛЬНЫХ УСЛУГ

Наиба Ханахмедовна Устаева, канд.юрид наук,доц.
Ростовский институт (филиал) ВГУЮ (РПА Минюста России),
Кафедра государственно-правовых дисциплин
г. Ростов-на-Дону, Россия

Abstract: The article is devoted to the impact of digitalization in the field of social security on the quality of social services, the legislation on the introduction of information technologies in the field of social security is given, positive and possible negative consequences for recipients of social services are indicated. Digitalization is becoming an urgent direction of social policy.

Keywords: Informatization of pension provision, the impact of digitalization on the quality of social services, social services, proactive provision of social services, social support measures.

Аннотация: Статья посвящена вопросам влияния цифровизации в сфере социального обеспечения на качество социальных услуг, приведено законодательство о внедрении информационных технологий в сфере социального обеспечения, обозначены положительные и возможные негативные последствия для получателей социальных услуг.

Цифровизация становится актуальным направлением социальной политики.

Ключевые слова: Информатизация пенсионного обеспечения, влияние цифровизации на качество социальных услуг, социальное обслуживание, проактивное предоставление социальных услуг, меры социальной поддержки.

JEL: K23, K15, K39

Введение.

В последнее время цифровизация постепенно внедряется во все сферы жизнедеятельности. Не является исключением и сфера социального обеспечения. Внедрение цифровых технологий в социальной сфере признано одной из национальных целей развития.

В 1999 году по инициативе профильных комитетов Госдумы была разработана концепция, направленная на определение российского пути перехода к информационному обществу, основных условий, положений и приоритетов этой работы.

В 2000 году наша страна подписала Хартию глобального информационного общества и с этого момента у нас принято значительное количество федеральных программ и основополагающих документов, которые направлены на построение информационного общества. 28 января 2002 года утверждена федеральная целевая программа «Электронная Россия (2002-2010)», которая предусматривает развитие государства на основе информационных технологий [1].

Следующим последовал этап, при котором стала возможной реализация новой программы об информационном обществе [2]. Для дальнейшего развития процесса информатизации вообще, а в социальной сфере, в частности, в нашей стране были утверждены еще ряд программ [2;3;4]. Правовой основой для утверждения указанных программ послужил федеральный закон, которым внесены изменения в отдельные законодательные акты в части учета и совершенствования предоставления мер социальной поддержки с учетом обязанности соблюдения принципа адресности и применения критериев нуждаемости. 14 февраля 2017 г. (с последующими изменениями) Правительством также были утверждены положение о единой государственной информационной системе социального обеспечения с одновременным утверждением порядка предоставления информации в эту систему [5]. Указанное постановление, выполнив основные задачи, в последующем утратило силу.

Результаты и дискуссии.

В настоящее время в результате создания единой информационной системы стала возможной реализация гражданами своих прав в полном объеме только в вопросах назначения и выплаты пенсий. Она еще не позволяет в полном объеме реализовать данные права в форме электронного взаимодействия с органами государственной власти, органами местного самоуправления, организациями (в настоящее время еще нет возможности подачи электронных заявлений для назначения иных видов социального обеспечения) или скажем так, что в вопросах предоставления мер социальной защиты, социальных услуг в рамках социального обслуживания и государственной социальной помощи, иных социальных гарантий и выплат особо продвижения не произошло.

В рамках реализации этой программы, а скорее всего, в связи с отсутствием достаточной базы в органах социальной защиты населения, выплата различных видов пособий в последние годы стала передаваться в органы пенсионного фонда, хотя эти функции не являются свойственными пенсионным органам и по Положению о правовом статусе. Здесь стоит отметить, что в силу п.1 указанного Положения фонд был образован в целях государственного управления финансами, предназначенными для пенсионного обеспечения. Позднее, в сентябре 2000 г., за пенсионными органами закреплены полномочия лишь по выплате пенсий [6]. На момент передачи функций по назначению и выплате социальных пособий от органов социальной защиты населения никаких изменений в документы о правовом статусе фонда в части расширения его полномочий внесено не было. Хотя оператором системы был определен Пенсионный фонд РФ, данная система должна была использоваться не только для информирования участников правоотношений в сфере социальной помощи, как отдельного института права социального обеспечения, но и прав на иные виды обеспечения. Несмотря на это, по ряду вопросов социального характера стали разрабатываться свои информационные программы. В части создания различных информационных систем (программ) и их функционирования могут возникнуть сложности.

Так, в ст.91.1 ФЗ от 21 ноября 2011 г. №323-ФЗ об основах охраны здоровья граждан обоснована необходимость введения информационной системы еще и в сфере здравоохранения [7]. В качестве главной цели введения этой системы обозначено обеспечение доступа граждан к медицинским услугам в электронной форме, включая автоматизацию управления льготным лекарственным обеспечением. Учитывая, что льготное лекарственное обеспечение входит в круг мер по социальному обеспечению, информация по бесплатному обеспечению лекарственными средствами, равно как и программа по социальному обслуживанию, должны быть в единой системе или должно быть обеспечено бесперебойное и качественное межведомственное взаимодействие в информационной сфере.

Не секрет, что органы социальной защиты населения в большинстве регионов серьезно отстают в вопросах внедрения в свою деятельность новых информационных технологий. И причина этого кроется в ведомственной принадлежности этих органов и в состоянии финансового обеспечения регионов. Указанные вопросы в субъектах разрешались совершенно по-разному. В регионах, имеющих достаточное финансовое обеспечение (Татарстан, Свердловская обл. и др.), внедрение информационных технологий в сфере социального обеспечения происходило ускоренными темпами и на достаточно высоком уровне, так сказать, не уступая пенсионным органам. В тех же субъектах, бюджет которых является дотационным, значительная часть работы продолжала осуществляться в прежнем порядке, и они на порядок отставали в вопросах внедрения новых информационных технологий.

Таким образом, в создавшейся ситуации возможность получения гражданами мер социального обеспечения с использованием информационных технологий, в значительной степени зависела

от того, где он проживает, хотя такая сфера, как социальное обеспечение, в социальном правовом государстве, каковым Конституцией провозглашена Российская Федерация, должна быть в числе тех, где внедрение информационных технологий не должно зависеть от региональных особенностей, и все социально значимые категории граждан должны иметь возможность получать причитающиеся им меры социальной поддержки в один клик без посещения соответствующих служб. Более того, в таком же режиме они должны иметь возможность получить информацию о причитающихся им мерах социального обеспечения, их объеме, а также о порядке их получения.

Для улучшения работы в этой сфере в 2017 г. Президентом утверждена стратегия развития информационного общества на 2017 – 2030 годы. В порядке реализации стратегии принято множество нормативных правовых актов о цифровизации различных отраслей, в том числе и о цифровизации сферы социального обеспечения в масштабе страны [8;9]. Указанные программные документы позволяют изменить ситуацию с цифровизацией сферы социального обеспечения во всех регионах страны. Процесс внедрения информационных технологий в социальную сферу в 2021 году активизировался и стал продвигаться достаточно быстрыми темпами. В частности, в феврале 2021 года премьер-министром утверждена концепция цифровой трансформации социальной сферы, которая также предполагает создание соответствующей единой цифровой платформы, что предполагает ее централизованный характер. Эта платформа обеспечит автоматизацию работы Министерства труда и социальной защиты РФ, Пенсионного фонда РФ, Фонда социального страхования и федеральных учреждений медико-социальной экспертизы, что способствует одновременному получению поступающих в одну из указанных ведомств изменений всеми участниками платформы [10]. В качестве основного направления деятельности этого центра обозначено обеспечение создания, применения и развития информационных систем, а также подготовки технической инфраструктуры, включая информационно-аналитическое сопровождение задействованных в этот процесс ведомств.

Основная цель всей этой работы заключается в повышении качества жизни получателей социальных услуг, росте финансового благополучия пенсионеров, в том числе и путем содействия их занятости, повышение качества и доступности медицинской помощи всем слоям населения.

Уже в конце июня 2021 года премьер – министр подписал распоряжение, которым, среди прочего, утвердил проактивный (без подачи заявления) механизм выплаты пенсий [11].

Вышеуказанной концепцией цифровой трансформации социальной сферы до 2025 года также предусмотрено максимальное обеспечение предоставления социальных услуг без подачи заявления на основании имеющихся в базе сведений.

Начисление пенсий без заявления вошло и в утвержденный план по реализации второго этапа действующей стратегии в интересах граждан старшего поколения, рассчитанной до 2025 года. В настоящее время в ряд законодательных актов внесены дополнения относительно предоставления социального обеспечения без подачи заявлений в соответствующие органы.

Использование цифровых технологий в сфере социального обеспечения, безусловно, должно способствовать повышению качества оказываемых услуг, так как в результате цифровизации эта сфера становится более мобильной и восприимчивой к изменениям, а это позволит сократить сроки предоставления и получения социальных услуг.

Вместе с тем, учитывая особый характер отношений в этой сфере, внедрение цифровых технологий должно идти очень осторожно, так как цифровизация не должна привести к сложностям в работе лиц, оказывающих социальные услуги. Результаты цифровизации не должны никоим образом причинять вред интересам получателей социальных услуг.

От работающих в сфере социального обслуживания населения нередко можно услышать, что внедрение новейших технологий нисколько не облегчает их работу, что слишком много времени уходит на внесение в информационные базы всех мельчайших деталей и отнимает время, которое можно уделить обслуживаемым лицам на предоставление социальных услуг, что, в конечном итоге, от этого получателям услуг не становится лучше, им приходится уделять меньше времени.

Время, затраченное на внесение информации в компьютерные базы данных, не должно подменить работу с людьми, поскольку улучшение качества предоставления социальных услуг должно стать основной и конечной целью цифровизации сферы социального обеспечения. Видимо, в этих вопросах тоже нужно найти разумные критерии и подходы, поскольку в социальной работе невозможно ни на что заменить человеческое общение и поддержку. В этой связи, возможно, следует пересматривать объем нагрузки на работников, особенно в сфере социального обслуживания пожилых граждан и инвалидов.

Особенность рассматриваемой сферы еще и в том, что значительная часть работы по предоставлению услуг выполняется непосредственно человеком и не все может быть заменено различными технологиями. Необходимо четко определиться с кругом услуг, при предоставлении которых новые технологии могут заменить человека.

Кроме того, внедрение цифровых технологий в рассматриваемой сфере не должно носить принудительный характер, у получателей услуг должна быть возможность выбора формы получения социальных услуг, в частности, они должны самостоятельно решать вопрос получать или нет тот или иной вид помощи с применением цифровых технологий или в прежнем режиме. Обязательной внедрение новых технологий может быть в вопросах сбора и обработки информации, поскольку позволит органам, оказывающим социальные услуги, быстро и объективно определять степень удовлетворенности получателей услуг и облегчит обращение за получением услуг, так как заявитель будет тратить меньше ресурсов и времени. На основании получаемой информации указанные органы также смогут принимать оперативные меры по устранению недостатков в работе.

Социальная сфера, в силу охватываемого круга лиц (несовершеннолетних, пожилых людей и людей с ограниченными возможностями жизнедеятельности и др.) и жизненной важности охватываемых вопросов, является наиболее уязвимой сферой.

Поэтому происходящие в этой сфере изменения, включая цифровизацию, государство должно использовать так, чтобы они способствовали улучшению качества жизни тех категорий граждан, которые еще или уже не могут самостоятельно, без помощи государства и общества, обеспечить свою жизнедеятельность. Однако, в настоящее время есть еще серьезные проблемы на этом пути. В частности, большинство граждан не только не знают о предоставляемых мерах социальной поддержки, но и не в курсе существования такой информационной системы. А те, кто, возможно, и знает о системе, не все умеют ею пользоваться по различным причинам. Ведь очень много еще пенсионеров, не умеющих работать на компьютере, людей с ограниченными возможностями здоровья, и тех, кто по каким-то причинам решил не пользоваться современными средствами связи или живет в местностях, где такие средства пока еще недоступны.

В связи с этим особой задачей государства в обеспечении доступа к технологиям остается создание инклюзивной среды для предполагаемых пользователей системы. Немало еще работников в сфере социального обеспечения, которым необходимо повысить квалификацию, детально освоить новые технологии и соответствовать изменившимся в эпоху информационных технологий квалификационным требованиям. Уровень владения новыми технологиями у специалистов должен быть достаточно высоким, так как им и придется обучать получателей услуг тому, как пользоваться техническими средствами и современными технологиями.

Цифровизация и хранение сведений о гражданах, получающих социальные услуги в электронном виде в едином банке, также может иметь негативные последствия, поскольку при попадании к мошенникам и различным недобросовестным людям они могут быть использованы во вред интересам незащищенных категорий граждан. Особенно уязвимы здесь одинокие получатели услуг, имеющие в собственности жилые помещения и другое имущество. Подбор специалистов должен быть, с этой точки зрения, тоже тщательным. С учетом низких размеров оплаты труда, конечно, это тоже достаточно серьезная проблема. Хотя немало учебных заведений, которые выпускают специалистов для сферы социального обеспечения, многие долго не «задерживаются» на этой работе именно из-за сложности работы и низких размеров оплаты труда.

Выводы.

При внедрении цифровых технологий в сферу социального обеспечения необходимо обеспечить соблюдение баланса между внедрением современных технологий и защитой прав социально нуждающихся граждан с тем, чтобы эта работа не привела к замене новейшими технологиями человека, а дополнили его возможности.

Государство, направляя усилия на цифровизацию сферы социального обеспечения, должно учитывать особый характер возникающих в этой сфере отношений, где особенно важны коммуникативность и высокий уровень общественной социализации.

Эффективность предоставления социальных услуг гражданам, обеспечение высокого качества социальных услуг, создание дополнительных мер безопасности должны быть во главе всей деятельности государства, направленной на внедрение новейших технологий в сфере социальных услуг.

Литература.

1. Федеральный закон от 29.12.2015 №388-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в части учета и совершенствования предоставления мер социальной поддержки исходя из обязанности соблюдения принципа адресности и применения критериев нуждаемости»//Собрание законодательства РФ, 04.01.2016, №1 (часть 1), ст.8.
2. Федеральный закон от 21.11.2011 №323-ФЗ «Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации»// Собрание законодательства РФ, 28.11.2011, №48, ст.6724.
3. Указ Президента Российской Федерации от 27.09.2000 №1709 «О мерах по совершенствованию управления государственным пенсионным обеспечением в Российской Федерации»// Собрание законодательства РФ, 02.10.2000, №40, ст.3936.
4. О стратегии развития информационного общества в Российской Федерации на 2017-2030 годы. [Электронный ресурс]: Указ Президента Российской Федерации от 09.05.2017 №323// Справочная правовая система «Консультант Плюс». Разд. «Законодательство» (дата обращения 08.10.2021).
5. Постановление Правительства РФ от 28.01.2002 №65 «О федеральной целевой программе «Электронная Россия (2002-2010)»//Собрание законодательства РФ, 04.02.2002, №5, ст.531.
6. Постановление Правительства РФ от 15.04.2014 №296 «Об утверждении государственной программы Российской Федерации «Социальная поддержка граждан»» // Собрание законодательства РФ, 28.04.2014, №17, ст.2059.
7. Постановление Правительства РФ от 15.04.2014 №313 «Об утверждении государственной программы Российской Федерации «Информационное общество»// Собрание законодательства РФ, 05.05.2014, №18 (часть2), ст.2159.

- 8.Постановление Правительства РФ от 14.02.2017 №181 «О Единой государственной информационной системе социального обеспечения// Собрание законодательства РФ, 20.02.2017, №8, ст.1249.
- 9.Постановление Правительства РФ от 29.03.2019 №363 «Об утверждении государственной программы Российской Федерации «Доступная среда»// Собрание законодательства РФ, 15.04.2019, №15 (часть2 и 3), ст.1746.
- 10.Распоряжение Правительства Российской Федерации от 20.02.2021 №431-р «Об утверждении Концепции цифровой и функциональной трансформации социальной сферы, относящейся к деятельности Министерства труда и социальной защиты Российской Федерации на период до 2025 г.».
11. Распоряжение Правительства РФ от 23.06.2021 №1692-1 «Об утверждении плана мероприятий на 2021-2025 гг. по реализации второго этапа Стратегии действий в интересах граждан старшего поколения в Российской Федерации до 2025г.».

PUBLICITATEA – CONDIȚIA INDISPENSABILĂ CONSOLIDĂRII ÎNCREDERII SOCIETĂȚII ÎN JUSTIȚIE

Petru Railean,
doctor în drept, lector universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova.

Victoria Mihalaș,
magistru în drept
Universitatea de Studii Europene din Moldova.
orcid.org/0000-0002-4042-5279

Summary. In this study we will analyze the measures taken to develop a more transparent justice system. We will also argue the importance of the principle of publicity in the work of the judiciary. among the pillars that support any democratic society. In order to maintain the rule of law, Judicial Councils or similar independent bodies must make every effort to ensure that an open and transparent judicial system is maintained.

Keywords: publicity, justice, society, democracy.

Rezumat. În studiul dat vom analiza măsurile întreprinse cu scopul dezvoltării unui sistem de justiție mai transparent, de asemenea vom argumenta importanța principiului *publicității* în activitatea sistemului judiciar, care reprezintă condiția indispensabilă a consolidării încrederii populației față de justiție și sporirii autorității justiției în cadrul statului, dar în același timp reprezintă unul dintre pilonii care susțin orice societate democratică. Pentru a menține statul de drept, consiliile judiciare sau organismele independente similare trebuie să depună toate eforturile pentru a asigura menținerea unui sistem judiciar deschis și transparent.

Cuvinte-cheie: publicitate, justiție, societate, democrație.

JEL: K39, K19,

Introducere.

Asigurarea unei justiții independente și imparțiale, precum și dezvoltarea instituțiilor care gravitează spre realizarea sarcinilor de asigurare a unei justiții echitabile, eficiente și de calitate, constituie un postulat central al statului de drept. Modul în care este înfăptuită justiția influențează în mod direct coordonatele fundamentale de funcționare a societății, precum separația puterilor în stat, securitatea juridică și dezvoltarea economică.

Justiția reprezintă o formă specifică de exercitare de către stat a funcției sale interne de apărare a ordinii de drept (satisfacerea intereselor membrilor societății), a proprietății, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, prin examinarea de către instanțele judecătorești a cauzelor civile, penale, contravenționale sau administrative, conform dispozițiilor prevăzute de normele dreptului procesual civil și procesual penal, prin aplicarea, în numele legii, a normelor de drept față de situația de fapt și a raporturilor judiciare stabilite în ședința de judecată. Astfel, cetățenii așteaptă ca judecătorii să-și desfășoare activitatea în mod cinstit, corect și imparțial, aceste calități impregnându-se, practic, întregii activități desfășurate în instanțe de personalul care participă, direct sau indirect, la înfăptuirea actului de justiție [25, p.30].

Un sistem judiciar caracterizat de integritate, transparență și responsabilitate este una din condițiile prealabile pentru o bună funcționare a statului de drept și pentru dreptul la un proces echitabil, oportun și eficient de către o instanță independentă și imparțială prevăzută de lege. Transparența trebuie

să includă, de asemenea, accesul la informații referitoare la procesul judiciar menite de a promova și încuraja încrederea publicului în actorii implicați în procesul judiciar.

Încrederea reprezintă fundamentul fiecărui proces, fie el asumat de stat sau de particulari. Puterea judecătorească nu este într-o competiție cu alte ramuri ale puterii în stat, însă trebuie recunoscut faptul că, încrederea este factorul fundamental pentru a-i putea fi asigurată recunoașterea autentică a independenței cu privire la modul său de funcționare. Încrederea, ca și respectul, nu pot fi cerute, ele trebuie câștigate prin modul în care funcționează sistemul judiciar. Aici, sunt incluși toți participanții la acest proces, precum procurorii și funcționarii instanțelor. Trebuie recunoscut faptul că, în vederea creșterii și îmbunătățirii încrederii în sistemul judiciar, acest lucru nu este pe deplin realizabil fără consolidarea încrederii în instituții, în general [28, p.6].

Elementele de bază ce inspiră siguranță și încredere celor care caută o protecție a drepturilor ce le-au fost încălcate, dar și celorlalți membri ai societății sunt independența, imparțialitatea și profesionalismul judecătorilor. Pentru o servire eficientă a comunității, judecătorii cer respect și încredere. Încrederea este crucială în administrarea justiției. Publicul trebuie să fie conștient de independența și de imparțialitatea justiției, să aibă convingerea că judecătorii nu urmăresc vreun interes, că nu vor favoriza vreo parte, ci vor depune efortul pentru a soluționa cauza potrivit legii și conștiinței lor, care nu poate fi decât în conformitate cu legea [18]. Astfel, spiritul de dreptate și propria convingere, formată în baza experienței acumulate, au o ecormă importantă în realizarea nemijlocită a puterii judecătorești [24, p.46].

Încrederea publicului în independența instanțelor, în integritatea judecătorilor și în imparțialitatea și eficiența procedurilor acestora este cea care susține sistemul de justiție al unei țări [27, p. 31].

Dar credibilitatea față de putere este direct proporțională cu respectul față de autoritatea judecătorească și de justiție în ansamblu, manifestat atât din partea societății, cât și din partea puterii de stat [21, p.199]. Întărirea încrederii în sistemul judiciar duce la creșterea prestigiului autorității judecătorești, care contribuie la instaurarea supremației legii și principiilor statului de drept [11, p.15].

Scopul studiului. Pornind de la semnificația încrederii față de justiție ne propunem să analizăm importanța principiului publicității în activitatea sistemului judiciar care reprezintă condiția indispensabilă a consolidării încrederii față de justiție și sporirii autorității justiției în cadrul statului ce formează factorul de bază unui stat democratic.

Rezultate obținute și discuții. Constatăm că încrederea în corpul de judecători se bazează pe integritatea și moralitatea acestora care se obține prin mai multe măsuri, dar cel mai principal prin publicitatea proceselor din domeniul justiției.

Pentru Republica Moldova îmbunătățirea sectorului justiției a fost și rămâne o prioritate majoră care are o importanță deosebită pentru întreaga societate și constituie o condiție esențială pentru dezvoltarea cu adevărat a unei societăți democratice în care supremația legii și respectarea drepturilor și libertăților omului reprezintă valori supreme garantate.

Având în vedere faptul că accesul liber la justiție este un principiu complex, cuprinzând mai multe relații și drepturi fundamentale, prin care se poate garanta exercitarea lui deplină, acesta continuă să constituie un obiectiv prioritar. Accesul la justiție nu este doar un drept în sine, ci reprezintă un instrument esențial care permite protecția celorlalte drepturi [32].

Una din măsurile întreprinse pentru obținerea încrederii publicului față de justiție este elaborarea unor proiecte ce au ca scop de a alinia comunicare internă și externă a sistemului judiciar [28].

Prin urmare, pentru a obține încrederea în justiție se utilizează principiul publicității care poate fi efectuat mai eficient prin :

- Îmbunătățirea utilizării rețelelor de socializare de către judecătorii/procurorii individuali, pentru a contribui la o mai bună imagine a justiției și a preveni posibile măsuri disciplinare sau daune aduse imaginii justiției;

- Îmbunătățirea utilizării rețelelor de socializare în interiorul sistemului judiciar de către consiliile judiciare și alte organisme asemănătoare, în vederea îmbunătățirii imaginii justiției de către instanțe;
- Comunicare și îmbunătățirea relațiilor și comunicării dintre sistemul judiciar și alte ramuri ale puterii statului;
- Identificarea bunelor practici și promovarea strategiilor de comunicare și cooperare cu actorii (judecători/procurori) cei mai influenți în ceea ce privește promovarea încrederii publicului și imaginii justiției;
- Evidențierea importanței comunicării corecte între profesioniștii din domeniul judiciar, în vederea identificării bunelor practici legate de orientările privind comunicarea între judecători/procurori și alți profesioniști din domeniul judiciar;
- Utilizarea echității și designului de marcă pentru îmbunătățirea imaginii justiției;
- Dezvoltarea mecanismelor de informare a publicului larg în privința modului de accesare/utilizare a funcționalităților portalurilor web ale sistemului judecătoresc și procuraturii;
- Îmbunătățirea mecanismelor utilizate de instanțele judecătorești de furnizare a informațiilor pentru publicul larg;
- Dezvoltarea mecanismelor/programelor de informare și educare a cetățenilor cu privire la accesul la justiție și competența autorităților din sectorul justiției;
- Dezvoltarea de parteneriate și implicarea organizațiilor societății civile în programele de informare și educare juridică a cetățenilor;
- Efectuarea sistematică a sondajelor privind gradul de satisfacție a justițiabililor la nivelul întregului sistem judecătoresc și a procuraturii.

Rezultatul obținut în urma acestor măsuri:

- Nivelul de cultură juridică a populației îmbunătățit;
- Gradul de acces al publicului la informații privind starea justiției ridicat;
- Indicatorii de percepție publică privind încrederea în justiție îmbunătățiți.

Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de către instanțele judecătorești. Un sistem judiciar independent și onorabil este indispensabil justiției. Justiția ocupă un loc deosebit în afirmarea statului de drept, iar conduita, moralitatea și cultura judecătorului au o importanță majoră în procesul de înfăptuire a ei.

Judecătorul asigură o independență continuă a sistemului de justiție și o autoritate de nestrămutat care prin *conduita personală* poate afecta sistemul judecătoresc ca întreg. Deci, față de judecători, ca exponenți ai puterii judecătorești, sunt înaintate un șir de cerințe morale și de conduită specifice, o parte din ele fiind incluse în acte normative, altele urmând a fi însușite și respectate ca deziderate ale eticii profesionale. Astfel trebuie să participe activ la stabilirea, menținerea, aplicarea normelor de conduită, pe care le va respecta personal, astfel încât să fie asigurată integritatea și independența sistemului judecătoresc. [33]

Exercitarea funcției de judecător este o datorie către comunitate. Iar modul de deservire a acesteia trebuie să fie marcat de profesionalism care să poarte un caracter transparent. Judecătorii sunt elita lumii juridice și chiar a societății. Un judecător nu trebuie să fie doar un „judecător bun”, ci trebuie să fie și un „om bun”, deși părerile despre ceea ce înseamnă aceasta pot să varieze în diferite segmente ale societății.

Din perspectiva publicului, judecătorul nu numai că s-a angajat să slujească idealurile de dreptate și adevăr pe care se bazează statul de drept și democrația, ci a promis să le și întruchipeze. În mod similar, calitățile personale, conduita și imaginea judecătorului afectează pe cele ale sistemului judiciar în ansamblul său și, în consecință, și încrederea publicului în acesta. Publicul cere de la judecător o conduită care să se situeze cu mult deasupra celei pe care o așteaptă de la ceilalți cetățeni, standarde de conduită care sunt mult mai înalte decât cele respectate în societate în ansamblul său. De fapt,

judecătorului i se cere să aibă o conduită aproape ireproșabilă. Este ca și când funcția judiciară, care înseamnă a-i judeca pe alții, a impus cerința ca judecătorul să facă față judecății rezonabile a altora în ceea ce privește chestiuni care pot în orice caz să afecteze rolul și funcția judiciară [27, p. 72].

O deosebită relevanță pentru realizarea eficientă a justiției o prezintă magistratul prin realizarea statutului său. Acesta este argumentat atât prin rolul justiției în societate, cât și prin axiologia sociojuridică a principiilor care-l determină - independența, imparțialitatea și integritatea. Responsabilitatea magistratului este de a aplica legea corect și imparțial, fără a ține seama de presiunile sociale sau politice, variază în diferite state, după cum și încrederea în justiție este diferită. Această înțelegere rezidă, în mare parte, și din educația primită de-a lungul timpului de cei care trebuie să aprecieze și, mai ales, de poziția altor autorități față de actul justiției [34].

Rolul instanței și a locului lor de desfășurare este și atitudinea pe care o are față de public și plus, afișarea listei proceselor. Judecătorii fiind personalități diferite, dar având toți obligații egale potrivit legislației, ei manifestă reacții diverse față de persoanele care vor să asiste la proces.

Astfel cercetătoarea F.Dragomir afirmă că informarea corectă cu privire la funcțiile sistemului judiciar poate influența pozitiv gradul de înțelegere a activității instanțelor și limitele activității lor. Această informare permite celorlalte puteri ale statului, participanților la proces și publicului să înțeleagă natura și specificul puterii judecătorești, standardele de conduită pe care judecătorul trebuie să le mențină în cadrul instituțiilor pe care le reprezintă, precum și limitările pe care aceștia le au în exercitarea funcțiilor, în viața socială sau privată [11, p. 16].

Prin urmare, putem susține că starea puterii judecătorești este una din cele mai importante caracteristici ale societății în ansamblu (chiar cea mai importantă). Ea reflectă și nivelul de dezvoltare al constituționalismului, al structurilor societății civile, gradul de protecție a drepturilor și libertăților omului ca fundament al democrației. Principalele criterii de evaluare a stării puterii judecătorești, de rând cu rolul și locul în sistemul „frânelor și contra balanțelor”, sunt accesibilitatea protecției judiciare a drepturilor și libertăților persoanelor fizice și juridice, echitatea procedurilor și imparțialitatea judecătorilor

Din acest motiv, puterea judecătorească poate să-și realizeze misiunea sa doar în condițiile în care se va bucura de încrederea cetățeanului și a societății. Aceasta deoarece neîncrederea față de capacitatea instanțelor judecătorești de a soluționa conflictele în baza legii, răspândită în societate, determină cetățenii să caute mijloace ilegale de influențare asupra judecătorilor, fie să recurgă la căi extrajudiciare de soluționare a conflictelor. Astfel, doar încrederea în justiție poate stimula cetățenii să apeleze la serviciile acesteia în toate cazurile de conflicte sociale. Este o cale inevitabilă de edificare a statului de drept, în care conflictele trebuie soluționate, în principal, prin mijloace juridice, dar nu prin violență și linsare. [25, p. 30].

În urma unor sondaje de opinie constatăm că societatea noastră nu se bucură de confortul unei asemenea încrederi, care poate provoca presiuni politice și corupție în rândul magistraților.

Principalele cauze sunt: instabilitatea legislativă; calificarea insuficientă a unei părți semnificative din corpul magistraților; managementul general defectuos al activității în justiție [3, p. 191-192]

Prin urmare, justiția trebuie tratată cu adevărat ca putere separată și independentă, trebuie să se reacționeze atât din cadrul sistemului, cât și din afara lui, din partea societății. În același timp, trebuie ținut cont de faptul că „politicul întotdeauna va accepta cu greu necesitatea asigurării independenței reale a puterii judecătorești, întotdeauna persistând anumite tendințe de influențare” [18, p. 17].

Una din cele mai importante instituții ale statului democratic de drept fiind puterii judecătorești, eficiența sa depinde nu numai de numărul judecătorilor, de pregătirea lor profesională, de remunerarea financiară corespunzătoare etc., dar și de activismul cetățenilor în materia apărării drepturilor lor, de principialitatea acestora de a recurge doar la mijloace legale pentru aplanarea oricărui conflict. Se poate spune chiar și de perseverența și insistența cu care acționează în judecată orice încălcare de lege. [31, p. 46]

Una din condiția necesară pentru formarea încrederii societății în sistemul său judiciar este publicitatea acestuia, a activității sistemului, adică prin metoda cunoașterii la aceea ce se întâmplă în cadrul unui proces judiciar în sălile de judecată. [25, p. 31; 26, p. 379].

Fiind un serviciu în slujba societății, publicul are tot dreptul să se intereseze de activitatea și de calitatea acestuia. Prin urmare, trebuie să se asigure accesul publicului la informațiile care privesc desfășurarea ședințelor de judecată.

Principiului publicității a oferit posibilitatea de a studia de fiecare dată reacția judecătorilor la solicitarea publicului de a participa la proces. În rezultat, am constatat că 78,6% din judecători denotă o atitudine adecvată față de public. Alții, nu iau absolut nici o atitudine față de public, ignorându-le pur și simplu prezența. Acest tip de comportament, de asemenea, l-am calificat drept adecvat, deoarece prin el nu se împiedică în nici un fel participarea terților la ședințele de judecată, fiind prin urmare conform legii. Acest principiu protejează justițiabilii împotriva unei judecăți secrete, ieșite de sub controlul public: ea constituie, de asemenea, unul dintre mijloacele de păstrare a încrederii în instanțele judecătorești. Publicitatea procesului de judecată conferă transparență activității judecătorești, care, la rândul său, este un element indispensabil al funcționării instituțiilor democratice într-un stat de drept. [9, p. 1240].

Asigurarea publicității dezbaterilor care se desfășoară în fața judecătorilor este o garanție a corectitudinii și imparțialității judecătorilor, a independenței acestora, contribuind totodată la promovarea încrederii cetățenilor în administrarea justiției.

La nivel legislativ, principiile publicității și transparenței sunt reglementate într-o serie de acte legislative, precum:

Constituția Republicii Moldova, art. 117 [8], care prevede că caracterul dezbaterilor judiciare este public adică în toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sînt publice. Judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură.

Potrivit Legii privind organizarea judecătorească, art. 10, ședințele de judecată sunt publice (ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege), hotărârile instanțelor judecătorești se pronunță public (pagina web <http://ca.justice.md/>). Modul de publicare a hotărârilor judecătorești este stabilit prin Regulamentul privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești, aprobat de către Consiliul Superior al Magistraturii. [19]

Articolul 23 al *Codul de procedură civilă* prevede că ședințe pot fi închise în scopul protejării informației ce constituie secret de stat, taină comercială ori a unei alte informații a cărei divulgare este interzisă prin lege, instanța de judecată va dispune judecarea cauzei în ședință secretă pentru a preveni divulgarea unor informații care se referă la aspectele intime ale vieții, care lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională etc. Ședința secretă se desfășoară în prezența participanților la proces, iar în caz de necesitate la ea asistă de asemenea martorul, expertul, specialistul și interpretul. Judecarea se efectuează cu respectarea tuturor regulilor de procedură civilă și hotărârile ședinței secrete se pronunță public.

În *Codul de procedură penală*, art. 18 și 316 [7], dispune că accesul în sala de ședință poate fi interzis presei sau publicului, prin încheiere motivată, pe parcursul întregului proces sau al unei părți din proces, în interesul respectării moralității, ordinii publice sau securității naționale, când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților în proces o cer, sau în măsura considerată strict necesară de către instanță când, datorită unor împrejurări speciale, publicitatea ar putea să prejudicieze interesele justiției.

Judecarea cauzei în ședință închisă a instanței trebuie argumentată și efectuată cu respectarea tuturor regulilor procedurii judiciare prin urmare hotărârile instanței de judecată se pronunță în ședință publică. Președintele ședinței de judecată poate permite prezența la ședință a minorilor, precum și a persoanelor înarmate care sunt obligate să poarte armă din oficiu (poate permite reprezentanților mass-media, în cazurile în care cauza prezintă interes public, să efectueze înregistrări audio, video și să

fotografieze unele secvențe) Dar președintele ședinței de judecată poate și limita accesul publicului la ședință, ținând seama de condițiile în care se judecă cauza.

Pentru asigurarea publicității au fost elaborate paginile web ale Curții Supreme de Justiție (www.csj.md) și Consiliului Superior al Magistraturii (www.csm.md), care conțin informații utile despre activitatea acestor autorități, inclusiv practica judiciară, hotărârile, regulamentele, anunțurile privind posturile vacante de judecători, informația despre desfășurarea concursurilor pentru ocuparea posturilor de judecători etc.

Conform art. 452 a *Codul contravențional* judecarea cauzei contravenționale se desfășoară de instanța de judecată în ședință publică, oral, nemijlocit și în contradictoriu [7] .

La nivel internațional, de asemenea, poate fi atestată o reglementare generoasă a principiului publicității în cuprinsul celor mai notorii instrumente juridice internaționale în materia drepturilor și libertăților omului, precum: *Declarația Universală a Drepturilor Omului* din 10 decembrie 1949, art.10 [13] și *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale* din 4 noiembrie 1950, art.6 alin. (1) unde este prevăzut că orice persoana are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod echitabil și public de către un tribunal independent și are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil. [10]

Pactul cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966, art.14 confirmă că orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege. [22]

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit în jurisprudența că publicitatea procedurii judiciare, atât în materie penală, cât și în materie civilă, constituie o garanție esențială a unui proces echitabil. Ea protejează justițiabilii contra unei justiții secrete care scapă de controlul public și constituie unul din mijloacele de păstrare a încrederii în instanțele judecătorești. Prin transparența pe care o acordă administrației justiției, ea contribuie la realizarea unui proces echitabil, a cărui garanție se numără printre principiile oricărei societăți democratice conform Convenției [20, p. 19].

Sporirea încrederii în sistemul judecătoresc și a gradului de publicitate este o sarcină esențială și complexă, dar în același timp dificilă în condițiile în care percepția generală a majorității societății în raport cu independența sistemului judecătoresc este încă la un prag scăzut.

Pe parcursul ultimei perioade s-a reușit obținerea unor rezultate consistente în domeniul asigurării publicității și transparenței a actului de justiție, și anume prin: publicarea tuturor hotărârilor judecătorești pe paginile web ale instanțelor; înregistrarea audio a tuturor ședințelor de judecată; publicarea informației privind locul și data desfășurării ședințelor de judecată pe paginile web ale instanțelor. Totodată, obiectivul privind sporirea gradului de transparență și încredere în justiție deși se află într-o strânsă conexiune cu gradul de realizare a celorlalte obiective, totuși determină întreprinderea mai multor măsuri conjugate în scopul dezvoltării culturii juridice și ruperii lanțului de neîncredere. Deci justiția continuă să se dezvolte și urmărește sensibilizarea și îmbunătățirea cunoștințelor generale ale persoanelor privind standardele legale. [32]

Ținând cont de cele expuse, publicitatea ședințelor de judecată nu este pe deplin acceptată ca principiu și nu întotdeauna este aplicată în practică. Au fost înregistrate cazuri când observatorii independenți au fost excluși din proces sau limitați în accesul lor la ședința de judecată fără vreo justificare legală clară.

De asemenea, specialistul Al. Cocîrță, susține că „justiția care se desfășoară în condiții de netransparență și este apatică la realizarea principiului publicității, devine, la un moment dat, susceptibilă de abuzuri, limitând posibilitatea societății să contribuie la menținerea exigențelor etice față de comportamentul judecătorilor. Deci, transparența justiției trebuie asigurată în mod real. Justiția nu trebuie doar să fie înfăptuită, dar trebuie în mod manifest și indubitabil să se vadă că este înfăptuită. Acest principiu constituie nucleul justiției transparente. Magistratii trebuie să fie interesați ca publicul să

cunoască ceea ce se întâmplă în instanțe, ei trebuie să fie deschiși și activi în comunicarea cu societatea. Justiția nu trebuie văzută ca un sistem închis, obtuz.

Astfel publicul trebuie să fie conștient de independența și de imparțialitatea justiției, să aibă convingerea că judecătorii nu urmăresc vreun interes, că nu vor favoriza vreo parte, ci că vor depune efortul pentru a soluționa cauza potrivit legii și conștiinței lor. O societate care are încredere în sistemul său judiciar, în eficacitatea normei și în aplicarea principiului, conform căruia toți sunt egali în fața legii, este o societate puternică și prosperă. Independența este necesară pentru a asigura imparțialitatea judecatorului față de partile din proces. De aceea, atitudinea judecatorului în cadrul procedurii judiciare trebuie să fie neutră față de poziția și interesele partilor litigante.

Aceste măsuri întreprinse contribuie direct la dezvoltarea unui sistem de justiție publică, iar utilizarea tehnologiilor informaționale ar putea spori gradul de transparență a justiției și încrederea populației în justiție, având în vedere creșterea numărului de internauți activi în spațiul virtual. Totuși, rapiditatea cu care circulă informația în internet impune dezvoltarea anumitor capacități și practici, care să satisfacă cerințele utilizatorilor. Dotarea cu tehnologii informaționale moderne a instanțelor judecătorești, dezvoltarea paginilor web atractive și multifuncționale, instruirea personalului, ajustarea procedurilor interne sînt doar unele dintre măsurile necesare.[12].

Anume magistrații trebuie să fie interesați ca publicul să cunoască ceea ce se întâmplă în instanțe, ei trebuie să fie deschiși și cooperanți în comunicarea cu societatea (fapt slab conștientizat de majoritatea dintre ei). Justiția nu trebuie să se manifeste ca un sistem închis, întrucât ea este un serviciu public. Fiind în slujba societății, publicul are tot dreptul să se intereseze de activitatea și de calitatea acesteia. Prin urmare, trebuie asigurat accesul publicului la informațiile care privesc activitatea instanțelor de judecată.

Pe de altă parte, judecarea în ședința publică ar trebui să stimuleze pe judecători în a acorda o atenție sporită modului în care judecă și motivează hotărârile, știind că sunt urmăriti de cei care asistă la judecată, iar hotărârile lor examinate în presă și în revistele de specialitate [3, p. 140-141].

Trebuie să recunoaștem, în context, că întreaga valoare a puterii judecătorești depinde de oamenii care o exercită. Datorită specificului activității judecătorilor, față de ei sunt înaintate un șir de cerințe de ordin profesional, moral și etic. Respectarea de către judecători a acestor exigențe este cel mai bine verificată de justițiabili de rând. Prin urmare, publicitatea procesului este de natură să asigure conduita impecabilă a judecătorilor în proces și o bună funcționare a justiției în general.

Potrivit Legii privind organizarea judecătorească art. 562 se respectă *transparența activității instanței judecătorești* și orice persoană are dreptul să solicite și să primească informații referitoare la activitatea instanței judecătorești sau la o anumită cauză. Informația se acordă în forma solicitată (telefon, fax, poștă, poștă electronică, precum și în alte forme de furnizare a informației), cu respectarea normelor privind protecția datelor cu caracter personal și privind confidențialitatea procesului.

Nerespectarea principiului publicității are drept efect pierderea de către societate a pârghiilor sale democratice de a asigura calitatea actului de justiție. Atunci când publicul este lipsit de posibilitatea de a intra în sala de ședințe, nimeni nu mai poate ști ce se întâmplă în spatele ușilor închise. În condițiile unui sistem judiciar netransparent are loc o divizare a judecătorilor în cei onești, competenți și corecți; cei care mai uită periodic de aceste calități; și cei care deja demult au uitat de ele. Membrii societății, la rândul lor, neavând certitudinea unui proces echitabil și a unui judecător independent și imparțial, pierd încrederea în justiția pe care o prestează statul și își fac singuri dreptate [18].

În realitate, cu regret, în pofida importanței sale deosebite, adeseori principiul publicității activității instanțelor judiciare, din diferite cauze și motive, este compromis. [15, p. 33].

În literatura de specialitate contemporană, tot mai mult se insistă pe necesitatea implicării societății civile direct în desfășurarea procedurii judiciare, adică în înfăptuirea justiției. În acest sens, se susține că instituția asesorilor populari/juraților este de natură să asigure paritatea între reprezentanții statului și ai societății la examinarea anumitor cauze [35,p.53-54].

Curțile cu jurați, ca instituții ale puterii judiciare, ocupă un loc important în sistemele judiciare ale țărilor cu tradiții democratice. Atât reprezentanții poporului, cât și juriștii profesioniști, văd în această instituție *o garanție a respectării drepturilor și libertăților cetățenilor, o asigurare a soluționării obiective și nepărtinitoare a litigiilor, o formă de participare a poporului la activitatea puterii judecătorești*.

Istoria curților cu jurați ne dovedește că, apărute ca rezultat al activității umane, aceste instituții cu tradiții bogate vor funcționa atât timp, cât va exista însăși puterea judiciară. În nicio perioadă istorică această instituție nu a prezentat pericol pentru ordinea de drept democratică. Ea a fost ignorată doar în timpul instaurării dictaturilor, în societățile civilizate însă, curtea cu jurați a fost folosită și ca garant al justiției democratice în condițiile luptei politice. Curtea cu jurați a fost tot timpul necesară pentru confirmarea adevărului și justiției [12, p. 114].

Apariția curților cu jurați este legată de necesitatea introducerii în pânza judecătorească a „elementului popular” în persoana juraților. Jurații, spre deosebire de judecătorul profesionist, nu depind de structurile puterii nici din punct de vedere material, nici din punct de vedere juridic ori psihologic. *Jurații sunt în măsură să stimuleze încrederea cetățenilor în justiție, în ochii cărora aceștia sunt reprezentanți și garanți ai protecției drepturilor și intereselor lor legale* [16].

Este important de precizat că jurații nu iau cunoștință de materialele dosarului, pentru ca până la începerea judecății să nu-și formeze o idee preconcepută, pentru ca ei să fie maximal obiectivi și imparțiali. Jurații nu au dreptul de a aprecia partea juridică a infracțiunii săvârșite. Ei sunt Judecătorii faptului. Pe ei îi interesează în judecată numai trei întrebări: dacă este demonstrat că fapta respectivă a avut loc, dacă fapta a fost săvârșită de inculpat și dacă el este vinovat sau nu.

Prin urmare, activitatea Curții cu jurați reduce în mare măsură riscul abuzului și al erorilor judecătorești, considerabil dezvoltă contradictorialitatea dezbaterilor judiciare, contribuind astfel la sporirea rolului activ al învinuirii și apărării, excluderea din judecată a spiritului birocrat, creșterea activității sociale a cetățenilor, sporește responsabilitatea lor pentru destinul oamenilor, încrederea oamenilor simpli în instanța de judecată ca fiind una echitabilă, dezinteresată și obiectivă [11]. De aceea, *propunem introducerea prin lege a curților cu jurați*, ca un mod de protecție împotriva puterii statale, întrucât ar constitui o garanție morală pentru decizia luată de judecători și ar asigura un plus de transparență actului de justiție [12, p. 114; 26, p. 387].

Raționalitatea includerii curții cu jurați în sistemul judecătoreesc de la noi se întemeiază nu numai pe speranțe efemere că în virtutea naturii sale democratice va da garanții sigure împotriva unor oarecare erori judecătorești. [36, p. 10]

Dar trebuie de menționat că nicio putere judecătorească independentă nu poate exista într-o societatea în care nu este loc pentru inițiativa cetățenilor, activismul lor juridic. [31, p. 50-51]. Cercetătorul D. Rols subliniază că „Dacă cetățenii energici și bine instruiți, nu vor participa la procesul democratic, dacă se vor preocupa doar de viața lor privată, atunci oricât de perfecte ar fi instituțiile politice, ele inevitabil vor fi preluate de persoane care pentru putere și slavă, interese economice și de clasă, religioase sau fanatism național, sunt gata de a folosi aparatul de stat în promovarea propriilor interese. Astfel, fără un activism social al cetățenilor, fără virtuțile politice ale acestora este imposibilă protecția libertăților democratice și menținerea regimului constituțional” [29, p. 102-103].

Prin activitatea cetățenilor, reprezentanții activi ai societății civile (în special, organizațiile nonguvernamentale, adeseori promovează patriotismul, care presupune conștientizarea clară de către om a faptului că fără eforturile sale personale concrete nu vor apărea și nu se vor consolida instituțiile democratice ale puterii publice, nu se va instaura ordinea de drept, iar oamenii nu vor obține posibilitatea de a-și realiza și apăra în măsură deplină drepturile și libertățile lor [28, p. 119]. ONG-urile, putem spune, alimentează perseverența cetățenilor în căutarea dreptății și credința în faptul că o vor găsi.

Concluzii. Generalizând, subliniem că consolidarea încrederii societății în justiție se realizează prin principiile de bază a unui stat de drept democratic, adică prin publicitate și transparență. Publicitatea fiind garanție a corectitudinii și imparțialității judecătorilor.

Iar existența unei puteri judecătorești eficiente depinde în mod direct și substanțial de realizarea unui control social din partea societății asupra acesteia, control ce poate fi exercitat doar în condițiile unui nivel înalt de dezvoltare a societății civile, [15, p. 35; 19, p. 388]. Astfel, încrederea față de justiție se formează pe parcursul anilor, în baza opiniei publice asupra justetei hotărârilor luate de judecători, a modului de apărare a drepturilor și libertăților omului față de influența organelor de ocrotire a ordinii de drept sau a funcționarilor publici ai autorităților administrative [19, p. 376]. Deci, justiția nu doar trebuie făcută, trebuie să se și vadă că s-a făcut justiție, care se poate demonstra anume prin acestv principiu.

O societate, care are încredere în sistemul său judiciar, în eficacitatea normei și în aplicarea principiului conform căruia toți sunt egali în fața legii, este o societate puternică și prosperă .

Referințe bibliografice

1. Ciobanu V. M. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Vol. I. București, 2004.
2. Bantuș A. Rolul sectorului asociativ în dezvoltarea democrației. În: „Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova”, vol. II. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2006.
3. Alexandru I. Politică, administrație, justiție. București: All Beck, 2004.
4. Cocîrță Al. Reforma justiției în contextul implementării Planului de Acțiuni UE-Moldova. Chișinău: Arc, 2009.
5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr. 104-110 (cu modificări și completări până în 27.09.2013)
6. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.06.2003, nr. 111-115 (cu modificări și completări până în 17.11.2016)
7. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, nr. 3-6 (cu modificări și completări până în 16.12.2016).
8. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1 (cu modificări și completări până în 14.07.2006).
9. Constituția României: comentariu pe articole. I. Muraru, E.S. Tănăsescu, D. Apostol Tofan ... București: C.H. Beck, 2008.
10. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950 (Roma), Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție. Nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.08.1997, nr. 54-55/502.
11. Dragomir F. Răspunderea penală a magistratului. București: C.H. Beck, 2011.
12. Railean P. Esența și importanța activității jurisdicționale în asigurarea legalității în statul de drept. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014.
13. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948, la New York (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.90). Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul 1, pag.1.
14. Gurin C. Standarde europene pentru domeniul justiției. În: „Reforma sistemului de justiție în Republica Moldova. Standarde europene și realități naționale”, Masa Rotundă Internațională (15 iunie 2009; Chișinău) Chișinău: „Popitipcom” SRL, 2009.
15. Railean P. Interacțiunea dintre justiție și societatea civilă: exigență a democratizării. În: Гражданское общество Молдовы: проблемы и перспективы, Международная научно-практическая конференция. Комрат, 2011.

16. Curtea cu jurați - institut indispensabil al procesului contradictorial. <http://www.rasfoiesc.com/legal/drept/Curtea-cujurati-institut-indi26.php>. (accesat la 15.05.2013).
17. Dumbravă H., Cigan D., Danileț C. Factorii de presiune și conflictele de interese în justiție. Iași: Timpul, 2007.
18. Dialectica justiției moldovenești: ce a dispărut mai întâi, etica sau transparența? Raport analitic al Centrului de Analiză și Prevenire a Corupției. Chișinău, 2005, p. 5. [resurs electronic]: http://www.capc.md/docs/dialectica_justitiei.doc.
19. Railean P. Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept. Chișinău: S.n., 2015 (Tipografia Centrală). 600 p.
20. Mole N., Harby C. Dreptul la un proces echitabil. Ghid privind punerea în aplicare a art. 6 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului. Republica Moldova, 2003.
21. Negru A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic (aspecte teoretico-practice). Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2013.
22. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York, ratificat de Republica Moldova prin Hotărîrea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990 (în vigoare din 26 aprilie 1993).
23. Danilet C. Independence and Impartiality of Justice. International standards. [resurs electronic] <http://medel.bugiweb.com/usr/Independence%20and%20Impartiality%20of%20Justice-1.pdf>.
24. Railean P. Identificarea puterii judecătorești ca ramură a puterii de stat. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 1.
25. Dolea I. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat. Chișinău, 2009.
26. Legea privind organizarea judecătorească, nr. 514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.10.1995, nr. 58 (cu modificări și completări pînă în 31.08.2012).
27. Standardele de la Bangalore privind conduita judiciară. Traducere și adaptare: Cristi Danileț – judecător. București: 2009.
28. Încrederea publicului și imaginea justiției . Bratislava .7 iunie 2019
29. Ролз Д. Идеи блага и приоритет права. В: Современный либерализм. Москва, 1998.
30. Сенякин Н. Н., Сенякина Л. А. Правовая культура судьи как основа доверия населения к органам правосудия. В: Правовая Культура, 2011, №2(11).
31. Судебная власть. Под ред. И. А. Петрухина. Москва: Проспект, 2003.
32. STRATEGIA DE DEZVOLTARE A SECTORULUI JUSTIȚIEI 2019-2022
file:///C:/Users/User/Downloads/Proiectul_Strategiei_de_dezvoltare_a_sectorul_justitiei_pentru_anii_2019-2022%20(1).pdf
33. Codul de etică și de conduită profesională al judecătorului. https://www.csm.md/files/Acte_normative/Codul_de_etica_al_judecatorului.pdf
34. Statutul magistratului în arealul justiției. Novac Tatiana. Chișinău, 2016.
35. Dolea I. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat. Chișinău, 2009. Pag.53-54
36. GUZUN Ion, Locul și rolul curții cu jurați în sistemul judecătoresc.

FALSIFICAREA ACTELOR DIN PUNCT DE VEDERE PENAL ÎN DIFERITE DOMENII AL REPUBLICII MOLDOVA

Doga Anatol

**Doctor în Drept, lector universitar
Universitatea de Studii Europene din Moldova**

Veleşcu Constantin

**Student an.I , Facultatea Drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova**

Abstract: In this article, the authors compare the phenomenon of promoting human rights in the European Union and the Eurasian Union. An integral part of EU's Human Rights Policy is a series of Guidelines on issues of importance to the EU. EU Guidelines have been adopted at ministerial level and they represent a strong political signal that they are priorities for the EU and its Member States. These Guidelines are pragmatic instrument of EU human rights policy and practical tools to support EU missions to advance the policy. Respect for human rights and dignity, together with the principles of freedom, democracy, equality and the rule of law, are values common to all European Union (EU) countries. Since 2009, the Charter has been legally binding on the EU institutions and national governments (when they are implementing EU law).

Keywords: **Forgery of documents**, article, crime, penal Code, rule of law, state law.

JEL:K40, K42, K41

Introducere

Falsificarea documentelor este o concluzie generică care introduce text sub documente false de falsificare a unui document (producerea sau selectarea tuturor componentelor unui document: suport de informații, formular, facturi, ștampilă, contracte. Modificarea unor părți dintr-un document admis sau semnat.

Falsificarea documentelor poate fi o infracțiune independentă sau o metodă de comitere a unei alte infracțiuni de către o persoană Juridică sau persoană Fizică. Infracțiunile independente comise prin falsificarea documentelor sunt, de exemplu, confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false (Art.361 din Codul Penal al RM), falsul în declarații (Art.352 din Codul Penal al RM), falsul în documente contabile (Art.335 din codul Penal al RM), falsul în acte publice (Art.332 din Codul Penal al RM), falsificarea probelor (Art.310 din Codul Penal al RM), fabricarea sau punerea în circulație a cardurilor sau a altor instrumente de plată (Art.237 din Codul Penal al RM), falsificarea rezultatelor votării (Art.182 din Codul Penal al RM).

Există două tipuri de documente false:

1) Fals intelectual - documentul are toate detaliile, este corect ca formă, dar datele prezentate în el nu corespund realității.

2) Fals material se imparte pe fals parțial și fals complet.

a) fals parțial - modificări documentului original prin ștergere, gravare, înlocuire a fotografiilor, foilor etc.

b) fals complet - documentul este falsificat în întregime.

Falsul intelectual se constată prin mijloace investigative sau operaționale, iar material - în procesul de examinare criminalistică a documentelor.

Metode de falsificare a documentelor

Există trei tipuri de falsuri de documente: integral, parțial și prezentarea de documente de formă arbitrară.

Fals complet este înțeles ca producerea tuturor componentelor unui document și detalii (semnături, sigilii, ștampile etc.) cu accent pe cele autentice. Documentele realizate pe foi albe de hârtie (certificate) sunt cel mai des supuse falsificării complete. Mai rar, aceștia falsifică complet documentele obținute prin imprimare. În prezent, sunt utilizate diferite tipuri de protecție a documentelor împotriva falsificării: tehnologică, tipografică, chimică etc. Prin urmare, este aproape imposibil să se realizeze un fals complet de documente complexe în condiții artizanale. În procesul de realizare a documentelor falsificate, aceștia dobândesc unele trăsături care le deosebesc de cele autentice.

Prin falsificare parțială se înțelege efectuarea oricăror modificări ale documentului original prin ștergerea, gravarea chimică a textului, adăugarea, retipărirea sau corectarea literelor, cuvintelor individuale. Falsificare de semnături, sigilii și ștampile. Fiecare dintre aceste metode are propriile sale caracteristici distinctive.

Ștergerea - eliminarea mecanică a datelor grafice ale documentelor.

Gravarea este impactul asupra detaliilor grafice ale unui document cu reactivi chimici: acizi, alcalii și agenți oxidanți.

Adăugare - adăugarea de litere, caractere, cuvinte sau o parte din text individuale la detaliile grafice ale documentului.

Retipărire - adăugarea de noi cuvinte, caractere sau o parte din textul dactilografiat. De regulă, rescrierea și retipărirea au un volum mic, dar pot modifica semnificativ datele prezentate în document. Cel mai adesea, prin adăugarea de cuvinte, litere, cifre și, uneori, linii individuale, suma din extrase, facturi, chitanțe, data executării documentului, numele proprietarului acestuia și etc.

Corecțiile de text sunt modificări parțiale ale documentelor prin conversia unui caracter în altul.

Înlocuirea unor părți ale documentului se realizează în principal în actele de identitate.

Înlocuirea cardurilor fotografice se face, de regulă, în pașapoarte, cărți de identitate, permise etc., astfel încât acestea să poată fi folosite de o altă persoană.

În unele documente (în principal titluri de valoare, obligațiuni, bilete de loterie) sunt lipite fragmente din alte documente similare pentru a schimba seria și numerele lor.

Falsificare de sigilii și timbre:

Un sigiliu este un clișeu special utilizat la pregătirea documentelor pentru aplicarea amprentelor care au un anumit text care ilustrează stema Republicii Moldova sau o entitate constitutivă în componența sa (sigilii oficiale), o emblemă sau un simbol (sigilii simple).

O ștampilă este un clișeu special reprodus pe documente și documente de afaceri în timpul conceperii lor pentru a aplica numele oficial al organizației.

Sigiliile și ștampilele sunt din cauciuc și metal, sunt realizate în conformitate cu anumite cerințe. Deci, liniile de text sunt tastate într-un font de aceeași dimensiune și model, cu aceleași intervale și aranjare simetrică în ceea ce privește împărțirea caracterelor, textului sau modelului în cercul interior. În raport cu centru, toate literele textului sunt dispuse strict radial. În cazurile de fals, pot fi observate abateri de la aceste reguli.

Infractorii care fac documente false recurg la diverse metode de falsificare a sigilei și ștampilelor.

Pentru a recunoaște un fals calificat, de regulă, trebuie să recurgeți la expertiză criminalistică.

Documentul ca subiect și mijloc de comitere a infracțiunii

Subiectul infracțiunii este o trăsătură facultativă a infracțiunii. Definirea corectă a subiectului încălcării unei anumite infracțiuni face posibilă distincția între elemente similare ale infracțiunilor. Subiectul infracțiunii acționează ca trăsătură obligatorie a corpului delictului, atunci când legea indică direct subiectul infracțiunii direct în însăși norma legii penale. Mijloacele de comitere a unei infracțiuni

trebuie înțelese ca obiecte folosite de un infractor pentru a comite o infracțiune. În Codul Penal și Codul de Procedură Penală putem găsi aplicarea corectă a tuturor încălcărilor legate de falsificarea actelor în diferite domenii de activitate în Republica Moldova.

Articolul 361. Confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false.

(1) Confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, confecționarea sau vânzarea imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor false ale unor întreprinderi, instituții, organizații, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, se pedepsește cu amendă în mărime pînă la 650 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 200 de ore, sau cu închisoare de pînă la 2 ani.

(2) Aceleași acțiuni:

b) săvîrșite de două sau mai multe persoane;

c) săvîrșite referitor la un document de importanță deosebită;

[Art.361 al.(2), lit.c) declarată neconstituțională prin HCC12 din 14.05.18, MO176-180/01.06.18 art.88; în vigoare 14.05.18]

d) soldate cu daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice [Art.361 al.(2), lit.d) sintagma „intereselor publice sau” declarată neconstituțională prin HCC33 din 07.12.17, MO27-32/26.01.18 art.4; în vigoare 07.12.17]

Caz falsificării actelor cadastrale

În sensul acesta, este de notat următoarea caz din practica judiciară, la 15.05.1998, Dugaru Elena Dumitru, împreună și prin înțelegere prealabilă cu GRAD STROY S.R.L, a semnat la notar CONTRACT de INVESTIȚIE în imobilul apasat în mun.Chișinău, str.Miron Costin xx/x. După condițiile scrise în contract compania de construcții GRAD STORY S.R.L era obligat să transmită în folosință bunul imobil nu mai târziu de data de 20.07.2000. Pe data de 18.06.2000 a fost semnat Actul de Predare- Primire cu numărul xxx între GRAD STROY S.R.L pe o parte și Dugaru Elena Dumitru de pe altă parte care a deținut și a folosit documente oficiale – Contract de investiție cu numărul xxx din 15.05.1998 și chitanța zzz din 15.05.1998, potrivit cărora a procurat de la S.R.L „GRAD STROY.” Apartamentul 28, apasat la etajul 3 cu suprafața totală de 120 m2, loc de parcare cu suprafața de 18m apasat în subsol divizat pe cote părți la fiecare proprietar aparte. Pe data de 19.08.2015 Dugaru Elena Dumitru a scris plîncere la Poliția INI cu privire la acea că compania de construcții a falsificat actele privind planul geometric a subsolului unde a fost mutat peretele din fața locului de parcare procurat pe 15.05.1998 care conform Actului de Predare – Primire este apasat pe plan geometric fără perete.

care a procurat este falsă, manuscrisurile fiind executate de însăși R.V.F., documentele ce le-a prezentat în cadrul procesului civil nr. 000 în curs de examinare la Judecătoria de fond. Tot R.V.F., la 04.05.2011, în cadrul procesului civil nr. 000, pornit la cererea de chemare în judecată depusă de G.D. împotriva lui R.V.F., privind stabilirea cotei-părți și încasarea prejudiciului material, în cursul examinării în judecătoria de fond, intenționat a prezentat în ședința de judecată în calitate de probă, factura de expediție cu seria xxx din 11.07.2003 și chitanța zzz din 11.07.2003, care conform concluziei expertizei, sunt false, manuscrisurile fiind executate de către R.V.F.

Prin urmare, la 20.05.2016, GRAD STROY S.R.L. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 361 alin. (2) lit.b) și art. 310 alin. (1) Cod penal al RM, fiindu-i stabilită următoarea pedeapsa: – în baza art. 361 alin. (2) lit. b) Cod penal al RM, amendă în mărime de 500 unități convenționale; – în baza art. 310 alin. (1) Cod penal al RM, amendă în mărime de 700 unități convenționale, cu privarea de dreptul de a ocupa funcții de răspundere pe un termen de 4 ani. Dar, în temeiul art. 84 alin. (1) Cod penal al RM, pentru concurs de infracțiuni prin cumul parțial al pedepselor aplicate, lui GRAD STROY S.R.L., i-a fost numită pedeapsa definitivă sub formă de amendă în mărime de 1000 unități convenționale, ce constituie suma de 20 000 lei (an.2016), cu privarea de dreptul de a ocupa funcții de răspundere pe un termen de 4 ani. În aceste condiții, GRAD STROY

S.R.L., manifestând dezacord cu decizia de condamnare a instanței de fond, a contestat-o la instituția superioară, iar ca urmare la 20.06.2016, Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău a reiterat că, instanța de fond a dat o apreciere corectă probelor și circumstanțelor cauzei penale, la pronunțarea sentinței corect au fost stabilite circumstanțele de fapt și de drept, just s-a tras concluzia privind condamnarea inculpatului în temeiul art. 361 alin. (2) lit.b) și art. 310 alin. (1) din Codul penal al Republicii Moldova. Atât în cadrul urmăririi penale, cât și în cadrul cercetării judecătorești inculpatul GRAD STROY S.R.L. vinovăția nu și-a recunoscut-o, însă s-a constatat, că vinovăția acestuia, a fost pe deplin dovedită prin probele cauzei anexate la dosar, care au fost apreciate din punct de vedere al pertinentei, concludenței, utilității și veridicității lor, iar toate probele în ansamblu din punct de vedere al coroborării lor.

Bibliografia

1. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129474&lang=ro
2. Codul Penal al Republicii Moldova actualizat la 26.04.2021

PARTICULARITĂȚILE AUDIERII MARTORILOR PRIVIND CERCETAREA TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE

Andreea Corsei

PhD student, University of European Studies of Moldova

AIT as associate member UK

Chisinau, Republic of Moldova

andreeacorsei@yahoo.com

ORCID 0000-0001-5688-3701

Rezumat: În perioada unei situații economice și sociale atât de precare, tot mai evidentă devine problema respectării drepturilor fundamentale ale omului. Iar încălcarea acestor drepturi de bază începe chiar cu atentarea asupra drepturilor la proprietatea privată până la îngrădirea dreptului la opinie și convingeri morale. Însă cea mai vagă problemă care e tot mai simțită în lumea contemporană este cea a comerțului cu oameni, care e numită și comerțul cu carne vie sau trafic de ființe umane. Rolul martorilor la aflarea adevărului în cauză penală privind traficul de ființe umane este foarte important, deoarece declarațiile acestora scot în evidență elementele de natură să conducă la stabilirea împrejurărilor în care a fost săvârșită infracțiunea, la stabilirea identității traficantilor și a contribuției fiecăruia la derularea activității infracționale.

Cuvinte cheie: infracțiune, trafic de ființe umane, declarațiile martorilor, fenomen infracțional internațional

Summary: During such a precarious economic and social situation, the issue of respect for fundamental human rights is becoming increasingly evident. And the violation of these basic rights begins even with the attack on the rights to private property to the point of restricting the right to opinion and moral convictions. But the most vague problem that is increasingly felt in the contemporary world is that of trade in human beings, which is also called trade in living meat or trafficking in human beings. The role of witnesses in finding out the truth in the criminal case concerning trafficking in human beings is very important, as their statements highlight the elements that may lead to the establishment of the circumstances in which the crime was committed, the identification of traffickers and the contribution of each to criminal activity.

Keywords: crime, trafficking in human beings, witness statements, international criminal phenomenon

JEL: K37, K40, K14

Introducere

Orice persoană sau individ este protejat prin lege, iar statul este obligat să-i asigure drepturile fundamentale. Prin constituție drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948 și ratificate de fiecare țară în parte. Declarația universală a drepturilor omului Nr. 12 din 10-12-1948²³ în Republica Moldova a fost ratificată în 30 decembrie 1998 și publicată în Tratatul Internațional Nr. 1 art. 12.

Traficul de persoane este o infracțiune gravă, o încălcare a drepturilor fizice, psihologice și fundamentale umane ale victimei. Traficul de persoane este un fenomen infracțional internațional complex și unic în felul său, compus din mai multe elemente pentru care o particularitate a etapei

²³ Declarația universală a drepturilor omului Nr. 12 din 10-12-1948
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro

inițiale de cercetare a infracțiunilor privind traficul de ființe umane și revine pornirii urmăririi penale. Codul penal al Republicii Moldova art. 165²⁴ tratează traficul de ființe umane drept *“Recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane adulte, cu sau fără consimțământul acesteia, în scopul exploatarei sexuale comerciale sau necomerciale, al exploatarei prin muncă sau servicii forțate, al practicării cerșetoriei, al însușirii ajutoarelor, indemnizațiilor sau prestațiilor sociale, al folosirii ilegale în testări sau experimente medicale ori științifice, al exploatarei în sclavie sau în condiții similare sclaviei, al folosirii în conflicte armate ori în activități criminale, al prelevării organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane, precum și al folosirii femeii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere”*, adică faptul traficării persoanei. Motivele traficului de persoane au contribuit la instituirea art 165¹ ce relatează *“ Utilizarea produselor și/sau serviciilor care constituie rezultatul exploatarei în infracțiunile de trafic de ființe umane sau trafic de copii, prestate de o persoană despre care beneficiarul știe că este victima acestor infracțiuni, dacă această faptă nu întrunește elementele traficului de ființe umane sau ale traficului de copii”*²⁵ adică inclusiv beneficiile trase din exploatarea muncii persoanelor implicate în traficul de ființe umane este considerat faptă de urmărire penală.

2. Cercetarea la fața locului

În majoritatea cazurilor, investigarea infracțiunilor grave începe la locul săvârșirii faptei, care este ușor de determinat, de exemplu, în cazurile de omor sau furt prin efracție. Urmărirea penală pornește de îndată ce locul faptei a fost pus sub pază.

Cercetarea la fața locului este o acțiune de urmărire penală și de tactică criminalistică de neamânat care constă în studierea nemijlocită și fixarea de către ofițerul de urmărire penală a mediului activității infracționale prezente în el a urmelor și a altor obiecte în scopul obținerii datelor faptice, ce au importanță pentru cauza penală²⁶. După cum știm cercetarea la fața locului a infracțiunii de trafic de ființe umane locul faptei niciodată nu este stabil. Cercetarea la fața locului a traficului de ființe umane se poate efectua acolo unde a fost reținut bănuitul că în momentul reținerii el a aruncat careva obiecte din buzunar, automobilul bănuितului, cercetarea la fața locului unde a fost depistată victima, etc. La reținerea bănuितului de trafic de ființe umane într-un loc public și atunci când el în momentul reținerii a aruncat careva obiecte sau documente se cercetează locul unde a fost reținut.

3. Procesul audierii martorilor

De regulă în rezultatul verificării informațiilor operative de investigații trebuie de bazat pe colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii²⁷.

În cadrul cercetării infracțiunilor de trafic de ființe umane, organului de urmărire penală, îi revine sarcina să demonstreze și să stabilească anumite circumstanțe.

Declarațiile martorilor constituie cel mai frecvent mijloc de probă, fiind folosit aparte în orice cauză penală. Declarațiile martorilor sunt considerate mijlocul de probă care servește la aflarea adevărului pe cauză penală.

Martorul în procesul penal este persoana care are cunoștințe despre infracțiunea cercetată și de obicei, neinteresată în cauză. Cunoștințele ce le are în legătură cu fapta sunt obținute prin intermediul percepției nemijlocite sau din alte surse.

²⁴ Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18-04-2002,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129474&lang=ro#

²⁵ Ibidem

²⁶ I.Odăgiu, S.Nestor „Criminalistica”. – Chișinău, 2002, pag. 68

²⁷ Gheorghită Mateuț, Traficul de ființe umane: infractor, victimă, infracțiune, Asociația Alternative Sociale, Iași, 2006

Declarațiile martorilor, deși uneori, din felurite cauze obiective și subiective, oglindesc doar parțial realitatea, ocupă un loc însemnat în suita mijloacelor de probă utilizate în procesul penal, fiind de cele mai multe ori de un real folos la stabilirea stării de fapt și la descoperirea infractorilor.

Importanța pe care o au declarațiile martorilor pentru cercetarea criminalistică rezidă, înainte de toate, în aceea că, aproape totdeauna, infracțiunea este percepută de persoane neinteresate în cauză și, apoi, în faptul că ele, prin natura lor, îmbracă forma cea mai vie, mai expresivă de a prezenta, reproduce faptul infracțiunii în toată realitatea sa, cu tot zbulimul său și în aspectele sale complexe fiziopsihice²⁸. Dar, această importanță a declarațiilor martorului rămâne doar în sfera abstractului, dacă sunt ignorate condițiile obiective și subiective în care ele se formează în conștiința subiectului, precum și posibilitatea denaturării intenționate a realității de către persoana audiată ca martor.

Organul judiciar, în baza planului general de ascultare a persoanelor, hotărându-se să procedeze la audierea primară a unei persoane concrete ca martor, este necesar ca, înainte de toate, să revadă datele care îi conturează personalitatea, după care să rețină din dosarul cauzei din ce surse persoana respectivă are cunoștințe despre faptă, ce ar putea relatea în legătură cu cauza cercetată. Bazat pe atare date, fixează ziua, ora și locul ascultării sale, își alege tactica de începere și de desfășurare a audierii. De asemenea, își eșalonează problemele pe care dorește să le clarifice, prin declarațiile martorului respectiv. Dacă organul judiciar cunoaște că martorul ar avea motive ca intenționat să ascundă adevărul, trebuie să descopere în prealabil cauza, pe care să o înlăture în procesul ascultării, folosind metodele tactice adecvate, ținându-se seama de natura cauzei respective și de persoana martorului.

Fazele ascultării martorului. Procesul ascultării primare a martorului este marcat în știința criminalisticii de trei faze, anume verificarea identității și ascultarea cu privire la datele personale, relatarea liberă, adresarea de întrebări și ascultarea răspunsurilor.

Aceste faze ale ascultării, corespunzând cu totul cerințelor criminalistice ne gândim să le respectăm și noi, cu deosebirea doar că primei faze o să-i extindem conținutul mult peste limitele imprimate în majoritatea lucrărilor de specialitate, prin purtarea de discuții prealabile. Din această cauză, găsim și potrivit să o denumim faza discuțiilor prealabile.

Discuțiile prealabile, purtate cu martorul înainte de relatările libere pe care le face în legătură cu fapta cercetată, după aprecierea noastră, sunt binevenite ca metodă tactică în procesul primei audieri, deoarece prin ele, de cele mai multe ori, se poate atinge un dublu scop. Pe de o parte, aceste discuții ar contribui la coborârea tensiunii trăirilor emoționale ale martorului la nivelul relativ normal, mărindu-i în același timp încrederea în persoana organului judiciar. Pe de altă parte, tot procesul acestor discuții, desfășurat într-o atmosferă de continuă destindere sufletească, deschide organului judiciar posibilitatea să-și formeze o imagine despre concepțiile morale ale persoanei ascultate, nivelul său de cultură, pasiunile, preocupările extraprofesionale, caracterul și temperamentul ei etc.

Aceste discuții prealabile urmează imediat după luarea datelor personale, aducerea la cunoștință a obiectului ascultării, atenționarea că are obligația să spună numai adevărul și să nu ascundă nimic din ceea ce știe în legătură cu fapta cercetată și rostirea jurământului prevăzut de legea procesual penală.

Discuțiile prealabile pot să se refere la cele mai felurite activități profesionale, preocupări științifice, tehnice, literare, artistice sau sportive. Este bine, însă, ca organul judiciar, după ce cunoaște, în general, pasiunile martorului, să dirijeze discuțiile prin întrebări subtile, cu manifestări de interes din partea sa spre acele teme în care martorul se simte competent să discute cu un om cunosător în materie, poate chiar mai bine informat decât interlocutorul său, deoarece în asemenea stări spirituale își exteriorizează, voluntar sau involuntar, întreaga sa personalitate. Mai mult chiar, dacă organul judiciar dispune de date concrete despre activitatea mai recentă a martorului, locurile în care s-a aflat în ultima

²⁸ Ion Mircea „Criminalistica”, Ed. Lumina Lex. – București, 1999, pag. 262

vreme, persoanele cu care a colaborat la elaborarea anumitor lucrări sau a fost cu ele la excursii, nunți, baluri ori la petreceri de altă natură, nu este lipsit de sens să-l antreneze în discuții despre asemenea întâmplări, prin întrebări concrete, dacă ținând seama de personalitatea martorului sunt potrivite astfel de procedee²⁹.

Drept consecință, discuțiile prealabile purtate cu martorul pe teme cu totul diferite de scopul ascultării, însă deloc străine persoanei sale, conduc treptat la crearea unei încrederi reciproce a interlocutorilor. Chiar dacă martorul a intrat în cabinetul organului judiciar cu gândul să prezinte denaturat sau ciuntit ceea ce cunoaște în legătură cu fapta, în conștiința sa încolțește dorința de a fi sincer în relatările sale, de a contribui la stabilirea adevărului în cauză. Organul judiciar, la rândul său, își dă seama, din discuțiile purtate, de părțile mai sensibile ale martorului, de emoțiile sau teama de care este stăpânit, deducând uneori și cauzele care le-au determinat și le întrețin. Ele, odată cunoscute, în mod treptat, prin discuții, argumente, organul judiciar le poate anihila. Astfel, reușește să-și câștige și mai mult încrederea din partea martorului și, implicit, accentuarea dorinței sale de a fi receptiv la problemele puse în discuție în procesul ascultării și de a contribui la rezolvarea lor. Deci, se stabilește între cele două persoane (organul judiciar și martorul) un adevărat contact psihologic, fără de care nu se poate atinge scopul ascultării³⁰.

Faza relatărilor libere începe cu invitația din partea organului judiciar ca martorul să prezinte prin viu grai, cu cuvintele sale, tot ce cunoaște despre infracțiune și persoanele implicate în săvârșirea ei. Ele trebuie să se desfășoare, pe cât posibil, fără intervenția organului judiciar. În acest sens, se recomandă ca persoana care conduce audierea să nu intervină în cursul expunerii prin întrebări, manifestări de nerăbdare, mimică de aprobare sau dezaprobare a celor declarate. Intervențiile prin întrebări nesugestive pot să fie utile ascultării numai în situațiile când se observă că martorul, intenționat sau întâmplător, se abate în expunerea sa de la obiectul audierii, denaturând realitatea. Asemenea denaturări se pot produce prin adăugarea din partea lui la ceea ce cunoaște, omisiunea unor secvențe din procesul săvârșirii infracțiunii sau a unor situații cunoscute, dar pierdute din vedere sau ascunse intenționat, înlocuirea unor persoane sau întâmplări cu altele, ori transformând unele situații reale cu altele. Indiferent de care natură ar fi denaturările din relatarea liberă a martorului, organul judiciar este chemat să găsească cea mai potrivită cale de a-l readuce la obiectul ascultării, fără să-i facă observații, apostrofări, amenințări sau aprecieri nefavorabile asupra datelor deja prezentate de martor.

Avantajele relatărilor libere ale martorului în procesul ascultării sale primare sunt multiple. În primul rând, ele evidențiază limitele cunoștințelor pe care le are în legătură cu infracțiunea și persoanele implicate în săvârșirea ei. Apoi, prin fluenta relatărilor libere se reduce foarte mult influența organului judiciar asupra persoanei martorului. Un alt avantaj al acestor relatări libere rezidă în faptul că prin ele martorul i se deschide posibilitatea de a prezenta ceea ce cunoaște în cauză printr-o povestire spontană, fără opreliști artificiali, prin cuvintele și gesticulațiile sale. În fine, relatările sub această formă de prezentare deschid organului judiciar posibilitatea să facă aprecieri asupra trăsăturilor spirituale și morale ale martorului.

Faza întrebărilor și de ascultare a răspunsurilor urmează relatărilor libere, dacă martorul nu este suficient de clar în expunerea sa, scapă anumite detalii, pe care – din alte date ale cauzei – rezultă că le cunoaște sau în situațiile de rea-credință în prezentarea datelor ce au legătură cu fapta cercetată.

În această fază a ascultării martorului, denumită și **ascultarea dirijată**, organul judiciar are posibilitatea să formuleze întrebări concrete și clare în legătură cu toate chestiunile ce interesează cercetarea criminalistică a faptei, chestiuni încă neclarificate prin relatările martorului. Întrebările ce

²⁹ Gh.Gladchi, V.Cușnir, A.Clefos, A.Andronache, A.Spoială, R.Condrat „Cercetarea infracțiunilor de trafic de ființe umane de către organele afacerilor interne” Academia M.A.I. „Ștefan cel Mare”, 2004

³⁰ I. Mircea “Criminalistica”, București, 1999, pag. 263

urmează a fi puse martorului, după o părere, ce ar trebui pregătite din timp de către organul judiciar, încă înainte de începerea ascultării. După aprecierea noastră, pregătirea din timp a întrebărilor n-ar avea sens logic din trei considerente. Întâi, deoarece înainte de audiere organul judiciar nu știe încă ce cunoaște martorul despre fapta cercetată și în ce anume circumstanțe obiective și subiective a perceput și păstrat în memorie infracțiunea. Apoi, martorul arată în relatările libere ceea ce știe despre faptă și în ce condiții a perceput cele cunoscute, lăsând astfel fără obiect multe din întrebările dinainte pregătite. Și, în sfârșit, multe din întrebările care se cer a fi puse martorului sunt determinate de relatările sale libere. Dar, aceasta nu exclude libertatea organului judiciar, ca, în funcție de particularitățile infracțiunii și ale martorului, să-și delimiteze în prealabil sfera datelor pe care dorește să le clarifice prin ascultarea martorului respectiv.

Recurgerea la întrebări și răspunsuri, în urma relatărilor libere, are multe avantaje, dar și unele neajunsuri. Avantajele constau în faptul că: înlătură confuziile și contrazicerile create în expunerea liberă, ajută martorul la amintirea unor împrejurări ori secvențe din procesul săvârșirii infracțiunii, corectează unele relatări de rea-credință, contribuie la cunoașterea din partea organului judiciar a personalității martorului și a atitudinii sale față de faptă și făptuitor. Însă, în același timp, prin întrebările puse, martorul este limitat în răspunsurile sale și, de asemenea, întrebările respective pot să-l sugestioneze, chiar dacă organul judiciar nu urmărește acest lucru.

În general, întrebările din ultima fază a ascultării au drept scop completarea relatărilor libere, prin precizarea unor situații ori secvențe din procesul săvârșirii infracțiunii, convingerea organului judiciar de siguranța martorului în privința datelor prezentate, iar uneori determinarea martorului să revină asupra denaturărilor din expunerea sa și să facă declarații sincere. Dar, pentru succesiunea prezentării lor, ar putea fi ordonate în trei categorii, în atenție fiind momentul săvârșirii infracțiunii. Adică, prima categorie de întrebări să privească unele situații anterioare infracțiunii, a doua din timpul săvârșirii ei și a treia cele referitoare la unele întâmplări ulterioare.

Printre alte scopuri ale audierii martorilor se înscriu:

- identificarea locurilor unde a fost ținută în captivitate victima în țara de origine;
- metodele ce au dus la recrutarea victimei;
- dacă victima a fost scoasă ilegal din țara de origine;
- stabilirea unor date cu privire la modul de viață al traficantilor, anturaj, locuri frecventate, bunuri mobile sau imobile dobândite în perioada ce face obiectul cauzei penale;
- obținerea unor date de natură să conducă la extinderea cercetărilor în cauză, respectiv la identificarea altor complici, investigatori, traficanti;
- obținerea unor date cu privire la locurile unde au fost ascunse bunurile traficantilor în scopul sustragerii acestora, de la aplicarea măsurilor asigurătoare.

Pentru ca o persoană să poată dobândi calitatea procesuală de martor este necesar să fie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- să existe un proces penal în curs de desfășurare în fața organelor judiciare;
- să existe o persoană care cunoaște anumite fapte și împrejurări de natură să conducă la constatarea adevărului în cauză.

Declarațiile martorilor au o valoare probatorie numai în măsura în care pot fi colaborate cu celelalte probe și mijloace de probă administrate în cauză.

Concluzie

Bineînțeles, pentru soluționarea unei astfel de probleme globale cum este traficul de ființe umane, sunt necesare eforturi conjugate ale comunității internaționale. De asemenea, este necesară

ameliorarea bunăstării cetățenilor țării noastre, așa încât ei să nu se implice în acțiuni de trafic de ființe umane pentru obținerea unor beneficii financiare.

Cu părere de rău, implicarea persoanelor din Republica Moldova atât în calitate de bănuți cât și de victimă continuă, de aceea este necesar ca să se intensifice căutările de metode eficiente pentru combaterea acestui fenomen la nivel internațional. Întrucât este o problemă internațională pe motivul traficării persoanelor către țări mai dezvoltate, ea nu poate fi soluționată doar la nivelul Republica Moldova.

Așadar, traficul de ființe umane este o încălcare gravă a drepturilor omului declarate în Convențiile Internaționale, țara noastră fiind și ea grav atinsă de fenomenul dat. Din păcate, cele mai afectate în acest impact au definit femeile – mai ales femeile tinere, care constituie o categorie vulnerabilă în fașa crizei economice. Problema constă în faptul că traficul de ființe umane nu ține cont de vârstă, gen sau hotare, căci acest fenomen afectează nu doar țările dezvoltate dar și țările care sunt în curs de dezvoltare precum este și Republica Moldova.

Bibliografie

1. Declarația universală a drepturilor omului Nr. 12 din 10-12-1948
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro
2. Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18-04-2002,
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129474&lang=ro#
3. Odagiu I., Nestor S. „Criminalistica”. – Chișinău, 2002, pag. 68
4. Ion Mircea „Criminalistica”, Ed. Lumina Lex. – București, 1999, pag. 262
5. Gladchi Gh., Cușnir V., Clefos A., Andronache A., Spoială A., Condrat R. „Cercetarea infracțiunilor de trafic de ființe umane de către organele afacerilor interne” Academia M.A.I. „Ștefan cel Mare”, 2004
6. Gheorghită Mateuț, Traficul de ființe umane: infractor, victimă, infracțiune, Asociația Alternative Sociale, Iași, 2006

REFLECȚII, OPINII ȘI MĂSURI, PRIVIND INFLUENȚA DIGITALIZĂRII GLOBALE ASUPRA AFACERILOR

Vera Lupasco
Master in law, PhD,
University of European Studies of Moldova,
Chisinau, The Republic of Moldova
ORCID 0000-0002-3901-3760

Abstract: *At the present time of global digitalization, we realize what is happening in our minds depends not only on our brain, but also on the tools we use most. Considering this, we can say that people have always built tools to use them, and then these tools to rebuild us.*

Digital technologies reduce the time required to provide various services and have a positive impact on increasing human development of the qualitative factor, with higher innovation skills. Digital infrastructure increases productivity by facilitating interactions between businesses, reducing transaction costs and streamlining communication, also integrating markets into the value chain. Within the European Union, digitalization is associated with better performance of enterprises in terms of productivity, management practices, planning, innovation, increases of better-paid jobs, which also tends to the Republic of Moldova. Adopting digital development is therefore essential for businesses if they are to remain competitive.

Keywords: *company, economic agent, business, digitalization, globalization*

Rezumat: *La momentul actual de digitalizare globală, conștientizăm, că ceea ce se întâmplă în mintea noastră depinde nu numai de creierul nostru, dar și de uneltele pe care le utilizăm de cele mai multe ori. În acest sens putem afirma că, oamenii totdeauna au construit uneltele pentru a le folosi, ca apoi aceste instrumente să-i reconstruiască pe oameni.*

Tehnologiile digitale reduc timpul necesar prestării diverselor servicii și au un impact pozitiv asupra dezvoltării mai rapide a factorului uman din punct de vedere calitativ, cu abilități de inovare mai ridicate. Infrastructura digitală crește productivitatea prin facilitarea interacțiunii între agenții economici, reducerea costurilor cu tranzacțiile și eficientizarea comunicării, precum și integrarea piețelor în lanțul creării de valoare. În cadrul Uniunii Europene, digitalizarea este asociată cu o mai bună performanță a întreprinderilor în termeni de productivitate, practici de management, planificare, inovare, creștere de locuri de muncă mai bine remunerate, ceea ce tinde și Republica Moldova. Adoptarea dezvoltării digitale este deci, esențială pentru numeroase întreprinderi, dacă acestea doresc să rămână competitive.

Cuvinte cheie: *societate comercială, agent economic, afacere, digitalizare, globalizare*

JEL: K30, K24

Introducere

Un factor cheie în transformarea proceselor economice îl constituie inovația digitală, care la momentul actual joacă un rol foarte important pentru dezvoltarea societății umane, contribuind la reducerea decalajului social și economic. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) a lansat o strategie foarte ambițioasă, în vederea creării unei lumi în care serviciile digitale să susțină oamenii de pe întreaga planetă[1].

Digitalizarea economiei este un obiectiv prioritar, după cum a fost dovedit de curând și de aceea se regăsește pe agenda majorității sau chiar putem afirma, pe agenda tuturor țărilor, în special în această perioadă pandemică, când comerțul electronic și prezența online au fost intens utilizate de

foarte mulți agenți economici[2]. Pe de o parte, observăm că serviciile inovatoare și modelele de afaceri care pot exista datorită digitalizării, generează câștiguri și care în trecut, ar fi fost de neimaginat pentru productivitatea serviciilor, îmbunătățesc alegerea consumatorilor, iar pe de altă parte acestea au efecte semnificative asupra pieței forței de muncă și a organizării muncii, pe care le identificăm atunci, când analizăm creșterea inegalităților în materie de venituri și privarea de acces la sistemele de securitate socială, ceea ce poate avea consecințe negative pentru anumite categorii de lucrători, în cazul în care nu sunt contracarate în mod corespunzător[3].

Rezultatele cercetării

Dacă întreprinderile doresc să fie competitive, atunci transformarea digitală este esențială. În raportul special al Curții de Conturi Europene se menționează că 99% din întreprinderile UE, sunt IMM-uri și din aceste considerente este foarte important ca acestea să desfășoare acțiuni cât mai ample și cu pași cât mai rapizi, să avanseze pe segmentul de transformare digitală. Cu privire la acestea, anterior a fost pornită inițiativa de digitalizare a industriei europene, care nu purta la acel moment caracter obligatoriu, ci doar de a crește competitivitatea Uniunii Europene pe segmentul tehnologiilor digitale, asigurându-se că fiecare întreprindere din Europa, indiferent de sector, de locul unde este amplasată și de dimensiune, poate beneficia pe deplin de inovațiile digitale.

În Republica Moldova, Camera de Comerț și Industrie (CCI), în ultimii ani implementează activ strategia pentru transformarea digitală a serviciilor sale. În anul 2020, atunci când au fost impuse restricții în legătura cu situația pandemică COVID-19, CCI a RM, a chemat mediul de afaceri să utilizeze serviciile digitale, astfel micșorând urmările restricțiilor, asupra activității de întreprinzător[4]. Întreprinzătorii din țara noastră, iau în considerare oportunitățile pe care le au din folosirea inovațiilor sferei digitale, iar situația pandemică în acest context, a servit ca un imbold în trecerea cât mai rapidă la folosirea acestor servicii. Pe parcurs, observăm că cu timpul interesul de servicii în această direcție este tot mai sporit și solicitat pentru afaceri.

Unul dintre cele mai importante avantaje pentru agenții economici în vederea utilizării platformei CCI, este că serviciul de depunere online reduce timpul și costurile afacerilor, deoarece fiecare agent economic are posibilitatea de a depune cererea online indiferent de locul unde s-ar afla la momentul când solicită această acțiune, mai ales că nu este necesar să se deplaseze către biroul central al Camerei de Comerț și Industrie și/sau la sucursalele regionale ale acesteia. Un alt moment foarte semnificativ în acest sens este nu doar faptul că platforma CCI poate fi accesată de pe o sursă conectată la rețeaua de internet, dar și momentul privind alegerea independent de către utilizator felul semnării cererii. Prin intermediul serviciului MSign, - beneficiarul este în drept a alege modalitatea de semnare a cererii: prin utilizarea semnăturii electronice, semnăturii mobile sau a unui buletin informativ electronic. Dar, deoarece oricare servicii sunt contra plată și în acest caz observăm un moment foarte benefic pentru utilizatori. Este prevăzut un sistem flexibil de plată pentru servicii și poate fi realizat prin intermediul băncii online sau al terminalelor de plată, fără comisioane suplimentare. Încă un moment foarte important este și faptul că, documentele pot fi emise nu doar în formă fizică obișnuită, dar și în format electronic, aplicându-se semnătura electronică a Camerei de Comerț și Industrie. Mai mult ca atât, din iunie 2021, au început să fie emise rapoarte electronice privind expertiza și evaluarea, iar acest fapt crează avantaje pentru întreprinzători în vederea utilizării exclusiv online a tuturor serviciilor disponibile pe platformă.

Deci, observăm că peisajul economic răspunde efectiv la cerințele pieții, este foarte sensibil și se schimbă rapid sub influența transformărilor digitale. Tehnologiile emergente influențează mult și piața muncii, accelerând apariția necesității unor abilități mai avansate în domeniul digital, pentru a fi mai utili și a-și găsi mai ușor un loc de muncă. Atât munca la distanță și serviciile digitale, există probabilitatea că după situația pandemică COVID 19, vor rămâne a fi o normalitate nouă în unele domenii ale economiei. Pe parcursul implementării mai aprofundat a serviciilor digitale, s-au făcut

observate lacunele din acest sector, care au făcut vizibile lipsa competențelor digitale atât ale populației în general, dar și a funcționarilor publici. În rezultat, aceasta lipsă de competențe sau insuficiența acestora, duce la întârzieri în implementarea serviciilor digitale sau împiedică utilizarea lor, cu succes[5].

Comisia Europeană a lansat în martie 2010 strategia Europa 2020, care avea ca obiective întreprinderea unui șir de măsuri pentru ieșirea din criză și pregătirea economiei UE către provocările deceniului următor. Agenda digitală, este una dintre cele șapte inițiative-pilot ale Strategiei Europa-2020, iar scopul este de a defini rolul principal pe care urmează să-l joace utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) în realizarea obiectivelor acesteia. Aplicarea pe scară largă și utilizarea mai efektivă a tehnologiilor digitale, urmează să

abordeze un șir de probleme fundamentale cu care se confruntă statele din Europa și astfel să ofere europenilor o mai bună calitate a vieții în diferite domenii: sănătate, transport, curățenie, comunicare, acces mai liber la serviciile publice, dar și la conținutul cultural.

Același impact pe care l-a avut asupra societății dezvoltarea rețelelor electrice și de transport cu un secol în urmă, astăzi îl are dezvoltarea rețelelor de mare viteză. Liniile de demarcație dintre aparatele digitale se estompează, datorită evoluției continue a produselor electronice de larg consum. Serviciile se convertesc schimbându-se din lumea fizică, materială în cea digitală, iar aceasta face ca ele să devină accesibile de oriunde și prin orice fel de aparat, de la telefoane inteligente, la tablete, computere, etc. Deci, totul se învânte, parcă, în jurul lumii virtuale prin intermediul digitalizării. Potențialul mare al TIC poate fi monitorizat doar prin buna funcționare a unui cerc corect și virtuos, al activităților. Atunci când există cererea unui internet interoperabil și fără frontiere, acesta trebuie să fie însoțit de un conținut și servicii atrăgătoare, cu capacități și viteze mai mari, pentru care se vor face investiții. În acest fel existând cererea se naște oferta și urmărim cum acest flux de activitate se autodirijează spre creștere și evoluție continuă.

Cu toate că multe persoane acceptă un mod de viață care o bună parte are un accent digital, bazat pe o tehnologie care demonstrează dimensiunea mondială și fără hotare, ei nu pot să accepte faptul că piața unică, creată înainte de apariția internetului, este încă atât de incompletă online.

Dar pe lângă atuuri-le pe care le are societatea de la digitalizarea globală, trebuie să nu uităm de existența infracțiunilor legate de domeniul ciberneticii [8]. În acest sens, în calitate de măsuri pentru a aborda provocările în materie de securitate cibernetică, putem enumera următoarele activități ale Uniunii Europene:

- sporirea rezilienței cibernetice;
- Combaterea criminalității informatice;
- stimularea diplomației cibernetice;
- consolidarea apărării cibernetice;
- stimularea cercetării și inovării;
- protejarea infrastructurii critice.

În continuarea acestei idei, constatăm cu regret că criminalitatea informatică și atacurile cibernetice, sunt într-un număr tot mare și mai sofisticate. În acest sens un răspuns efectiv din partea sistemului de securitate în materie cibernetică ar fi construcția unui spațiu cibernetic deschis și securizat, care ar putea spori încrederea cetățenilor în instrumentele și serviciile digitale.

În vederea protejării în materia securității cibernetice, liderii Uniunii Europene, în octombrie 2020, au solicitat consolidarea capacității UE de a: se proteja împotriva amenințărilor cibernetice; a asigura un mediu de comunicare securizat, în special pe criptarea cuantică; de a asigura accesul la date în scopuri judiciare și de asigurare a respectării legii.

Multe feluri noi de a comunica, a face cumpărături, a achiziționa serviciile, a accesa informațiile online au fost implementate cu succes și se mai includ încă odată cu apariția lor, în viața noastră de zi cu zi și sunt în continuă evoluție. Dezvoltarea rapidă și largă a platformelor digitale, dar și dezbaterile

despre spațiile comune ale datelor și tehnologiile noi, cum este de exemplu, inteligența artificială, se integrează în toate domeniile societății noastre. În acest context, vedem că agenda europeană pentru anii 2020-2030, include aceste aspecte prin prisma creării unor spații și servicii digitale sigure, în bază de o concurență echitabilă pe piețele digitale cu platforme mari, dar și întărirea independenței digitale a Europei, cu accentul pe viziunea europeană despre neutralitatea climatică până în 2050[7].

Prima măsură legislativă adoptată vreodată la nivelul UE cu scopul de a spori cooperarea dintre statele membre cu privire la chestiunea vitală a securității cibernetice, a fost Directiva privind securitatea rețelilor și a sistemelor informatice (NIS) a fost introdusă în 2016. Prin intermediul acesteia au fost instituite obligații de securitate pentru operatorii de servicii esențiale (în sectoare critice precum energia, transporturile, sănătatea și finanțele) și pentru prestatorii de servicii digitale (piețele online, motoarele de căutare și serviciile de cloud).

În decembrie 2020, Comisia Europeană a propus o Directivă NIS revizuită (NIS2) care să înlocuiască directiva din 2016. Noua propunere răspunde evoluției peisajului amenințărilor și ține seama de transformarea digitală, care a fost accelerată de criza provocată de pandemia de COVID-19.

Consiliul și Parlamentul European au ajuns la un acord provizoriu privind noile măsuri în mai 2022. Noua legislație va:

- asigura o mai bună cooperare în materie de riscuri și incidente și o mai bună gestionare a acestora

- extinde domeniul de aplicare al normelor.

Necătând la prevederile legislative cu caracter fundamental al pieței unice în materie de comerț, materie de facturare și semnături electronice (eCommerce, eInvoicing și eSignatures), tranzacțiile care fac parte din mediul digital sunt încă prea complexe, și cu toate că tranzacțiile au loc între statele membre ale Uniunii Europene, implementarea normelor diferă de la un stat membru la altul. În acest sens, pentru a menține încrederea deținătorilor de drepturi și a utilizatorilor și pentru a facilita acordarea licențelor transnaționale, guvernanța și transparența gestionării colective a drepturilor trebuie ameliorate și adaptate progresului tehnologic. Trebuie de căutat și de găsit soluții cât mai simple, mai uniforme și neutre, din punct de vedere tehnologic, pentru acordarea licențelor transnaționale și paneuropene în sectorul audiovizualului, care vor stimula creativitatea și vor veni în ajutorul producătorilor și al difuzorilor de conținut, în beneficiul cetățenilor europeni. Dar, în același timp, aceste soluții nu trebuie să aducă atingere libertății contractuale a deținătorilor de drepturi, care nu vor fi obligați să acorde licențe pentru toate țările europene, dar vor fi liberi să restricționeze acordarea acestor licențe pentru anumite teritorii și totodată să stabilească prin contract contravaloarea redevențelor.

Dat fiind faptul că, distribuția digitală a conținutului jurnalistic, cultural și creativ este mai rapidă și mai ieftină, ea permite autorilor și furnizorilor de conținut să se adreseze unor noi categorii de public, din mai multe sfere ale societății. În acest sens, Europa trebuie să promoveze crearea, producerea și distribuția de conținut digital, pe toate tipurile de platforme. De exemplu, Europa are editori puternici, dar are nevoie de platforme online mai competitive. În acest sens, este nevoie de modele comerciale novatoare, care să ofere modalități variate de efectuare a accesului și de plată a conținutului și prin care să se obțină un echilibru corect între veniturile deținătorilor de drepturi și accesul publicului larg la conținut și la cunoștințe. Pentru ca acest tip de modele comerciale să prospere nu este neapărat necesar să se legifereze, cu condiția ca toate părțile interesate să coopereze pe baze contractuale. Disponibilitatea unei oferte online legale, vaste și atrăgătoare ar reprezenta de asemenea un răspuns eficace dat pirateriei[9].

Concluzii

Un rol esențial în analiza evoluției tranziției digitale și a decalajului de competențe digitale în Uniunea Europeană îl joacă măsurarea competențelor digitale. În acest scop, în fiecare an se elaborează rapoarte DESI (Indicele Economiei și Societății Digitale), care urmăresc performanța

digitală a statelor membre în diferite domenii pentru a monitoriza progresul înregistrat și pentru a indica unde sunt necesare eforturi suplimentare. Implementarea indicelui de măsurare a competențelor digitale în aliniere cu DESI ar permite țărilor partenere din est să compare progresul lor, să evalueze eficacitatea investițiilor și să determine domeniile de îmbunătățire pentru a continua dezvoltarea competențelor digitale.

În vederea implementării obiectivelor, ca cetățenii să beneficieze de digitalizare, posedând abilitățile necesare pentru a fi participanți ai societății digitale, Comisia Europeană a planificat dotarea a cel puțin 80% din cetățenii europeni cu competențe digitale de bază, cu ajutorul proiectelor existente în cadrul Planului de acțiune pentru educația digitală[6], care este o inițiativă politică reînnoită a Uniunii Europene (UE) de sprijinire a adaptării sustenabile și eficace a sistemelor de educație și formare ale statelor membre ale UE la era digitală și Agenda Europeană privind competențele[7].

Bibliografie

1. „Asigurarea unui viitor digital echitabil pentru toți”. Accesat: 26.05.2022. [Online]. <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/asigurarea-unui-viitor-digital-echitabil-pentru-to%C8%9Bi>;
2. Curtea de Conturi Europeană. Raport special pentru anul 2020. Digitalizarea industriei europene: o inițiativă ambițioasă, al cărei succes depinde de angajamentul de durată al UE, al statelor membre și al întreprinderilor. Accesat: 26.05.2022. [Online]. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/digitising-eu-industry-19-2020/ro/>;
3. Viziunea strategică a Guvernului privind digitalizarea economiei. Accesat: 26.05.2022. [Online]. <https://old.mei.gov.md/ro/content/ministrul-economiei-prezentat-la-ict-summit-2021-viziunea-strategica-guvernului-privind>;
4. Sergiu Harea: 120 de agenți economici folosesc deja platforma CCI - client.chamber.md. Monitorul Fiscal din 07.10.2021. Accesat: 26.05. [Online]. <https://monitorul.fisc.md/bussines/sergiu-harea-120-de-agenti-economici-folosesc-deja-platforma-cci-clientchambermd.html>;
5. Abordarea decalajului de competențe digitale: o prioritate-cheie pentru UE și Parteneriatul Estic. Accesat: 27.05.2020 [Online]. <https://eufordigital.eu/ro/tackling-the-digital-skills-gap-a-key-priority-for-the-eu-and-the-eastern-partnership/>;
6. Planul de acțiune pentru educația digitală (2021-2027). Accesat: 27.05.2022. [Online]. <https://education.ec.europa.eu/ro/focus-topics/digital-education/digital-education-action-plan>;
7. Agenda digitală pentru Europa. Accesat: 27.05. 2022. [Online]. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/64/digital-agenda-for-europe>;
8. Infografic - Principalele amenințări cibernetice în UE. Accesat: 27.05.2022. [Online]. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/cybersecurity/>
9. Comunicare din partea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor (O Agendă digitală pentru Europa). Accesat: 27.05.2022. [Online]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:52010DC0245>

INSECURITATEA, LIBERTATEA ȘI DEMOCRATIZAREA ÎN CONTEXTUL CRIZEI GLOBALE

Tudorița-Sanda Sohoțchi,
doctor în științe politice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID 0000-0003-1672-1083

Ghenadie Mitrofanov
doctor în științe politice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID 0000-0001-8124-1815

Coordonator științific: Serghei Sprincean
doctor habilitat în științe politice,
I. P. Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,

Abstract: The importance liberty in the formation and streamlining of democratization is crucial in the context of deepening of the global crisis. In the article are emphasized several important aspects regarding the specific of the contemporary global crisis in the perspective of overpassing the insecurity for achieving a fair level of liberty and democratization in the society. The stringent necessity of overcoming the global menaces imprint a special character to the political processes, creating new forms of political behavior. In this piece of work is discussed the contribution of security conceptions to the facilitation and increasing the democratization of the society.

Key-words: insecurity, freedom, democratization, liberty, global crisis, human security

JEL: F68

În epoca amplificării problemelor globale și a crizei mondiale crește nivelul de insecuritate, inclusiv de ordin politic, manifestându-se în toate sferele constitutive ale vieții politice, afectând în final calitatea democrației și a bunei funcționări a sistemelor sociopolitice [1, p. 83].

Nevoia de siguranță și securitate personală a omului se află printre primele sale necesități vitale, după cele biofiziologice, cum ar fi nutriția, nevoia de adăpost și supraviețuire, în piramida ierarhică a nevoilor elaborată de psihologul Abraham Maslow în 1943 [2, p. 373]. Siguranța personală transcende către siguranța fizică și teama de a fi agresat și face apel la siguranța economică și financiară: necesitatea unui venit minim garantat, siguranța locului de muncă, siguranța confortului psihic necesar activității eficiente liber de angoasele vieții de zi cu zi. De asemenea, siguranța personală se referă și la siguranța sociopolitică, prin care omul caută să viețuiască într-un sistem ierarhic confortabil, echitabil și stabil, ferit de violențele războaielor, revoluțiilor și loviturilor de stat cu reguli clare și corecte în care poate fi posibil progresul și prosperarea prin muncă cinstită, loialitate și perseverență [3, p. 93].

Perceperea insecurității de sistem de către cetățean poate genera astfel de distorsiuni ale comportamentului politic cum ar fi absenteismul electoral, poate amplifica efectul fenomenului votului irațional sau poate contribui la creșterea insatisfacției generale a electoratului referitor la procesul politic, reieșind din imposibilitatea exercitării funcției sale principale în cadrul sistemului democratic

de redistribuire a puterii de stat ca urmare a blocării funcționalității principiului democratic de adoptare a deciziilor prin consensul majorității, în condițiile necesității asigurării securității sistemice prin instituirea temporară a unor corapoarte mecanicist-autoritare dintre guvernanți și guvernați pentru a facilita eficiența sistemului în lupta firească cu pericolele la adresa sa [4, p. 107].

Într-un mediu nesigur libertatea se reduce semnificativ, reieșind din necesitatea accentuării interesului comunitar ca prioritate în fața interesului individual până la anihilarea pericolelor. Deoarece, în condițiile crizei mondiale, insecuritatea politică se amplifică până la nivel global, libertatea ca un element constitutiv al democratizării sferei politice suferă perturbații majore, fiind neglijată și redusă semnificativ.

Data fiind amplificarea crizei globale și amenințarea ei la adresa existenței omului pe Terra, soluționarea problemei supraviețuirii omenirii în condiții decente, asigurând toate premisele necesare pentru un nivel înalt de viață al fiecărui individ, dar și al umanității în ansamblu, în perioadele ulterioare de după depășirea crizelor ce amenință civilizația contemporană, depinde în mare măsură de găsirea unei formule funcționale pentru stabilirea unui control social eficient, inclusiv prin diverse surse mass-media, asupra procesului de dirijare socială, mai ales în cazul procesului managerial folosind tehnologii biologice și informaționale avansate, la care marea majoritate a populației nu are acces, spre a asigura o dezvoltare durabilă a întregii civilizații umane în condiții de echitate. Astfel, se poate remarca un șir de mecanisme ce se impun a fi puse în aplicare pentru realizarea acestui deziderat, aflându-se într-o interdependență sistemică.

Prin urmare, apare necesitatea reconceptualizării problematicii securității și a rolului acestora pentru buna funcționare a mecanismelor democratice de dirijare socială, mai cu seamă în perioada crizei globale multidimensionale prin care trece omenirea la ora actuală. Astfel, devine important de a evidenția o caracteristică fundamentală, specifică atât sferei sociale și vieții publice, cât și domeniului normelor și standardelor de comportament, și anume - capacitatea de adaptare și raliere a domeniilor vieții sociale la prioritățile stringente și necesitățile majore ale sociumului, cu atât mai mult cu cât pericolele generate de criza globală sunt acum în stadiul de amplificare și prezintă o amenințare importantă nu doar referitor la destabilizarea ordinii mondiale și a sistemelor vieții sociale, precum sistemul politic, economic sau a sistemului valorilor morale tradiționale, dar ridică tot mai multe îndoieli referitor la supraviețuirea speciei umane pe Terra, în condițiile realizării celor mai sumbre scenarii de evoluție a situației din prezent [5, p. 82].

În cadrul dezbaterilor sociopolitice contemporane, se atestă aducerea în prim-planul preocupărilor alegătorilor, politicienilor, a societății în ansamblu, a problematicii ajustării cadrului normativ-legislativ, cât și a cadrului politic la aspectele ce țin de condiția biologică a omului, la diversele aspecte în care problematica vieții, rolului vieții și drepturilor sale este repusă la un cu totul alt loc ca până acum, în cadrul ansamblului priorităților sociale, economice, juridice și politice. Iar cel mai definitoriu element al reorientării vectorului politicii sec. XXI constă în aceea că în rezultatul confruntărilor politice dintre năzuințele grupurilor de cetățeni care pledează pentru revederea bazelor juridice, sociale și economice ale modelului politic contemporan, deși laic dar totuși bazat pe tradițiile creștine, pe cele islamice sau iudaice, cu forțele conservatoare ale sistemului politic ce intenționează să se opună schimbărilor, dezbaterile sociopolitice capătă un cu totul alt sens din perspectiva reducerii lor la confruntarea sistemelor de valori și la argumentarea supremației modelelor morale și comportamentale.

La sfârșitul sec. XX se discuta în cercurile largi printre savanți de diverse specialități, printre cercetători din cadrul științelor sociale, din domeniul științelor economice, dar mai cu seama din sfera celor politice, despre asemenea influențe complexe care tindeau să domine în viitorul apropiat viața sociopolitică precum: digitalizarea și computerizarea ca trenduri și extensiuni naturale ale globalizării, inclusiv în sfera exercitării puterii, în domeniul presiunilor sociopolitice sau a proceselor securitare, așa încât după trecerea perioadei menționate acele presupuneri și estimări au devenit certitudini care

lasă un impact adânc, mai cu seamă în cultura, comportamentul și conștiința sociopolitică, atât la nivel mondial, cât și la micro-nivel politic, referindu-se nemijlocit la individul uman și anturajul său imediat [6, p. 197]. La începutul sec. XXI însă, atenția cercurilor științifice, a clasei oamenilor politici și a tehnocraților din diverse domenii ale economiei, este captată totalmente de subiectul priorităților și potențialului sociopolitic al comunităților umane de a face față la provocarea crizei globale multidimensionale care tot mai mult se adâncește și se diversifică structural, fiind cauzată în mod pregnant de involuția moralei sociale și a degradării standardelor etico-valorice ale omului contemporan.

Emanciparea tot mai mare a spiritului civic și a societății civile, larga utilizare și diversificarea spectrului de metode specifice ingineriei societale și tehnologiilor electorale folosite în lupta politică, în exercitarea puterii politice, precum și în guvernarea societății, contribuie tot mai decisiv și ireversibil la extinderea și deschiderea domeniului moralității sociale către noi orizonturi ideatice și includerea în complexul contextual al dezbatelor politice, printre cele mai consacrate și tradiționale teme, subiecte cu specific etic, cu statut de tabu în societățile tradiționale și provinciale [7, p. 92]. Lipsa unui cadru normativ adecvat în domeniul securității umane a dus la instaurarea unor practici sociale și politice nocive pentru stabilitatea, prosperitatea, progresul și coeziunea societății, precum cele legate de acceptarea tacită în societatea autohtonă a unor forme de corupție, nepotism sau cumetrism, a toleranței excesive a populației față de proasta guvernare și devierea comportamentală de la normele morale ale clasei politice și elitei sociale, indiferența și dezamăgirea electoratului, în majoritatea cazurilor, față de necesitatea implicării personale, în calitate de societate civilă, în chestiuni de interes public sau național [8, p. 47].

Procesele securitare sunt supuse unor tendințe constante de democratizare, în virtutea unor procese globale în care valorile democratice câștigă din ce în ce mai mult teren [9, p. 352]. Cu toate acestea, democratizarea se reprezintă a fi un proces fluctuant și discontinuu totuși, care poate progresa, stagna sau regresa. Procesul sociopolitic al democratizării devine continuu și progresiv doar în anume condiții care întrunesc securitatea de sistem, sustenabilitatea generală a mediului sociopolitic sau / și prezența vectorului strategic către o dezvoltare durabilă a sociumului implicat în procesul democratizării, cu toate componentele sale constitutive ale comportamentului social. O condiție obligatorie a democrației sociopolitice se referă nemijlocit la procedura identificării și desemnării elitelor, a factorilor de decizie și guvernanților care exercită puterea politică în virtutea mandatului primit de la cetățeni.

Democratizarea accesului la deciziile politice și sociale de importanță cardinală pentru societate, fortificarea sistemului juridic și de apărare a drepturilor și libertăților omului, creșterea importanței fundamentării științifice a procesului de guvernare și proiectelor sociopolitice, mecanisme importante dar care pe departe sunt depășite de rolul mediator în cadrul stabilirii unui control social eficient asupra procesului decizional din sfera sociopolitică, al fortificării și sprijinirii mass-mediei ca a patra putere în stat și cel al expertizării etice a proiectelor, politicilor și strategiilor macro-sociale propuse spre a fi implementate în practica socială de către clasa politică.

În mod natural și logic au fost deduse și edificate un șir de noi concepții cu privire la salvagardarea omenirii prin depășirea impasului în care se află civilizația umană la etapa contemporană de evoluție, divizată în mai multe direcții și abordări, în dependență de factorii civilizaționali și politici. În consecință au fost evidențiate o serie de domenii și discipline, cu caracter normativ, cu un real potențial praxiologic și aplicativ ca mecanisme instituționale practice cu un impact social semnificativ în procesul formării comportamentului politic al persoanei umane [10, p. 74].

Astfel, în contextul situației socioeconomice și politice create la etapa contemporană în evoluția omenirii, ce denotă un profund impas în care se află civilizația umană, apariția și dezvoltarea diverselor concepții etice, în baza unor structuri și construcții socioculturale tradiționale, se afirmă ca fiind o viziune progresistă, capabilă să identifice direcții și căi acceptabile de soluționare a crizei

globale. În așa fel, delimitarea și consolidarea diferitor modele etice se afirmă ca o modalitate suplimentară de formare comportamentală politică, prin diversitatea și originalitatea potențialului umanității de autoevaluare, mobilizare și autoprotecție în momente critice, precum este perioada actuală, dominată de pericolul și amenințările crizei mondiale [11, p. 52].

Știința contemporană pare a se manifesta ca o soluție la pericolele globale contemporane. Anume știința și tehnologiile cele mai avansate reprezintă o diversitate bine încheagată de idei și paradigme, metodologii și construcții teoretice, care sunt bine elaborate și gata să fie aplicate în practică, în cazul unei eventuale crize a praxisului uman și care, în situații extreme, ar fi capabile să acorde un suport și sprijin substanțial efortului lui Homo Sapiens de a găsi soluții eficiente în perioade scurte de timp, prin educarea acestuia și formarea unor reacții politico-comportamentale adecvate. Aceasta începe să devină, și cu timpul va reprezenta, o direcție strategică de dezvoltare a științei viitorului [12, p. 38]. Este vorba de creșterea expresă a capacității științei de a fi mai mobilă, mai flexibilă, mai maleabilă și mai deschisă posibilelor inconveniențe și schimbări ale principiilor tradiționale ale științei. Netradiționalul, inventivitatea și noutatea începe să domine gândirea științifică ca și pe cea profană și, peste o perioadă, inevitabil, va ajunge să fie exacerbat și exagerat și acest principiu ca pilon al cunoașterii științifice al viitorului pe perioada crizei fără de precedent ce va amenința omenirea cu dispariția acesteia. Erodarea pilonilor de bază, a postulatelor fundamentale cu trecerea timpului și cu schimbarea priorităților, este tot atât de naturală și firească, în cadrul dezvoltării științei, ca și pentru organizarea și funcționarea corpului social, în perspectiva reformării setului de modele politico-comportamentale.

Un control social eficient poate fi impus în domeniul aplicării tehnologiilor avansate în sfera securității și apărării prin stabilirea și instituționalizarea obligativității expertizării etice (similar cu expertizarea etică în cercetare) a proiectelor, programelor sau proiectelor sociale, politice, ecologice sau din domeniul securității, cu implicații în sfera protecției integrității individuale, de grup, a statului sau regionale și internaționale.

Prin urmare, eficiența proceselor securitare este direct corelat cu sistemul de valori sociale, cu sistemul de norme morale, dominant în societate, pe de o parte, iar pe de alta, depinde foarte mult de competența, profesionalismul și gradul de respectare a eticii profesionale specifice funcționarilor implicați în organizarea dezbaterilor publice precum și de moralitatea individuală și conștiinciozitatea indusă prin educație și modele socio-comportamentale determinante pentru manifestările în spațiul public, exemple de urmat ce determină și influențează și comportamentul atât în contextul proceselor securitare, cât și în spațiul sociopolitic, în cel mai vast sens al termenului. Astfel, pentru o mai mare eficiență a proceselor de securitate, prin moralizarea și aducerea lor în conformitate cu normele și standardele comune pentru comunitatea internațională, se cere un control mai strict asupra respectării normelor legale din partea organelor de stat responsabile cu organizarea și administrarea proceselor securitare, sancționarea juridică promptă a încălcărilor comise, pe de o parte, iar pe de altă parte, se impune o monitorizare mai temeinică, în condițiile unei transparențe echitabile și o sancționare juridică și morală, în caz de abateri, prin intermediul organelor mass-media, prin sporirea publicității și amplorii mediatice ale cazurilor de comportament inacceptabil.

Bibliografie:

1. SPRINCEAN, Serghei, Securitatea umană și bioetica. Monografie, Chișinău, F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2017.
2. MASLOW, Abraham, A theory of human motivation, in: Psychological Review, vol. 50 (4), Jul. 1943, p. 370-396.
3. SPRINCEAN, S.; BECCIU, S. Perspectiva postmodernă asupra problematicei siguranței omului în contextul provocărilor contemporane. În: Revista de științe politice și relații internaționale

(Institutul de științe politice și relații internaționale „Ion I. C. Brătianu”) [București], Tomul XVIII, Nr. 2, 2021, p. 91-100.

4. BRENNAN, Geoffrey; LOMASKY, Loren, *Democracy and decision: the pure theory of electoral preference*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997.

5. SPRINCEAN, Serghei; SOHOȚCHI, Tudorița-Sanda; MITROFANOV, Ghenadie. Protecția și siguranța persoanelor: provocări ale securității umane în context global. In: *Relații internaționale. Plus*. 2021, nr. 1(19), p. 79-90.

6. SPRINCEAN, S.; SOHOȚCHI T.-S. Filosofia securității umane în contextul provocărilor contemporane. În: *Filosofia și perspectiva umană: sustenabilitatea gândirii filosofice în societatea post-pandemie. Materialele conferinței științifice consacrate Zilei Mondiale a Filosofiei*, 19 noiembrie 2020. Institutul de Istorie. / Coord. A. Pascaru. Chișinău: Tipogr. "Lexon Prim". 2020, p. 194-205.

7. SPRINCEAN, Serghei; BECCIU, Sorin, Importanța societății civile și a grupurilor de presiune pentru asigurarea securității proceselor decizionale, in: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 2, 2017, p. 85-98.

8. SPRINCEAN, S.; CATAN, A. Implicații securitare ale politicilor de promovare a drepturilor omului. În: *Vector European*. 2021, nr. 1, pp. 46-49.

9. SPRINCEAN, Serghei, Tendințe în evoluția securității umane și dezvoltării durabile din Republica Moldova, in: *Biodiversitatea în contextul schimbărilor climatice: Materialele conferinței științifice cu participare internațională*, 25 noiembrie 2016, Chișinău / Com. șt. Maria Duca [et al.], Chișinău, Biotehdesign, 2016, p. 351-354.

10. SPRINCEAN, Serghei; SOHOȚCHI, Tudorița-Sanda, Asigurarea securității umane prin optimizarea procesului decizional din Republica Moldova. În: *MOLDOSCOPIE. Publicație periodică științifico-practică*. [Chișinău]. Anul 24 (2020), nr. 4 (91), p. 73 - 80.

11. OAKESHOTT, Michael, *Raționalismul în politică*, București, ALL, 1995.

12. PÎRVULESCU, Cristian, *Politici și instituții politice*, ediția II, București, Editura Trei, 2002.

ПОНЯТИЕ И ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОГО РИСКА В УСЛОВИЯХ РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ.

Алымова Татьяна Васильевна,
Молдавский Государственный Университет,
Кафедра политических наук
Молдова, Кишинев
<https://orcid.org/0000-0003-3010-6001>

Abstract The article discusses the context and definition of political risk. It is important to mention that even in the Antiquity we can find the mentioning of risk, but a more thorough study of this problem that is associated with risk began only during the Renaissance period when people rejected many forbidden thoughts and questioned the centuries-old beliefs and attitudes. In the present, the studying of political risks becomes even more relevant in the light of recent events in the region because corrected, balanced, and defined political risks contribute to its reduction and de-escalation. The article gives several definitions of political risks from various sources, both foreign and Russian. At the end of the article, the author tries to define her own definition of political risk.

Keywords: political risk, political process, political actions, political decision.

Аннотация В статье рассматривается понятие и определение политического риска. Важно отметить, что уже в античности мы находим упоминание о риске, но серьезное изучение проблемы, связанных с риском началось только во время Ренессанса, когда люди отбросили многие запреты и подвергли сомнению многовековые застывшие верования и взгляды. На сегодняшний день изучение политических рисков приобретает наибольшую актуальность в свете последних событий в регионе, так как хорошо, правильно и взвешенно определяемые политические риски, способствуют снижению, деэскалации их развития. В статье даются определения политического риска разных представителей, как зарубежных так и российских. В заключении статьи автор пытается дать свое определение политического риска.

Ключевые слова: политический риск, политический процесс, политические действия, политические решения.

JEL: F68

Введение

Отметим, что уже «в античности мы находим упоминание о риске. Греческая трагедия повествует о риске как о явлении, которому сопутствует неопределенность при принятии решений».[1] «Но, серьезное изучение проблем, связанных с риском, по мнению Н. Бернштейна, началось только во время Ренессанса, когда люди отбросили многие запреты и подвергли сомнению многовековые застывшие верования и взгляды.» [2]

«Одним из подходов к пояснению риска является реалистический подход. Американский экономист Ф. Найт в 1921 г. впервые дает различие между понятиями «неопределенность» и «риск». Он делает акцент на принципиальной измеряемости риска и толкует его как «измеримую неопределенность». Вероятность или степень наступления некоторого неблагоприятного события могут быть установлены количественно, в отличие от собственно неопределенности (или «неизмеримой неопределенности»), что подразумевает невозможность просчета, в частности в отношении будущих событий.» [3]

Современные исследователи определяют риск через категорию противоположного содержания – «опасность», или через идею потенциальной возможности нанесения вреда,

ущерба, то есть опасности. Альгин в явлении «риск» «выделяет следующие основные элементы, взаимосвязь которых и составляет его сущность:

«- возможность отклонения от предполагаемой цели, ради которой осуществлялась выбранная альтернатива;

- вероятность достижения желаемого результата;

- отсутствие уверенности в достижении поставленной цели;

- возможность наступления неблагоприятных последствий (материальный или физический ущерб, заболевание, смерть и т. д. при осуществлении тех или иных действий в условиях неопределенности для субъекта, идущего на риск;

- материальные, экологические, нравственно – идеологические и другие потери, связанные с осуществлением выбранной в условиях неопределенности альтернативы;

- ожидание опасности, неудачи в результате выбора альтернативы и ее реализации». [4]

Результаты и дискуссии

А. Вильдавски и М. Дуглас полагают, что Риск стоит рассматривать как предмет знания о будущем и возможного согласия относительно допущения наиболее предполагаемых перспектив. Когда знание, о будущем, представляется определенным, и полное согласие, когда предполагается договоренность о целях и все возможные варианты (с вероятностью их осуществления) известны, может быть разработана программа для осуществления наилучшего решения.[5]

По предположению У. Бека, осознание риска необходимо рассматривать как борьбу часто противоречивых, наслаивающихся одна на другую претензий на рациональный подход. Нельзя подменять вероятность пониманием рациональности, необходимо поставить вопрос, как происходит, что на примере восприятия рисков «рациональность» приобретает социальный характер, таким образом становится определенной и неопределимой, спорной или вероятной, достигнутой или утраченной. По мнению У. Бека «социально осознанный риск политически взрывоопасен; то, что до сих пор рассматривалось как неполитическое, становится политическим».[6]

Таким образом, можно наблюдать процесс политизации рисков. Иначе говоря, риски «политически рефлексивны», то есть они способствуют призыву к жизни новые политические силы (например, социальные движения) способствуют влиянию на существующие социальные институты общества.

Таким образом, У. Бек утверждает о трансформации проблемы риска в политическую плоскость. Ответственность же за последствия риска ложится на политика. Из всего сказанного можно сделать вывод, что любой риск имеет политическую составляющую, проявляющуюся в разных формах (открыто или латентно). Таким образом, можно говорить о том, что одним из моментов современного поступательного социального развития и политического процесса в общем, является политизация риска.

Таким образом, развивая данную идею, можно утверждать, что риск - это наслаивающиеся друг на друга, непрерывная, структурированная деятельность индивидуального или коллективного субъекта на различных уровнях социальной системы в ситуации недостатка информации и знания субъекта о среде его деятельности или возможно недостаточности и недостоверности знания, направленного на удовлетворение его необходимых потребностей.

В Западной науке вопросы политического риска чаще связывают с экономической и технологической сферами деятельности. Исходя из традиционной западной трактовки «политический риск» идентифицируется с таким понятием как «политическая составляющая инвестиционных рисков». Если быть более конкретным, политические риски связываются напрямую с экономической деятельностью коммерческих структур. Однако, следует отметить,

что коммерческая компания не является единственным субъектом политического риска. Если предположить, что характер интересов субъекта определяет характер рисков, то таким образом, политический риск, может также быть инкриминирован политическим субъектам: отдельным политикам, политическим партиям, институтам,.

В российской же науке под политическим риском принято понимать «вероятность неблагоприятных последствий политических решений, принимаемых в условиях неопределенности, дефицита ресурсов (времени, информации и т.д.), что ведет к ущербу для участников политических действий и вероятности осуществления нежелательных событий»[7]

Российские ученые в энциклопедическом политическом словаре дают следующее определение политического риска. «От греческого *risicos* – утесы, скалы – неустранимый элемент политического решения любого уровня (начиная с революционных преобразований всего общества и заканчивая голосованием отдельного избирателя), заключающийся в выборе (не всегда просчитываемом) той или иной линии поведения, того или иного действия. Рисковое решение принимается в ситуации неопределенности и характеризуется особым типом взаимосвязи объективных обстоятельств и субъективной деятельностью по их образованию. Успех при осуществлении такого решения зависит не только от «угадывания», но и от умения и волевой решимости направить ход событий в результате активных действий в пользу избранной альтернативы.» [8]

Из данного определения, делая вывод, вытекает следующее, политический риск – это элемент любого политического процесса. Политический риск порождается из неопределенности политической среды и характеризуется типом взаимодействия объективной политической ситуации и деятельностью субъекта в данной среде. Под неопределенностью в данном случае, понимается «отсутствие ясных четких, облеченных в формальные процедуры, легко понятных и общепринятых методов ведения дел».[9]

Сделать весь перечень определений политического риска, который используется в науке на данный момент, достаточно широкий, поэтому наиболее важным представляется выделение «классических» понятий политического риска, которые содержатся в работах наиболее авторитетных исследователей и специалистов в данной сфере.

Обращает внимание к данному обзору теорий политического риска, проведенного И. Подколозиной [10] важно отметить, что значение данного термина весьма широко, оно включает в себя также и прогнозирование политической стабильности в стране, а так же представляет часть всех не экономических рисков, которые имеют связь с производственной деятельностью международных компаний.

Другой исследователь, так же представитель российской науки, И. Тиихомирова в своей работе дает определение политическому риску как «вероятность наступления нежелательных последствий при принятии решений, вызванных влиянием политических и социальных факторов, на объекты международного бизнеса, и поиск возможных вариантов стабилизации внутривнутриполитической обстановки в стране.» [11]

Зарубежный представитель Чарльз Кеннеди предлагает рассматривать данное понятие более обширно и трактует политический риск, «как стратегический, финансовый или личный убыток для фирмы в виду не рыночных событий или факторов, которые влияют на макроэкономический и макрополитический климат». [12] Это, как он указывает, может иметь множество причин и оказывать воздействие на фискальный, торговый, инвестиционный монетарный, промышленный климат, трудовой, который определяет уровень развития в стране, принимающей инвестиции, данная политика неблагоприятно влияет на статус права собственности объектов инвестиций, рентабельность данного предприятия, продолжительность жизни или жизнеспособность. Исходя из указанных предпосылок, политический риск может быть результатом распоряжения правительства либо регулирующего

органа исполнительной власти либо органа судебной системы, данные институты меняют или ограничивают привычные рыночные условия, вызывая макроэкономические или макрополитические последствия. Так же они могут быть вызваны не совсем благоприятными политическими событиями, такими как государственный переворот, восстание, терроризм, гражданская война, массовые беспорядки, санкции, сепаратизм, или яростными политическими дебатами (спорами) – иными словами, определенными силами, препятствующими ведению нормальных политических процессов.

В работе С. Кобрин, одного из видных специалистов в данной области «Управление оценкой политического риска» дается весьма обширное определение политического риска – важные для управления компанией непредвиденные обстоятельства, которые вызваны политическими процессами[13] С.Кобрин представляет ряд существенных уточнений в свое определение. Во-первых, основная цель участников политического процесса – получение власти для принятия решений. Во-вторых, он проводит весьма четкую грань между политической нестабильностью и политическим риском он говорит о том, что анализировать политический риск нецелесообразно включать все события, которые происходят в политической среде. Взаимоотношения между политической средой и компанией могут носить как прямой характер, так же и косвенный, а так же данные взаимоотношения могут носить как негативные так и позитивные последствия. Наиболее часто, в данном случае государственная политика рассматривается как связь между организацией и политической средой.

Как правило, политический риск, рассматривается через влияние политических, властных факторов на проведение деловых операций. В этой связи Ф. Вестона и Б. Сорджа делают свое определение: «...политический риск проистекает из действий органов власти государственной власти, которые препятствуют проведению деловых операций, изменяют условия соглашений или ведут к частичной или полной конфискации собственности иностранных компаний» [14] Такое же определение политических рисков делает Д. Джодис, определяя политический риск как «изменения в условиях проведения операций иностранными компаниями, возникающими в ходе политического процесса.[15]

Другие же политологи, такие как например Г. Райс и И. Махмауд предлагают, что принимать во внимание стоит не только внутренние политические события в стране, но так - же и международную политическую ситуацию. В данном контексте политический риск может быть рассмотрен как внутристрановые и международные, конфликтные и интеграционные процессы, а также события, которые могут вести к изменению внутригосударственной политики страны или в зарубежных странах, что может вылиться в неблагоприятных условиях или возможностях для иностранной компании.[16]

Американский исследователь, Смит делает акцент на проблеме изменения конфигурации в смене политических элит, от властных полномочий, которых может зависеть судьба иностранных инвестиций.[17]

Д. Эйтман и А.Стоунхилл [18] дают определение политическому риску как конфликту между корпоративными целями и устремлениями органов государственной власти.

Другая группа аналитиков рассматривает политический риск через систему таких факторов, как наложение ограничений на деятельность иностранных компаний. Р. Родригес и Е. Картер делают акцент на том, что в качестве основного риска в развивающихся странах рассматривают административное изменение обменного курса, то есть, экспроприацию и валютный риск. [19] Ван Агтмаел рассматривает политическую нестабильность, национализацию (как всеобщую так и частичную), а также на неожиданное изменение внешнеполитического курса, как политические риски. [20] Р. Хершбаргер и Д. Ноерагер в своей работе делают свой акцент на иные факторы риска: порча собственности компаний, экспроприация. Другой зарубежный представитель Уорен Цинк, определяет политический

риск, через разграничения между стабильностью политической системы, и изменения происходящие, в которой влияют на иностранные и национальные бизнес-структуры в данной стране, то есть, действиями национального правительства, нацеленными исключительно на иностранных инвесторов.[21]

Ч. Нэрт интерпретирует понятие политического риска через призму изучение феномена инвестиционного климата, он делает предположение, что инвестиционный климат складывается из двух основополагающих составляющих: бизнес среды, которая включает административные и социально-экономические факторы, а так же политического климата, который определяет в терминах риска выборочную экспроприацию и конкуренцию со стороны национальных предприятий.[22]

Ф. Рут акцентирует свое внимание на следующем определении политического риска: «возможные политические события любого рода (такие как война, революция, военный переворот, экспроприация и т.п.) внутри страны или в стране размещения, которые ведут к потере прибыли и/или активов транснациональной корпорации»[23]

С. Робок отмечает, что о политическом риске можно говорить, тогда когда: в бизнес среде появляется непоследовательность; данная непоследовательность и является результатом политических перемен [24]

По мнению С.Робока, политический риск предполагает возможность изменения в политической среде, когда изменения могут серьезно повлиять на цели и прибыль конкретного предприятия.

Выводы

В заключении важно отметить, что С. Робок первый кто дал принятое и поныне разделение политического риска на микро-риски и макро-риски. К макро-рискам, в его деление, относятся страновые риски которые включают в себя, все события, имеющие возможность повлиять на иностранные инвестиции. К микро-подходу С.Робок, относит степень политического риска, который одинаков для всех участников рынка внутри страны. Микро-подход дает представление о том, что компаниям важно уделять внимание не только изменениям в правительстве, но и более детальным преобразованиям в условиях ведения бизнеса.

В заключение делая обзор на представленный массив определений политического риска можно достаточно четко сделать представление о предмете исследования и изучения специфики теории политических рисков. Опираясь на данные исследования, возможно сформулировать следующее достаточно широкое определение политических рисков. Политические риски представляют собой события, в политическом процессе которые исходят прямо или косвенно со стороны институтов власти и влияют на деятельность экономических структур. Как бы там ни было, давая определение политического риска, большинство исследователей, чаще всего закладывают в понимание институт власти, который косвенно или прямо может нанести ущерб государству целом и отдельно взятым личностям, начиная от применения силы и военной агрессии, не исключая также развязывания войны. Политический риск предполагает угрозу для мирного сосуществования государств, так же угрозу ущемления легитимности власти, устоявшихся гражданских норм права. Угрозы могут быть со стороны террористических группировок, а так- же, нельзя исключать, и от агрессивно настроенных групп граждан. Таким образом, политический риск расценивается как политическая нестабильность. Говоря о международном уровне, в основном, политические риски ассоциируются с холодной войной, изоляцией, дипломатической враждебностью, торговыми войнами и меркантилизмом, что же отмечая о государственном уровне, они отмечаются с

низким уровнем легитимности власти, с ослаблением государственного управления, высоким уровнем государственной коррупции и гражданским неповиновением,

Литература:

1. И. Эжиев Теоретические подходы к исследования проблемы риска // Власть. – – № 2. – С. 61. (2010.)
2. П. Бернштейн Против богов: Укрощение риска. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», (2000.)
3. А.П. Альгин Риск и его роль в общественной жизни. Москва «Мысль» стр 20 (1989 г.)
4. M., DOUGLAS, A. WILDAVSKIRisk and Culture. Los Angeles: University of California Press, p. 63 (1983)
5. Б.Н. ПОРФИРЬЕВ, *Риск и безопасность: определение понятий*. [online] [прочитано 21 июля 2020]. Доступно <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=26731332>&
6. W. Beck Risk Society toward a New Modernity. – London. 1992. – BECK, W. *Risk Society toward a New Modernity*. Los Angeles: SAGE Press, P. 24 (1992.)
7. А.А ГОРШКОВА, . *Политический риск и методы его оптимизации*. [online] [прочитано 22 июля 2020]. Доступно http://www.ipages.ru/index.php?ref_item_id=4853&ref_dl=1.
8. Ю.И. АВЕРЬЯНОВ, А.П. АФАНАСЬЕВ, В.С. ГЛАГОЛЕВ, *Политология. Энциклопедический словарь*. Москва: Издательство Publishers. ББК 66.01 П. 78 с. 341 (1993)
9. Н.Л. СМАКОТИНА, *Основы социологии и нестабильности риска: философский, социологический и социально-психологический аспекты*. Москва: Университет, кн. дом С. 221. , (2009)
10. И.А. ПОДКОЛОЗИНА, *Проблемы дефиниции и оценки политического риска в зарубежных исследованиях*. Вестник МГУ. Политические науки, -№5 (1996)
11. И.В. ТИХОМИРОВА *Политический риск и управление социально-политическими процессами*. Автореферат диссертации. М., с.2 (1992)
12. R. CHARLES KENNEDY, *Political Risk Management: A Portfolio Planning Model*. New York: University Press, P.26-33(1988)
13. S. J. KOBRIN *Managing Political Risk Assessment*. Los Angeles: University of California Press, London: Стр. 32 (1976)
14. V. WESTON, SORGE, W. BART, *International Management Finance*. New York: University Press, Irwin: Стр 60 (1980)
15. D. JODICE, *An Overview of Political Risk Assessment*. Westport, United States: Greenwood Press, Michigan: Стр 56 (1981)
16. G. RICE, E. A MAHMOUD managerial procedure for political risk forecasting. [online] [прочитано 18 декабря 2019]. Доступно. <https://www.google.com/search?tbm=bks&q=RICE%2C+G.%2C+MAHMOUD%2C+E.+A+managerial+procedure+for+political+risk+forecasting>)
17. (смотри SMITH, CLIFFORD, N. Predicting the Political Environment of International Business . [online] [прочитано 18 декабря 2019]. Доступно. https://scholar.google.be/scholarhl=en&as_sdt=0%2C5&q=.%28+Smith%2C+Clifford+Ne+sl.+Predicting+the+Political+Environment+of+International+Business&btnG=
18. D.K. EITEMAN, ;A. I. STONEHILL, *International Business Finance*. [online] [прочитано 12 февраля 2020]. Доступно. <https://books.google.md/books?id=gzGWPgAACAAJ&dq=Eiteman,+David+K.;+Stonehill,+Arthur+I.+International+Busi>

- [ness+Finance&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwj67_2v5-_qAhVPm6QKHXaIDvIQ6AEwAHoECAAAQAg\)](#)
19. R. M RODRIGUEZ, E. CARTER International Financial Management. [online] [прочитано 12 февраля 2020]. Доступно <https://www.nadirkita.com/international-financial-management-rita-m-rodriguez-e-egune-carter-kitap2988056.html>)
 20. A. VAGTMAEL . How Business Has Deal with Political Risk [online] [прочитано 12 февраля 2020]. Доступно https://books.google.be/books?hl=en&lr=&id=GLj5hj7xN54C&oi=fnd&pg=PA1&dq=Van+Agtmael,+Antoine,+%E2%80%98%E2%80%99How+Business+Has+Deal+with+Political+Risk&ots=d9gWab48fH&sig=O9NgXjYu_pinKGfRBVjyFCdFCTQ#v=onepage&q&f=false)
 21. R. A.HERSHBARGER, John P. NOERAGER, “International Risk Management . [online] [прочитано 12 февраля 2020]. Доступно https://books.google.md/books?id=mat5-PreVmsC&pg=PA214&lpg=PA214&dq=Hershbarger,+Robert+A.;+Noerager,+John+P.+International+Risk+Management:+Some+Peculiar+Constraints&source=bl&ots=m-INudw5Dg&sig=ACfU3U149pDzexhZ0IyPvMHSiAP4enOLZw&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwiBh_b94-_qAhW1TxUIHQzJAEsQ6AEwAnoECAoQAQ#v=onepage&q=Hershbarger%2C%20Robert%20A.%3)
 22. C. L. NEHRRT . *The Political Environment for Foreign Investment*. [online] [прочитано 24 июля 2020]. Доступно <https://www.coursehero.com/file/p7m6bnb/Political-environment-political-stability-public-support-for-foreign-investors/>)
 23. F. R. ROOT *Analyzing Political Risc in International Business*. [online] [прочитано 10 января 2020]. Доступно <https://www.coursehero.com/file/p2qvbpq/Root-Franklin-R-Entry-Strategies-for-International-Markets-Lexington-Mass/>)
 24. S. ROBOCK. *Political Risk: Identification and Assessment*. [online] [прочитано 24 июля 2020]. Доступно <https://www.coursehero.com/file/p2gnr0h/Robock-SH-Political-Risk-Identification-and-Assessment-Columbia-Journal/>)

ANGAJAMENTELE UNIUNII EUROPENE ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI LA NIVEL MONDIAL

Liliana BENIUC,

doctor în științe politice,
conferențiar universitar

ORCID: 0000-0002-1094-2662

Abstract: The European Union is committed to upholding democracy and human rights in its external relations, in accordance with the principles of liberty, respect for human rights and fundamental freedoms, including the rule of law. The objectives to be achieved in this article are: to identify the competences of the EU institutions and bodies in the field of human rights, to characterize the EU's regional and global human rights protection instruments; to present the report on human rights in the Republic of Moldova prepared by the EU delegation. The research methodology is based on empirical analysis, documentation and case study. Due to the Covid-19 human rights pandemic, there have been some setbacks, which have deepened inequalities and increased pressure on vulnerable people.

Keywords: human rights; EU institutions, EU Special Representative for Human Rights, European Parliament, European Instrument for Democracy and Human Rights, Sakharov Prize.

Odată cu implementarea Tratatului de la Lisabona profilul problemelor legate de drepturile omului a crescut foarte mult în raport cu alte politici ale Uniunii Europene, fie de ordin intern sau extern. Uniunea Europeană și-a asumat angajamentul să susțină democrația și drepturile omului în relațiile sale externe, în conformitate cu principiile libertății, respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv a statului de drept. Articolul 2 al Tratatului privind Uniunea Europeană (TUE) stabilește că Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, drepturile omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților [1]. Totalitatea valorilor menționate sunt comune tuturor statelor membre, caracterizate prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați. În conformitate cu Articolul 8 al Tratatului privind funcționarea UE (TFUE) egalitatea între femei și bărbați constituie o valoare fundamentală și un obiectiv al Uniunii Europene, iar Uniunea promovează egalitatea de gen în cadrul tuturor activităților sale [4].

Instituțiile Uniunii Europene exercită un rol important în promovarea politicilor Uniunii în domeniul drepturilor omului. Consiliul European formulează interesele strategice ale UE și orientările generale ale politicii externe și de securitate comună (PESC). Consiliul Afaceri Externe în fiecare lună abordează problemele legate de drepturile omului în contextul PESC sau al politicilor comerciale și de dezvoltare ale Uniunii. Grupul de lucru pentru drepturile omului din cadrul Consiliului European pregătește discuțiile și proiectele de decizii la nivel înalt privind drepturile omului. În cadrul Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE) există o direcție pentru drepturile omului, afaceri mondiale și multilaterale, iar fiecare delegație a UE are o subdiviziune dedicată drepturilor omului. Comisia Europeană negociază acordurile internaționale, supervizează procesul de extindere și politica de vecinătate, inclusiv gestionează programele de dezvoltare și instrumentele de finanțare, în strânsă cooperare cu SEAE [7].

Reprezentantul Special al UE pentru drepturile omului este mandatat de a îmbunătăți coerența și integrarea drepturilor omului în acțiunea externă a Uniunii și de a consolida dialogul privind drepturile omului cu organizațiile regionale. Fiind sub autoritatea Înalțului Reprezentant al Uniunii, Reprezentantul Special primește îndrumări strategice din partea Comitetului Politic și de Securitate, își coordonează acțiunile cu SEAE și raportează Înalțului Reprezentant și CPS la fiecare șase luni. Drept urmare, Reprezentantul Special al UE pentru drepturile omului contribuie la menținerea dialogului politic la nivel înalt între UE și Consiliul Europei prin întâlnirile sale cu Secretarul General, Comisarul

pentru Drepturile Omului, alți reprezentanți ai organismelor de monitorizare sau Curtea Europeană a Drepturilor Omului [5].

Parlamentul European contribuie la dezvoltarea politicilor UE și monitorizează activitatea celorlalte instituții europene. În temeiul Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, majoritatea acordurilor internaționale au nevoie de acordul Parlamentului pentru a intra în vigoare [4]. De exemplu, în decembrie 2011, Parlamentul European a blocat ratificarea Protocolului la Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) între Comunitățile Europene, pe de o parte, și Republica Uzbekistan, pe de altă parte, din cauza problemelor legate de utilizarea muncii forțate a copiilor în Uzbekistan [8]. Parlamentul European și-a dat acordul doar în anul 2016 de a ratifica Protocolul la APC CE cu Uzbekistan, în urma îmbunătățirii semnificative în ceea ce privește utilizarea muncii copiilor și a muncii forțate [9].

Rezoluțiile Parlamentului European urmăresc să sensibilizeze opinia publică cu privire la încălcările drepturilor omului, să sprijine apărătorii drepturilor omului și să modeleze politica UE în domeniul drepturilor omului prin intermediul unor propuneri concrete de politici. De exemplu, Parlamentul a insistat asupra instituirii unui regim de sancțiuni față de autorii individuali ai încălcării drepturilor omului, care a fost adoptat de Consiliu la 7 decembrie 2020 [10].

Decizia (PESC) 2020/1999 a Consiliului European din 7 decembrie 2020 a instituit un cadru specific de măsuri restrictive, menite să vizeze încălcările grave ale drepturilor omului și abuzurilor grave împotriva acestora la nivel mondial. Respectiva Decizie prevede înghețarea fondurilor și a resurselor economice ale persoanelor fizice sau juridice, ale entităților sau organismelor care sunt responsabile de încălcările grave ale drepturilor omului sau de abuzurile grave împotriva acestora, care sprijină încălcările și abuzurile grave în cauză sau care sunt implicate în alt mod. Decizia subliniază importanța dreptului internațional al drepturilor omului și a interacțiunilor dintre dreptul internațional al drepturilor omului și dreptul internațional umanitar atunci când se referă la aplicarea unor măsuri restrictive specifice. Statele membre ale UE sunt obligate să pună în aplicare prevederile Deciziei, iar sancțiunile respective ar trebui să fie eficiente, proporționale și cu efect de descurajare [10].

Drepturile omului sunt un element esențial al activității delegațiilor permanente ale Parlamentului, care interacționează cu parlamentele țărilor terțe la nivel bilateral și în contextul adunărilor parlamentare. Rezoluțiile Parlamentului European pot fi o parte a procesului legislativ, un rezultat al rapoartelor din proprie inițiativă ale comisiilor parlamentare sau un rezultat al dezbaterilor de urgență care au loc, de obicei, în dimineața zilei de joi a fiecărei sesiuni plenare de la Strasbourg, pentru a scoate în evidență încălcările flagrante ale drepturilor omului în lume (articolul 144 din Regulamentul de procedură al Parlamentului European) [11].

Rezoluția anuală a Parlamentului European privind drepturile omului și democrația în lume analizează realizările politicii UE și provocările cu care se confruntă, inclusiv determină activitățile Parlamentului și prioritățile pentru anul viitor. Subcomisia pentru drepturile omului al Parlamentului, atașată la Comisia pentru afaceri externe, este responsabilă de chestiunile privind democrația, statul de drept, drepturile omului, drepturile minorităților – în țările terțe și principiile dreptului internațional, inclusiv urmărește asigurarea coerenței între politica externă a Uniunii și politica în domeniul drepturilor omului [7].

În relațiile sale cu actorii comunității internaționale, Uniunea Europeană contribuie la eliminarea sărăciei, protecția drepturilor omului și, în special a drepturilor copilului, inclusiv participă la respectarea și dezvoltarea dreptului internațional [2]. Aspectele legate de drepturile omului în relațiile externe ale UE sunt de competența următoarelor comisii: Comisia pentru afaceri externe; Comisia pentru comerț internațional; Comisia pentru dezvoltare; Comisia pentru drepturile femeii și egalitatea de gen. Conform Articolului 21 al TUE principiile care stau la baza acțiunilor externe ale Uniunii Europene sunt democrația, statul de drept, universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului și a

libertăților fundamentale, respectarea demnității umane, principiile egalității și solidarității, precum și respectarea principiilor Cartei ONU din 1945 și a dreptului internațional [1].

Obiectivele politicii externe și de securitate comună a Uniunii Europene se referă inclusiv la dezvoltarea și consolidarea democrației, statului de drept, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În anul 2012 Consiliul European a adoptat un Cadru Strategic privind drepturile omului și democrația, care a stabilit multiple mecanisme și instrumente de susținere a realizării obiectivelor sale privind drepturile omului, pentru a îmbunătăți eficacitatea și consecvența politicii UE în următorii 10 ani [7]. Printre principii se menționează integrarea drepturilor omului în toate politicile UE, inclusiv atunci când politicile interne și externe se suprapun.

Uniunea Europeană a adoptat mai multe direcții a căror obiectiv este furnizarea unor instrumente practice pentru acțiunile care urmează să fie întreprinse de către delegațiile UE și ambasadatele statelor membre cu privire la chestiunile legate de drepturile omului. Aceste linii directoare sunt definite la nivel ministerial. Deși nu au putere de lege, orientările UE privind drepturile omului, adoptate de Consiliul UE oferă instrucțiuni practice reprezentanților UE în lume, printre care pot fi menționate sunt următoarele: acțiunile UE împotriva pedepsei cu moartea; dialogurile privind drepturile omului; drepturile copilului; acțiunile împotriva torturii și a altor tratamente crude; protecția copiilor în timpul conflictelor armate; protecția apărătorilor drepturilor omului; conformitatea cu dreptul umanitar internațional; combaterea violenței împotriva femeilor și fetelor; promovarea libertății de religie și convingeri; protecția drepturilor persoanelor lesbiene, homosexuale, bisexuale, transgen și intersexuale (LGBTI); promovarea libertății de exprimare, atât online, cât și offline; nediscriminarea în acțiunile externe; apa potabilă sigură și salubritatea [7].

Parlamentul European (PE) și Consiliul în martie 2014, au adoptat Regulamentul (UE) nr. 235/2014 de instituire a unui instrument de finanțare pentru democrație și drepturile omului la nivel mondial – Instrumentul european pentru democrație și drepturile omului (IEDDO) – pentru perioada 2014-2020. IEDDO se bazează pe experiența și realizările programelor anterioare în domeniu (Inițiativa Europeană pentru Democrație și Drepturile Omului (2000-2006), urmată de IEDDO 2007-2013, cu un buget de 1 104 milioane EUR). În martie 2014 PE și Consiliul au adoptat Regulamentul (UE) nr. 236/2014 pentru a asigura integrarea și coerența tuturor programelor de acțiune externă și a stabili reguli și proceduri comune pentru punerea în aplicare a instrumentelor Uniunii pentru acțiune externă. IEDDO există într-un context mai larg de programe care funcționează cu trei tipuri de finanțare: 1) programe la rubrica bugetului UE „Europa globală”, 2) Fondul european de dezvoltare (FED) - finanțat prin contribuții directe din partea statelor membre și care nu fac parte din bugetul UE; 3) Programele și fondurile individuale ale statelor membre, care sunt reglementate și finanțate la nivel național [12].

Instrumentul european pentru democrație și drepturile omului (IEDDO) este menit să abordeze probleme politice sensibile și să ofere asistență flexibilă, răspunzând provocărilor dinamice și complexe la adresa democrației și a drepturilor omului, care se extind adesea dincolo de granițele naționale. Pentru a îndeplini aceste obiective în mod eficient și pentru a oferi o contribuție valoroasă la politica generală de acțiune externă a UE, IEDDO este utilizat pentru a coopera direct cu organizațiile locale ale societății civile fără a fi nevoie de aprobarea sau colaborarea cu autoritățile naționale, iar pentru o perioadă lungă de timp - negocierea acordurilor de cooperare. Această trăsătură distinctivă a IEDDO îl face un instrument important pentru acțiunea UE în cadrul rubricii 4 din bugetul UE - „Europa globală” [12].

IEDDO este conceput ca o modalitate de integrare a activității pentru drepturile omului și a ajutorului pentru dezvoltare, după cum se subliniază în Regulamentul (UE) nr. 235/2014, o tendință din ce în ce mai importantă în programele internaționale de asistență din întreaga lume [12]. Potrivit Comisiei Europene (Direcția Generală pentru Cooperare Internațională și Dezvoltare), democrația și drepturile omului sunt văzute ca o condiție prealabilă pentru atenuarea sărăciei, precum și pentru

prevenirea și soluționarea conflictelor, precum și ca redute împotriva terorismului. IEDDO joacă un rol-cheie în politica globală de asistență internațională a UE.

La propunerea Comisiei Europene și a Înalțului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, în noiembrie 2020, Consiliul a adoptat cel de-al treilea Plan de acțiune privind drepturile omului și democrația, care stabilește ambițiile și prioritățile UE pentru perioada 2020-2024, structurate în jurul a cinci domenii principale de acțiune: 1) protejarea și capacitatea persoanelor; 2) construirea unor societăți reziliente, favorabile incluziunii și democrației, 3) promovarea unui sistem mondial pentru drepturile omului și democrație; 4) noile tehnologii: valorificarea oportunităților și abordarea provocărilor; 5) obținerea de rezultate muncind împreună [2]. Planul de acțiuni al UE privind protecția drepturilor omului descrie sarcinile specifice care trebuie asumate de organele și instituțiile Uniunii. Progresele obținute în urma implementării Planului de acțiuni sunt evaluate în toți anii într-un raport public privind drepturile omului și democrația în lume. Măsurile externe legate de democrația și promovarea drepturilor omului sunt o competență comună atât a UE, cât și a statelor membre. Prin acest Plan de acțiune, Consiliul a reafirmat **angajamentul ferm al UE de a promova în continuare valorile universale în beneficiul tuturor**. Concluziile Consiliului European recunosc faptul că, deși au existat progrese, s-au înregistrat și unele **regrese** în ceea ce privește universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului.

UE integrează sistematic drepturile omului în dialogurile sale politice cu țările terțe sau cu organizațiile regionale. Astfel, Uniunea menține dialoguri și consultări dedicate drepturilor omului cu circa 40 de țări [7]. Drept urmare, demersurile diplomatice (confidențiale) și declarațiile (publice) referitoare la politicile privind drepturile omului și cazuri concrete de nerespectare ale lor în țări terțe constituie un alt mijloc important de a exercita presiuni diplomatice în relațiile internaționale. Misiunile UE de observare a alegerilor de asemenea urmăresc scopul de a îmbunătăți respectarea drepturilor omului prin descurajarea intimidărilor și a violențelor în timpul alegerilor și prin consolidarea instituțiilor democratice.

Strategiile de țară privind drepturile omului și democrația sunt elaborate de către delegațiile Uniunii Europene în baza analizei situației drepturilor omului în țara vizată. Aceste strategii identifică prioritățile care determină acțiunea UE pe o perioadă de 3 ani și sunt aprobate de către toate statele membre ale Uniunii. Prioritățile identificate în strategiile de țară ale UE trebuie să fie luate în considerare în cadrul dialogurilor politice și în materia drepturilor omului la toate nivelurile. Aceste strategii sunt în principiu confidențiale, dar delegațiile UE pot să le publice pe site-urile lor Web sau să le comunice oral societății civile. Deci, delegațiile UE au un rol esențial în elaborarea și punerea în aplicare a strategiilor naționale privind drepturile omului și democrația, în pregătirea dialogurilor privind drepturile omului, în cooperarea cu apărătorii drepturilor omului și societatea civilă, precum și în identificarea priorităților pentru asistența financiară a UE.

Domeniile cheie de interes ale Uniunii Europene în Republica Moldova în anul 2020 au inclus: promovarea unor alegeri credibile, incluzive și transparente; consolidarea instituțiilor democratice libere de corupție; statul de drept și independența justiției; sprijinirea societății civile, a libertății presei, a egalității de gen și a protecției copilului. UE continuă să sprijine aceste domenii în Republica Moldova prin acordarea de asistență semnificativă, inclusiv prin dialogul politic și diplomația publică. Astfel, în contextul polarizat al alegerilor prezidențiale din anul 2020, UE a subliniat dreptul poporului Republicii Moldova de a-și exprima voința în alegeri credibile, incluzive și transparente și a contribuit la proces prin sprijinirea societății civile și a observatorilor internaționali. UE continuă să susțină cu fermitate statul de drept, dezvoltarea mecanismelor anticorupție și reforma poliției, precum și corelează progresul în adoptarea Strategiei de reformă a justiției și a Planului său de acțiune cu plata asistenței macrofinanciare.

Pe parcursul anului 2020, UE a contribuit la dezvoltarea angajamentului civic și a societății civile implicată activ în procesul decizional și politic, inclusiv a reacționat ferm atunci când

organizațiile neguvernamentale au fost vehement criticate. În ceea ce privește libertatea presei, UE s-a angajat activ în acordarea de sprijin pentru dezvoltarea competențelor media, în special pentru sectorul jurnalismului de investigație, precum și în îmbunătățirea alfabetizării media pentru publicul larg. Acțiunea UE din Republica Moldova în anul 2020 a urmărit, de asemenea, procesul de promovare a egalității de gen și abilitare a femeilor prin implementarea consolidată a integrării perspectivei de gen în politicile publice locale, precum și prin combaterea violenței domestice împotriva femeilor și copiilor [13].

Angajamentul politic bilateral al UE față de Republica Moldova se bazează pe următoarele aspecte: drepturile omului și democrația sunt discutate în cadrul principalelor reuniuni legate de punerea în aplicare a Acordului de Asociere, cum ar fi Comitetul de Asociere (februarie) și Subcomitetul pentru justiție, libertate și securitate (septembrie). De exemplu, în septembrie 2020 a avut loc cel de-al 11-lea Dialog UE-Republica Moldova privind drepturile omului, care a oferit oportunitatea unui schimb pe teme cheie urmărite îndeaproape de UE și de partenerii internaționali. Discuțiile s-au axat pe cadrul și procesul electoral dinaintea alegerilor prezidențiale, libertatea și pluralismul presei, combaterea impunității și a relexelor tratamente, protecția drepturilor omului în sistemul de justiție, drepturile copilului, lupta împotriva discriminării și protecția persoanelor în situații vulnerabile. În contextul crizei COVID-19, UE a oferit, de asemenea, sprijin pentru răspunsul de urgență pentru a atenua impactul asupra grupurilor vulnerabile. În ceea ce privește mesajele publice, purtătorul de cuvânt al Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru acțiunea externă și politica de securitate a emis diverse declarații legate de procesul electoral, dar și de evoluțiile îngrijorătoare din Parlamentul Republicii Moldova la sfârșitul anului 2019. Șeful delegației UE a reiterat aceste mesaje în aparițiile sale publice în mass-media [13].

Pentru a promova o mai bună coordonare între delegațiile UE, ambasadatele statelor membre și alți actori relevanți au fost elaborate foi de parcurs pe țară, care evaluează societatea civilă și stabilesc angajamentul UE cu aceasta. Aceste foi de parcurs sunt elaborate în comun de delegațiile UE și ambasadatele statelor membre, în colaborare cu societatea civilă locală. Sprijinul și protecția actorilor societății civile, care promovează drepturile omului și democrația sunt asigurate în cadrul Instrumentului de vecinătate, dezvoltare și cooperare internațională – Europa Globală, care are un buget de 1,362 miliarde de euro alocat pentru perioada 2021-2027 [3]. O caracteristică importantă a acestui instrument este faptul că acordul guvernului în cauză nu este necesar

UE promovează drepturile omului prin participarea sa la forurile multilaterale, precum Comitetul al III-lea al Adunării Generale a ONU, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului, OSCE și Consiliul Europei. De asemenea, Uniunea promovează activ justiția internațională prin intermediul Curții Penale Internaționale.

În decembrie 2020, Consiliul a adoptat un regulament de instituire a unui regim mondial de sancțiuni în materie de drepturi ale omului, care permite UE să vizeze persoane, entități și organisme – inclusiv actori statali și nestatali – responsabile de încălcări grave ale drepturilor omului și de abuzuri grave împotriva drepturilor omului la nivel mondial, implicate încălcările și abuzurile respective sau asociate cu acestea. Începând din martie 2021, Consiliul a impus măsuri restrictive împotriva a 11 persoane și 4 entități ale căror active în UE au fost înghețate și care fac în prezent obiectul unei interdicții de călătorii în UE [7].

În fiecare an Parlamentul European acordă Premiul Saharov, în valoare de 50 000 EUR, în cadrul unei ședințe plenare oficiale, care are loc la Strasbourg la sfârșitul fiecărui an, pentru libertatea de gândire activiștilor pentru drepturile omului din întreaga lume. Premiul Saharov este o recunoaștere acordată de Uniunea Europeană persoanelor, grupurilor sau organizațiilor cu realizări remarcabile în apărarea libertății de gândire. Premiul a fost acordat până acum unor disidenți, lideri politici, jurnaliști, avocați, militanți ai societății civile, scriitori, unor mame și soții, unor lideri ai minorităților, unui grup de luptă împotriva terorismului, unor militanți pentru pace, unui militant pentru combaterea torturii,

unui caricaturist, unor prizonieri de conștiință aflați în detenție o perioadă îndelungată, unui producător de film, ONU ca instituție și chiar unui copil care a organizat o campanie pentru dreptul la educație [6]. Printre laureații anteriori se numără Nelson Mandela (1988), Malala Yousafzai și Raif Badawi. Laureatul Premiului Saharov pentru anul 2020 a fost opoziția democratică din Belarus reprezentată de Consiliul de Coordonare, o inițiativă a femeilor curajoase – Svetlana Tihanovskaia, Svetlana Alexeievici, Maria Kalesnikova etc. și personalități politice și ale societății civile – Serghei Tihanovschi ș.a., care au condus o revoltă populară împotriva președintelui Alexandr Lukașenko și au fost reprimăți brutal de către regim. În anul 2021 laureat al Premiului Saharov a fost desemnat Alexei Navalny, activist rus și prizonier politic în Federația Rusă. Pentru a facilita menținerea legăturilor între laureații Saharov și a încuraja activitățile comune Parlamentul European a creat Rețeaua Premiului Saharov în anul 2013. Programul de burse Saharov este destinat apărătorilor drepturilor omului din țările terțe, pentru a ajuta la dezvoltarea capacităților profesionale, la îmbunătățirea activităților și sensibilizarea opiniei publice.

Actuala **pandemie de COVID-19** și **consecințele socioeconomice** ale acesteia au exercitat un impact negativ asupra tuturor drepturilor omului, a democrației și a statului de drept, adâncind inegalitățile preexistente și sporind presiunea asupra persoanelor aflate în situații vulnerabile. **Nimeni nu ar trebui lăsat în urmă și niciun drept al omului nu ar trebui ignorat.** În acest scop, UE și statele sale membre și-au asumat angajamente de a aplica întreaga gamă de instrumente de care dispun, în toate domeniile acțiunii externe, pentru a menține în obiectiv și a consolida poziția de lider a Uniunii Europene la nivel mondial în domeniul drepturilor omului și al democrației.

BIBLIOGRAFIE

1. Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. 26.10.2012. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF (citat: 4 februarie 2022)
2. Consiliul aprobă concluzii privind Planul de acțiune al UE privind drepturile omului și democrația 2020-2024. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2020/11/19/council-approves-conclusions-on-the-eu-action-plan-on-human-rights-and-democracy-2020-2024/> (citat: 4 februarie 2022)
3. Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de instituire a Instrumentului de vecinătate, cooperare pentru dezvoltare și cooperare internațională. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52018PC0460> (citat: 4 februarie 2022)
4. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiunea consolidată). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. 26.10.2012. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF (citat: 5 februarie 2022)
5. Anna-Luise Chané, Agata Hauser, Jakub Jaraczewski, Władysław Józwicki, Zdzisław Kędzia, Michaela Anna Šimáková, Hanna Suchocka, Stuart Wallace. EU engagement with other European regional organisations. https://www.venice.coe.int/files/articles/Suchocka_EU_and_other_institutions.pdf (citat: 5 februarie 2022)
6. Premiul Saharov. <https://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/ro/home/> (citat: 5 februarie 2022)
7. **Lerch Marika**. Drepturile omului. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/165/human-rights> (citat: 3 februarie 2022)
8. Acordul de parteneriat și cooperare CE-Uzbekistan și comerțul bilateral cu textile. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011AP0586&from=FR> (citat: 6 februarie 2022).
9. Recomandarea Parlamentului European din 26 martie 2019 adresată Consiliului, Comisiei și Vicepreședintelui Comisiei/Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de

- securitate privind noul acord cuprinzător dintre UE și Uzbekistan (2018/2236(INI)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0224_RO.html (citat: 6 februarie 2022).
10. Regulamentul (UE) 2020/1998 al Consiliului din 7 decembrie 2020 privind măsurile restrictive împotriva încălcărilor grave ale drepturilor omului și a abuzurilor grave împotriva drepturilor omului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?toc=OJ:L:2020:410I:TOC&uri=uriserv:OJ.LI.2020.410.01.0001.01.RO> (citat: 6 februarie 2022).
11. Regulamentul de procedură al Parlamentului European. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2021-09-13-TOC_RO.html (citat: 6 februarie 2022).
12. Regulamentul (UE) nr . 235/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 martie 2014 de instituire a unui instrument de finanțare pentru democrație și drepturile omului la scară mondială. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014R0235> (citat: 6 februarie 2022)
13. EU annual report on human rights and democracy in the world 2020 country updates. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2020_eu_human_rights_and_democracy_country_reports.pdf (citat: 6 februarie 2022)

ЦИФРОВИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ: ПЕРСПЕКТИВЫ И ТРУДНОСТИ

Назарьянц Елена Геворговна, доцент
кафедра гуманитарных и социально-экономических дисциплин,
ВГУЮ (РПА Минюста России) г. Ростов-на-Дону, РФ

Abstract The article is devoted to one of the urgent problems of the 21st century - the problem of introducing various information technologies into the education system. This process is called digitalization. Such a process involves changes in the education system. The organization of the educational process and the structure of training are changing. These changes are laid down and described in the documents presented in the article at the federal, regional and municipal levels. Digital education has a legislative framework and there are a number of projects in the Russian Federation aimed at the introduction and widespread use of various information and communication technologies. Such an implementation has a number of advantages and disadvantages described in the article, and there is also an assessment of the population about how the digitalization process is taking place in the country.

Keywords: digitalization of education, digital literacy, online learning, distance learning

Аннотация Статья посвящена одной из актуальных проблем 21 века – проблеме внедрения различных информационных технологий в систему образования. Этот процесс имеет названия – цифровизация. Такой процесс предполагает изменения системы образования. Меняется организация образовательного процесса и структура обучения. Эти изменения заложены и описаны в документах, которые представлены в статье, на федеральном, региональном и муниципальном уровнях. Цифровизация образования имеет законодательную базу и существует ряд проектов в РФ, направленных на внедрение и повсеместное использование различных информационно-коммуникационных технологий. Такое внедрение имеет ряд достоинств и недостатков, описанных в статье, а также имеется оценка населения о том, как происходит в стране процесс цифровизации.

Ключевые слова: цифровизация образования, цифровая грамотность, онлайн обучение, дистанционное обучение

JEL: F60, D83

Введение

Целью работы является изучение проблем реализации цифровизации системы образования на всех этапах обучения в России. Перспективы и возникающие проблемы связанные с цифровизацией. Данная тема является одной из самых актуальных, поскольку цифровые технологии используются повсеместно. XXI век ознаменовался переходом человечества от индустриального этапа развития общества к новому типу – информационному. Это означает, что цифровые технологии используются во всех областях жизнедеятельности человека. Они окружают нас повсюду: присутствуют уже в каждом доме, в детских садах, школах, больницах, высших учебных заведениях, на различных учреждениях и предприятиях. По мнению ученых, они ежегодно будут развиваться с еще большей скоростью [1]. Перед тем, как говорить о цифровизации образования, скажем, что представляет собой процесс цифровизации. Цифровизация – повсеместный процесс распространения и внедрения цифровых технологий в различные сферы жизни общества: экономику, культуру, образование и т.д [2]. В данной статье

обращено внимание на развитии цифровизации в сфере образования, поскольку она направлена на обучение и воспитание, приобретение знаний, умений, навыков и различных компетенций. Такое пристальное внимание уделено сфере образования, так как именно образование является начальной ступенью в становлении личности, дальнейшем развитии человека. Цифровизация в образовании – процесс перехода от традиционной системы обучения к электронной. Данный переход имеет и юридическую основу, как на федеральном, так и на региональном уровне. Перечислим основные:

1. Федеральный Закон от 29.12.2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации». Данный закон предполагает применение различных информационных образовательных технологий в образовательных организациях.
2. Послание Президента РФ к Федеральному собранию от 01.12.2016 года говорится о преобразованиях на рынке труда и формировании цифровой грамотности населения, а также о развитии информационных технологий.
3. «Цифровая экономика Российской Федерации». Данная программа согласно Указу Президента Российской Федерации направлена на увеличение качества и доступности образования с помощью создания цифровой образовательной среды к 2024.
4. «Развитие образования» - государственная программа РФ (2018-2025 г.). В этой программе есть несколько направлений. Одно из направлений выделяет Вузы, другое – школы. Но ставятся единые цели: повышение качества образования, доступности, использование дистанционных технологий. Цель – создание нового образовательного пространства.

Результаты и дискуссии

Проанализировав большинство государственных программ и документов направленных на цифровизацию в сфере образования, то можно отметить несколько общих и основных задач. К ним относятся: повышение цифровой грамотности, в первую очередь, у преподавателей, создание современной материальной инфраструктуры, развитие дистанционного обучения в системе «онлайн»; внедрение цифровых образовательных программ. Если сейчас говорить о цифровизации образования, то данный процесс интенсивно набирает обороты с каждым годом: появились онлайн журналы, дневники, и т.д., то есть вся отчетная документация, как по ученику, так и об образовательном учреждении уже в системе «онлайн». Если же говорить об проведении занятий, то в некоторых Вузах есть даже графа выбора обучения «онлайн» или очно, где студент имеет право сам выбрать форму и формат обучения. При «онлайн» форме обучения учащиеся могут посещать занятия даже не выходя из дома, в этом им поспособствует интернет. Учебники находятся в открытом доступе для студентов на различных электронных ресурсах. Учреждения, осуществляющие образовательную деятельность, будут оснащены современными технологиями: компьютеры и иные гаджеты, интерактивные доски, проекторы [1]. Таким образом, профессия преподаватель претерпевает принципиальные изменения. По большому счету цифровизация образования – это форма обучения, которая предполагает самостоятельное изучение материала, а педагог в роли помощника, к которому будут обращаться по необходимости. При этом внедрение цифровых образовательных технологий не предполагает полной отмены традиционных занятий, а лишь включении элементов онлайн-обучения. Такая смешанная форма обучения направлена на повышение эффективности преподавания, развитие у обучаемых самодисциплины и ответственности [3]. Необходимо упомянуть и о теоретических аспектах цифровизации в сфере образования. Рассмотрим

подробно эксперимент, реализуемый с 1 сентября 2020 года, который ориентирован на внедрение цифровой образовательной среды. Данный проект разработан и утвержден Постановлением Правительства Российской Федерации «О проведении в 2020 - 2022 годах эксперимента по внедрению целевой модели цифровой образовательной среды в сфере общего образования, среднего профессионального образования и соответствующего дополнительного профессионального образования, профессионального обучения, дополнительного образования детей и взрослых» и реализуется под управлением Министерства просвещения, которое в соответствии с проектом объявил о том, что в ряде регионов страны начнется эксперимент по внедрению «цифровой образовательной среды» в школах и колледжах [4]. Выделим основную экспериментальную цель - создание и апробация цифровой информационной образовательной среды, распространение ее в труднодоступные районы страны и создание условий использования на всей территории РФ. После апробации дистанционного образования в 2019 г, в общество сформировало первоначальное мнение. Результаты опроса проведенного в 2020 году Общероссийским народным фронтом (ОНФ), показывают, что «у 80 % опрошенных возникли проблемы при переходе к дистанционному обучению». Со слов респондентов самые распространенные проблемы нехватка устройств, технические проблемы в школах, и недоступность к сети Интернет. Со слов педагогов (более 25%), заявили о том, что им не хватает знаний и навыков работы с образовательными платформами в сети Интернет [5]. За несколько лет техническая база как и география проведения сети Интернет увеличились, но при этом в 2022 году уже более 80% опрошенных заявили о том, что по их мнению дистанционная форма обучения негативно повлияла на образование детей. Online формат обучения положительно оценили лишь 17%. [6]. Таким образом, апробация показала, что есть большие препятствия при переходе России на цифровизацию образования. Для решения этих проблем государство решает следующие выявленные проблемы: - расширение зоны действия Интернета, увеличение скоростной способности, материально-техническое обеспечение государственных образовательных учреждений, создание электронной базы для педагогов и учащихся; электронные базы данных; и т.д. Решение их планируется до 31.12.2022 г. Но эксперимент будет проводиться дальше не во всех регионах страны, причина – разный технический потенциал регионов. [3]. Необходимо упомянуть и о национальных проектах, реализуемые в сфере образования РФ. Один из главных проектов можно выделить «Цифровая образовательная среда». Планируется реализовать его до 2024 года и предполагает увеличение мощности цифровых технологий в образовательных учреждениях и подключение их к высокоскоростному интернету. По итогу Послания Более того, по поручению Президента РФ организации осуществляющие образовательную деятельность должны были подключить к сети Интернет, а также создать образовательные цифровых платформ. Отметим основные положительные и отрицательные аспекты цифровизации в сфере образования.

К первому положительному аспекту можно отнести: экономичность. Со стороны студентов, цифровизация образования приобрела положительный аспект, так как сочетает в себе удобство и экономичность времени. Нет необходимости ехать и тратить деньги и время на проезд. Со стороны организации, минимизация денежных средств на оплату преподавателям, так как лекцию можно провести сразу большому количеству групп. Второй аспект: со стороны и

студентов, и преподавателей положительной чертой является практичность, так как все работы представлены в электронном формате. Работы хранятся на электронных носителях в любой момент доступны и не имеют свойства портиться, например, сбор и получение материалов для работы через портал «моя школа онлайн» [7]. Третьей оказалось физическое удобство, так как ношение тяжелых книг, тетрадей, пособий обременяет. Четвертой выступает мобильность, так как образование оказывается доступным в любое время дня и ночи. Пятым положительным аспектом является экономическая обоснованность, со стороны студентов-уменьшение затрат на покупку литературы, со стороны государства- сокращение количества вырубki леса и добычи сырья, необходимых для типографий печатающих бумажные носители. Перейдем к отрицательным аспектам, которые могут сказаться на здоровье обучающихся, как на физическом уровне, так и на психологическом. Во-первых, при цифровом обучении практически не уделяется внимание письму, что у обучающихся может привести к снижению различных навыков, например, хуже читать, не будут развиваться в должном образе моторика и координация, а также способность формулирования мыслей. Во-вторых, физическое здоровье ухудшается, так как длительное пребывание за экранами приводит к усталости глаз, а при неправильной посадке за компьютер ухудшается осанка. В-третьих, появляется проблема социализации обучающихся. Образовательные учреждения выступают не только в качестве места обучения, приобретения знаний, навыков и умений, но и реализуют процесс социализации человека в образовательной среде. Умение общаться, правила и нормы поведения в обществе и т.д. Такие отрицательные аспекты неизбежно приводят к негативному отношению к цифровизации образования, несмотря на то, что оно имеет и достаточно плюсов. Но самый главный, отмечается в минус данной программы является ухудшение физического и психического здоровья детей, которые являются будущим нашей страны [4].

Выводы

Подводя итоги, заметим, что цифровизация в образовании – процесс длительный и неизбежный. Данное развитие сложно спрогнозировать, так как открытие различных технологий приобретает хаотичный, интенсивный характер. Все достоинства и недостатки внедрения цифровой системы в образовательный процесс можно будет оценить лишь спустя несколько десятилетий. Спустя годы претерпит изменения вся структура образования. Информационное общество выдвигает требования к качеству образования. Встает необходимость в изучении лучших практик, применении технологических. А какое влияние цифровизация окажет на сферу образования, покажет время.

Литература

1. Абдуллаев С.Г. Оценка эффективности системы дистанционного обучения / Телекоммуникации и информатизация образования, **3**, 85-92 (2017)
2. Гордеева Е.В., Мурадян Ш.Г, Жажоян А.С. Цифровизация в образовании / Journal of Economy and Business, **74**, 112-115 (2021)
3. Цифровая образовательная среда. – [Электронный ресурс]. – Электронный ресурс: [https:// obrmos.ru/go/go_school/news/go_go_school_news_zifr_exp.html](https://obrmos.ru/go/go_school/news/go_go_school_news_zifr_exp.html) (дата обращения 18.02.2022).
4. Озерский С.В. Информатизация образования — неотъемлемая часть формирования информационного общества // Вестник СЮИ, **4**, 87-90 (2013)

5. Исследования показали большое количество проблем перехода на дистанционное обучение. - [Электронный ресурс]. URL: <https://www.pnp.ru/social/issledovaniya-pokazali-bolshoe-kolichestvo-problem-perekhoda-na-distancionnoe-obuchenie.html>. (дата обращения: 19.02.2022).
6. Большинство родителей заявили о плохом влиянии удаленки на учебу в школах [Электронный ресурс]. URL: <https://www.rbc.ru/society/03/02/2022/61fb33939a79473726436424> (дата обращения: 18.02.2022).
7. Назарьянц Е.Г. Обзор цифровой интернет-платформы «моя школа online» // ИиТО-2020 / [Электронный ресурс]. – , 273-276 (2021)

O META-ANALIZA ASUPRA COMPETENȚELOR PROFESORILOR ÎN CRIZA EDUCAȚIONALĂ

Alina Sîrghea
Universitatea pentru Științele Vieții,
Iași, România
ORCID 0000-0002-8396-3165

Abstract Online teaching is not ordinary teaching, much less ordinary teaching through a computer. It requires careful design and consideration of the various components that need to be considered in advance, given the need to anticipate the needs and expectations of learners [1]. And as Schatzki points out (2021), teachers have generally underestimated the importance of space and other material (and digital) dimensions of social life in structuring educational practices. Faced with the unpreparedness of the world of education to respond to this crisis [2], educators of all classes and contexts have been called upon to take the learning situation into their own hands, rethinking, re-evaluating and reshaping their pedagogical practices. The potential of a type of online learning is undeniable, but only if it is right implemented. The right approach is not to automatically transpose what is done in a traditional way. If the context changes and other scenarios and opportunities arise, the design must be constantly and appropriately transformed.

Keywords: online learning and teaching, teachers's competences post-covid, educational transition, digital technologies

JEL:I20

Introducere

Nu există nicio îndoială că Covid-19 accelerează transformarea digitală în sectorul educației. Educația actuală adoptă noi modele de predare și învățare, în care utilizarea TIC joacă un rol central. Predarea și învățarea online vor fi combinate cu modele față în față și, probabil, utilizarea tehnologiei va fi luată în considerare pe scară largă în toate programele ca aspect strategic, nemaifiind valabilă varianta „on-site”.

La începutul pandemiei, [3], mai mulți autori s-au referit la distanța tradițională dintre teoria și practica educațională, care oferă cu siguranță un punct de plecare pentru profesorii care doresc să se elibereze de limitările și frustrările dublate de instruirea față în față. Cel mai important aspect pentru educatori este derivat din teoria echivalenței: că învățarea față în față și online nu trebuie să fie identice, dar echivalente în ceea ce privește valoarea pedagogică și rezultatele învățării [4],

Prin ideea că profesorii sunt văzuți ca proiectanți ai învățării (experți în arta și știința predării angajând eficient combinarea pedagogiilor pentru a obține învățarea dorită), iar inovarea la nivel de practică poate fi privită ca o latură normală a profesiei didactice pentru a rezolva provocările zilnice într-un context în continuă schimbare [5].

Prin urmare, promovarea competenței digitale a profesorilor este recunoscută ca element cheie în îmbunătățirea calității și eficienței școli și rămâne o prioritate înaltă în agenda educațională europeană. În domeniul competenței digitale se urmărește formarea profesorilor pentru a asigura corelarea deplină și eficientă între educațional, inovație organizațională și tehnologii digitale. În plus, acest plan promovează utilizarea tehnologiilor digitale pentru predarea și învățarea precum și înțelegerea relațiilor dintre tehnologiile digitale și diferite medii de învățare (de exemplu, fizice sau digitale, la școală sau acasă), legată de trei dimensiuni: transversală, computațională și activă - agent al schimbării sociale.

Mai mulți autori subliniază necesitatea competențelor digitale și transversale în formarea profesorilor la nivel superior [4], COVID-19 a încurajat profesorii să-și schimbe rapid și urgent practica

educațională pentru a garanta continuitatea învățării studenților la distanță. În această perioadă, pandemia a arătat că mulți profesori reproduceau virtual lecțiile față în față, pierzând astfel posibilități suplimentare oferite de tehnologie pentru desfășurarea activităților virtuale și lucrul cu diferite tipuri de resurse [6].

Această creștere exponențială a problemelor, modelelor și lacunelor în competențele profesorilor universitari, necesită o evaluare a temelor și subtemelor emergente de cercetare privind competențele digitale, cu accent pe modele teoretice, practicile pedagogice și aplicații contextuale.

Profesorii din lumea digitală trebuie să fie experți în pedagogie la nivel teoretic – cunoștințe - care le vor permite să ia decizii și să acționeze eficient asupra problemelor legate de învățarea elevilor, gestionarea sălii de clasă și aplicarea celor mai adecvate strategii pentru evaluarea proceselor de învățare și a rezultatelor.

Rezultate și discuții

Până acum, modelele sau cadrele tehnologice care i-au considerat pe practicienii educației în principal, ca persoane care predau, au prevalat asupra abordărilor care sunt mai în concordanță cu educația media, acordând prioritate rolul educațional asupra funcției didactice. În ceea ce privește conceptul de „competențe digitale”, mai mult de o sută de modele au fost dezvoltate atât pentru studenți, cât și pentru educatori, concentrându-se în principal pe competențe informaționale și didactice. Una dintre cele mai cunoscute este DigCompEdu (Cadrul European pentru Competența Digitală a Educatorilor).

DigCompEdu (Fig. 1) detaliază 22 de competențe organizate în șase domenii. Accentul nu se pune pe abilitățile tehnice. Mai degrabă, cadrul urmărește să detalieze modul în care tehnologiile digitale pot fi utilizate pentru a îmbunătăți și a inova educația și formarea.

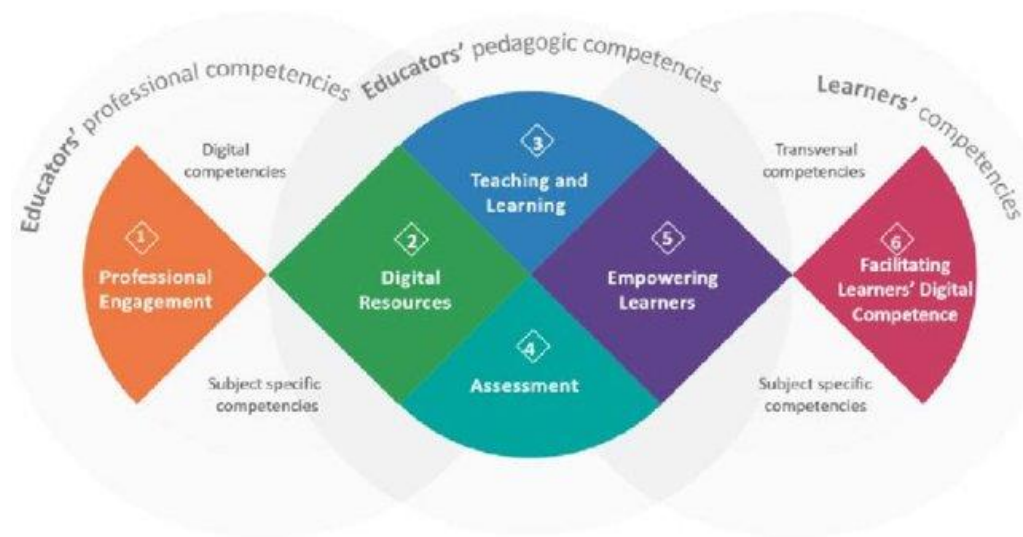

Figura 1

Competențele digitale ale profesorilor sunt văzute ca o combinație între cele profesionale, pedagogice și cunoștințe și aptitudini tehnologice [7], dar și cele care se referă la capacitatea de a aplica rezultatele învățării după context. Mulți autori subliniază rolul profesorilor în convingerile pedagogice personale cu privire la dacă și cum să integreze tehnologia în practicile lor de clasă. Educatorii sunt modele pentru următoarea generație, de aceea trebuie să fie capabili să-și demonstreze competența digitală cursanților și transmiterea lor creativă și utilizarea critică a tehnologiilor digitale. La fiecare nivel profesorii au nevoie, pe lângă competențe digitale generale, competențe digitale specifice educatorului, competențe pentru a putea folosi în mod eficient tehnologii pentru predare.

Majoritatea cadrelor ce privesc organizarea competențelor digitale ale profesorilor urmăresc, în general, aceleași șase elemente [8], după cum urmează:

- *Generator și manager al practicilor educaționale emergente*

Această competență implică diferite niveluri, într-un continuum care ar merge de la capacitatea profesorilor de a folosi instrumente și resurse digitale pentru îmbogățirea modelelor pedagogice clasice; prin conștientizare de necesitatea utilizării de noi strategii de predare care să valorifice potențialul digital al elevilor și abilitățile de a îmbunătăți experiența în clasă [9] - către profesori care înțeleg legături inextricabile dintre unele pedagogii și utilizarea instrumentelor digitale care lucrează la niveluri superioare de învățare [10] și sunt capabili să le implementeze fără probleme în proiectele lor.

- *Expert în conținut educațional digital*

În acest element, cadrul include relația dintre cunoștințele de specialitate din domeniu ale profesorului, și cunoașterea conținutului pedagogic, relația dintre cunoștințele de specialitate și tehnologia disponibilă –cunoașterea conținutului tehnologic– , precum și cunoștințele și tehnologia pedagogică. În plus, acest element al competenței include relația dintre cunoștințe tehnologice, pedagogice și de conținut.

- *Un practicant reflectiv*

În cadrul concepțiilor clasice despre acțiunea didactică, profesorul este conceput ca un reflectiv profesionist sau cercetător capabil de reflecție în acțiune și, de asemenea, reflecție asupra acțiunii.

Acest element include în prezent și capacitatea profesorului să cunoască - sau să înțeleagă - cum ar putea fi folosite instrumentele digitale pentru a îmbogăți o cercetare pe fiecare dintre fazele practicii reflective sistematizate [11] în analiza contextului și în prototiparea și evaluarea răspunsului dat.

- *Expert în contexte organizaționale sau de învățare personală*

Digitalul a schimbat modul în care cunoștințele sunt produse, împărtășite și diseminate. A fi capabil să înveți în această nouă eră implică capacitatea de a crea, gestiona, îmbogăți, extinde și adapta ecologia învățării profesorilor, precum și acele practici colective de cunoaștere. În plus, aceste practici colective contribuie la transformarea contextului educațional într-o organizație care promovează o utilizare intenționată a proceselor de învățare pentru a transforma organizația într-o școală în stare permanentă de învățare cu un mediu organizațional dezvoltat de învățare.

- *Receptiv la utilizarea tehnologiei din perspectiva angajamentului social*

Acest element definește modul în care profesorul este capabil să înțeleagă importanța angajamentului social ca scop educațional final și rolul tehnologiei ca instrument pentru aceasta.

Această înțelegere funcționează în două moduri diferite: pe de o parte, înțelegerea tehnologiilor digitale ca instrumente ale dimensiunii creatoare de cultură a competenței media, deci profesorul este capabil să le folosească într-un mod contemporan, adecvat și este capabil să le înțeleagă ca instrumente din peisajul cultural al elevului și mediul social imediat, având în vedere consecințele acestei realități asupra clasei sale.

Pe de altă parte, profesorul trebuie să fie conștient de potențialului instrumentelor digitale pentru schimbarea socială și ca cetățenie digitală critică.

În consecință, profesorii ar putea ști cum să exploateze instrumentele și să-i învețe pe elevi posibilitățile proceselor de participare a cetățenilor, cum ar fi activismul în sfera digitală.

- *Capabil să folosească tehnologia pentru a-și extinde relația cu familia elevului și mediu înconjurător*

Profesorii au un rol important în stimularea și coordonarea interacțiunilor dintre sferele sociale de bază de influență ale elevului (familie, școală și comunitate/cartier) ca factor relevant în condițiile de educație a elevilor. Profesorii și elevii au încetat să mai locuiască în cartierul școlii, diminuând timpul petrecut împreună, iar interacțiunea școlilor cu grupul social al școlii face dificilă apariția profesorilor încorporată în „dinamica socială a teritoriului”. Profesorii ar putea să folosească canale de comunicare

deschise care contribuie la îmbunătățirea comunicării și a colaborării cu familiile și, de asemenea, pentru a reduce decalajul digital care încă există prin oferirea accesului la resurse digitale școlare și oportunități de conștientizare, în special în cele mai multe zone defavorizate [12].

Primul pas pentru a înțelege nevoile de formare ale profesorilor în era digitală este identificarea punctului de plecare. Dezvoltarea competențelor fiecărui profesor depinde de mai mulți factori. Există diferențe uriașe în între diferite grupuri în funcție de diferite variabile, ceea ce evidențiază necesitatea de a structura planuri de antrenament mai personalizate în acest domeniu [13]; [14] Astfel, oferta de formare trebuie să fie variată și trebuie să răspundă nevoilor diverse.

În acest sens, multe articole analizate evidențiază necesitatea ca profesorii să își crească nivelul de competență digitală prin formare specifică, în special în ceea ce privește utilizarea pedagogică a tehnologiei, în special formarea mai practică și experiențială [15]. Astfel, deși programele de formare a cadrelor didactice reprezintă modalități bune de a stimula profesorii să-și dezvolte competența digitală în scopuri pedagogice, acest aspect pare să fie slab integrat în programele propriu-zise. Prin urmare, este determinant faptul că există o mai mare coerență între formarea inițială și cea continuă a profesorilor. Formarea și dezvoltarea profesională a profesorilor ar trebui privite ca o sarcină continuă și ar trebui organizate și finanțate în consecință.

De asemenea, de interes, în contextul actual este importanța tot mai mare acordată creării de rețele colaborative de profesori sau de comunități de învățare. De altfel, literatura analizată arată că profesorii învață adesea într-o manieră autodidactă, preferând autoînvățarea și încercarea și eroarea, iar atunci când au nevoie de ajutor, apelează la internet sau își consultă colegii în mod informal [16]; [17]. Din acest punct de vedere, ajutorul și sfaturile online sunt apreciate pozitiv deoarece le pot permite profesorilor să împărtășească cunoștințe și informații, să detecteze probleme profesionale și să caute alternative, precum și să îi motiveze să facă schimbări și să îmbunătățească practica educațională.

O problemă extrem de importantă ar fi recunoașterea, acreditarea și certificarea acestor competențe. Implementarea unor astfel de procese ar presupune existența unor instrumente valide și transparente nu numai pentru evaluarea acestora, ci și pentru recunoașterea și acreditarea învățării formale, non-formale și informale a profesorilor. Cu aceasta, am depăși una dintre cele mai importante provocări rezolvabile evidențiate de Raportul Orizont din 2014, lipsa recompensei în predare [18]. Mai mulți autori [19] sugerează că studenții devin mai implicați cognitiv, și prin urmare învață mai bine, atunci când trec de la pasiv la activ, de la activ la constructiv și de la activități constructive la activități interactive, ceea ce este cunoscut sub numele de Cadrul ICAP (interactiv>constructiv>activ>pasiv) al învățării digitale.

Cu toate acestea, deoarece activitățile de învățare digitală constructive și interactive necesită mai mult timp și efort de către profesori, ceea ce se întâmplă la final este o prioritizare a activităților de învățare digitală pasivă, știind că acestea sunt cele mai puțin benefice pentru elevi. Această situație paradoxală este aceeași cu mediile de învățare non-digitale: deși predarea autoritară, non-interactivă, recitațională nu conduce la beneficii substanțiale ale învățării [20], mulți profesori optează pentru forme expositive și evaluative de interacțiune cu elevii, mai degrabă decât pentru a crea oportunități și „spațiu” pentru ca elevii să intervină și să exprime activ și să-și exprime punctele de vedere.

Proiectarea unor medii de învățare (inter)active este, prin urmare, o provocare care rezistă. Pentru învățarea digitală – fie într-o formă mixtă, hibridă sau online – a numărului de factori instituționali, organizatorici și administrativi condiționează cu atât mai mult influențe proximale la nivelul profesorului și elevului, care modelează apoi eficacitatea predării și învățării. Este esențial să abordăm problemele la toate aceste niveluri [21]. Instituțional, așteptările trebuie să fie aliniate într-un mod care să permită să i se dedice timp și efort unei proiectări atente a cursului, dacă rezultatele proiectării trebuie să fie semnificative.

Pentru a realiza această aliniere între așteptările diferitelor părți interesate în ceea ce poate fi numit un contract educațional, sunt posibile mai multe strategii, în funcție de cerințele universității, de resurse și cultura organizațională [21].

Concluzii

Într-un context de planificare strategică semnificativă, integrarea tehnologiilor ca parte a inovației pedagogice este esențială. Acum că pandemia a necesitat în mod violent și brusc o astfel de inovație, este timpul să regândim practicile educaționale: îndreptarea către o integrare mai armonioasă a instrumentelor fizice și digitale și metode de dragul unei învățări mai active, mai flexibile și mai semnificative.

Prin urmare, domeniile DigCompEdu cuprind o serie de aspecte cruciale ale competenței digitale profesionale a profesorilor, așa cum sa discutat în secțiunile anterioare, inclusiv:

- Predare și învățare: pentru a planifica și implementa digital dispozitive și resurse în predare; pentru a spori eficacitatea și pentru a gestiona și orchestra în mod adecvat digitalul și intervențiile didactice.

- Resurse digitale: Găsirea, crearea și partajarea resurselor care sunt adaptate contextului de învățare și nevoile elevilor.

- Împuternicirea cursanților: pentru a sprijini diferențierea în clasă și educație personalizată, stimulând implicarea activă a elevilor.

- Evaluare: Utilizarea inovatoare a potențialului instrumentelor digitale pentru îmbunătățirea evaluării și feedback-ului.

- Facilitarea competenței digitale a elevilor: Formarea elevilor pentru viață în era digitală.

- Angajament profesional: Îmbunătățire și deschidere - strategii de comunicare și colaborare, în interiorul și în afara organizației.

Întotdeauna magistrul era deținătorul cheilor spre tezaurul de cunoștințe, spre ușile deschizătoare de drumuri *recomandabile* – prin evoluțiile sigure ale altor generații. În acest moment, profesorul face efort să se apropie de ceea ce elevul său știe „fără să învețe”, pentru ca, mai apoi, împreună să afle metode utile de valorificare a principiilor, criteriilor valorice de creștere și desăvârșire a personalității din noua „eră”.

În context, trebuie spus că redimensionarea indicatorilor de performanță în educație este impusă de noile tehnologii, dar pentru ca aceasta să aibă un randament maxim, ar trebui să aibă loc nu doar într-o singură școală, o regiune, un județ, ci în toate școlile și în toată lumea.

Curriculum național românesc, actualizat prin versiunea din 2015, include, în ciclul primar și gimnazial formarea competențelor-cheie recomandate de Parlamentul European³¹, printre care și cele digitale. Este important de clarificat termenul de competență digitală în raport cu cel de alfabetizare digitală, ambele fiind utilizate frecvent în literatura de specialitate.

Bibliografie

1. C., Rapanta, & L., Cantoni. Being in the users' shoes: Anticipating experience while designing online courses. *British Journal of Educational Technology*, 45(5), 765-777, 2014. <https://doi.org/10.1111/bjet.12102>.
2. UNESCO. Education in a post-Covid world: Nine ideas for public action. Paris: UNESCO. (2020).
1. <https://en.unesco.org/news/education-post-covid-world-nine-ideas-public-action>

³¹ Recomandarea Parlamentului European și Consiliului privind competențele cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (2006/962/EC)

2. C., Hodges, S., Moore, T., Lockee, & A., Bond. The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause review*, (2020). <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>.
3. M., Simonson. S., Zvacek & S., Smaldino. Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education. 7th Edition. Charlotte, NC: Information Age Publishing, (2019).
4. A., Paniagua. and D. Istance. Teachers as Designers of Learning Environments: The Importance of Innovative Pedagogies, Educational Research and Innovation. Paris OECD Publishing, (2018).
5. . J., Cabero, & A., Palacios. Marco Europeo de Competencia Digital Docente «DigCompEdu» y cuestionario «DigCompEdu Check-In». *EDMETIC, Revista De Educación Mediática y TIC*, 9(1), 213–234, (2020).
6. M.J., Koehler, P., Mishra, & W., Cain. What is Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) *Journal of Education*, 193(3), 13-19, (2013)
7. L., Castañeda, F., M., Esteve-Mon, J., Adell & S., Prestridge International insights about a holistic model of teaching competence for a digital era: the digital teacher framework reviewed, *European Journal of Teacher Education*, (2021)
8. C., Lemke. ‘Innovation Thourgh Technology’. In 21st Century Skills: Rethinking How Students Learn, edited by James A. Bellanca and Ron Brandt, 243– 274. Bloomington, IN: Solution Tree Press, (2010).
9. S., Prestridge & de C., Aldama. A classification framework for exploring technology-enabled practice–FrameTEP. *Journal of Educational Computing Research*, 54(7), 901-921, (2016).
10. S., Prestridge. ‘Categorising Teachers’ Use of Social Media for Their Professional Learning: A Self-Generating Professional Learning Paradigm’. *Computers & Education* 129 (February): 143–158, (2019).
11. N., Pantić. ‘A Model for Study of Teacher Agency for Social Justice’. *Teachers and Teaching* 21 (6): 759–778, (2015).
12. V., Basilotta, A., García-Valcárcel, S., Casillas, & M., Cabezas. Evaluación de competencias informacionales en escolares y estudio de algunas variables influyentes. *Revista Complutense De Educación*, 31(4), 517–528, (2020).
13. T. R., Schatzki. Spatial troubles with teaching under COVID-19. *Studies in Continuing Education* (2021). <https://doi.org/10.1080/0158037X.2021.1928052>
14. S., Dias-Trindade, & A., Ferreira. Digital teaching skills: DigCompEdu CheckIn as an evolution process from literacy to digital fluency. *Icono 14. Revista De Comunicación y Tecnologías Emergentes*, 18(2), 162–187, (2020).
15. M., Montoro, F. J., Hinojo, & F., Sánchez. A study on ICT training among faculty members of Spanish Faculties of Education. *The New Educational Review*, 42, 27–39, (2015).
16. A., Podorova, S., Irvine, M., Kilmister, , R., Hewison, A., Janssen, A., Speziali, L., Balavijendran, M., Kek, & M McAlinden. An important, but neglected aspect of learning assistance in higher education: Exploring the digital learning capacity of academic language and learning practitioners. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 16(4), 1–21, (2019).
17. J., Tejada, & K. Pozos. Nuevos escenarios y competencias digitales docentes: Hacia la profesionalización docente con TIC. *Profesorado, Revista De Curriculum y Formación Del Profesorado*, 22(1), 25–51, (2018).
18. A., Lohr, M., Stadler, F., Schultz-Pernice, O., Chernikova, M., Sailer, F., Fischer, & M. Sailer. On powerpointers, clickerers, and digital pros: Investigating the initiation of digital learning activities by teachers in higher education. *Computers in Human Behavior*, 119. (2021)
19. H. Mehan. Learning lessons: Social organization in the classroom. New York: Harvard University Press, (2013).

20. S. I., Hofer, N., Nistor, & C Scheibenzuber. Online teaching and learning in higher education: Lessons learned in crisis situations. *Computers in Human Behavior*, 121, (2021).